

SZÉKELYFÖLD

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

MARKÓ BÉLA, PAPP VERONIKA,
TÓTH KRISZTINA VERSEI
DANIEL BĂNULESCU, JUHÁSZ TAMÁS,
SZTASKÓ RICHARD PRÓZÁJA
PÁLYAKÉP: BESZÉLGETÉS BERSZÁN LAJOS
TISZTELETBELI KANONOKKAL
KÖDOSZLÁS: „ENGEM A SZÉGYENLETES
KULÁKLISTÁRÓL TÖRÜLJÖN...”
MŰTEREMTÉS: FAZAKAS ILDIKÓ

XXIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM 2025. MÁRCIUS

<i>Szépirodalom</i>	
Tóth Krisztina: Hegy	5
Markó Béla versei	7
Borsodi L. László versei	9
Daniel Bánulescu: Minden idők legjobb regénye (Szonda Szabolcs fordítása)	11
Sztaskó Richard: Ha úgy van	30
Juhász Tamás: Ki- és belátások	34
Papp Veronika versei	51
Kürti László versei	60
Oláh András versei	63
Bakos Gábor versei	66
Pintea László: Az elmúlás	69
Szentgyörgyi László: Ne sírj értünk, Argentína!	82
<i>Pályakép</i>	
Csillagszeműek a csángó hegyek takarásában (Székely Ferenc beszélgetése Berszán Lajos tiszteletbeli kanonokkal)	91
<i>Ködoszlás</i>	
Oláh Sándor: „Engem a szégyenletes kuláklisról törüljön...”	106
<i>Ujjlenyomat</i>	
Cseke Péter: Borbáth Károly hétméteres kopjafája	122
<i>Szárhegyi Író tábor, 2024</i>	
Markó Béla: Feledékeny utókorunk	126
Tamás Dénes: A tárgyak regénye-e a <i>Koppantó</i> ?	135
Sütődanizás – vonaton fagyott sorok kiolvasztása	141
Zsidó Ferenc: A sikerszerző visszalép	146
<i>Szemle</i>	
Pieldner Judit: Az elképzelt haza (Markó Béla: <i>Már nem közös</i>)	150
Csapody Miklós: Élet- és halálrajz (Markó Béla: <i>Autóbusz Kufsteinba</i>)	160
Borcsa János: Ágoston Vilmos számvetése (Ágoston Vilmos: <i>Kegyelemkenyér</i>)	169
Márton Eliz: Lehetőségek találkozásra (Ilma Rakusa: <i>Magány pergő errel</i>)	176
Előfizetők névsora	179
Hegyek, fák, füvek. A <i>Székelyföld</i> folyóirat pályázata	194

SZERKESZTŐSÉG:

FŐSZERKESZTŐ: Zsidó Ferenc (zsidoferenc@yahoo.com)
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Fekete Vince (feketevince@gmail.com)
SZERKESZTŐK: Magyarosi Sándor (sandormagyarosi@gmail.com)
Mirk Szidónia-Kata (mirksz@yahoo.com)
MENEDZSER: Mihály Gergő (gergomihaly80@gmail.com)
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bodor Zsolt (bodorazsolt@gmail.com)
KORREKTOR: Ferencz S. Csilla (achilla76@gmail.com)
GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Lestyán Csaba (lestyancsaba@yahoo.com)
ÜGYVEZETŐ: Fodor Janka (janka.szekelyfold.kf@gmail.com)
TITKÁR: Beke Tasnád (beketasnad99@gmail.com)
KÖNYVELŐ: Nagy Csilla (harmatcsepp.nagy@gmail.com)

KÜLSŐ MUNKATÁRSAK: Lakatos Mihály, Lőrincz György,
Lövétei Lázár László,
Nagy Koppány Zsolt, Tánzos Vilmos,
Zsigmond Andrea

TÖRDELŐ: Botár Emőke - Pro-Print

ALAPÍTÓ-FŐSZERKESZTŐ: Ferenczes István (1997-2010)

KIADÓ: Hargita Megye Tanácsa
Hargita Kiadóhivatal
Székelyföld Alapítvány

FELELŐS KIADÓ: Bíró Barna Botond,
Hargita Megye Tanácsának elnöke

NYOMTA: Alutus Nyomda, Csíkszereda
FELELŐS VEZETŐ: Hajdú Áron igazgató

ISSN 1453-3871

ELÉRHETŐSÉGEINK:

Postacím: 530170 Csíkszereda, Tudor Vladimirescu u. 5. sz., Pf. 149
Telefonszámok: (004)0266-311 775, (004)0266-311 026 (fax), (004)0746-195 413
E-mail cím: szekelyfold@hargitamegye.ro; honlap: www.szekelyfoldfolyoirat.ro

ELŐFIZETÉSI DÍJ:

Belföldieknek egy évre 96,00 lej
Külföldieknek egy évre 8400 Ft / 30 EUR

Belföldi előfizetőinktől a díjat kérjük postai utalványon, a következő címre küldeni:

Beke Tasnád - Editura Harghita, Pf. 149
Folyószámláink: RO20 TREZ 3512 1G33 5000 XXXX/RO
Editura Harghita, Trezoreria M-Ciuc, Sucursala Harghita
RO53 RNCB 0152 0423 6585 0003/EUR
RO26 RNCB 0152 0423 6585 0004/HUF

Fundația Székelyföld, Banca Comercială Română M-Ciuc, Sucursala Harghita
SWIFTCOD: RNCBROBU

Tóth Krisztina

HEGY

Szerintem itt, ez, most nem az a vers,
amit a hóba kezdtem írni bottal,
elfelejtettem már, mire leértünk,
csúszós és meredek volt a hegyoldal,
de ott fent, még a napsütésben
volt az a sor, ami neked is tetszett,
hoztál egy ágat, és szűz papírról
a gallyakat és leveleket kiszedted,
hogy írjam ide, mondtad, és ha erre
járnak mások, majd csodálkozni fognak,
jött az este, és egyre hidegebb lett,
majd idefagy és elolvassák holnap,
de a kásába bekarcolt betűim
elmosódtak, és hiába akartad
lefényképezni, amit odaírtam,
a mobilodat egy farakásra raktad,
sőt, fel is másztál, csináltál egy képet
onnan fentről, amin semmi se látszik,
egyetlen sor volt, csak már nem emlékszem,
igen, ebből a versből is hiányzik,
már egyikünk se tudta felidézni,
mikor leértünk átázott bakancsban,
csak olvadt hegek voltak a fejemben
meg az a furcsa, hegytetői dallam,
ahogy a lejtőn ereszkedtünk le este,
már nem gondoltuk, hogy be kéne pötyögni
azt az egy sort a telefonba, persze,
fontosabb lett az erdőből kijönni,
világított a hó lent a völgyben,
és fák között oldalazva léptünk,
elfelejtettük azt a verset közben,
csak azt vártuk, hogy a műútra kiérjünk,

de összejártuk a havat a cipőnkkel,
óriás betűkkel, és mondtad nekem
otthon, hogy nem baj, a nyom a verssor,
és mi tudjuk, hogy ott van a hegyen.

Időrajzok (részlet)

Markó Béla

SÖTÉTSÉG

Ha sötét lesz, a rigóról leválik
a fütty a lomb közt, s hallatszik tovább,
míg a madárnak nem lelni nyomát
a feketeségben, pedig idáig

éppen fordítva volt, most a zenének
van pontosan behatárolható
helye a kertben, nem függ már a szó
attól, hogy ki szól, végre visszatérhet

oda, ahonnan egykor vétetett,
mert nem tőlünk való, és életet
sem belőlünk nyert, épp ellenkezőleg,

a vers volt előbb, s később hangszere,
nem mindegy persze, mit kezdesz vele,
de tőle fél a sötétség, nem tőled.

FELEJTÉS

Nehéz a könnyűség. El kell szakadni
mindentől, ami még idekötött
füvek, fák, könyvek és kövek között.
Mit nehezékként kaptál, visszaadni

valakinek. Mindegy is, hogy kinek.
A lényeg az, hogy magadat eloldhasd,
s mi eddig rád fagyott, végre felolvaszd.
Csak így lehet. Csakis így éri meg.

Mondj le magadról, hogy magad lehess.
Légy könnyű, és repülj, hogy el ne ess!
Kár gyűjteni. Visszahúzhat egy emlék.

Akkor szállhatsz, ha minden itt marad.
Ha nem kapaszkodsz, akkor vagy szabad.
Élsz még, és nem tudod, hogy ez a nemlét.

HOSSZÚ EGYÜTTLÉT

Egymással szemben két tükör. Ahogy
önmagát mutogatja oda-vissza,
mindkettő a másikat sokasítja.
Nem látja senki, hogy milyen vagyok

és milyen vagy, hiszen arcunkra hullhat
a nyitott ablakon akármikor
egy árnyék, vagy egy váratlan sikoly
megrendíthet még minket, úgysem tudhat

már senki semmit kettőnkéről, csupán
ami egy hosszú együttlét után
történik mással is. Tükrünkbe néznek,

s magukra látnak csak. Miénk marad,
ami közös, ha majd vége szakad
előbb-utóbb a boldog tükrözésnek.

Borsodi L. László

VETKŐZÉS

*„Akkor vettem észre, hogy ott van
velem szemben, a tükör előtt ül.”*

(Kosztolányi Dezső)

Amíg köztetek jártam-keltem, könnyűnek tűnhettem,
de ki akartam lépni, meg akartam szabadulni tőletek,
hogy ne imbolyogjak üzletpolcok, templompadok között,
ne keressem irgalmatokat, ne várjam, ajtótok nyílik-e.
Meg akartam tudni, milyenek vagytok valójában,
és milyen lehetek magam, szabadon, tele teherrel,
hogy vendég voltam-e, átutazó, szélhámos, szerzetes,
és milyen a hajnal a reménynek hitt senkiföldjén.
Ahogy nő a távlat, nő a dolgoktól való távolság is,
mert sorra levetkőzi magát minden egyszerűnek hitt,
és egyre gyűlnek a kacatok. Itt egy tegnapi újság,
ott egy régi fénykép, a sarokban egy álarc, kalap.
És már nem tudom, van-e iránya, hangja annak,
amiben úgy hittem valamikor, hogy érdemes
lenne-e újra, máshogyan, más útvonalakon.

Kolozsvár, 2024. február 4.

SORKÖZÖK

Két semmi között, útközben,
ez a között vagyok, Uram.
Kire számíthatok, ha nem rád,
mondd, kihez fordulhatnék?
De nem szólsz, meglapulsz,
a hallgatásoddal kínozol.
Valamiért megorroltál rám,
vagy irgalmad ilyen egyszerű?
Vagy ez már az ítéleted,

hogy szavakra hagysz, szavakra,
megvárod, míg mondandóm
végére érek, mint ennek a versnek,
hogy aztán olvashassad meg-megállva,
de akkor sem a mondatokat,
akkor sem a sorokat, csak a *semeket*,
és kibetűzhesd a sorok közül
halálomat?

Csíkszereda, 2024. január 10.

BECSAPÓDÁS

Elekes Andrásnak

Amióta ide estél, a fényre,
egyetlen mozdulat sem jósolható meg,
nem számítható ki, honnan, miért.
Idegenek fekszenek árnyékodra,
rég barátok süppednek múltad mögé.
Az újonnan érkezők nem értik a tréfát,
komoly felnőttek, céljaik vannak.
Szobád üres falán mozdulatlan ősök,
hiába kérdezed, nem üzennek.
Az eredeti színek már barnák, sárgák,
utcára kerül minden jól öltözött,
és akik tudhatnák, mi mitől válik el,
nem látszanak, lehet, arcuk sincsen.
Amióta a fényre estél, ide,
hol a különbség lényegtelen részlet,
és elveszíti sorra minden saját hangját,
és formátlan lesz, minek ideje, tere van,
nincs mód jóvátenned a veszteséget,
ami következhet, nincsen hatalmadban.
Csak apró kavicsok, ahogy épp gurulnak.
Vízcepre vízcepp. Felhő, föld, moha.

Csíkszereda, 2024. január 23. – február 6.

Daniel Bănulescu

MINDEN IDŐK LEGJOBB REGÉNYE¹

– *Cel mai bun roman al tutoror timpurilor* –

4.3. PÓK A DIÓBAN

- És hol van még rajtad?
- Lecsupaszítom magam...
- Gyorsabban, mert már nincs vére.

Az ügyfél felemeli hosszú, redős szoknyáját, majd térdig lehúzza harisnyabugyját. Ikon hüvelyk- és mutatóujja közé szorítja a gyík kissé megkarcolt farkát, Rodica pedig elkeni, mint valami krémet, a csúszómászó kétcseppnyi, fehéres vérét a nő tömzsi, rövid combján előtört szemölcsfészken.

- Van a másikon is... S a fenekemen.
- Hagyd, mert azok megijednek ezektől. Jövő hétig felszívódik... Pfu, basszam az anyád kinját!

– Aj-jaj!... Meg ne harapjon!

A gyík elernyed, majd hirtelen megpördült, így kiszabadult a cigány javasasszony kezéből, s mint valami zöld rakéta, amelyen egy pillanatra megvillan a fény, bemenekül a bűvös szoba sarkában lévő fotel alá.

– Rodica, kapd el, és zárd vissza a helyére! – rendelkezik Ikon, és leteszi átlósan a játékkártya-csomagra a gömbölyű farkat, amelyet a fenevad, hogy elillanhasson, hátrahagyott az ujjai között.

- Rögvest, néni.
- Hogy harapna meg? Nem látod, hogy ő egy gyógyító?
- Úgy félttem, amikor éreztem, hogy elszökne...
- Kész van, drágaság.
- Kész?
- Olyan sima leszel, mint a kisgyermek segge. Ide tedd a pénzt.
- Mennyit?
- Egy érmét és 400 lejt.
- Milyen érmét?

1 Részlet a Typotex Kiadónál 2025-ben megjelenő regényből.

- Amilyened van, mindegy. Fém pénz legyen.
- Tessék. Megmentette a házasságomat.
- „Adva, kérve és fizetve!”... Menj Isten hírével, szépség.

Az ügyfél kimegy, nyomában a tanonc is az ujjai közé csippentett gyíkkal.

Ikon rágyújt, és egy bronztárgyból származó darabbal, lassú egymásutánban, háromszor megkoppantja a padlót.

- „Szeretném tájékoztatni a plenárist, a teljes pártot és az egész népünket” - olvassa Lakatfű mintha kissé náthás hangon -, „hogy március hónap végén Románia visszafizette maradéktalanul a küladósságát...”. Ez abból a beszédéből van, amelyet 1989. április 12-én, a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának plenáris ülésén mondott.

- Kérsz még kávé?

- Nem, köszönöm. Ebben a mondatában legalább van valami érthető. Az összes többiből semmit nem lehet megérteni, épp azért, hogy tudunkra adja, milyen keményen gúnyolódik velünk.

- Mindenben ilyen szenvedélyes vagy?

- Megszámláltam. A beszédet 32-szer szakította meg „élénk taps” és 21-szer „éljenzés”, illetve „erős éljenzés”.

- Ő a hibás azért, mert tapsolják?

- Hát nem ő kényszeríti rájuk?... Az újság többi oldalán, rajta kívül, még egy ötsoros sportrovat szerepel, amely természetesen szintén róla szól. A sport terén hozott intézkedéseiről.

- Mit akarsz, ha az Elvtárs visszafizette az adósságainkat?! Mostan talán már nekünk is jobb életünk lesz ettől.

- Nem. Ahhoz, hogy jobb legyen nekünk, meg kell tudnom a programját. Megyek, felkeresem. És utána lesz jobb nekünk.

- Vigyázz, nehogy ő keressen fel téged! A kártyák nem mutatják nekem, hogy a következő napokban lesújtana rá bárki is...

- „Nicolae Ceaușescu elvtárs felhívást intéz az egész népünkhöz, hogy 1989 legyen döntő év az Új Mezőgazdasági Forradalom kiteljesítésének terén: ehhez el kell érni átlagban hektáronként körülbelül 8000 kg búzát és árpát, legalább 20 000 kg csöves kukoricát, körülbelül 4000 kg napraforgót és ...”

A zöldszemű nő kétszer koppant a padlón a bronzdarabbal.

- Hozzam be Vărsaru asszonyt, amelyik a fiúval...?

- Hozzad, ember.
- Jó napot, Ikon asszony. Hogy van?
- Varázslatosan.
- ...
- Na, gyere ide, szőkeség! Hogy van a gyermek?
- Jobban. De nem nagyon jól.
- Hogy viselkedik?
- Hol rázza a hideg, hol rájön a frász... Ha magára hagyom, összeesik, mintha rongyból volna. Összecsinalja magát, nem beszél. A baleset óta képes a rémülettől az ágy alá bújni.
- „Hidegrázás félelemtől”... Rodica, hozz egy olyan szőröst, és válassz egy diót is.

Amikor a fiú remeg, a nyál, ami a jobb szájszélén kicsorog, gyorsabban siklik le az állán. Amikor nem reszket, az apró buborékokba gyűlő köpetcsermely folyása néha teljesen megáll.

Az anyja kétszer letörli zsebkendővel a fiú iskolai egyenruháját, aztán, miközben mindhárman letelepednek a szőnyegre, megfogja a fejét, körbetekeri homloktájt a kabátujjal, maga felé fordítja a gyermeket, és elheverteti az ölébe.

- Ezzel az alkalommal elkergetjük a félelemből való hidegrázás ördögét, és szétrontjuk a fészket is... Eztet tesszük meg örnek. Nézd meg a nyavalyást, hogy rugdalózik!...

- Igen, asszonyom.
- 'gen, mert ez kriptai pók... Elpusztít egy madarat is, ha az nem vigyázódik eléggé, hát akkor egy betegséget... Válasszal egy nagyot, hé, mert nézd meg, milyen csupaláb bestia! Pucold is meg jól...

- Jó, néni.
- Mostan bedugjuk a pókot a két fél dióhéj közé.
- ...
- Kendermadzagocskát erősítünk a dióra, miután körültekerjük ragasztószalaggal. Viselje a nyakába akasztva, amíg meghal.

- Ki?
- A pók. Hiszen a fiadat, azt akarom, hogy meggyógyítsuk. Mostan megmenekítem. A nyakában hordja, és egy év múlva jössz vele, hogy csináljak más ráolvasást... Rodica!

A tanonc odaoson a javasasszonyhoz, megáll előtte. Jobb lábát felemeli, térdből behajlítja, és a bokáját a bal térdéhez illesztve a 4-es

számot formálja meg. Karjait előrenyújtja, kissé oldalra is, és mindkét kézfejét elernyeszti.

- *Gólya, gólya, mit követsz?*
- *Egy nagy követ* - válaszolja meg a tanonc.
- *Mi van a szárnyadon?* - pislog Ikon.
- *Sok régi rágalom.*
- *Hát a szemeden?*
- *Átkot szenvedek.*
- *És a tollaidban?*
- *Bajnak gondja itt van.*
- *99 évéd legyen holtodiglan.*

A varázslónő akkorát ásít, hogy belesikordul az állkapcsa, aztán gyufaszál vet szikrát az ujjai között.

- Kész, szókeség! Megszültem neked másodjára. Verd hozzá a pénz háromszor a kereszt alsó szárához és a fekete macska csontjához.

- Mennyi kell, asszonyom?
- Egy érme és 2300 lej.
- Ajjaj, csak 2000 lej van nálam.
- Verd oda azt. Úgy. A többi pénzt és az arany jegygyűrűt holnap elhozod Rodicának, mert ha nem, a gyermeked meghal.
- Elhozom. Köszönöm. Milyen jegygyűrű kell legyen?
- Amilyened van. Csak a pók 800-ba kerül nekem. És még a szolgálólányt is el kell látnom. Hozzál valami ezüst fülbevalót is, ha van, de akasztó nélküli legyen.

- Van.
- Csavaros?
- Csavaros. Hozott a férjem az araboktól.
- Igen? A fülbevalókra van még egy heted. Csak figyelj, hogy ne késs, drágaság, mert a szellemét a kriptának, ahonnan a pók származik, ugyancsak ki kell fizetni, nehogy valaki, aki kedves neked, kinyiffanjon.
- Köszönöm. Hozom azt is holnap. Ön a jótevőm, Ikon asszony. Megcsókolhatom a kezét?

- Csókold meg.
- A Szűzanya árássa el áldásával.
- „A szó tőlem, a gyógyír az Istentől. Ámen!...” Menj, szókeség!

A cigányasszony megragadja a bronztárgyat a tört végétől, félrehajtja a szőnyeg egyik sarkát, és a tárgy másik végén lévő gömbbel háromszor egymás után megkoppantja a padlót.

- Mi volt a gond a fiúcskával? Meg tetszett gyógyítani?
- Nincs sok hátra neki. Az anyja megszegett valami egyházi szabályt, a második unokatestvéréhez ment feleségül. És így a purdét megszálta hét ördög.

- De hát akkor... miért mondta neki azt, amit mondott?
- Hát mi van, az én szájam nem kell egyen?! Az én picsám nem kell basszon, az én seggem nem kell szarjon? Isten kihagyta nekünk mindezeket a kötelességeket. És hogy csillapítani tudjuk, pénzre van szükségünk.

- Fizethetek én a fiúcskáért, és maga visszaveszi a pókját?
- A kaját, amit megzabáltál ma, tán nem én kellett fizessem? A kávé? Hát az ágyat? S még meg is akarod ölni azt az örültet, hogy aztán a Milícia fűzzön fel a dákójára az egészünket!... Aki beleüti az orrát az én dolgaimba, lebénul, s aztán a purdék gurigázzák ki a temetőbe.

- ...
- Te, Fű!
- Igen.
- Még szuszogsz?
- ...Lehet anélkül?
- Hát akkor basszam az anyád szentségét, s a tied is. Te elhitted nekem?

- ...
- Persze, hogy elhitted... Az orrod alatt gyógyítottam meg, de hagytad, hogy összezavarjanak a zagyvaságaim, te gyermek. Ezért vagy tökkelütött bandavezér. Nem fogom engedni többé az unokaöcséimet ölni veled.

- ...
- Engedjem őket?
- Meggyógyította?
- Hagyd a seggembe', mert holnap már focizni fog a többi gyermekkel. Nesze, sem a pénzt, sem a díszeket, amikkel tartozik, nem veszem el tőle... Hát valami ronda és gonosz banyának hiszel te engem?!

- Tudja, hogy nem gondolom banyának, és tudom, hogy nem is tetszik gonosz lenni.

- S há' ronda igen?..
- Nem.

- Bravó. Még fizetek neked egy kávét. De akkor miért mind tetszikezel nekem? Szólíts Ikonnak.

- ...

- Így szólítasz?

- Igen.

- ...

- Ikon, találtam itt egy Bibliát.

- Érdekel?

- Egy kicsit.

- Elviheted.

- Kifizetem.

- Ne marhászkodj. De asziszem, olyan szektásféle. Nem a mi szent ortodox egyházunktól van.

- Van különbség közöttük?

- Azt mondják, van... Én a Bibliát csak egyszer nyitottam ki, de a Szentháromság felfedte nekem, hogy mi van benne.

- Tényleg? És mi van benne?

- Ne heccelj, jó-e? Van egy szellem, amelyik megsúgja nekem, hogy egy-egy praktika Isten által jóváhagyott-e, vagy el-e van átkozva.

- Ikon, ez a szellem nekem is megvan. Ez a lelkiismeret.

- ...

- ...

- ...

- Valaki azt mondta nekem, hogy a Bibliában azt írja: nem szabad varázslatokat csinálni.

- Már hogyné szabadna, hiszen én is nem a Jóistentől, a Szűzanyától és a Szent Keresztől kaptam felhatalmazással dolgozom-e?! Nem látod, hogy holtan jönnek hozzám, és egy óra múlva énekelnek, isznak, s párzanak, mint a kutyák?

- Ha Isten azt írta le, hogy nem szabad varázsolni, ez azt jelenti, hogy nem az Ő felhatalmazásával dolgozol.

- A fehér mágia a jobb kézről való, a jó szellemeket hívja össze, hogy jó dolgokat műveljenek. A fekete mágia a bal kézről való, a pokoli erőket szólítja együvé, hogy igazságtalan dolgokat okozzanak, betegségeket, gyilkosságokat, szerencsétlenségeket... De amikor a gonosz szellemeket azért idézed meg, hogy kényszerítsd őket, változtassák jóvá az ördögi praktikáikat, ez ugyancsak fehér mágia, és szabad...

- Jót tesz az embereknek egy varázslónő?
 - Amelyik jó, az sok jót tesz.
 - Istennel dolgozol?
 - Hát nézz rám. Szökjön ki a szemem, ha az Ő szavából kitérek.
 - De hogyan nem térsz ki, ha nemigen tudod, miről szól az Ő szava?!...
- Jól van, elolvasom én, s elmondom neked. (...)

4.5. IKON ÉS CEAUȘESCUNÉ

- De nincs gyökere.
- Kinek?
- Ennek a fűnek, amit úgy hívnak, mint téged.
- Lakatfű?
- Az.
- Ismered?
- Ha én nem, ki? Ha Ikon nem, senki más se... Egyszer szedtem is.
- Te most szívatsz?
- Azóta kerestem pénzt erre a házra, és arra is, amelyik Crăițának van. Palotáim lehetnének. Valahová elástam egy bőröndöcskét díszekkel és százasokkal... Akkor loptam el azt az arany nyakláncot is, amit lagzikon hordok, egy ellenség varázslónótól.
- Loptad?
- A cigányoknál és az ilyen üldözötteknél, mint te, a nem ellenséges lopás nem lopás, hanem vásárlás.
- Azt akarod mondani, hogy a fű létezik?
- Lehet, hogy te nem létezel.
- Mondj el mindent róla, amit tudsz.
- Folyjon ki az agyad a takonnyal az orrodon, ha tovább mondod valakinek!
- Folyjon!
- Vess három eskükeresztet! Kézzel is, nyelvvel is.
- ...
- Vetettél?
- Igen.
- Tudom, hogy nem vetettél.
- A nem ellenséges hazugság nem szintén vásárlás-e?... Gyere, mondd el, kérlek.
- Vessd a kereszteteket!

- ...
- Jól van... Ez a fű olyan cseles, hogy bárkivel elhiteti: nem is létezik – és ez a legjobb önvédelmi módszere... S még vannak azok is, hogy évente csak egyszer válik láthatóvá: Szent András napjának éjszakáján, amikor a pokol kiokádja a tisztátalan lelkeket a földkerekségre, a Lakatfű színe zöldről olyan vörösre változik, mint a tűz lángja, és ilyen fényesen marad, hogy mindenki láthassa meg, az első napsugár megjelenéséig.
 - Mikor van Szent András napja?
 - Ott a fejed fölött az ortodox naptár, keresd meg ügyesen, holnap, nappali fényben, 'sze nem vagy kisgyerek.
 - És?
 - Nincs gyökere, el tud bújni föld és víz alá is, hogy ne lehessen megtalálni. Kétféleképpen változtatja a helyét. Éjszaka elköltözik onnan, ahol napközben volt... Egy év elteltével pedig hét folyóvízen túlra megy. A következő év után pedig másik hét folyóvízen túlra. De mindezt olyféleképpen, hogy tíz év múlva visszaérkezik oda, ahonnan elindult.
 - Azt mondtad, szedtél is belőle. Hogyan lehet megtalálni?
 - Az idő alatt, amíg keresed, böjtölnöd és imádkoznod kell, ha fehérnép vagy, ne legyen havibajod, és ne szerelmeskedj senkivel. Amikor sejted, hogy valahová megtelepedett, egy ráolvasott sarlóval levágod körülötte az összes növényt. Csokorba fogod, amit levágtál, és tizenegy templomból összegyűjtött szenteltvízbe teszed. Ha valamelyik szál egyből lemerül az edény aljára, az lehet a Lakatfű, mert kilencszer nehezebb, mint a többi fű... És a Lakatnak ezzel a Fűvével igaz, hogy ki tudsz nyitni bármilyen zárat, és fel tudsz oldani bármilyen átkot, amit ki tudja, hogy ki mondott, mert így akart megőrizni valamilyen kincset...
 - Úgy értettem, hogy tőled ellopták. Mert ha most is a birtokodban lenne, te kéne Románia Elnöke legyél Ceaușescu helyett.
 - Az igazi varázslónő nem mocskolja be magát politikával.
 - Nem akarnál Elnök lenni?
 - Nem szabad. Az igazi varázslónőknek úgy kell, hogy egy ujjal se érintsék meg politikát. Én úgy vagyok ide engedve, hogy egyformán segítsék neked is, Ceaușescunak is... Ehhez csak annyi kell, hogy szükségben legyetek, kérjétek szépen engem, és a fizetséget, amit nekem kifizettek, elfogadjá a Szűzanyácska.

Ikon és LF egyaránt a maguk helyén aludtak, a nagyszobában és a folyosón; csütörtökön, 1989. május 11-én délelőtt fél tizenegy körül ébredtek fel.

Mint ilyenkor szokta, LF hátramegy az udvar végében lévő két szobácska egyikébe, és – ahogyan a legtöbbször teszi – ott marad 15 óráig, egy órával azelőttig, hogy a helyszínen megjelenjen a javasasszony második tanonca, Szavarin.

Rodica tudja, hogy Lakatfű Ikonnál rejtőzködik, Szavarin viszont nem.

Szavarin tanonc 15 éves, kövérkés lány, akinek az apja, Belciugea, Berilă egyik fia, három rendesebb munkásfizetésnyi összeget költ arra, hogy a lánya mesterséget tanuljon „a nagy varázlónőtől”. A lány már két éve inaskodik Ikonnál, és elvileg még egy év gyakorlata van hátra. Szavarin férjezett, van egy gyermeke, és kedd, csütörtök, valamint péntek délutánonként jön tanulni. Ikon nagyrészt inkább diplomáciai okokból fogadja, hogy jó viszonyban maradjon a cigányságnak nemcsak az Arvinte ágával, hanem a Berilă vonulatával is.

Délután háromkor, amikor Ikon szünetet tart az ügyfélszolgálatban, és egy órára visszavonul heverészni a szobájába, Lakatfű elhagyja udvar végi odúját, és lemegy rejtékhelyére, a föld alá.

A bűvös szoba közepén, szőnyeggel letakarva, van egy deszkából ácsolt csapóajtó.

Ez alatt csonkakúp alakú szoba található, amely bombatölcsérhez hasonlít, és három méter a belmagassága. A fenti szobának hozzávetőlegesen a kicsinyített mása. Van benne egy ágy, egy asztalka, egy stélázi könyvekkel, újságokkal és élelemmel, egy fém éjjeliedény és egy műanyag kanna a szükségletei elvégzéséhez. Villanyáramot is kap a helyiség egy kábelen, amely egy kipiszkált deszkacsomó lyukján át ereszkedik alá.

- Az illetőnek mi baja? – kérdezi Ikon Szavarintól.
- A torka van megdagadva, annyira, hogy se beszélni, se enni nem tud.
- Hogy mondják ennek?
- Nyakfog – feleli Rodica.
- Hallgass, hé... Hogy nevezik ezt?
- Fagyjon meg a véred, jégcsap legyen belőle, s pisiljek rá... – döfi át Szavarin a szemével Rodicát. – Nyakfognak, néni.

- S ha nyakfog, mit adunk rá neki?
- ...
- Cint.
- Hagyd már, ember... Mit adunk?
- Cint.
- Hogyan?
- Úgy, hogy megolvasztjuk, és beletesszük egy kötésbe, amit rácsavarunk a könyökére a bal karnak, amelyik a szív mellett van. És a bal állra. Csütörtöktől szombatig.
- Te mit mondasz?
- Szombaton éjszaka a cint el kell ásni egy útelágazásnál. Ezt elintézem én abban a zöldövezetben, a Kenyereskocsi és a Feltámadás utcák kereszteződésénél – mondja Rodica.
- Bravó, hogy ennétek meg az izém mindketten... Vespasian úr, a lányoknak igaza van. Megcsinálják magát odakint a cinnel. Fizetni mostan.
- ...
- Egy fémpénz és 900 lej... Halljam, miért kell fizetni a fémpénzt?
- Hogy a gyógyításnak legyen ereje kinyitni a másik világnak az ajtaját, ami odavezet, és vissza tudja húzni a betegséget.
- És te mit mondsz?
- Hogy azzal a fémpénzzel tudjon venni kenyeret és sót, hogy a betegségnek legyen, amit egyen az úton, s ne térjen vissza.
- Délután fél négykor a világoszöld szemű cigányasszony egy hölgy ügyfélnek tart konzultációt, akinek a férjére higanyátkot küldtek.
- Igen, rajta van... Nézd csak, itt a jele annak, hogy reákölték... Rozsdás ennek a késnek a hegye?
- Rozsdás.
- A higany nagy görcsöket hoz a testbe, rettenetes fájdalmakat a lábakra, ellenségeskedést a férfi és a fehérség közé, és kevés az a varázslónő, aki meg tudja állítani, 'sze azért higany.
- Ajjaj, anyám!
- Igen, galambocskám. A higany, amit elrendelnek valakinek, és aztán rászabadítják, egymagában megy az útján, átvág az erdőkön, megmássza a dombokat. Egyedül ér oda az embernek lakáshoz, leskelődik az ablaknál, és aztán úgy csusszan be, mint pisi a kulcslyukon. Orrba megy be a betegnek, és befészkel magát minden csontdudorodásba. A szemfehérbe és a vérbe is.

- Jaj-jaj, anyám, édesanyám! Segíts rajtunk, Szűzanyácska, mert az életünket is odaadjuk, ha megsegítesz!...

- Nehéz ügy, mert a halálán van mostan... Mi az, hé?

Az ajtókeretben feltűnik a cigány szolgálólány, fölöttébb rémült arccal, mintha kifutott volna belőle minden csepp vér.

- Megint itt van?

- Az a nő, néni... Ismét ő, nénikém. Tényleg itt van.

Egy fiatal, rövid hajú, világosszürke öltönyös férfi, sportos alkatú és határozott mozdulatú, félretolja Rodicát, és belép a szobába, egészen a bűvös körig, miközben a helyiség minden apró részletét beissza a szeme, ő pedig így szól a virágos selyemruhát viselő házigazdához:

- Vecea Ikon?... Mindketten álljanak fel!... Hányan vannak az épületben?... Van-e még a házban szabadon mászkáló kígyó vagy egyéb fenevad? Biztos?... Azt kérdeztem: biztos? Maradjon a helyén, hölgyem... Maga adja ide a személyijét, elvtársnő.

- Én? Én? - mondja az ügyfél, miközben karjától fogva penderíti ki az udvarra a két öltönyös férfi egyike, akik az első látogató nyomában hatoltak be a szobába.

Egy harmadik, vöröshajú, lassú mozgású férfi felleltározza a két gyékénykosár tartalmát, amelyek tele vannak a varázslás eszközeivel, elhúzza a faltól a fotelágyat, amely újszerű perzsaszőnyeggel van letakarva, majd az asztalkát, az angyalkákat és lovakat ábrázoló nippelkel teli vitrinszekrényt, a két támlás faszéket, aztán végigtapogatja, előbb a zseblámpája fényével, majd az ujjaiával is a bútorok alsó, kevesebb fényt kapó eleit.

Egy negyedik férfi, vastag, fekete szemöldökű, aki az udvar mélyéről érkezik, az ablakon át int az első kollégának, az bölint, és bekapcsolja egy hordozható adó-vevő készülék mikrofonját.

- Igen, „Kombinát”. A „Munkapont” tiszta. Vége... Várjon itt, Vecea asszony.

A bűvös szobából a két férfi hirtelen eltűnik, mint két szélfúttá papiros, ugyanúgy, ahogyan érkeztek.

Csend.

Csak a görgőhíd nyikorgása hallszik, amelyen az építőanyag-lerakatban a drótkötegek közlekednek, a háztól nyolcszáz méterre.

Egyre mélyül a csend.

Aztán egyszer csak a konyha irányából egy pár magassarkú cipő kopog végig a széleshátú deszkákon, amelyek a ház legfontosabb helyisége felé vezetnek.

- Te, az ostoba ledűtötte a kerítésedet, amikor átszökött az udvar végében!... De semmi baj, helyrehozzátok, mert az egész világ tudja rólatok, hogy mennyire szereti a cigány a munkát...

- ...

- ... Mint füstöt a szembe.

- Kezét csókolom, Ceaușescu elvtársnő!

- Asszony! 'Sze nem vagyok elvtársnő egy varázslóval.

- Kezét csókolom, Akadémikus asszony! Milyen szép dolog, hogy még meglátogat egy szegény, nyomorult nőt. Mindenki várta önt, mint a Napot az égről.

- Tudom, kedves. Hoztam nektek ajándékot. Hol az a kicsi kurva?

Elena Ceaușescu, egy hetvenhárom éves nő, akinek életkora szinte államtitoknak minősül, és aki mindent megtesz, amit lehet, hogy jól karban tartsa a testét, úgy néz ki a végeérhetetlennek tűnő tévéműsorokban, mintha ötvenöt volna, élőben, szemtől szemben látva pedig úgy fest, mint aki csak a hatvanat töltötte be.

Klasszikus ruhadarabokat visel, barna kosztümkabátot és csipőtájt egyenes szabású, elől és hátul redős szoknyát. Mint minden alkalommal, amikor nem kell elkísérnie férjét, Nicolae Ceaușescut, és így megszabadul attól a vigyázkodástól, hogy a férfi alacsonyabbnak semmiképp ne tűnjön, mint ő, magassarkú cipőt hord, ezúttal épp hétcentist. Gesztenyebarnára festett haja eléggé szép még, szinte vállig érő, arcvonásai viszont személytelenek, kopottak.

Ami egyéni jelleget kölcsönöz ábrázatának, egy olyan adottság, ami akkor is megvillan néha, amikor inkább elrejtene: az a merev, rémisztő héja-nézése.

- Tessék, Rodica, neked egy sál... hogy bolondítsd meg a férfiakat, mert másképp mivel tudnád elhülyíteni, te hitványság?!

- Merszi, Elnök asszony.

- Bravó, megfranciásodtál, s még le is elnökasszonyozol. Az ördögé a bőr is rajtad!

- Hagyja, Elnök asszony, ne kényeztesse el nekem még jobban!

- Neked, Szavarin, ez a fekete ruhaanyag, hogy még karcsúsítson. Ti, cigány nők, ahogy fütyköshöz juttok, elhíztok.

- Meglátja, hogy pukkadnak meg az irigységtől az összesen... Elnök...
 - ... asszony.
 - Fogd be, ember! Most az egyszer meg foglak mérgezni.
 - Nem tudsz. Szopd ki a keléseimet.
 - Na, húzzatok el innen ti ketten, hé!
 - Neked, Ikon, ezt a kosztümöt adom. Akkor volt rajtam, amikor meglátogattam Mexikó elnökét, Jose Lopez Portillót, micsoda rokonzenves férfi!... És főként ezt a gyöngysort, látod? Ezt akkor viseltem, amikor fogadott minket a Közép-afrikai Birodalom császára. Hallottál egyáltalán a Közép-afrikai Birodalomról?
 - Ne adj nekem ezeket, Elnök asszony, én csak egy buta liba vagyok. Hogy is kerülnének be hozzám a házba olyan csodadolgok, amikért odavoltak hercegek és császárok?
 - Hagyd, drága, nem vagy egyáltalán buta, csak ravasz. Majdnem feleannyira ravasz vagy, mint én. Elkészítetted? Az elmúlt hónapokban nem tudtam jönni. Hol tartod?
 - Minden éjszaka újra elkészítem. Hajnalban leterítem, hogy ne érje napfény. Éjszaka pedig, ha nem tetszett jönni, szentelt földre öntöm ki, és készítek frisset helyette.
 - Te ne gyere nekem ilyen ostobaságokkal, hogy szentelt föld, mert tudom, hogy kiöntöd a budiba. Aztat a régít tőlem a disznóknak is adhatod, nekem a lényeg csak annyi, hogy működjön. Ha működik, varázslónó vagy, ha nem működik, szar vagy.
 - Ha nem hisz benne erősen, hogy működik, nem működik.
 - Hagyd a zsongitást, kedves! Hozod már, vagy sem?
 - Rodica!... Nem, hagyd, jövök én!
- Fentről lefelé, rétegekbe rendeződve, a következők sorakoznak: Ikon házának bádogba bújtatott teteje; Elena Ceaușescu, aki egy széken foglal helyet; a lábai előtt, visszatérve a konyhából, törökülésben a szőnyegen, Ikon; a csapóajtó vékony deszkalapja; a villanykábel fehér műanyagba burkolt, függőlegesen futó szála; az alacsony asztalka, amelyen mindenféle tárgyak vannak szétszórva, így egy pótkávéval színültig telt mustárosüveg, és a Beretta pisztoly is; végül, az asztalka alatt, Lakatfű keresztbe tett lábai, miközben gazdájuk az alagsori szoba döngölt agyagpadlóján üldögel.

A varázslónó tizenkét csepp mézet tesz a kissé öblösített cseréptálban várakozó vízbe, amely kettőbe hajtott kínai törülközővel van letakarva,

és hétszer megkavarja, azt az ívet írva le közben, amelyet a hold az égen, és egy új, hosszú fakanalat használva ehhez.

- *Ahogy nem bírja a nő, ha nem pisilhet,*

Úgy ne bírja Nicolae se,

Hogy Elena nélkül legyen,

És nélküle bármit tegyen...

A zöldszemű cigányasszony kiveszi a kanalat a tálból, majd nedvesen, ahogy van, letámasztja a szőnyegre az öblös végével alul, a keverékbe belemorzsol kilenc darabot egy fehér gyertyából, amelyet valamikor a templomban esküvő vagy keresztelő során gyújtottak meg, és elkeveri a vízben, ugyanúgy, ahogyan korábban tette, a merőkanálhoz hasonló eszközzel.

- Csak nem adom oda neki ezt az ocsmányságot, hogy megigya...

- *...Ahogy a pisi felbuzog az emberben,*

Úgy forrjon Nicolae ereiben a vér. S a lélek benne. S az ész.

Egy perc nyugta ne legyen, ha Elena nincs vele,

És egy órát se bírjon meglenni nélküle.

Teljesen elmerülve a recept kimérésébe, a varázslónő felcsippent bal keze három ujjának begyével egy kis köteg szárított bazsalikomot, és belemorzsolja a tálba, ismét összekeveri, szintén bal kézzel, a víztükörre tömjénport és -darabkákat szór egy apró műanyag tasakból, és újból összekavarja az egészet.

- *... Ahogy viasz ragad a kézhez,*

Méz a szájpadróláshoz

És seprű az udvar porához,

Úgy tapadjon Nicolae szerelme

Elena szerelméhez.

Életben és halálban is

Összetapadva. Meg ne váljon ettől a nőtől,

Ahogy viasz ragad a kézhez,

Méz a szájpadróláshoz

És seprű az udvar porához.

- A seprű nemigen ragad az udvar porához... Na de végül is, ha így van a ráolvasás...

- Ha úrhajóból dobnánk is ki, a seprű az udvarra esne. Nem tud másképp. Ő Nicolae... Kell hogy fizessen most.

- Hát nem fizetek folyton neked?
- Nem nekem, Elnök asszony. A szellemeknek, akik beteljesítik a varázslatot. Egy fémpénzbe kerül.
- Te bolond vagy? Szerinted szokott lenni pénz nálam?
- Nincs egy pénzerméje?
- Ilyenkor szólítom valamelyik ostobát. Hátha van nála fémpénz.
- Nem szükséges. Megengedi, hogy tegyek ön helyett egyet azokból az idegen fémpénzekből, amelyikék a kézitáskában vannak, amit a múltkor nekem ajándékozott?
- Mennyi pénz volt abban?
- Idehozzam?
- Ne. Hagyd most!
- „Adva, fizetve és elvégezve...” Haza tetszik vinni így, ahogy van, és hagyni kell még egy napot. Miután átadta minden erejét a víznek, mindent, ami lebeg benne, ki tetszik szedni egy kanállal. Ami leesett az aljára, attól meg kell szabadulni, átszűrve egy szitán a szerelemitalt... Egy-egy pohárral tessék adni neki belőle. Ha nem akarja, hogy tudomást szerezzen a ráolvasásról, tessék belecöpögtetni az ételébe.
- Te, nehogy már elkezdjél tanítani engem, hogyan igazodjak el a saját házamban... Inkább arról beszélj: mit szól a nép ahhoz, hogy az Elvtárs és én visszafizettük az adósságaitokat?
- Miféle adósságok?
- Hogyhogy mifélék? Románia küladóssága, hát te hol élsz?! 14,3 milliárd dollár. Ez az a pénz, amin keresztül az imperialisták akarták parancsolni a politikát itt, az országunkban... Most már nincs adósságotok.
- A nép erősen boldog... Szinte mindenki jó szavakat szól önökről... Sokan jönnek, hogy fizessenek egészséget és hosszú életet hozó varázslatokat önnek és az Elnök elvtársnak, de ön megtiltotta, hogy mások varázsoltassanak önnek.
- Hát hogy is varázsoltatnák ők az én családomat?
- Néha viszont, amikor babvetést csinálok, vagy kártyából jósolok, látok elég sok sötét arcot is; olyanokét, akik gyűlölködnek önökre.
- Mindig emlegeted ezeket nekem, de sohasem adsz neveket és címeket... Írd le a nevüket, egyenként mindegyikét, és gondoskodom egész életre rólad és a teljes rokonságodról. Ezt látod a kártyáidban, hogy megteszem?

- Én ne tudnám, csókolom a kezét, Elnök asszony, hogy ön olyan nekem, mint a Jóisten?!... De hát a láthatatlan erők nem mutatnak meg nekem egyebeket, mint csak arcokat. Ha neveket is fognak üzeni, értesítem az elvtársakat, akiket ide szokott küldözgetni, vagy egyenesen önt.

- Engem, egyenesen engem értesítesz, azok a tökkelütöttek mit is értenének?! De miért vesztegetjük az időt beszéddel? Nem jósolsz nekem?

- Miből kívánja, hogy...? Babszemekből... égő parázsból... kártyából?

- Nem, kedves. Állj csak meg!... Most viaszból jósolj!

- Szavarin! Rodica!... A viasz készen van?

Ikon megfogja a borszeszegő lángjával felhevített ibrik hosszú nyelét, odatartja az edény csőrét a háromliteres lábasban feszülő víztükör fölé, és gyors mozdulattal beleönt egy keveset a gőzölgő anyagból, mintha csak meg akarná csippenteni a folyadék felületét.

- Kiről?

- Az Elnök elvtársról.

A vízen elterülő, forró viasznyúlványok közül néhány hosszúkás, és eléri az edény fém oldalát, néhány rövidebb, mintha ollóval vágták volna ki, illetve vannak még olyanok, amelyek leszakadnak a fő sodorról, önállósulnak, és együttesen egyfajta szigetvilágot rajzolnak ki.

- Hol van?

- Mostan?

- Igen...

- Te vagy a jós, találd ki.

Egy kerek szigetcseke élénken előretör, mintha higanycsepp volna, és amikor találkozik egy másik, medveformájú viasztöredékkel, körvonalaik egybeolvadnak, és egy apró kontinenst adnak ki, amely abban a pillanatban lóhoz hasonlít, nyergében egy csodálkozó nyúllal, aztán a nyúl szája hirtelen legörbül, és szemvillanás alatt mind a nyúl, mind a ló átváltozik valamivé, ami ránézésre két civódó lánytestvér egymásnak feszített homloka.

- Ááá! De hát mi van odakint? Háború?

- Miért mondod ezt? Mi történik?

- Fegyvereket látok... Puskákat. És egy rakás ember veszi körül őt.

- ... Nincs háború.

- Esetleg egy fegyvergyárban tesz látogatást?

- ...

- ... Nem. Látom, hogy nincs semmilyen fegyvergyárban.

Mintha jobbjaival homokba írna, baljával pedig törölné az írást, a varázslónő jobb kezével vékony sugarakat juttat a forró viaszból a vízbe, míg a bal kezében lévő habszedővel megtisztítja a víztükröt az előző öntésekből fennmaradt, megkeményedett figuráktól.

- Megsötétült... Kész! Adj egy másikat.

- Megmondom én, mit csinál. Vadászni ment, te, azért mind látsz puskákat... De ott mit csinál? Jól van?

Rodica kifut a kezdeti edénnyel, hogy öblítse ki, és töltsse meg tiszta vízzel.

A második edény, amit közben Ikon elé helyez, kívül pirosra van festve, és belsejében, a teljesen áttetsző folyadékon át kivehető a négy helyen kicsorbult, fehér zománc.

- Ááá!

- Ne ijesztgess! Hányt volna?... Mert elrontotta a gyomrát, mielőtt elrepült az este a helikopterrel.

- Ajjaj, anyám!

- Mi van, drága, mi van? Te szórakozol velem?

- Nem, anyácska. Egy kicsit még hagyjál, s mindjárt mondom.

- De há' mondjad már egyszer! Mi van veled, elhülyültél?

Annyira belefeledkezik a cigányasszony a vízben egymás után keletkező viaszrajzok tanulmányozásába, hogy hangosan, komótosan megszívja az orrát, kétszer is.

- ...Életveszélyben volt, igen, de... ép és egészséges, és diadalmaskodott az ellenségei fölött.

- Miféle ellenségek, te asszony? Soroljad fel őket mostan!

- ...Nem mutatkozik meg nekem, mivel járta meg, de a vadászattal kapcsolatos dolog... Mostan már a helikopterben látom, munkába megy, vagy oda, ahol dolga van, és estefelé hazatér önhöz.

- Megyek is haza, hogy várjam... No de várjunk csak! Milyen más veszélyek történhetnek? Beszélj hamar azokról.

- Mikről, anyukácska?

- Szerdán, május 17-én Csehszlovákiába megyünk látogatásra. Oda érünk épen, visszaérünk rendben? Mitől óvakodjunk?

- ...Haszonnal jár. Nagy bőséget hoz az országnak és a kommunizmusnak... Ön pedig csupa szép ajándékot fog kapni.

- Igeen?... S még mi lesz?
 - Hol?
 - A következő napokban.
 - Nézzem csak meg... Itt van, ni. Nagy és jó gyűlés az országnak és a kommunistáknak. Megmutatkozik, mennyire szereti önöket a nép... De egyeseknek a haját meg tetszenek húzni, és büntetéseket tetszik kiosztani.
 - Eltaláltad. 19-én gyűlésezik az RKP KB-jának a PVB²-je, s lesz ott néhány szar alak, akiket börtönbe dugunk, mert nem jól gondozta a teheneket, és a népnak való húst tönkretette... Egyéb?
 - Még van valami egy sötétképűvel, de nem olyan, aki ellenség... Ez kedveli önt... mert ajándékot ad egyenesen önnek, valami csillogót... S aztán valami olyasmit, mint egy tarka macska.
 - Aha! Ez az a fekete, Joachim Alberto Chissano, a mozambiki elnök, mert jön két hét múlva látogatóba hozzánk. Azt hittem, egy agyalágyult, de lám, szegényke nem feledkezett meg a leopárdbundáról.
 - Leopárdot fog hozni önnek, Elnök asszony.
 - Jaj, kedves, megajándékozlak azokkal a külföldi pénzekkel is, amiket a táskában felejtettem. Mostan megyek. Megjósoljam azelőtt én a te szerencsédet, ha egy hónapon belül felfedezel nekem tíz nevet azok közül, akik gyűlölnek minket, vagy olyan információkat adsz, amivel elkapjuk őket?
 - Egy ilyen buta és nyomorult cigányasszony, mint én, csak annyit akar, hogy ne feledkezzen meg róla egy olyan angyal, mint ön.
 - Egy kiló aranyat adok neked, te fehérnép. Olyan drága cuccokba öltöztetlek, hogy az irigységtől elsápad a szemölcskenőcs az összes picrán, akik szembejön veled. Ha pedig adsz húsz nevet, a jobbkezemmé teszlek, és odaköltöztetlek valahová a házam mellé.
 - Ha a szellemek elárulják nekem, kétszáz nevet adok önnek.
 - Há' hogy, ilyen sokan vannak? A nép szeret minket, drágám. De egész Romániában egy ember sincs, aki megérdemelné az Elvtársat és engem... Hallod-e, mi van neked itt lent a pincében, hogy amíg dolgoztál, végig susogott?! Remélem, hogy nem valami kígyó megint, mert akkor vége a barátságának. Ne kísérv ki! Na pá.
- (...)

Szonda Szabolcs fordítása

DANIEL BĂNULESCU (1960, Bukarest): román regény- és drámaíró, költő. Sajátos (ön)íróiájú, a testiséget erőteljesen tematizáló, a mági-
kus realizmust is alkalmazó, egyéni humorral bíró alkotó. A kortárs
román irodalomban különleges szint jelentő műveit számos díjjal
ismerték eddig el, ezek némelyikét többször kiadták, és több nyelvre
lefordították már. Magyarul a következők olvashatók eddig: *Csókolom
a segged, Szeretett Vezérünk!* (Te pup în fund, Conducător iubit!, regény,
Scolar, 2014); *Ki nyerte meg a vallások világháborúját?* (Cine a câștigat
Războiul Mondial al Religiiilor?, drámák, AB-ART, 2015); *A Sátán a
szívedre vadászik* (Diavolul vânează inima ta, regény, Scolar, 2017);
Akarsz Isten barátja lenni? (Vrei să fii prietenul lui Dumnezeu?, drámák,
AB-ART, 2019); *Isten a kisujján tartja az egész Univerzumot* (Dumnezeu
ține întreg Universul pe degetul său mic, versek, AB-ART, 2022).

Időrajzok (részlet)

Sztaskó Richard

HA ÚGY VAN

————— újra itt vagyok a szobámban, ebben a hitehagyott, nyomorúságos lyukban, és a félhomályban ismét a folyópartról álmodom, ahogy ott fekszem savászana pózban a sziklák és uszadékfák között, mintha nem lenne holnap, a derekam és a keresztcsontom alatt homokszemcsék reccsennek, és a Nagy Helyezkedés közepette ellazított medencém kagylóhéjakat roppant ketté. Amott lejjebb egy természetes varjú peckesen sétál a fövényen, a fejem kissé megemelem, és ebből a szögből nézve talán dolmányos lehet, büszkén lépked, finomabbnál finomabb falatokat remél, de sápadt csőre ezúttal a semmibe tátog. A vízen kacsák ringatóznak, a sodrás ide-oda tereli őket, aztán hirtelen blatty-kavakkal, ahol lassul a sodrás, a barna tojók és krómzöld gácsérok lebuknak a víz alá, farral az ég felé, majd egyszerre vissza, csámcsogó vigyorgásuk irigylésre méltó.

Fülelek. A fejem fölé hajló fűzfaágak közt suttogás. Nem értem tisztán, pedig az itt és mostban, a Nagy Helyezkedés közepette tudni óhajtom a lándzsás levelek titkát. Tetenene teff, tetenene teff, ezt csattogják felettem a fűzfalevelek. Az nem lehet, hogy csupáncsak a szél játszadozik a lombok között. Muszáj megértenem ezt az ismeretlen nyelvet, tetenene teff, tetenene teff, különben örökre elveszek ebben a létlenül is leglevőbb Sohavilágban.

Mint az a horgász, aki pergetni próbál egy benyúló sziklasoron. Hiába dobál, nem lesz kapás. És nem, nem a szereléssel van a baj, hiszen a műcsali szépen veret a víz alatt, egészen megtévesztő tud lenni. De tény, az imént tűnt el egy hatalmas uszály, ki tudja, mit szállítva királykék ponyvái alatt. A folyót föl kavarta, s most a hullámok egészen kicsapnak, barátom, ebben a tajtékozó áramlásban hogyan is akadhatnak természetes ön műcsalid hármashorgára? Tudhatnád jól, ilyenkor bizony egészen kijön a víz, mintha hirdetné: a folyómeder csupán opcionális, nekem senki ne mondja, merre folyjak, s mi legyen a hordalék.

Az edzés már elkezdődött. A kajakosok úgy lapátolják a vizet, mintha az életük múlna rajta. Az edző megállás nélkül hadovál és köpköd a megafonba: tartsd a tempót-figyeld az energiák áramlását-ne kap-

kodj-te magad légy a lélegzet-ha lecsapott vállal sietsz, legközelebb ne gyere-főnt a fej-ne azt nézd, hol vagy, hanem azt, ahova tartasz-húzd meg jól-egy perc teljes erővel, egy perc kienged, aztán megint egyet erővel, a forduló után ismét kiengeded-a zöld bóját jobbról kerüljük-érezd az energiák áramlását-ne csapd a vizet-forog a váll, forog a csípő-kapd föl, kapd föl-habzsolod a vizet-durrants neki-maradjon főnt a kéz, hosszan nyúljanak előre-nem dőlünk hátra, ez nem hotel-a part mellett gyere, a parthoz közel-micsinászmicsinász-úgy van, forogjon az a csípő- -

A többezer féltörtöt kagyló közül kiválasztok egyet és ceruzával beleírom a nevem (most épp tisztán emlékszem rá, minden összedobált hangzóra, nem úgy, mint legutóbb - elalvás előtt néhány pillanattal - amikor elfelejtettem), s az egymásra pakolt kövek tetejére helyezem. Ha szerencsém lesz, idáig nem jön ki a sodrás, valaki pedig megtalálja a kagylóhéjat e különös totem tetején, s talán elmélázik azon, miért érezhette olyan fontosnak ezzel a furcsán csengő névvel megáldott vándor, hogy nyomot hagyjon maga után, ebben a majd nyomtalanul eltűnő világban, egy nyomot, ami aprócska és jelentéktelen, pont annyira, mint maga a gondolat. Meglehet, mégiscsak bele kellene bújnom ebbe a mellettem heverő, végleg elhagyott csigaházba, ott végre más is történne, nem csak az, ami nekem minden egyes lélegzetvétellel együtt kibírhatatlan.

Az *Amareina Taahirah* fedélzetéről turisták integetnek, alig észrevehető, ahogyan feléjük biccentek, semmi föltűnősködés. Persze, ha ott állhatnék közöttük (vagy éppenséggel teljesen egyedül, sehol egy fülembe lélegző turistatárs a fedélzeten), én is üdvözlésre emelném a kezem minden ismeretlen előtt. Könnyű volna, hogyne: alattam a folyami vasszörny, szeli a habokat, nincs zátony, ami megállíthatná, ahogyan kell, halad előre előre kijelölt útján, a lapátkerekek odalenn a mélyben darálják a vizet, halrajokat riogatnak, s olyan hangos a hajó, hogy a szemközti parton levő kutyák csaholása ebben az életben már biztosan nem jut el a kapitány hallójáratáig.

De itt vagyok, s nem a frissen suvickolt fedélzeten, nyugágyak és napernyők között, jeges üdítővel a kezemben, nem, az én turista-létem ennél azért körülményesebb. Sokkal jobban izgat az ismeretlen nyelven suttogó fűzfalombok rejtélye, mint bármi más ezen a világon. Ég és föld között én se vagyok több egy megoldhatatlan egyenletnél, tetenene teff,

tetenene teff. Talán a próféta szavait suttogják unos-untalan? Talán nincs más, amit visszhangoztathatnának? Ennyi lenne csupán a nagy titok? Ha mégis nehéznek érezném a szívem, csöpögtessem rá két citrom levét? Igen, azt hallottam, összehúzódva talán egyszerűbb lesz.

Az egyik kagylóhéjdarab belém tapad. Élességét ott érzem, ahol éjjelente a leginkább fázom, fedetlen vesémmél. A figyelem aztán a Nagy Helyezkedés közepette szépen elkezdi befelé fordulni. Útjára engedem a létezés során fellépő testi fáradalmakat. Savászana. Hullapóz. A test ellazul, a légzés lelassul, a gondolatok jobb esetben megnyugszanak. Állítólag szorgos gyakorlással és biztos kezek iránymutatásával minden lehetséges.

Fölcsendül az Il Silenzio trombitán játszott dallama. A *Rapszódia* hozza magával bal kéz felől. Hajós temetés. Egészen gyakori ezen a folyószakaszon. A szertartás egyszerűbb nem is lehetne: a legénység egyik tagja megkongatja a lélekharangot, majd kilép az oldaldeckre, vigyázva tartja kezében a lebomló urnát, nehogy a hullámok közé billenjen, majd néhány pillanattal később óvatosan a vízre helyezi a hamvakat, a hozzátartozók a felső fedélzetre gyűlnek, s az urna vízre helyezését követően egy szál virágot dobnak a habokba, a szertartás befejezéseként természetesen igény szerint lehetőség nyílik a hajón halotti tor megrendezésére, ahol a temetési búcsúztatáson megjelentek feleleveníthetik szeretett elhunytjuk emlékeit, s mivel minden a temetkezési iroda szervezésén múlik, a hajós búcsúztatás során az urna vízbe helyezését követően a vendégek a felső fedélzetről már úgy tudnak visszatérni a hajó belső fedélzetére – ami télen fűtött és fedett, nyáron pedig klimatizált –, hogy ott terített asztal és büfé várja őket egy fojtott hangulatú, mélabús beszélgetésre.

De az itt és mostban nincs esély a méltóságteljes megemlékezésre, mert a trombitaszót elnyomja egy hirtelen fölberregő zaj: egy kétütemű, közel hatszáz köbcentis, kéthengeres motort próbálgatnak a túlparton, egyre kétségbeejtőbb igyekezettel. Bármire is figyelni ebben a hangzavarban szinte lehetetlen: a suttogó lándzsalevelek titka kísért, az egymást érő hullámok roppanása és a kagylóhéjak recsegése a kavicsos homokban szemernyit sem tompul. Csak vergődni bírok ebben a lehetetlen koordinárendszerben. A megafonba köpködő edző ideges és feszült, de pár óra múlva, amikor eljön az este, bedobja kabinjában a gyomorkeserűt, hozzá kimért, lassú mozdulatokkal kukoricadarás

sört kortyol, és nagy magányában elhibázott életének keserédes perceire gondol, és nem is sejtí, hogy az a kényelmetlen érzés, ami tudatának porlepte polcán moco rog és kisugárzik a tarkójára, az a lelkiismeret, hiszen mindenkit sikeresen elmart maga mellől a hatalmasnak tetsző szeretetigényével. A lüktető szél továbbra is irgalom nélkül szórja élém a szavait: mivanmitakarsz-haladjál-ne nézelődj, ez nem a Tretyakov-így semmire se viszed-ne csapkodd a vizet-húzódj ki a part mellé-hányszor mondjam, a kezed járjon-a légzésedre figyelj-te vagy a középpont, erre koncentrálj-légy magad, minden mást ki kell zárnod-azt úgy nem kéne-te most szórakozol velem, mi ez a testtartás, a hátadat nehogy begörbítsd nekem-forogjon az a váll, forogjon az a váll-nem hallod, előre nézz, figyelj azt a pontot, ahová érkezel-a bójára ügyelj, ne dőlj rá a kanyarodásnál, jobbról kerülöd-visszafele húzzátok meg-micsinász, azt mondtam, húzzátok meg, úgyvanezaz-még kétszer tizenöt, aztán kienged-úgyvan-ügyesen, ügyesen-érezned kell-a légzésedre ügyelj-forogjon az a váll- te meg mi a fenét csinász-ne úgy, hanem így-hányszor mondjam még, a kapálózás nem pálya-forogjon az a váll, forogjon-a légzésedre ügyelj-ne csapd a vizet, nem a strandon vagy-ezaz, húzd meg jól, húzd meg a végét-még kettő, aztán kienged-igen, igen- -

Ha úgy van, boldogan leszek szikladarab, ami lesüllyed a folyómeder aljára. Hitehagyott, nyomorúságos szobámban elképzelem magamat odalent a mélyben: beágyazva heverek, kitartok a sodrás ellen. Egy nap majd üregemben folyami rákok találhatnak otthonra, megpihennek, s aprócska halaknak leszek menedék. Többé nem lesz előttem ismeretlen a hideg és meleg áramlatok váltakozása. Sziklaüregemben az is meglelheti a boldogságot, aki sűrű könnyeitől nem láthatott semmit sem a víz alatt. És odafönt, ahol a folyó morajló hullámai elcsendesedve a part felé nyújtóznak, senkit sem fog érdekelni létezésem _____

Juhász Tamás

KI- ÉS BELÁTÁSOK

Bálint két baseballsapkás, kitetovált srác mögött várt a beengedésre. Tüzesen süt le a nyári nap sugára a vánszorgó, tikkadt szöcskék sorára. Kulacsok kondulnak, sörös-, energiatálas dobozok szisszennek. Nem is olyan tikkadt... Csak vánszorog. Távolabb búgás, dübörgés. Kezdődnek a koncertek. A parton lányok sikkantásai, testek csobbanása. Bárcsak már ő is ott tartana! És bárcsak addig ne találkozna Eszterrel. Szörnyen kínos lenne átizzadt ruhában, ragacsos bőrrel, vonattól, veritéktől bűdösen.

A tó felől két lány közeledett. Vállukon vászontáska, hónuk alatt összetekert törülköző. Az egyik vörös hajú, szemüveges, kockás rövidujjú ingben, rövid farmernadrágban. A fenébe! Naná, hogy most jön erre. Végignézett magán. Meghúzkodta gyűrött ingét, beletúrt izzadt hajába. Csak természetesen. Mint aki épp erre járt! Jaj, ne! Kioldódott a cipőfűzője.

* * *

Eszter hason fekve aludt. Kreolos bőrén csillogott a naptej, karjai széttárva, bokái egymáson átvetve. Egy Superman... Vagyis Superwoman. Mosolygott Bogi, a nyikorgó stégen barátnője felé közeledve. Felkontyolt vörös haja meg virágbimbó. Mindjárt kinyílik belőle egy rózsa. Főléhajolt, ébresztgetni kezdte.

- Menni kéne. Menni kéne, gyrosozni, készülődni, átöltözni.

- Mi? Jaj, boci, bealudtam. - Eszter hangja az álomtól kásás, a párnaként használt törülközőtől tompa volt. Nyögve, nyújtózkodva hanyatt fordult. Megdörgölte a szemét, ásítózva felült, körbetapogatózott. Mintha keresne valamit.

- Akkora hülyeséget álmodtam. Joe-val voltam egy várban. És... És az egyik ajtón az volt, csak beavatottaknak. Joe meg így ki akarta nyitni. Mondtam, ha kinyitja, minden meggyullad. De ő csak azért is. Aztán lett egy hatalmas kulcsosomója, és minden kulcsot belepróbált. Nekem meg elegendő lett, odamentem, és kinyitottam. Érted? Kilincsre volt csak zárva, Joe mégse tudta kinyitni. Vicces nem? Aztán... Hogy is volt? Ja,

az nagyon durva volt: kifolyt egy csomó vér. És így kisodort minket a várból. Furi amúgy, mert a vér langyos volt, én meg csak lebegtem. És akkor már apám sodródott mellettem. Aztán a vér megalvadt, apám meg mondta, hogy a picsába, keljek fel, mert sosem érünk haza. De nem tudtam felállni. Mire otthagytott. A vér így kéreghént rám száradt, és minden mozdulat fájt. Akkor már anyám is ott volt. Azt mondogatta, hogy a szép fehér ruhám, a szép fehér ruhám. Én meg ráördítettem, hogy fogja be, mert Joe elveszett. Visszamentem a várba, de akkor már nem Joe-t kerestem, hanem be akartam csukni az ajtót. De nem találtam. Mit szólsz?

Bogi gyakran elveszett Eszter kifacsart álmofejtéseiben, de lelkesen bólogatott.

- Öm... nemtom. A vér... A tűz talán azt jelenti, hogy Joe és közted kialudt a tűz, és elsodródhatok. Csak te még mindig nem léptél tovább.

Eszter rosszálló grimaszt vágott.

- Hát nem teljesen - magyarázat közben kirázta, majd összetekerte a törülközőjét. - Először is az ajtó. Ez az álmokban mindig két világ határát jelenti. Joe nem tudta kinyitni, csak én. Érted?

Bogi majdnem megjegyezte, hogy ez lényegtelen, ha Eszter nem „lépett át” a másik világba. De inkább csak bólogatott.

- Aztán a tűz. Az is az újrakezdést jelenti. - Eszter hangja eltompult, ahogy fején áthúzta a Fishing on Orfű feliratú trikóját. - Gondolj a fönixre, ami elég, aztán újjászületik. És a vér sem jelent rosszat. Mi jut eszedbe a vérben lebegésről?

- Hogy nem kéne annyi sorozatgyilkosos sorozatot nézned. - Eszter nevetett.

- Lehet. De szerintem a születést jelenti - közben vászontáskáikkal a vállukon, hónuk alatt összetekert törülközőikkel elindultak a szűk, ingadozó pallón a partra. A nád sustorgott, nyilván Eszter álmát értelmezte. - Ahogy így lebegsz, és végül vérben és mocsokban megszületsz. Ez csak ezt jelentheti, nem?

- De ha két világ határa, meg újjászületés, akkor mi a francért akartad megkeresni Joe-t, meg visszazárni az ajtót?

Kiértek a partra, és a fűben klaffogva elindultak a kemping felé.

- A neten azt olvastam, az alvadt vér haragot jelent. Joe a végén már nagyon türelmetlenül, dühösen viselkedett. És végül is jogosan. Talán bocsánatot akartam kérni, hogy ilyen hülye voltam.

- Basszus, ő dobott. Nehogy már te kérj bocsánatot!
- Jaj, cuki vagy. - Eszter megállt, majd a cuccoktól ügyetlenül megőlelte. - Ezt te nem értheted - dűnnyögte a vállába önvádtól nedves hangon.

- Hát magyarázd el!

Eszter szemét törölgetve elengedte.

- Az is furi, hogy került az egészbe apám.

- Nem. Egy álomba gyűjtöttél minden hülyét.

Eszter sírósan nevetett.

Tízévesen a családjával elment a Mátrába. Biztos mesélte. Nem? Megcsúszott egy sziklán. Iszonyúan lehorzsolta a térdét, még a bokáját is meghúzta. Ott ült, bögött, az apja meg kiakadt, hogy mit picsog. Ott is hagyta. A húga meg a nővére támogatták le. Utána a parkolóban a szülei nagy ordibálást rendeztek. Néhány héttel később az apja elköltözött. Az volt az első. Azt hitte, miatta. Persze ma már tudja, hogy faszság, de lehet, hogy a Joe iránti büntudat felszínre hozta, az álom meg összekapcsolta.

- Ez nem a tietek? - rohant utánuk egy srác.

- A szemüvegem! - kiáltott Eszter. - Kösz! Olyan hülye vagyok! Kerestem, csak aztán elindultunk... De jó, hogy megtaláltad!

Bogi is hálás volt. Kicsit már unta Eszter álmait és refrénszerű büntudatát. Helyette jöttek a jó fej emberek, akik megmentik Esztert a szétszórtságától. Bevonzza őket. Biztos, mert nem feltételez róluk rosszat, mint Bogi. De ez nem szemrehányás, ugye érti? Hányszor hozták már utána a tolltartóját, szemüvegtokját a suliban. Meg múltkor az Akvárium teraszon... Emlékszik Bogi. Majdnem elhagyta az Iphone-ját. Meg a parkban a srác... Amit mesélt. Aki meghívta. Mikor a pultnál rájött, hogy Joe íróasztalán maradt a pénztárcája. Boginak muszáj volt közbeszúrnia: Joe ki is akadt rajta. Affektálva utánozta Joe-t. Igazából csak rád akart nyomulni. Neked meg tetszett. Eszter tiltakozott. Joe ezzel csak viccelt. Tudta, hogy nincs oka féltékenykedni.

Bogi gyűlölte az ilyen múlt-kozmetikázást. Korábban azt mondta, utána sehova se állhatott sorba egyedül. Joe még a végére is követte. Bár még mindig tiltakozott, az ujjropogtatásból látszott, Eszter kibillent. De még küzdött. A heves szóváltásból, mint mindig, néma puffogás, majd újra béke lett.

* * *

Piros öv, ing, levlélmintás kendő, szakáll, oldalt felnyírt, hullámos szőke haj...

- Hey Joe! - kiáltotta Levi.

Bálint mosolyogva visszaintegetett a pultról.

A kánon szerint, vagyis Bálint így mesélte az általánosban, Bogyónak csúfolták a laktózérzékenysége, vérszegénysége, asztmája miatt. Ez torzult bodzsóvá, majd Joe-vá. A gimis haverok viszont úgy emlékeztek, hogy a töritanár gúnyolta Johnnynak, mint minden buta diákot. Ezt rövidítették a barátok Joe-ra.

Levit mondjuk hidegen hagyták az eredettörténetek, ő már Joe-ként ismerte meg a SOTE gólyatáborában.

- Miért nem szóltál, hogy itt leszel?

- Nem kívántam nagydobra verni. Kérsz valamit? Akkor még egy olaszrizling-fröccsöt kérek. Khm... Mondjuk úgy, küldetéssel jöttem. - Joe zavartan vigyorgott, és megdörzsölte a szakállát.

- Áh, szóval vadászó üzemmód? Helyes, helyes.

- Nos, úgy is mondhatjuk.

- Itt aztán van préda dögivel! Tegnap a Lovasi koncert után egy olyan csajjal kavartam! Hosszú combú, gyönyörű, formás seggű... Tudod, én inkább seggista vagyok, mint mellista. Persze jó, ha elől is van valami, de... Na, mindegy. Az illata meg... az meg, mint egy narancsfiget. De tényleg! Volt vagy négy menet. Aztán hajnalban közölte, délután jön a csávója. Jóvan, ne röhögj! Mondom, ha csávója van, mi a faszt akart tőlem? Erre meg ő: pont azt. Na, ne röhögj már! - de Levi is vigyorgott.

- Nagyon felbaszott. Legszívesebben behúztam volna neki. Csak hát lány. Nyilván. Azért próbálkoztam nála.

- Ez kérek a vonzás törvénye - ereszkedett le egy vállveregetésig Bálint. - Neked a foglalt lányok a zsánered. Meg a melegek.

Levi kényszeredetten nevetett. Eszébe jutott, ahogy részegen, egy házibuliban rányomult Bogira. A lány kedvesen pattintotta le, csak aztán tovább mondta a többieknek, és mindenki rajta röhögött. „Hiszen tükre levágós, hogy Bogi meleg.” És másokkal sem volt szerencsésebb. De bassza meg, nem lehet mindenkinek sebezhető, megmentésre váró kisugárzása, hozzá bölcs próféta arca és komótos, álmatag hangja, mint Joe-nak. A lányok folyton azt búgták róla: Szegény. Meg kéne vigasz-

talni. Biztos bántotta az a hülye picca. Értsd: Eszter. Aki amúgy helyes lány, bár a kapcsolatuk inkább kötélhúzásra emlékeztetett. De még ez is több volt, mint amit Levi elmondhatott magáról.

Az is jellemző, hogy Joe még épp csak megjött, de már van csajozós sztorija.

A beengedésnél cipőfűzés közben elvesztette az egyensúlyát. Valaki elkapta, akiről azt hitte, hogy Eszter. Ugyanolyan, homlokába fésült, tüzes vörös haja, hasonló fiús öltözködése, nyújtott téglalap alakú szemüvege és meghatározhatatlan zöldeskék szeme volt.

Észrevette Joe zavarát, és megkérdezte, ismerik-e egymást. Orrhangbúbb volt Eszternél, a hanghordozása flegmább. Az arca is inkább narancs, mint alma. Joe bocsánatot kért, mert összekeverte valakivel, de gyorsan hozzátette, ez volt a „legszebb tévedése.” A csaj nevetett. Vágta az utalást. Magashegyi ugyan nem ma lesz, de Kiscsillag igen. És ha szüksége lenne még támaszra a cipőkötéshez, ott megtalálja. Kacsintott, és a barátnője után ment.

- Te mázlista rohadék!
- Nem különösebben szeretem Lovasi Andrást.
- Ki nem szarja le Lovasit? Ez egy üzenet, hogy ott vár.
- Logikusnak tűnik. Csakhogy nem ezért jöttem.
- Tény, neked most nem egy Eszter-klón kell.
- Igazság szerint épp Eszter miatt jöttem. - Bálint hangja majdnem olyan merev volt, mint az arca. Beszélni szeretnék vele az újrakezdésről.

Leviben már volt némi bor, de ettől rögtön kijózanodott. Mi a fasz? Ez kurvára nem jó ötlet. Ami történt, nem volt véletlen. Örüljön, hogy szingli és fesztiválozik. Akkor inkább már kavarjon az Eszter-klónnal. Bálint megintgathatatlant volt. De talán, ha többet iszik...

* * *

*„Annyi szépet álmodtunk belénk
A tegnap színes szappanbuborék
Kipukkad a szappanbuborék.”*

Eszter elcsukló hangja elveszett a közönség lelkes, üvöltő énekében. Szemében emlékek, érzések tömege taposta egymást. 30Y koncert a parkban: szemezés, tánc Joe-val. Ismerkedés hajnalig a Duna-parton. „Vajon hány szerelmet bír még el a rakpart” végtelenre állítva. Tenyér-izzasztó kérdés: írni fog? Egy fotó a Tisza-tavi családi nyaralásról: Joe

hátról átöleli. Ő bizalommal beledől. Éjjel kiosontak az apartman kertjébe. Csokolózás közben Joe megfogja a mellét, ő ellöki. Az egri vár kazamatája: lemaradnak a csoporttól, csokolóznak a hűvös, földszagú félhomályban. Joe-hoz tapad, saját izgalmától rémülten elrohan. Szakadó eső tavaly az orfúi Konyha koncerten. Doboló víz a sátorfalon, dobogó szív a fülben. Bortól kába didergés, türelmetlen vetkőzés. A nedves ruha tapad, ellenáll. Az ég mennydörög, a dob meg a basszus zakatol, a test lüktet. Dörzsölő szakáll, meleg lehelet, harapások, a nyelv kis köröket csúszkál. Forróság borzongatja az öletől a tarkójáig. Másnap megtiltja Joe-nak, hogy még egyszer. De ha részeg, vagy betépett, hagyja... Akarja. Mint a harmadik újrakezdéskor, Joe születésnapján. Szeret! Miért nem megy a viszonzás? Nem vagyok szerelmes? Engem akar? A szexet? Én is őt. És ha elvesztem a fejem? De hát szeret! Miért nem merem? Rossz vagyok? Csalódott bennem. Nem ért meg... Nem értem... Nem érti!

Valaki átölelte. Joe? Ne sírj. Ez Bogi! Nem ér annyit. Pedig ér.

Joe volt az első. Nem. Volt még egy. Egy pár hetes kavarási. De az... Arról is ő tehetett. Kíváncsi volt, aztán megijedt. Csalódást okozott. Akkor is. De azt nem bánta. Joe elvesztését igen. Ő olyan könnyen mutatta ki; Csokival, verssel, öleléssel, becenévvel.

Bogi a hátát simogatta.

- Jól van... Jól van. Nincs semmi baj. Gyere, igyunk egy jégert.

Sorban állás közben a szeme sarkából meglátott egy szőke fiút. Joe? Odakapta a fejét, de az eltűnt. Biztos csak képzelte. Bogi egyetértett.

Ittak. Még egyet. A koncert után sörrel, tequilával folytatták.

Az alkohol, a dalok, az éneklés teljesen lecsavarta a mellkasát szorító satut.

Igaza van Boginak. Szingli vagyok, és fesztiválozok. Érettebb, tapasztaltabb lettem. Nem. Nem gondolhatok rá! Milyen lebegő, ringató érzés. Jobb, mint a jéger! Tőlem függ minden. És én ringatózok. Velem ring a világ is. Mert az életem az enyém!

* * *

- Mondok én valamit. Nem arra jöttünk a világra, hogy belehaljunk abba, hogy élünk a világban. Ne, ne, ne röhögj, elmagyarázom. Az élet tele van szarral. Érted? Szarral, ganéval, fossal. Nem... Nem tudhatod, érted, lehet, hogy holnap elbasz egy autót, és megpusztulsz. Nem élhetsz

nihilben. Arra születünk, hogy higgyünk. Akkor is, ha szenvedünk. Arra születünk, hogy szeressenek minket, és mi is szeressünk. Vágod? Mindenkinek van kulcsa a holnaphoz, csak találja meg azon a kurva nagy kulcsosomón. És ne keverje össze a szülei meg az exei kulcsával. Mert akkor rohadtul beletöri a zárba. Lényeg, világítson az életed... Mint egy mécses. Vagy inkább, mint egy kibaszott reflektor. Azt nem tom, hogy kerültem a kulcstól a lámpához, de le van baszva! Sokat ittam, vágod? De megmondom a tutit. Arra születünk, hogy boldogok legyünk. Érted? Hogy boldogok. Akkor igyunk még egyet.

Bálint vigyorgott, bólogatott. Imádta a részeg monológokat.

Levivel mostanra többször is bejárták a fesztivált. Látták a népi rock and rollt döngető Cimbalibandet, a Konyhát, a Ricsárd Gírt, a Tűzhöz közel-színpadon egy lányt, aki Florence and the Machine utánérzéseket pengetett, egy fél Mucsi-előadást (kár, hogy csak felet, mert nagy fanok), de Esztert sehol. Pedig Bálint a hangszórók bömbölésében is megismerte volna a suttogását vagy a nevetését. Felhívhatta volna, de félt, nem tudná rábeszélni, hogy találkozzanak. Levi viszont őt rábeszélte egy gyosra, meg egy sörre. Mielőtt éhen/szomjan halnak. Vagy mielőtt agyfaszt kapnak a kereséstől. Kérdés, melyik következik be hamarabb.

Az egy sör után jött még egy, meg még egy, meg még egy vodka. Közben Bálint mesélt. Pedig amúgy zárkózott volt.

Mindenről Eszter környezete tehet. Az előző, zűrösen végződött kapcsolata, a szülei, akiknek a lelke tele van kék-zöld foltokkal. Örökkön örökké veszekednek, szétköltöznek, kibékülnek, újrakezdek. Az apa mindig is fiút akart, helyette lett három lánya, amit nem tud megbocsátani a világnak. Igen, szerintem is rémes. A húga jó fej, de a nővére szakadatlanul szerepel, mindenkit ledominál. Az anyja ápolónő, rengeteget dolgozik, otthon meg fáradhatatlanul mártírkodik. Bálint ki akarta menteni Esztert. Vállalja fel magát, az érzéseit. Ehhez módfelett sok türelemre volt szüksége. Kitalálni a következő lépést, ami még nem túl nagy, nem túl ijesztő. Figyelni a reakciót, készen állni a visszalépésre, reménykedni a sikerben. Egy hónapig várt, mire meg merte csókolni. Egy hónapig! Aztán meg történt egy kis... Ez meg az. Dehogy! Még sosem szeretkeztek. Sajnos. Három hónap után még csak nyakki-szívás volt. És már az úgy megijesztette Esztert, hogy szakított. Örül, hogy Levi ilyen jól szórakozik, neki ez nem volt ilyen kellemes. Aztán újrakezdték. Eszter akkor mondta először, hogy szereti. Egy gátlás

ledőlt. De még maradt. Mint egy inverz Déva vára. Ami este leomlott, reggelre felépült. És ez motivációpusztító. Mikor nem bírta tovább, szakított. De Eszter nélkül se bírta. A harmadik újrakezdés jól indult, csak ritkán találkoztak, mert Eszter túlaggódta az év végét. Pedig szerfelett okos. Aztán... Hát Levi is tudja... A hétvége Gárdonyban. Azt nagyon elrontotta. Tehetetlen volt, dühös és kétségbeesett... Nos, igen, részeg is. De ez mind nem mentség. A hétvége után meg lelkiismeret-furdalása volt, ezért türelmetlen és goromba lett. Ezért bocsánatot kell kérnie. Igen, el akarja mondani. Tudnia kell. Megérdemli. Meg magát sem akarja örökre ebben a lélek-présben nyomasztani. Újra akarja kezdeni, tabula rasa. És még azelőtt, hogy valami félrészeg bájgúnár rányomul, és learatja az ő két évig gyűjtögetett babérjait.

Levi hiába magyarázta, mire születtek, mi az élet lényege, hogy Joe lépjen tovább, búfelejtőnek jó lesz az az Eszter-klón, Bálint csak ült, és mosolygott. Mint egy kibaszott szfinx.

Döntött. Ha kell, porszemenként szedi össze Eszter bizalmát.

- De már minden rohadt helyet végignéztünk!
- Talán kíséreljük meg még egyszer a parton.
- Figyelj, haver, ne itt akard legyalogolni a Kinizsi Százast! Egyezzünk meg: megnézzük még egyszer a parton, és ha nem találjuk, felhívod.

* * *

A holdfény összeállt, majd egy felugró hal, egy szellő vagy egy vízbe dobott kő fényzilánkokra robbantotta. A stég alatt glugyogott a víz. A nádasban békák, a parton emberek nevettek. Egy másik stégen szeretkeztek. Távolabb a Hiperkarma dübörgött.

*„Mit tegyek, ha egy lakat vagyok csak a saját számon
Amitől eddig félttem, azt alig várom,*

Megismertelek, nem is mertelek nem ismerni meg...” – dúdolta Eszter. Szipogott, inge ujjával letörölt pár könnycseppet, majd kifújta az orrát. A francba Bogival! El akar szigetelni mindenkitől. Mintha olyan baromi kiváltság lenne engem szeretni. Julcsira gondolt, akivel eltávolodtak, miután ő Bogival jóba lett. Joe-t is utálta. Féltette tőle Esztert. Nem teljesen alaptalanul. Jó, Bogi féltékenysége olykor jólesett. De most nem. Miért nem érti, hogy beszélnie kell Joe-val? Persze nem árult el mindent. Bogi annyival bátrabb. Még azt is felvállalta, hogy meleg. Így Eszter félelmei még gázabbnak tűntek.

A kezében szorongatott telefonra nézett. Talán tényleg nem kéne. A telefontok recés széle kattogott, ahogy töprengve végighúzta rajta a körmét. Nem. Muszáj beszélnie Joe-val. Akar. Hiányzik. A hangja, a másokat kifigurázó humora, hogy Esztergának, Mable-nek, Estimable-nek becézze.

Újra megtörölte az arcát. Hosszan beszívta a levegőt. Édes hársfa, keserű halszag, a nádas édes-savanyú, zöld illata.

- Szia! Nem későn? - a sírás, az izgalom, a veszekedés Bogival túlságosan felzaklatták. Hangja nem volt olyan mély és felnőttes, mint szokott. Vékony volt, nyikorgó. - Hát csak felhívtalak, hogy mi újság. Nem, aljas rágalom! - Eszter cinkosan nevetett. - Jó, jó, nem tagadom. Hát, ami jött. Fúj, abszintot nem! Azt soha többet. És veled mi van? Hogy mennek a vizsgák? Örülök. Van még? Na, az király. Én? Képzeld Fishingen. Kipróbálok, milyen szingliként - sikerült némi kacérságot keverni a nyikorgásba. - Mi? Te is? És Kivel... Hát egy stégen egyedül. Mi? Ne! - Joe-t felhívni egy dolog, de face to face találkozni. - Maradj csak. Nem vagyok egyedül, csak most. Bogival... Miért akarsz... Hát, ha muszáj. Nem, szívesen. Jó, elküldöm telefonon a koordinátát.

Zsibbadt keze az ölébe zuhant. A telefon koppant a stégen, ahogy kicsúszott az ujjai közül. Úristen! Idejön! De miért? Mit akar? Biztos, hogy ez jó ötlet volt?

Először a lépteit hallotta a pallón. Aztán meglátta. Legszívesebben a karjába ugrott volna. De mégse. Csak két tartózkodó puszi. Leültek, de vigyáztak, ne érjenek egymáshoz. Aha, posztolt a tegnapi Lovasíró. Jó volt. Ma? Konyhán, meg Szabó Benedeken. Bogi? Hát... Kicsit összekaptak. Eszter zavartan ropogtatta az ujját. Semmi... Semmi fontos. És Joe mikor jött? Aha, akkor lehet, hogy őt látta a Konyhán? Ez vicces. Erőltetett nevetés.

Csend. Kérdőjelekkel, várakozással. És... És Joe kivel jött? Inkább a semmitmondás, mint az, amit mondani akar... amit Joe mondani akar. Levivel? Ő jó fej. Hol van most? Aha. Kiscsillagra. Biztos megint kitalál valami csajozós sztorit.

Erőltetett nevetés, csend. Kerülték egymás pillantását. A távolból ováció, majd egy újabb Hiperkarma dal foszlányai.

- „*Látom a fejed felett a kérdőjelet...*” - dúdolta reflexszerűen Eszter.

- „*Nem érted, miért nem vagy boldog.*” - folytatta Joe.

Összetalálkozott a pillantásuk. Rögtön félre is kapták.

- És... És te miért nem mentél?

Joe hallgatott. Eszter félve, mintha kővé válhatna, rápillantott. Szomorúan mosolyog. Vajon min? Tényleg! Nem is szereti Lovasit.

- Emlékszel... - Joe megköszörülte a torkát. - Emlékszel, amikor a Károlyi-kertben ültünk, és a PIM-ből kihallatszódott a Kiscsillag koncert?

Eszter megkönnyebbülten nevetett.

- Igen. És azon szórakoztunk, hogy mit értünk a foszlányokból. Hogy is volt? A pelikán a mozgólépcsőn botladozik.

- Nem, rollerezik.

- Tényleg. Meg a jövő citromos... Nem, a jövő citrom ízű banán, de felfalja a radiátor halál!

A felszakadó nevetés közelebb húzta őket. Joe papírt, más jointhoz valókat vett elő.

- Kérsz?

Eszter egy pillanatig habozott, majd bólintott. Joe gyakorlott mozdulatokkal megsodorta, rágyújtott, aztán átadta.

- Ezt később folytattad. Ezt a banánosat. Írtál belőle egy verset.

- Valamit - legyintett Joe. - Ott van a fiókban a többi között. Cigipapírnak még jó lesz.

- Annál azért többet érnek. A rólunk írtak nagyon szépek.

- Nem vagy egy kicsit elfogult?

- Az egyik valahogy így volt:

„Hogyan mondjam el neked, hogy ha nem lehet,

Ha a szó túl kevés. Hogy mondjam el, hogy szeretlek?

Hogyan mondjam el szerelmem rejtett csillagrendszerét,

Miből keverjem ki a félelem ellenszerét?”

Eszter hangja elcsuklott, de Joe rövid szünet után, a szemébe nézve folytatta.

- *„Van egy föld, már-már az ég,*

Hol nincs ruha, maszk, csak meztelenség” - a fű és Joe kedves, álmatag hangja bizsergős, ringató volt.

Az utolsó sorokat már együtt mondták: *„Én vinnélek, vinnélek, s szerelmem köntösébe rejténélek.”*

Eszter könnycsatornáiban megint tülekedni kezdtek az érzések. De a fű zsongító békéje lassan betakarta. Vicces, ahogy a stégen támaszkodik, a körmével megszámolhatná a lécs ráncait. Három, négy, tíz...

Kuncogott. Úgy kattog, mint a telefontok széle. Milyen szép erdőszínű Joe szeme. Illik a stéghez. És mennyi szeretet, vágy van benne... Ne! Elkapta a pillantását. A víz hullámozott. A hold a távoli koncert ritmusára vibrált.

- Úgy... Úgy sajnálom - Eszter minden szót Sziszüphoszként tolt végig a torkán, a nyelvén, majd kilökte a száján. - Annyira akartam. Hidd el, próbálkoztam.

- Tudom. - Joe hangja a szokottnál is lágyabb volt.

- De neked mindig több kellett. Minden lépcső után azt hittem, elég ennyi - rémulten hallgatta a hangját. Nem ezt akarta mondani. Vagyis ezt is, de nem így. El akart hallgatni, de a szavak most már megállíthatatlanul potyogtak. - Te mindig annyival felnöttebbnek, érettebbnek tűntél. Én meg olyan kicsinek és hülyének.

Joe megdörzsölte a szakállát.

- Te vagy a legokosabb lány, akit ismerek.

- Tudod, hogy értettem.

- Sajnálom, ha így érezted.

- Próbáltál segíteni. Így lenyújtottad a kezed a lépcső tetejéről, az érettség magasából. Húztál feljebb és feljebb. De sose dicsértél, ha leküzdöttem egy fokot. Így alapnak vetted, és noszogattál tovább.

- Türelmetlen voltam? - Joe kicsit megsértődött.

- Nem. Figyeltél rám, vártál, magyaráztál, de folyton éreztetted, hogy a megtett út nem elég. Talán, ha így mellettem állsz, néha alattam egy lépcsővel, az jobb lett volna. Akkor talán nem érzem ezt. - Joe a hitelenségtől kissé elnyílt szájjal, sértetten nézett vissza.

- Mindig megkérdeztem, hogy akarod-e. Sohasem kényszerítettelek.

- Igaz. De sokszor nem voltam józan.

- Ha józan maradsz, sosem jutunk túl a csókolózáson.

- De igen. Én vágytam rá, hogy megtörténjen. - Eszter hangja a szégyenlősségtől elhalkult. - Nagyon. De félttem is. És amit tettél... Attól csak jelentéktelenebbnek tűntem. Aki csak „arra” kell. - Joe szemében a sértettség büntudattá változott.

- Én... Én őszintén sajnálom. Tudom, ez kevés, de... De tényleg!

- Mindegy. Nem változtathatsz azon, amilyen vagy.

- De igen. Tudom ezt másképp is! Türelmesebben, jobban támogatva...

- Türelmes voltál te, a magad módján. - Eszter mélyen leszívta, benn tartotta, majd kifújta a füstöt. - Ez van. Egy szarka voltál, aki túl sokat

akart – átmenet nélkül, görcsösen, mélyről, ahonnan a füst, nevetni kezdett. – Jaj, bocsi! Nem azért... Nem úgy értettem – küzdött a fel-feltolakodó nevetéssel. – Csak... Csak elképzeltetek egy szarkának. Hát ez... Hát ez nagyon jó! – Az ujjropogtatása tábor tűz-pattogásnak tűnt. Joe keserűen mosolygott.

– Megérdelem. Igazad van. De tudd, hogy szeretlek. Mindig is szerettelek. Ezért akartam veled találkozni. Hogy kérjelek... Hogy könyörögjek, ha lehet, valahogy bocsáss meg.

Eszter kuncogásig tompította a nevetését. Hogy csillog a hold Joe szemében. Nem! Azok könnyek! „*Csepp a tengerben, kit földre ejt egy kósza csillag.*” Csókold le őket! Nem egészen értette a parancs miértjét, de megtette.

– Én is... – nagyot nyelt. – Szerettelek. Azt hiszem... Most is szeretlek. De nem tudok bízni benned.

– Ígérem, hogy soha többé nem teszem.

– Never say never – fenyegette meg játékosan az ujjával Eszter.
– A baj csak az, hogy nem először történt.

– De igen.

– Érdekes, én nem így emlékszem. – Eszter hangja játékos volt, ahogy kivette Joe kezéből a dekket. – Talán rosszak az információim, de kétszer is megtörtént.

– Ezt honnan vetted? Ez nem igaz. Csak egyszer, Gárdonyban...

– Mi?

– Hát tudod, májusban azon a gárdonyi hétvégén, Szabiéknál. Ahova nem jöttél, mert összevesztünk. És... És csak ezért. De én akkor is szerettelek. Meg is mondtam Zsófinak...

A szavak lassan küzdötték át magukat Eszter fűködös agyán. Majd a köd közepén lidércfény lobbant. Zsófi? Milyen Zsófi? Az a raszta picca?

– Olyan kilátástalan volt minden. És be is rúgtam. Tudom, hogy ez nem mentség...

– Te mi a francról beszélsz? – Eszter hangja lassú és vontatott volt.

– És azonnal meg is bántam... Hát tudod. Gárdonyban... Mikor Zsófival...

– Én a szakításról beszéltem! Folyton győzködtél; ne féljek a szextől, az is egy szeretetnyelv. És mikor kezdtem leküzdeni a gátlásaimat, meguntad és otthagytál. – Joe a vízen vibráló holdfénynél is fehérebb lett.

A lidércfény egyre több szót kezdett megvilágítani. Eszter felugrott, de meg is tántorodott. Karjaival csapkodott, nehogy a vízbe essen. Hangja most is magas volt, de nem nyikorgott, inkább karistolt, mint a köröm a táblán.

- Lefeküdtél azzal a picsával! Hát ezért! Ezért viselkedtél utána úgy...

A fűköd a dementorok boldogságot kiszívó homályává változott. Tátogott. Szavakat keresett, de egyik sem volt elég kemény, éles vagy hegyes. Joe felé lépett. Ő rémulten összehúzta magát. Tett még egy lépést, felemelte a kezét. Joe arcán félelem, belenyugvás, büntudat, fájdalom villant át. Még sosem látta ennyire kiszolgáltatott gyerekeknek. Hirtelen rátört, hogy neki kell vigasztalni, védenie ezt a felnőtt gyereket.

Írányt váltott, elindult a partra. Kicsit még imbolygott, de egyre határozottabban ment. A parton már futott. El innen! Minél messzebb! Háta mögött Joe a nevét kiáltotta. Gyorsított.

* * *

Bálint nem akart felébredni. Szeme csukva maradt, nehogy eltűnjön ez a csodálatos álom. Vagy nem is álom volt? Körbetapogatózott. Susogó hálósák, ruhakupac... Hol van Eszter? Felült, körbenézett. A sátrában volt. Egyedül. Az nem lehet. Kapkodva pakolászni kezdett. Kell egy jel. Eszternek itt kellett lennie. Míg szédült a sátrát, lepergette a tegnapi estét.

Eszter elfutott. Mennyi idő telt el, mire magához tért? Nem tudta. Csak az volt meg, ahogy felugrik, és kiáltozva utána rohan. A gyéren megvilágított parton hol itt, hol ott villant a vörös haj. De talán csak képzelte. Döbrent, értetlen, kíváncsi arcokat, utánadobott fél mondatokat hagyott le. Az oldala szűrt, lihegett. Hangja egyre halkabb, egyre elfülőbb lett. Aztán kérdezősködni kezdett, de hiába.

Hirtelen ott volt. Háttal neki egy lánnyal beszélgetett.

- Eszter... - lihegte.

A bejáratnál látott, kiscsillagos lány hátrafordult, meglátta, nevetett.

- Nem rossz próbálkozás. Stella vagyok, nem Eszter. Bár az az Eszter olasz megfelelője.

- Ne... Ne haragudj - mondta még mindig lélegzet után kapkodva Bálint.

- És téged hogy hívnak?

- Engem? Izé... Joe... Bálint.
- Most melyik? - nevetett Stella.
- Mindkettő. De mindegy. Nem... Nem láttatok egy lányt? Úgy... Úgy nézett ki, mint... Mint te.
- Furcsa csajozó duma - töprengett ujját ropogtatva Stella.
Az ismerős gesztustól teljesen Eszterré változott.
- Köszönöm. Hát igyekszik az ember - aztán észbe kapott, hogy ő Stella. - Óó... nem úgy értettem. Az exem... Valahol erre van. Nem láttatok?
- Szóval szingli vagy?
- Igen... nem... Nem tudom. Összevesztünk.
- Hát van ilyen. Pont ezért nem futunk felszálló repülő után. Inkább lazíts! Rád fér. Kérsz?

Bálint bambán bámult a rúzsoltos jointra és a vodkásüvegre. Tisztaznia kell... Meg kell keresnie... De merre? Hol? Már megint. Egész nap ezt csinálta. Megtalálta, de mit ért el?

Lassú, nehéz mozdulattal, akaratlanul a cigiért nyúlt. A füst végigkaristolta a torkát. Mi a fenét csinál? Szabadkozva visszaadta. Stella vállat vont, beleszívott a cigibe.

Cseppfolyós lett a világ. Ahogy kacéran csücsörített, Stella ismét Eszterré változott. Meg kéne csókolni! Kiszívni a szájából a füstöt, a lelkét. Megölelni. A két testet egy testté préselni. Védni. Az élősködő érintésektől, az ígéretektől. Magától. A tékozló koldustól. Belekapaszkodni, hogy mentse meg, védje meg a kisfiút a rémálomtól.

Az éjszaka maradéka teljesen szétfolyt. Sétálnak, egy sörpadon beszélgetnek... Eszterrel, vagy Stellával? Levi vigyorog, koccintanak. Dübörgő elektronikus zene, valakivel táncol. Egy szemüveges arc, forró lélegzet, puha száj, keserű íz. Ideges matatás a sátor cipzárján, nevetés. Mint a vízforralóban melegedő víz. Eszter nevet így. Izgatott, kapkodó vetkőztetés. A sátor sötétjében kutat a kéz, a száj, és talál: szemet, száját, fület, nyakat, mellet. Van óvszer? Vakító telefonfény, türelmetlen matatás, szétterülő vörös haj, két telt körteszerű mell. Eszter bal mellén van két anyajegy. Mint két szem. De nem nézi, nem érdekli, hogy ott van-e. Már csak oda, oda vágyik. A szorító lábak közé, a nedves, izgató melegbe, a jeges bizsergésre a gerinchen, a fantázia beteljesülésére.

Bálint végül nem hiába dülta szét a sátrát. Talált három, zsebkendőbe tekert óvszert, és egy szemüveget. Mínuszos. Ez Eszteré. Ez az! Végre! Győzelem! Nem tudta, hogy sikerült. Talán a megcsalás, talán Eszter végre készen állt. Így hát újrakezdték. Utoljára, mert ez már örökké tart.

De hol van? Biztos a mosdóban. Mindjárt visszajön.

Mosolyogva felemelte a szemüveget. Várjunk! Megdörzsölte a szakállát. Eszterén a lencséket két kis rúd kötötte össze, nem? Igazából sose figyelte. Itt viszont egy műanyag. Rosszul emlékezne? Vagy lecserélte? Vagy ez... Nem. Az kizárt. Nem lehet másé. Az azt jelentené... Pont most, mikor Eszter bizalmáért harcolt. Hát nem tud nemet mondani? Nincs benne tartás? Hűség? Ezek után mit ér, ha azt mondja „szeretlek?” Talán a másik elhiszi, de ő, ő tudja, hogy hazudik.

Nem. Ez csak Eszteré lehet. Mindjárt visszajön, és jót nevetnek az abszurditáson.

Léptek közeledtek, távolodtak. Majd újra. Eszter nem jött. Bálintban minden perccel nőtt a pánik. Tennie kell valamit, különben alienként kitör belőle, és felfalja.

Elővette a telefonját. Nem veszi fel. Újra próbálta, semmi.

Kibújt a sátrából. Meg kell keresnie. Biztos eltévedt, mert nem volt nála a szemüvege. De ő megtalálja, és visszaadja.

* * *

Felhívni Joe-t vagy sem... Mekkora faszág ezen összeveszni. Mit eszik még mindig azon a csávón? Lerágott csont. De jó, hívja. Kit érdekel! Boginak az jobban fáj, amit Eszter róla mondott. Mintha egyszerre lenne a vasorrú bába, a gonosz mostoha és a nyugati boszorkány. Méghogy Julcsitól is miatta hidegült el?! Az a csaj csak kihasználta. Eszter annyira naiv. Nem látja a fától a gyártelepet. Remek példa erre Julcsi... Vagy Joe.

De ő is hülye volt. Miért szívta úgy mellre. Részegek voltak. Bassza meg! Utána kellett volna menni. Jó, hívja fel azt a faszt, de legalább mellette lett volna, mikor kitör a katasztrófa. Mert csak az lehetett belőle. Hajnalra pedig biztos volt benne, hogy az lett. Eszter egész éjjel nem vette fel. Bogi mindenütt kereste; a sátrukban, a parton, a színpadoknál. Aztán az aggodalomtól, dühtől, szégyentől, kereséstől elcsigázva lefeküdt. De csak forgolódott. Félóránként újra hívta Esztert.

Végül aludt egy keveset, de álmában is az ébren elképzelt filmek peregtek: Eszter a tóban lebeg, elájult vagy megfulladt. Totál kiütve a hanyásában fekszik, miközben kirabolják. Randidrogot csempésznek a piájába, majd a magatehetetlen lányt egy sátorba rángatják. Dübörgő elektronikus zenére táncol, miközben egy csapat srác, köztük Joe, fogdossák, hozzádörgölöznek. Két srác a toitoi-ok mögé rángatja, hogy ott leszopja őket. Bogi próbál közbelépni, de Eszter ondót köpködvé üvölti, ez az én döntésem! Ez az én döntésem!

Kialvatlanul, hideg verítékben ébredt. Hajnalodott. Ismét hívta Esztert, de még mindig semmi. Lement a partra. Ha nincs is ott, legalább kiszellőzik a feje.

Ott volt. Egy stégen. Hason fekvé, széttárt karokkal, bokái egymáson átvetve. Kibomlott kócos haja a felkelő napban égig ért.

A fáradság eltűnt. Odarohant, ébresztgetni kezdte.

- Joe... Joe ne. Hagyjál! Bogi. Te vagy? Hol van Joe? De. De itt van. Vagy álmodtam? Nem. Találkoztunk... Beszélgettünk, elrohantam. Aztán Levivel is, és ott volt Joe, és totál eláztunk, és bebújtunk a sátrunkba, és...

Bogi felültette.

- Semmi baj. Itt vagyok. Miért nem vetted fel?
- Biztos lenémítottam. Joe miatt. Mert... Mert... Miért hívtál?
- Mert részegen elrohantál, és lövésem se volt, hol vagy. Kurvára megijedtem.

Eszter révetegen mosolygott.

- Képzeld, bemásztunk a sátrunkba, Joe megölelt, csókolgatott, azt mondta, jobban szeret, mint... De hogy kerültem ide.

- Na, ezt szeretném én is tudni - dünnyögte Bogi.
- Borzasztó volt. Futottam, mert... - Eszter megropogtatta az ujját.
- Aztán elbotlottam. Aztán... Aztán...
- Menjünk fel a sátorba. Ha kialszod magad, többre emlékszel majd.
- És az jó lesz? - kérdezte inkább magától Eszter.

Bogi rosszat sejtett. De hallgatott. Ha kialudták magukat, megbeszél-lik.

Közben Eszter bizonytalanul felállt, megdörzsölte a szemét. Az álmoságtól imbolyogva elindult.

- Hol a szemüveged?

Eszter megtorpant. A szeméhez emelte a kezét, mint aki biztosra akar menni, hogy nincs rajta.

- Nincs ott?
- Nincs.
- Akkor nem tudom. Elhagytam volna?

Megnézte a zsebeit, de ott sem volt. Végigkutatták a stég környékét.

- Anya meg fog ölni. Viszont – folytatta bizonytalan lelkesedéssel –, ez lehet egy jel. Azután veszett el, hogy Bálinttal talákoztam.

Boginak nem sok kedve volt a joe-s jelekhez, még az sem tűnt fel, hogy Eszter Bálintot mondott. De nem akart veszekedést.

- Nem érted? Ez mínuszos. Ezzel csak közelre látsz, távolra nem.

Milyen lesz... (részlet)

Papp Veronika

LÁNYOK

amikor hetvenkét éves leszek,
a lányom már húsz éve anyuka. mobillal a kezében
vánszorog a percek után, amik elviszik a reggeli buszt.
legyint, hogy majd jön a következő, azzal is
majdnem időben kiér a reptérre, este pedig már nálam
keres egy nyamvadt, szabad konnektort, hogy hazaszólhasson,
minden rendben.
a karperecei a Tavaszi szél ritmusára csörögnek, ahogy rágja a körmét,
így elevenednek fel a kiságy rácsaiba kapaszkodó éber éjjelek,
amikor másfél órányi „te engemet, én tégedet” után egymás nyakába
ájulunk,
és még csak egy verejtékbe fulladt rossz álom az,
hogy a sajátjainak már idegen nyelven, valami babacápáról fog énekelni.
a lányom hangja fátyolos, telefonban
pont olyan, mint az enyém meg az anyámé,
tettetett szigorral nyomja meg a vigyázz magadra első szótagját,
közben pedig ő nem fog vigyázni, amikor beejti a telefont az ülések közé,
és a szemöldökünk ívét átfaragja magának egy ujjnyi heggel.
mikor utoljára nálam nyaralnak, a lányai
majd ugyanolyan törzsi jelet próbálnak magukra vésni az ágyam alatt,
mert nem akarják elfogadni az örökségük láthatatlanságát,
az összetartozás befalazott és fehérre meszelt titkos járatainak térképét
keresik,
amit én veszítettem el akkor, amikor világgá mentem.
sokszor fogok irigykedni a szomszédra,
akinek a Süss fel, napot kezdi el játszani az autója, amint beleül,
a lánya pedig minden lekvárfőzésre leugrik hozzájuk,
vagy nyaranta közösen járnak végig kéktúra szakaszokat, és dicsekszik
azzal, hogy tudja, melyik Disney-hercegnőt válassza az unokája
szülinapi tortájára,
de közben tudom, hogy idén sem megy el a gyerekzsúrra,
amit a másik nagy kertjében rendeznek.

ilyenkor örülök, hogy a lányoméknak már nincsen másik.
a másfél óra alatt bepakolt bőröndjét beállítja a szobám sarkába,
kiszellőztet, megfésül, összekulcsolja a kezeimet,
telefonnal a kezében az ágyam szélére ül,
megkeresi a neten az összes versszakot, amit valaha tudtam,
és a nyakamba bújva tavaszi szélből fátylat sző a testem köré.

ZSUGORÍTÓ

Benyitok a szobádba,
de nem lépek be az ajtón,
mert összement.
Összement az ajtó.
Összement a kilincs, a keret,
alig látszik már a lepattogzott festék,
összement a betömött kulcslyuk,
a csapdosás, a düh, a kibékülés.
Összement a foszforeszkáló csillagokkal
és cicás matricákkal díszített könyvszekrény,
az íróasztalról eltűnt
az odavágott kisolló,
a lenyírt frufu,
a papírkosár,
és minden szomorú történet utolsó oldala.
Összement a falinaptár, a hetekké nyúlt téglalapok,
a csillár, a plafon,
a plafonba fúrt hinta,
a lábad már a földig ér.
Összement az emeletes ágy,
a padlórecsegés halk roppanásokká tompult,
az éjjeli neszek ritmust tévesztenek.
Összement a Hold, hiába dagadó,
a felhő elszakadt,
alóla előbújt az égnek használt, kifakult kék pokróc.
Összementek a rongyosra olvasott mesék.

Összement a park, az ösvény, a kacsás tó,
a pad alá elásott, piros kisautó.
Összement az ablakon a redőny,
amely a kilátást és a belátást is takarja,
és inkább összemegyek én is,
hogy még egy kicsit az üres szobád sarkában gubbaszthassak.

KETTEN EGY TEST

Egymásnak vetett háttal ülünk, a lányom meg én.
Kezének minden mozdulata a testembe sugárzik.
Ő az önarcképe vázlatát skicceli,
én pedig minden rezdülését az emlékezetembe szeretném vésni.
A láthatatlan barázdákba minduntalan belebotlik, apró döccenésekkel,
de egyenletesen halad a ceruza a festőkartonon.
A fehér felületet felszántják a vékony grafitvonalak,
hogy majd a belé vetett sokszínű pigment termést hozzon.
Teremtés zajlik.
Életre szeretés, aminek csak az áramlását hallom.
Most egy vonalat húz, ível, azután satíroz, ilyenkor gyengédebben fogja
a ceruzát.
Mennyi török basa, mennyi lovacska és delfin gurult ki a kezeim közül,
mire az ölemben megtanult kört rajzolni!
A szem-orr-szájat jelző kis vonásokat pedig évekig dadaista stílusban
helyezte a körbe,
mivel én csak elszántan tudok rajzolni, szépen nem.

Vonások.

Az orrnyereg árnyéka.

A ráncok mélysége.

A szempillák sűrűsége.

Külön-külön bárkié lehetne.

Együtt azonban a megismételhetetlen, az egyetlen leképezése.

Ő.

A létezését számomra először két csík jelezte.

Ő.

A vonalakkal koronázott, megbonthatatlan egység.

Ő.

Leírva egy kör és két vonás.

Ő.

De egy rajzon milyen vonalak, milyen vonások teszik őt Ővé?
Van olyan ránc, amit ha kiradíroz, úgy valaki más lesz?
Hány ráncot kell még bevésni,
mennyire kell vékonyítani a szemöldökét ahhoz, hogy magamat lássam
meg?
Vékonyabb szemöldökkel egyáltalán lehetne ugyanolyan szép, mint most?
Nők vagyunk, és mindig vékonyra küzdjük magunkat.
Mintha csak vékonyan lehetne jónak lenni.
Mintha csak hegyes ceruzával lehetne szépet rajzolni.
Pedig az átvirrasztott éjszakák mély sötétjét,
vagy a behorpadt nevetőgödröcskéket
inkább tompa hegygel lehet bevésni.
És ez még csak az arc.
Ehhez képest hol van a lélek?
Az írisz szintvonalain kirajzolódik a lélek?
Tükröződik-e a tekintetben az,
ahogyan a kishúgát az ölébe ülteti, és buborékokat fúj neki?
Benne vannak-e a buborékok, amik kacagva libbennek vissza az erkélyre,
és tapsikoló kezek között múlnak ki?
Benne van-e az erkély, amit művészstúdiónak rendez be nyaranta?
Benne van-e a színes verejték, amit egy-egy elkészült alkotás után le
kell mosnia magáról?

A lányom háta ellazul, a karja az enyémet keresi, hozzám simul.

Sóhajtásával burkot von körénk.

Elkészült a mű.

Gyöngybetűkkel szignózza.

A papíron surrogó ceruza nyomán göndör betűk suttoznak.

A súrlódástól a grafit mikrométerenként hátrahagy magából
egy darabot, egy molekulát.

Mint ahogyan egy anya magából növeszti gyermekét:

sejtek állnak össze szövetekké,
szövetek szervekké.
Egymásnak vetett háttal ülünk,
a lányom meg én.
Kezünk alatt a vonalak vonásokká,
a betűk szavakká formálódnak,
a vonások és szavak pedig Ó-vé alakulnak.

HÚS MEG HAL

Egy black molly volt az első,
aminek a haláltusáját végignéztem,
miután kiugrott a bátyám akváriumából.
Nem tudtam nem bámulni,
a halált próbáltam megfogni,
de kicsusszant
a markomból.
Sikamlós testének,
ernyedt uszonyának érintésére
dermesztő iszony,
halszagú nyálka
kúszott a gyomromból
az agytörzsem felé,
ficánkolt,
vergődött,
görcsbe rándult,
tátogott,
vonaglott,
kidülledt szemgolyóval
gebeszkedett a nagy semmibe
a gyerekszoba parkettáján.
Végig rajta tartottam a szemem,
nehogy megmozduljon,
kerülgettem,
őriztem,

mert féltem,
ha nem figyelek,
a halál mögém lopakodik,
és víz alá nyomja a fejemet,
a halhoz kötöz,
és mint ázó áldozatot,
megkötözve,
lehúz a vécén.
Elképzeltem,
ahogy sodor magával
a szennyes örvény
a lefolyón,
a csöveken,
csatornarendszereken át
a szennyvíztelepre,
ahol bedarálnak
a felismerhetetlenségig,
vegytisztítanak,
és a hideg semmi,
meg az üveges tekintetű soha fog
marakodni azon,
ami belőlem megmarad.
Véges elmével
próbáltam akkor
felfogni a vég nélkülit,
hogy soha,
de soha
nem fogok felébredni,
nem élek többé,
nem úszom,
nem ugrálok,
nem mozdulok,
többé
sohasem nézek
semmit,
csak bámulok

halszemekkel
a semmibe.

Évekkel később
a bátyám hal lett.
Nem láttam,
csak mesélték,
hogy mennyire
megváltozott.
Egy hullámon ringatózva,
összenőtt lábakkal,
a kezein és a szája körül
fekete pikkelyekkel,
és közönnyel az arcán
bámult a mélybe,
amikor rátaláltak.
Hálóval emelték ki,
és egy nagy tálcára fektették.

Attól a naptól fogva
nem mentem többé vízbe.
Az akvárium tartalmát pedig,
halakkal,
vizinövényekkel,
csigákkal
sóderrel,
kagylókkal,
táppal,
és az ioncserélt,
semleges kémhatású
vízzel együtt
lehúztam a vécén.

ÁLLAMPOLGÁRI JOGAIM ÉS KÖTELESSÉGEIM TUDATÁBAN KIJELENTEM,

(Szabados Attila nyomán)

hogy 176 centiméteres magasságomat tizenöt éves korom óta próbálok
felfelé kerekíteni,
hogy bár otthon kiemelkedő eredménnyel vettek fel matematika szakra,
csak bölcsészként végeztem,
hogy személyes holmijaim beleférnek egy hátizsákba,
hogy a főbérlőm állításaival ellentétben a lakás ablakából soha nem
láttam még északi fényt, mivel mindig vagy túl világos, vagy túl
felhős az ég,
hogy a függöny szükségességéről itthon sem tudok leszokni, legyenek
ezzel bármilyen gyanús is az itteniek szemében, pedig nincs rejte-
getnivalóm,
hogy az első két évet csecsemőszemekkel bámészkodtam végig, és
emiatt csak emlékvillanásokból tudom felidézni, mit keresek én itt,
hogy a diplomám elismertetésével kinyílt előttem egy olyan világ, ahol
csak második lehetek az iskola helyettesítői listáján,
hogy a fika szót mai napig csak nevetve tudom kimondani,
hogy akkor szerettem meg a túró rudit, amikor a kollégáim úgy néztek
az ajándékba hozott hazaira, mintha csokoládéba mártott pácolt
heringgel kínáltam volna őket,
hogy soha nem éreztem úgy az idegenséget, mint mikor az útlevelem
mellett egy itteni állampolgár nyilatkozatával kellett igazolnom a
személyazonosságomat egy csomag átvételekor a postán,
hogy a víz és a levegő itt a legfinomabb, de képes vagyok akár száz
kilométert is autózni rendes túróért, ami nem főtt kefirből nylon-
harisnyán átpasszírozva készült,
hogy néhanapján címeres pólóban alszom itthon, amely reggelre lenyo-
matot hagy a mellkasomon,
hogy az egyhuzamban letöltött otthoni tartózkodásaim hossza mindig
három nappal rövidebb, mint amennyi után azt tudnám mondani:
elég,
hogy a sötétség jobban tud fájni, mint a hideg,

hogy a panasz a legboldogabb országba is bele tudja vájni benőtt körmeit,
hogy minden személyes holmim egy ikeás komód felső fiókjában várja a tavaszi selejtezést, hogy idén is ráolvassam: majd jövőre,
hogy az alaptörvénybe foglaltak szerint állampolgári jogommal élve egyszer majd hazatérek.

Milyen lesz... (részlet)

Kürti László
RÁÉRŐS IMÁDSÁG

se név, se cím, ócska versikéidben
ténfergek, kótyagos vendég. bárki,
ha volt, nevenincsen. tudom,
hogy gyötör, ahogy bennünket gyűlölet,
bosszú szorít, de semmivé kopnak nevek,
mint gyalázat, lakk a kilincsen.
nem szólítanálak, ha volna még
e förtelemhez gyomrom. most tényleg,
hogy is, jobb híján, azt mondom
neked: Isten. súlya nincsen lám a gaznak,
maradni hiba, megmaradni. vészes, áruló időkben
pénz csörren, dicsókben barokkos, jól vasalt paripa
patái. munkátlan hónapokban e táj, hegyek,
homlok, száj csillan, akárki lehetnél, új városban
idegen tekintet. tanügetve rázódnak ki
halandóból jól csak, ha gyógyulnál, a gondok,
persze mégsem mindegy, ki emel, tart ki,
ráz fel bármi rosszból. ne szólj, ne alázz,
nem kell, hogy még ma ments ki innen,
háborús időkben csend, ha robban. varázsló,
ráérnél vele még itt, a legvégső napokban.

MARGARÉTA

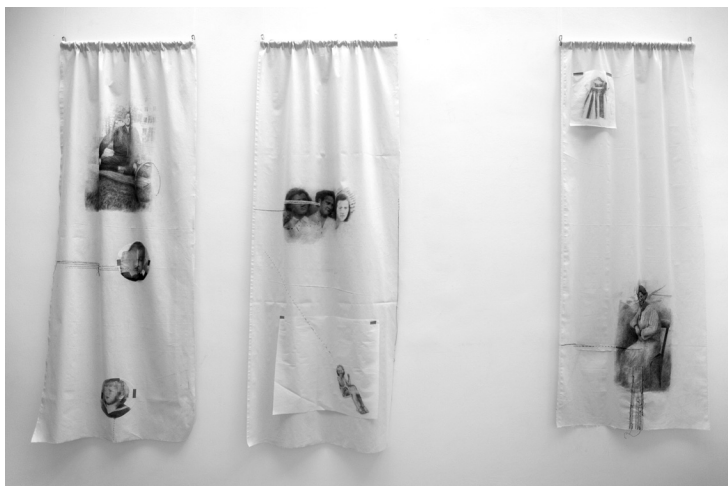
a művésznő műgyantából
készült, csillogó festményeinek
ülök háttal. nem tudni,
hogy melyik kép mit jelent.
mármint, hogy nekem mit,
mikor, kávézni jöttem csak ide.

művészkávéház ez, vagy mi, végre
normális emberek körülöttem.
invitál az alkotó, maradjak kezdésig,
háttal a művészetnek, belesüppedek
a karosfotelbe. lemaradok a művésznő
tanulmány méretű faráról. horizontig
húzódik a látvány, ha néha hátrébb
lép, miközben igazgatja a hullámzó
képeket a falon. igen, műgyanta
és tűzzománcra emlékeztető
fél-szigetnyi partok. tenger mossa,
ha jól értelmezem. fénylik a margaréta
nevű hely, ahogy beszürkül a sétálóutca.
visszaverődő kávéházi jóindulat.
kedvesek a csajok a pultban, vicc még
a meló nekik, nevetgélnek egy régi kalapon.
sem előítélet, sem az élettől csalódott
lepizés. ismerkedem a várossal, akár
egy új folyóirattal. a kritikai rovat
a sétálóvégi pampaliniben erős.
itt csokival a kávé, illatos margaréta
szirmok, felhőtlen szétszórtság.

MAMIMA

Gyanakodni szabad persze, még rád is,
mert addig rendben, hogy meghaltál – a nagyanyák
már csak ilyenek, így rendelte a te nagy református Istened,
de hogy tíz év után már nincs köztünk egy pisszenés,
ezt tényleg sokallom... pedig fordulok még néha hozzád,
nem tanácsért, nem a csendért. hol ezt, hol azt mondom,
de a meséid felől beszélek, nézni együtt a rég elképzelt horizontot.
Lássuk együtt mi csúszott félre, mi lett véletlen szerencsés,
jobb, mint ahogy mi ketten elgondoltuk. Talán az én hibám,
fejemre szakadt annyi minden, temetőbe sem járok ki hozzád,

virágot, gyertyát, sírást, mit kellene utánad vinnem?
Én nem az a fiad vagyok, aki fohászkodik hozzád,
nem az a hízelgő, nem az a csibész, hogy lehettem volna jobb,
ahogy hitted, hogy is lehettem volna különb bárkinél?
Elbotlottam én is, pedig nem piáltam, nem korrumpált
hatalom, szorgalmas voltam, de talán egykor a nőikkel,
igen, azokkal hibáztam. Vagy nem, mégsem a nőikkel,
csak a szeretetben értetlenül ütköztem folyton.
elhagytuk a várost, fel sem fogom, nem járok már
az utcádban többé. persze jobb, hogy se te, se én nem
látjuk a házadon... hogy üveg, s függöny helyett deszkák
felütve a volt virágos ablakodon. úgy lett, ahogy akartad,
vagy egy kicsit jobban, nem esett csorba az örökösödési
vagyonban. de a ház az enyészeté végül, franciából
a tulaj néha hazaszédül, és nézi, ahogy a dózsa györgy utcán
otthonra talált a bomlás. gyom veri fel a kertet, pedig papa
hogy gondozta, művelte. emlékszem, mikor elment,
tudta, hogy nekünk ezzel nem lesz gondunk. végül is,
mondd csak, onnan nézve, jó fiad voltunk?

Időrajzok (részlet)

Oláh András
MENTHETETLENÜL

újabb fahasáb alá igazítjuk a parazsat
az öreg cserépkályhában
mintha szertartást végeznénk
egy rég elfelejtett rítushoz asszisztálunk
nézem hogy pörögnek táncolnak
megfáradt arcodon a lángok
verseket mormolva gyászolsz
adnék védőszárnyakat
de csak a csöndet tudom kiosztani
aztán átkísérlek
a szétforgácsolt végtelenbe
ahol már nem lehetek veled
s ahol már te sem leszel

NINCS IDŐ

túléltetek
kiépítetted saját labirintusod
már nem találok rád s te sem találsz ki
a magadnak álmodott reménytelenségből
a szavaknak addig van életük
amíg felelősséget vállalsz értük
álruhát varratok hogy láthatatlan legyek
a konyhában üldögéltél
kezdenek kinyílni előttem a mozdulatok
cinikus megkésett pillanat
naivitásból táplálkozik
sértődötten és csakazértis
kíméletből lenyeltelek
majdnem lényegtelen
ha kinézek az ablakon
csak egy belakhatatlan teret látok

pedig itt is élnek emberek
privát szférává soványítottuk a délelőttöt
a kávé mézzel ittuk és gyömbérrel
s ez segített elfeledni
hogy már nincs idő
semmi mozgás
csak a kávéscsésze az asztalon
mézet csurgatok
s már hiába szólítalak

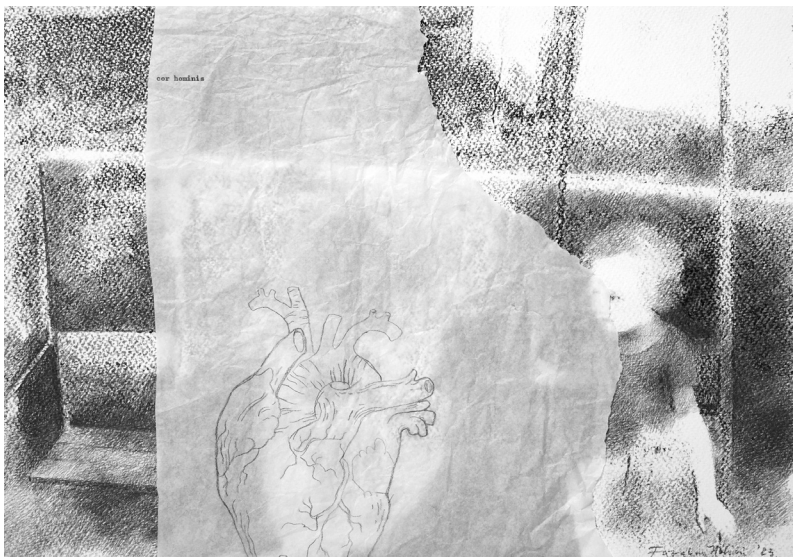
SZANÁLÁSRA VÁRVA

a múlt érvénytelen
tele van töréssel csorbulással
megérett a szanálásra
kíméld magad a sajnálkozó
ragaszkodástól
kilátástalan lenne
másnapos emlékek foglyaként
kenyéren és vízen
a mennyezetig
érő emlékmok közt
báméskodva sorban állni
a pazarló időben
irigyelni az előtted haladót
s örökös lassúságra
kárhóztatva mégis a sor
végére visszavágni

FÉMKERESZT

alig kétszáz méterrel előttünk
öt autó szaladt egymásba
mi is lehattunk volna áldozat
ha nem ragaszkodsz hozzá

hogy a lassúbb sávban haladjunk
két tűzoltókocsi érkezik
hatalmas vijjogással
utat csinálva a mentőknek is
a szirénák hirtelen elnémulnak
ránk dermedt a csönd
a lehúzott ablakon beszivárog
a kloroformszagú esti fény
majd eloszlik a kimerevített pillanat
a színpad sarkában
karmesterpálca mozdul
a forgalmat irányító rendőr
sürgetően továbbot int
lassan mozdul a kocsisor
az ólmos szürkeség felé
– a kép rendezett –
a roncsok mellett betakart női test
mellén tenyérnyi fémkereszt

Cor hominis

Bakos Gábor

HÁNYFÉLEKÉPPEN LEHET KÖRÜLÍRNI AZ UTÁNAD MARADT ÜRES TERET?

Csukott szemmel kacsáztatni egy híd mellett.
Kezed a megfelelő pillanatban,
ha minden ösztönöd ellenzi is,
elengedi valaki másét.
A bizonyosság legapróbb esélye nélkül reménykedni,
hogy e hirtelen búcsú után,
ha többet nem is,
legalább hármat ugrik a víz felszínén
(az még hallótávolságon belül van),
mielőtt jó eséllyel
örökre elfogy ézékserveidből.

FULDOKLOM ÉRDEKTELENSÉGEM BEN

A melléknevek erősebbek még nálam is.
Te fukar voltál velük, és én ezt
hol erényednek, hol gyávaságnak tekintetem.
Talán, ami az egyik ember hiányossága,
az a másik bölcsessége.
Hogy mindenki mással áll szemben.
Máshová vetődik árnyéka,
ahová ki lámpást kerít, ki őrt állít.
Hogy egy csók sem létezik önmagában.
Az egyik oldalán ott vagy te,
a másikon pedig
már valaki más.

KATTOGOK KICSIT, RÁCSATOLOM MAGAMAT
AZ ÓRÁMRA, ÉS PRÓBÁLOK JÓL MUTATNI
EZEN A KEDDEN

Kezdem jobban érezni magam,
ez már majdnem semmilyen.
Ki kéne lépni a zuhany alól,
de az elpazarolt literék
nem férnek el lelkiismeretem serpenyőjén.
Ha vizes sarkam megcsúszna
a fehér kövön, legalább
egy nappal távolabb kerülnék
az örökké ugyanattól.
Elbújok hatalmas köntösömben,
mintha ez nem is velem történne,
és mire felveszem régi kabátomat,
már valaki más viseli.
Erről is eszembe jut, mindenről ő.
Vajon, ha újra látnám,
róla eszembe jutna minden?
Tegnap még szórakoztató volt
fél óra alvás után egész nap
embert játszani,
de ez a hétfők sajátossága, mint az is,
hogymint hétfőn a legjobb berúgni.

...MÉGSEM BÖGÖM EL MAGAM
A TÖMÖTT BUSZON. MAJD OTTHON.

Most pont olyan idő van,
hogy viszkikórázni hívnálak
egy fa tövéhez,
és már látlak is:
az ágaktól mintázott nap

arcodon ragyog,
szád természetes félmosolya,
ahogy figyelsz valami távolit,
követed tekintetteddel,
és annyira átadod magad az élménynek,
hogy megszűnik körülötted minden:
Leválnék rólad még az is,
hogy éppen csak emlékezlek,

SZAKÍTOTT SEB

Telefonom galériájába ereszkedve
valami belém áll, és feltép egy heget.
Fotó a tavalyi műszakbeosztásodról
- véletlenül maradhatott itt.
Hónapok teltek el azóta,
hogy görcsbe szorított állkapoccsal,
gépies mozdulatokkal
kitéptem emlékeid a sebből,
de most nyomaid mentén
újra elfertőződik. A doktor szerint
hiába szívjuk le a gennyet,
bőven került a véráramba.
A gyulladás körbejár a testben,
különösen a májamért aggódik,
jőjnek vissza jövő héten.
Megszokott kérdései közt
szertartássá válik a szerek felírása,
és hogy a folyosón kiragasztott
plakátokat olvasom. Az egyik felirat szerint:
Nem vagy egyedül azzal,
hogy egyedül vagy.

Erősebb fájdalomcsillapítót fogok kérni.

Pintea László

AZ ELMŰLÁS

Tétlen szemlélődéssel telik az idő, alacsony boltívek alatt várakozom. Szárnyak suhogása hallatszik, bagoly huhog az óratorony oszlopai között. Céltalanul bolyongó lelkek, mintha durva szemcséjű sót hintonének a fejemre. Idegenségem dacára se kezelnek ellenségként, a maguk módján hajlandóak elfogadni jelenlétemet. Simogató érintéseket érzek az arcomon, biztató mozdulatok sokasága marasztal. Távoli látogatóként egyre közelebb kerülök ehhez a sejtelmes világhoz. A rétegződő homály ellenére, minden részletet érzékelek, ami a jövő szempontjából fontossá válhat. Viszonylagos biztonságban érzem magamat, a módosuló feltételek sem nyugtalanítanak már. Megbékélek az adott körülményekkel, megadóan fogadom őket. Egyre fontosabb szerep hárul a pillanatnyi sugallatra, elvont igazság híveként viszonyulok hozzá. Események rejtett értelmén töprengek, tétova üzenetek sokasága fogalmazódik bennem. Tudatosan foglalkozom a felmerülő kérdés eredetével, alázatosan fogadom a kínákozó választ. Feledettnek hitt ismerettel bővítem pillanatnyi tudásomat.

A hold fénye ezüstös árnyalatot kölcsönöz a terem közepén futó, kopott szőnyegnek. Egyre áttetszőbbé válik a homály, megfajthatóbbé a talány. Alacsony ágyak sorakoznak a falak mellett, elmosódott körvonalak mozognak a fáklyák derengő fényében. Mintha az idők kezdete óta tudnék a boltívek mögötti, rejtett zugokról, melyekben haldoklók szellemei bolyongtak egykor. Ismerem a falra vetülő árnyék jelenését, gyanítom az értéket, amely az eldugott sarkokban rejlik. Sejtésem van a fölém boruló csend árnyalatairól, a nesz eredetéről; az oszlopok között lebegő gondolatfoszlány is az esemény végső értelmére utal, azonosíthatóvá teszi a bizonytalan igazságot. A dolgok mélyén rejlő titok legbelső lényegét is sikerül megfejtenem. Meglep a jelentésben rejlő egyértelműség, többé nem talány a valóság. Tanulással szolgál a megoldás, sajnos az elmúlással járó veszteség továbbra is ugyanaz marad.

Gyászruhába öltözött, szomorú asszonyok sorakoznak a fal mellett. Veszteség áldozatai, nincs erejük a beszélgetésre, alázatos némaságban várakoznak halottaikra. Szorongó félelem bénítja tagjaikat, csalódottan

merednek maguk elé. Aggodalom menti fel őket a kötelezettség terhe alól.

Ágy mellett ülő idős nő, halkan suttogott szavakkal igyekszik magára vonni sebesült férje figyelmét. Könnyek csorognak végig ráncos arcán, gördülnek le vékony nyakán, szivárognak a csipkés gallér alá. A beteg férfi üveges szemmel nézi a plafont, elkékvült ujjai az ágy szüette deszkáján matatnak. Egy élet eseményei idéződnek benne, fontosnak vélt mozzanatok sokasága elevenedik meg. Emlékezés közben alattomosan kúszik a lábfejről a térdére a hideg. Egyszerre fázik és izzad, remegve mozdul a horpadt mellkas. Hirtelen rándul meg a keze, durva érintéssel jelzi, hogy nem ellenkezik többé, egyetért a család szándékával, hajlandó elfogadni, hogy az ősi kriptába, testvére mellé temessék.

Apácák közelednek az ágyak közötti keskeny járaton, a keményített köpenyek suhogása vasárnapi mise hangulatát idézi. Füstölőben izzó parázs emlékeztet, hogy gyóntató pap osztja áldását; halkan mormolt ima részletei hatják át az éjszaka csendjét. A parázson izzó gyanta illata egy pillanatra elnyomja a gennyes sebek émelyítően édeskés szagát. Álmu kból felvert betegek kétségbeesett nyöszörgése keveredik a gyertyatartók koppanásával. Óvatos léptek alatt billennek a padló kőkockái, kísérteties hangok válaszolnak egymásnak az oszlopsorok mögül. Éjszakai lepkék köröznek a fáklyák körül, kövér patkányok osonnak a fal melletti hajlatokban. Olajmécses lángja remegve kúszik a magasba. Ebben a halvány fényben valóságatlenné zsugorodnak a tárgyak körvonalai. Elmosódott árnyak kétségbeesett lassúsággal vánszorognak a penészfoltos falakon, majd fokozatosan oldódnak fel a boltívek alatt sűrűsödő homályban. Kimerült ápoló görnyedezik egy beteg ágya fölött, egykori tűzér üszkösödő sebét kötözi. Fiatal lány öblös fadézsába gyűjti a vérfoltos vásznakot, lúgos lében áztatja őket. Kevés a használható ágy, haldokló férfiak fekszenek a kőkockákra szórt, izzadságszagú, dohos szalmán is. Emberi roncsok remegnek a pecsétes takarók alatt, csatában sérült katonák nyöszörögve idézik egykori fogadalmaikat, remegő ajkakkal ismétlik tisztjeik parancsszavait. Közéleg a pillanat, amikor végleg kifakulnak a valóság keretei közül.

Verítékben fürdő arcok, ziháló mellkasok, mélyről feltörő hörgések keverednek bennem. Letakart hullá fekszik az egyik ágyon, merev karja kilóg a szakadozott lepedő alól. Délután még reménykedve imádkozott, makacsul hitte, hogy a szerencsés túlélők közé tartozik. Ismét tévedett,

mint annyiszor már. Maradandó része rég távozott, homály sűrűsödik az ágya körül.

Pusztulásra ítélt nemzedék haláltusáját nézem, sérült testek hanyatlásának fokozatait figyelem. A megbocsátásért könyörgő, erőtlen hangok rég feledett emléket idéznek. Számtalanszor hallottam már a halkan suttogott kéréseket, mégis hatással vannak rám. Tenni akarok valamit, öntudatlan számadásra készülve, szavak nélküli gyónásba kezdek. Észrevétlenül billen meg a fogalmak egyensúlya, már semmi nem hasonlít az eredeti mintára, egyetlen gondolatfoszlány se utal az események korábbi értelmére. Szerencsém, hogy a nehézség ellenére is sikerül felismernem a titok legbelső lényegét, megértem a jelentés mögötti tartalmat. Elképzelések fogalmazódnak meg, melyeket egyértelmű tanulsággként kezelek, alapvető igazságként foglalkozom velük. Hatásukra egymást teljesítik ki az élmények, egyre hitelesebben élem át a harctéri veszteség fájdalmát. A homályosnak vélt részlet is kitisztul, hiteles módon válik a történet elemévé. Rég elmúlt események idéződnek, időtlen tanulságai gyászos napoknak. Nyöszörgő hangok, bocsánatért könyörgő szavak kavarnak körülöttem. Sebesült emberek fekszenek a véres fűben, fekete madarak köröznek a felhős égen. Ismerős körülmények, nem először iszonyodom a pusztítás mértékétől. Hihetetlennek tűnik, a magam módján mégis bizonyítani tudom, hogy átéltem a csata mozzanatait, közöm volt az eseményekhez. Vitéz harcosok bajtársaként voltam jelen, nehézségek sokaságát küzdöttük le együtt, vakszerencse rőt fénye számtalanszor világította meg közös utunkat. Iszonyatos veszteségeink voltak, valahogy mégis győztünk, mi hagytuk el utoljára a csatateret. Tisztességes viadal volt, a sors akarata érvényesült.

Egyáltalán nem lep meg, hogy ugyanazok a mozzanatok ismétlődnek állandóan. Az idők során semmit nem tanulunk a rengeteg szenvedésből, zavarba ejtő a veszteség mértéke, mégis tovább hajt bennünket a gyilkos szenvedély, mintha szerves részünk lenne. Döbenten állok a pazarlás, a megnyilvánuló felelőtlenség előtt. Értelmetlenül elfecsérelt életek sokaságát számlálom, tagadhatatlan bizonyítékát a tékozlásnak. Miközben a pusztítás következménye foglalkoztat, egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítok a felesleges áldozat fogalmának. Mi az élet értelme, ha ilyen felelőtlenül mondunk le róla?

Az alacsony boltívek alatt ismét alakot ölt az elmúlás, érzékelhetővé válik a fenyegetettség mértéke, hivatkozni lehet rá a bajban. Eszmélet-

lenségbe zuhanó betegek hörgése tölti be a helyiséget. Szánalmas roncsok nyöszörögve búcsúznak a valóságnak vélt káprázattól. A gyengék öntudatlan ájulásba zuhannak, a kitartók imát mormolva várnak a végső elszenderedésre. A fáradságtól kimerült ápolók szótlanul teszik a dolgukat; némán végzett mozdulataik révén a békés beletörődés jelképei; az ártatlan bölcsesség, az alázatosan használt tudás példaképei.

Az idők során számtalanszor jártam már ispotályok termeiben, tisztán emlékszem az elmúlás okaira. Rejtélyes kór kínozza a betegeket, és az ápolók közül senki nem ismeri a helyes gyógymódot. A távoli vidékekről hívtatott hírneves orvosok is tehetetlenek, képtelenek megakadályozni a ragály terjedését. Sajnos, csak egy későbbi kor fejt meg a talányt, állítja elő a megfelelő gyógyszert. Talán az lenne a kötelességem, hogy idő előtt adjam át a nélkülözhetetlen tudást. Nincs rá mód, pedig olyan egyszerű, magától értetődő a megoldás. Napon szárított tengeri alga örleményével kellene bedörzsölni az elfertőzött sebet. A barnás por enyhítené a gyulladás mértékét, csillapítaná a belső lázat, gyógyuláshoz vezetne. Csak a tengerpartra kellene lemenni, a sziklák között hatalmas kupacokban rohadnak a hosszúkás levelek. Külső szemlélőként senkit nem szólíthatok meg, évszázadok óta változatlan tehetetlenség bénít. Azért vagyok jelen, hogy lehetőségeim szerint segítsék, de képtelen vagyok megosztani a szükséges ismeretet. Ismét kudarcot vallok, mint annyiszor már. Tudás birtokában, tétlen szemlélőként figyelem az eseményeket.

Sebesült férfiak suttognak az egyik eldugott zugban, pontosan tudják, hogy esélytelenek. Becsületes üzletemberként adják fel a harcot, számukra már nem fontos a küzdelem, nem látják értelmét a folytatásnak. Tudatosan távolodnak a lehetőségtől, többé nem hisznek a gyógyulás esélyében. Felesleges időhúzásnak, a készlet értelmetlen pocsékolásának vélik a kezeléssel járó veszélyt. Szeretnék minél előbb túl lenni az egészen. Bizonyosságként beszélnek a közelgő végről, hajlandóak elfogadni, hogy nincs tovább, bevégeztetett. Ez a sorsuk. Az esélytelenek alázata csillog a szemükben. Zavaros hittel keveredik bennük a reménytelenség.

Fekete ruhás nő tárja ki az ajtót, huzat lebbenti az émelyítően bűzös levegőt. Mélyet lélegzem a beáramló hűvös légörvényből. Derűs engedékenység jár át, kifejezhetetlen érzés, mely sóvárgással keveredik. Az ágyak között sétálva már nem bosszant, hogy külső megfigyelőként

veszek részt az eseményekben, alig sajnálom, hogy az érzékelt részlet nem tartozik a saját valóságomhoz. A magam módján értékelem az igazságot, mely szerint pártatlan szemlélőként vagyok jelen. Sajátos felismerés, ami egyszerre jelent jót és rosszat. Sem előnyöm, sem hátrányom nem származik a körülmények változásából. Független kívülállóként, egyszerű tanúnak érzem magamat, akit nem érint az események alakulása, a járvány ellenére sem fenyeget semmiféle veszély. Önbizalmamat erősíti a tény, hogy a halál közelében sem válok a körülmények áldozatává.

Pontosan tudom, hogy nem érzékelnek, de még véletlenül se szeretnék alkalmatlankodni, óvatosan lépek az egyik boltív alatti homályos zugba; árnyéksávból figyelem az eseményeket. Szükségem van a hiteles élményre, arra vágyom, hogy a látvány teljesítse ki hiányos tudásomat. Ismernem kell a cselekményt, különben nem tudom felidézni, ha elérkezik a megfelelő pillanat. Elszomorít a gondolat, hogy a következő alkalommal is képtelen leszek a hatékony beavatkozásra; nem segíthetek, a megdöbbenő események hatására se sugallhatom az áhított megoldást.

Penészfoltos oszlopnak támaszkodva hallgatom a csatában megsérült katonák panaszait. Sebesültek szavait értelmezem, akikről tudom, hogy nem gyógyulnak meg. A búcsú pillanatai érdekelnek, a férfiak viselkedése, akik sejtik, hogy nem élük meg a hajnali derengést, észrevétlen módon keríti hatalmába őket az elmúlás. A halkuló sóhajra várok, mely végső hangnak bizonyul. Remegő fohászbán, suttogott ima részletében szeretném felfedezni az áhított titkot.

Az ártatlan fiatalokat siratom, akiket zavaros eszmék nevében áldoznak fel. Érvek sorolása közben kénytelen vagyok elismerni, hogy nem ártatlanok, részesei az érvényesülésért zajló küzdelemnek. Keresik a helyüket, pontosan tudják, hogy megmérettetésük veszéllyel jár, mégis vállalják. Feltétel nélkül ismerik el, hogy siker és szenvedés szorosan kapcsolódó fogalmak. Nem tiltakoznak a megaláztatás ellen. Mi se tettük annak idején, mellékes szemponttá silányodott a veszteség fogalma. Semmi nem változott az idők során. Az igazság módozatain töprengve igyekszem megkülönböztetni az egyén halálát a közösség pusztulásától. Fogalmak közötti különbségek foglalkoztatnak.

Azon tűnődöm, miként láttam a világot a halálomat megelőző pillanatban. Az élet utolsó mozzanatai foglalkoztatnak, a fokozatosság,

ahogy elcsendesedik a megszokott iram, enyhül a lendület, aztán lelassul a mozgás, kimerevedik a végső kép. A sorrenden gondolkodom, amint lepergett előttem az életem, és időtlenségbe olvadt a pillanat. Meggyőződésemmel, hogy nem egy rövidített változatot érzékeltem; a teljes múlt idéződött, életem minden eseménye, egyetlen mozzanat sem hiányzott. Abban az egyidejűségben egy végtelenített pillanatba sűrűsödött az idő; egyszerre tudatosult valamennyi részlet, veszteség nélküli igazsággá lényegült, mely semmit nem titkolt, vétkeimet sem.

Halandó embernek születtem, aki örök körforgás részeként, elmúlásra és újrakezdesre van ítélve. Számtalanszor megtapasztaltam már, hogy az élet egy bonyolult folyamat, melynek végső kimenetele még véletlenül sem tartozik rám, nem én döntök sem a megérkezés, sem a távozás pillanatáról. Szükségszerű elemként kezelem a mozzanatot, mely bármikor bekövetkezhet. Kezdet és vég között megtörténik egy eseménysor, és semmit nem tehetek ellene. Valóban igaz, hogy képtelen vagyok hatni rá, egyetlen eleme sem függ tőlem? Tehetetlen bábként élem az éltemet? Talán nem. Kényszerítő körülményeim ellenére szabadon döntök, én választom meg a célt, jelölöm ki a hozzá vezető utat. Alakulhatnak bárhogy a dolgok, a végeredményt igazságos döntésként vagyok kénytelen elfogadni. Ezt érdelem, se többet, se kevesebbet, magasabb rendű érdek, bonyolult szempont ezt a megoldást kínálja; ezért kell hálásnak lennem, se jogom, se lehetőségem módosítani rajta. A saját életem kezdetéről és végső pillanatáról mások, tőlem független hatalmak döntenek. Akkor mégis mi múlik szándékomon, képességeimen; mi függ értékeim sokaságától?

Az ágyak között haladva különös érzés kerít hatalmába. Körbevesz valami, ami rég jelenlevő, de korábban nem tulajdonítottam neki jelentőséget. Érzékelem, pontosan tudom, hogy létezik. Sejtelmes utalások élénkítenek. Óvatosan kerülök meg egy csonka lábú asztalt, melyen tiszta lepedők sorakoznak. Repedt széktámlára támaszkodva, sötét köpenyt viselő férfira leszek figyelmes, görnyedt alakja régi ellenségemet juttatja az eszembe. Megtévesztő a hasonlóság, zavarba ejtő a részletek azonossága. Közelebb kerülve döbbenek rá, hogy egyszerű káprázatnál sokkal többről van szó. Kénytelen vagyok elismerni, hogy személyesen ő jelent meg az alacsony boltívek alatt. Ismét találkozunk, haldokló férfiak, gyászoló özvegyek között keresztezik egymást az útjaink. Számtalanszor megfigyeltem már ezt a ráncoktól

szabdalt sápadt arcot, mely a múlt idő ellenére sem változik. Hosszúkás, szinte arisztokratikus fej, hajlott orr, erőteljes áll, széles forradás éktelenkedik a vékony nyakon. Egyáltalán nem titkolja, szinte büszkélkedik a párbajban szerzett sérüléssel. Homályosan rémlik valami, mintha egy mindent eldöntő küzdelemben az én töröm ejtette volna a veszélyes sebet. Végzetesnek tűnő szúrás érte egy érzékeny ponton, valamilyen csoda folytán mégis túlélte. Magam előtt látom a kibuggyanó vér csillogását, a fáradtan lehanyatló kezet, a megbicsakló lábat, a végső csüggedést a homályos tekintetben; akkor, abban a végzetes pillanatban győzelemről ábrándoztam.

Az asztalok közötti szűkös helyen áll, hanyag tartással jelzi, hogy nincs ellenséges szándéka, beszélgetni szeretne. Ráérősen vár az időpontra, amikor szemlélődés közben a közelébe kerülök; abban reménykedik, hogy az oszlopsor előtti keskeny szakaszon találkozunk. Felesleges időhúzásnak tűnik a mozdulat halogatása, feléje irányítom a lépteimet. Bátran vállalom a beszélgetést, nem félek az esetleges következményektől, alakulhatnak bárhogy a dolgok, nincs okom az aggodalomra. Valós veszély nem fenyeget. Bonyolult látomás szereplőjeként ősi ellenséggel találkozom. Egy eseménysor ismétlődik, mely számtalanszor megtörtént már; ezért tűnnek ismerősnek a bennünket körülvevő körülmények.

Szívélyesen biccent, hellyel kínál, majd visszaül a nyikorgó székre. Úgy helyezkedik, hogy keskeny árnyéksáv takarja az arcát. Ujjjaival a köpenye ráncai között matat, mintha rejtett tárgyat keresne. Tenyérszerű széles bőrv fogja össze derekán az ingét. A szív titkos rekeszéből emeli ki a szabályosra csiszolt kőkockákat. Játékra hív, küzdelemre szólít, melyben a véletlen dönt.

Udvarias közhelyet suttozva fogadom el a kihívást. Szájának hajlatát, az ajkak ívét figyelem, jellegzetes vonások, alig változtak az idők során. Elmúlt kor mozzanatai elevenednek meg, veszteségek komor időszaka, amikor egyenes szárú pipát szorongatott a fogai között. Magam előtt látom a feje körül gomolygó füstöt, még a dohány illatára is emlékszem. Ellenségek vagyunk, de nincsenek titkaim, nem is akarok rejtőzködni. Annyi idő telt el, és a múlt egyetlen részletét se feledtem. Pontosan ismerem a szándékát, idézni tudom a mondatait, tekintete villanását; a fülemben csengenek a sértő szavak, örökre belém égett a mozdulat, mellyel párbajra hív.

Némán figyel, sokáig fürkészi az arcomat. Hirtelen izzik fel a szeme, majd lassan halványul el. Enyhe gúny csillan a tekintetében. Emlékek között kutatva azt a bizonyos jelet keresi a homlokomon, egy felszíni horzsolás nyomát. Kardja markolatával ütött le, miközben egy széles lépcsősoron viaskodtunk. Álnok cselvetések sokasága rémlik fel, a becsületes küzdelemre való törekvés hiánya. Szökőkút párkányába kapaszkodva menekülök a kékesen csillanó penge elől.

Hiányosságaimat sorolva emlékeztet, hogy ismét elérkezett a megfelelő pillanat. Mosolyogva húzza össze a szemöldökét, közben elmúlt dolgokon töpreng, használható ismereteket gyűjt. Egykori tévedések, hibákból levont tanulságok idéződnek benne. Ujja hegyével simítja végig a nyakán húzódó heg domborulatát. Árulkodó mozdulat, mely egy végzetes pillanatra utal. Tudja, hogy emlékszem közös kalandunkra; sajnos arra is emlékszem, hogy számtalanszor megvívunk már. Végzetes vágásokat ejtettem rajta, talán ő is megsebesített néhányszor, sokat szenvedtem a sérülések miatt. Sokszor megtörtént, nincs különösebb jelentősége. Elmúltak a fájdalmak, okultunk a történetekből, tapasztaltabbak vagyunk, bölcsőbbek mindketten. Elégedetten bólint, majd észszerű alkut ajánl. Azt javasolja, vessünk kockát, ha szerencsém van, őszintén válaszol kérdéseimre. Rekedt a hangja, gyakran köhög, erőlködést követően habos nyál csordul a szája szögletében.

Pontosan tudom, hogy a múltunkra vonatkozó emlékeim érdeklik, a közösen átélt események következményeire kíváncsi, az elmúlt idő fejleményeire; ismeretet akar szerezni. Nem tagadom, én sem vagyok közömbös a véleménye iránt. Hajt a remény, hogy tanulságos beszélgetés részesévé válhatok; kínálkozó lehetőség csillan, melyet vétek lenne kihagyni. Nem mérlegelem az esélyeket, azonnal elfogadom a játékot. Fontos ismeretben reménykedem, amely révén bővíthetem a jövőre vonatkozó tudásomat. Kallódó értéket tárhatok fel, tudomásul véve menthetem meg a feledéstől. Hiányos elképzelést egészíthetek ki a tőle hallott ténnyel. Szükségem van a múltat idéző szavakra, sokat veszítek, ha nem élek a lehetőséggel. Az igazság iránti elkötelezettség vezérel.

- Hamarosan eltűnnek valóságunk keretei közül - mutat a szalmán szenvedő betegekre. Szavai egyszerre jelentenek véleményt és ítéletet. Lehangelja az események alakulása. Bántja az emberi ostobaság mértéke, bosszantja a felismerés, hogy a tanulságok ellenére se méltóak a

fejlődésre. Semmit nem okulnak az elkövetett tévedésből, ugyanazokat a hibákat ismétlik állandóan. Mérhetetlen önteltségükben elhiszik, maguk hozzák létre mindazt, ami egyszerűen csak megadatik nekik; sajátuknak vélik az ajándékot.

- Álomba szenderülve adják át magukat az elmúlásnak. Az önként vállalt veszély se menti fel őket a választás felelőssége alól. Közülük senki nem sejtí, mi vár rá a távozás után. Talán nem is foglalkoznak vele, abban reménykednek, hogy a halál utáni első pillanat már egy másik, egy teljesebb valóság része. Elhiszik, hogy odaát azt kapják, amit megérdemelnek, az értéket vonzzák magukhoz, amelyre az életben vágytak. Úgy vélik, az áhított megoldás érvényesül, az általuk választott lehetőség teljesedik ki, csodás módon valósul meg mindaz, amire hosszú ideig sóvárogtak. Mi tudjuk, hogy ostobaság – mondja a kockákat csörgetve. Gyűrűs ujjai között forgatja a fehér köveket, de nem dobja el őket. Ráérősen játszik velem, szándékosan húzza az időt.

- Mennyire szerencsések a kiválasztottak, akik nem szereznek tudomást elkövetett vétkeikről. Örökre elkerüli őket a büntudat. Úgy vélem, te még véletlenül sem tartozol közéjük. Elmúlt idők elemzése közben önkéntelenül döbbsz a hibák sokaságára. Érdekel, hogy elmélkedés során sikerült-e megértened valamit a bonyolult folyamatból, amit életnek nevezel? – kérdezi az arcomat fürkészsve. Résnyire szűkített szemekkel várja válaszomat.

- Szinte semmit nem változtam. Számomra az jelenti a legfőbb gondot, hogy állandóan az események értelmét keresem, és töprengés közben nem jut elég időm a tanulság megfogalmazására – válaszolom az egyik boltíven végigfutó repedés íveit csodálva; a hajlatok vágatató paripát idéznek.

- Sajnálatos hiányosság. Annyiszor távoztál, majd tértél vissza, és még mindig nem sikerült megszabadulnod ettől a kellemetlen szokástól. Folyamatos elmélkedés, töprengés, állandó halogatás, mely a cselekvés halálához vezet. Gondolkodás közben sikerült felfognod a lét teljességét? Feltetted-e már a kérdést, hogy mi értelme az életnek? Miért akarsz olyan lázasan, hogy részese legyél a körülötted zajló eseményeknek? Egyáltalán, miért hiszed fontosnak mindazt, ami számodra lényeges? Lehet, hogy mások eltérő módon vélekednek – mondja tűnődő arccal, kissé előrehajolva. Engem faggat, mégis önmagát kérdezi. Bonyolult válaszok ígérete sejtik a szavaiban.

- Szerintem akkor válik felnőtté egy fiatalember, amikor először merül fel benne hasonló gondolat. Elégedetlenség hatja át, hiányérzet kínozza. Kérdést fogalmaz meg, hitelesnek tűnő választ keres. Talál néhány ötletet, átmenetileg kielégítik a kíváncsiságát, majd kételyek hatására tovább kutat. Bonyolult igazságok között válogat, a bőség zavarában képtelen eldönteni, melyik a helyes fogalom. Ismétlődő események során tökéletesíti a világról alkotott képét. Kapcsolatot létesít, melyről őszintén hiszi, hogy fontos, átmeneti kötődéshez is ragaszkodik. Meggyőződése, hogy az élet a gyarapításra épül. A minőségi szempont azért tűnik fontosnak, mert külső elismerésben reménykedik. Részesre kíván lenni a közösen elért eredménynek. Kudarc esetén az okozott veszteség mértéke foglalkoztatja. Azért ragaszkodik olyan görcsösen a cselekvéshez, mert a részvételt, az eseményekben való közreműködést véli a kiteljesedés előfeltételének. Egy sorozat első elemének - mondom a falat borító penészszerű mintázatát figyelve. Ősi térképre hasonlítanak a sötét foltok.

Ingerülten biccent, majd erélyesen rázza meg a tenyerében szorongatott kockákat. Ismerős helyzet, annyiszor láttam már ezt a sürgető mozdulatot. Kellemetlen szokás, mely belső feszültségről árulkodik. Elégedetlen a válaszzal, hiányérzet kínozza, de nem szólal meg, talán nem leli a megfelelő szavakat. Felszegett állal, összevont szemöldökkel figyeli az ágyak között dolgozó ápoló lassú mozdulatait, közben ősi dallamot dúdol.

- A saját világán belül jelentőséget tulajdonít a felhalmozott értéknek, minden többletnek, ami hasznára válhat. Ő áll az események középpontjában, nélküle nincs értelme a kibontakozásnak, miatta teljesedik ki a világ. Esetleges hiánya minden lehetőséget értéktelenítene. Azért válik fontossá a mellékesnek vélt mozzanat is, mert hozzá kapcsolódik, a köré rétegződő valóságot teszi hitelesebbé. Ismeretei elemzése közben egyértelműnek tartja, hogy a megszerzett tudás nem válhat öncélúvá. Önigazolás során tetszőlegesen használhatja fel elemeit - folytatom az elkezdett gondolatmenetet. Beszéd közben szórakozottan húzom végig a kezem az asztallap érdes felületén. Meglep, hogy a rengeteg használatól még nem csiszolódott simára.

- Az élet egyik sajátossága, hogy hihetetlenül egyszerű, nincs benne semmi bonyolult. A világ annyira egyértelmű, hogy a tényekkel szembeülve senki nem hajlandó elfogadni az igazságot, körmönfont csalást,

szemfényvesztést feltételez. A válaszra sóvárgó egyén hitetlensége miatt bonyolítja túl a dolgokat. Alattomos csapdának véli az egészet. Idegenkedése teszi zavarossá a letisztult valóságot. A veszteségtől való félelme gátolja a lényeg felismerésében. Képtelen elfogadni, hogy született nyertes, dönthet bárhogy, nincs veszítenivalója. Nem akarja elhinni, hogy maradandó elemként vesz részt az eseményekben, még véletlenül sem fenyegeti az elmúlás veszélye – mondom bágyadtan mosolyogva, aztán méltóságteljes hallgatásba burkolózom. A fojtott hangon suttogott szavak még sokáig csengenek a fülemben.

– Lenne egy kérdésem, melyre még soha, senkitől nem kaptam kielégítő választ – mondja a kelleténél erélyesebb hangon. Konok csengést érzékelek a szavaiban.

– Életed során különös módon ragaszkodsz megszerzett értékeidhez. Miért tűnik fontosnak a világról szóló ismeret, ha az elmúlással semmit nem veszítesz, egyetlen kapcsolatod se szűnik meg véglegesen? Halálloddal átmeneti hiány keletkezik csupán, mely bármikor pótolható, az újraszületést követően az eseménysor ott folytatódik, ahol megszakadt. Mi sürget ezen a végtelen úton, ha az idő nem fontos, egyedül a célhoz való közeledés irama, a megtett táv számít? Tetszőlegesen hagyhatod abba, bármi megtörténhet, semmi köze egy végső befejezéshez, mert a folyamat soha nem ér véget, csak időlegesen szakad meg. Az eredmény szempontjából egyáltalán nincs jelentősége a szünetnek – mondja, különös meggyőződéssel ejtve ki a szavakat. Később a maga egyedi módján süllyed némaságba; ráncos arca összerosódik a holdas éj árnyaival.

– Elképzelésed szerint emlékeid, érzéseid, a múltban szerzett tapasztalataid határoznak meg. Azonos vagy a szándékaiddal, ösztöneidből fakadó titokzatos vágyaiddal, cselekedeteid rejtett indítékaival. Miként állíthatod, hogy ennek az előzménynek a folytatása vagy, ha újjászületve alig van közöd korábbi önmagadhoz. Egykori személyiséged jegyei rég feloldódtak a teljességben, nem is tudsz róluk. Valahol odaát végleg megszűntek a rád jellemző sajátosságok. Megfeledkezve egykori önmagadról mi marad belőled? Ami visszatér, az nem több egy üres kezdeménynél, aki tiszta lappal indul. Miként lehet egy újszülöttről azt állítani, hogy köze van egykori személyiségedhez, ha semmit nem tartalmaz belőled? Születési sajátosságait örökl. Élete során a saját módján teljesíti ki önmagát. Hatnak rá az adott körülmények, képessé-

gei és lehetőségei szerint alkalmazkodik a pillanatnyi feltételekhez. A környezet által alakított jelleme még véletlenül sem hasonlíthat a tiedhez. Mi köze lehet hozzád, amikor ő más testben, önálló egyedként járja a saját útját? Önmagára jellemző sajátosságokkal rendelkezik, ha akarná se folytathatná a te sorsodat, mivel nem ismeri a rád vonatkozó részleteket – sorolja szavait, a kelleténél hangosabban. Beszéd közben olvashatatlan ábrát rajzol a levegőbe. Valaha ismertem a jel értelmét, pontosan tudtam, mit jelent a láthatatlanul kanyargó vonal. Másik testet öltve a megoldás nélkülözhetetlen elemeit is elfelejtettem. Talán neki van igaza. Szellemi lényként mindenre emlékszik, arról a mozzanatról is tudomása van, ami a következő pillanatban fog bekövetkezni. Egyszerre ismeri múltamat, jövőmet, számára nincs jelentősége a múlt időnek. Nekem csak a saját jelenemről vannak sejtéseim, azok is gyakran bizonyulnak tévesnek. Gondolataim alig többek egy halandó ember következtetéseinél.

– Semmiben nem vagyok biztos – mondom lemondóan, miközben az előttem lebegő kormos pókháló szálait figyelem. A rétegződő füstben szokatlanul tisztán látom az összefüggéseket. Korábban rejtett kapcsolatok is értelmet nyernek. Sikerül felismernem az egyértelmű igazságot, mely szerint egykori események következményei jelentik a mai élet alapját. Az elmúlt dolgok észrevétlen módon szivárognak a pillanatnyi valóság elemei közé, és határozzák meg értékét. Ezek a tökéletesen illeszkedő részletek teremtik meg a teljesség káprázatát. A megfogalmazódó tanulság az adott körülményhez igazodva alakítja a jövő eseményeit. Miközben új csomópont sűrűsödik, meghatározó mozzanat válik feleslegessé, jelentéktelen részlet minősül fontosnak.

– Mi történik, ha a két lény sorsa közös? Testet öltve azt a szándékot folytatom, amit korábban abbahagytam. Az események forgatagában egyáltalán nem jelent gondot, ha minden részlet különbözik. Kizárólag az fontos, hogy a cél maradjon változatlan. Egy másik testben létezve is a saját elképzeléseimet teljesítsem be. Pillanatnyi ötletem egy korábban felvetett eszmét tökéletesít – mondom az asztalra cseppent viaszfoltot kapargálva. Neki beszélek, de önmagamot igazolom, a saját gondolataim helyességét bizonyítom. Szavak elemzése során gyanakvó kérdés fogalmazódik meg bennem. Egy belső hang, tévedésem helyesbítésre szólít, sajnos nincs kedvem a fogalmak újraértelmezéséhez, nem látom értelmét a javításnak. Lehangel a saját közönyöm mértéke, csak

később értem meg, hogy felesleges a bosszankodás. Egyszerűen nincs jelentősége.

Csodálkozva döbbenek a tényre, hogy sikerült meggyőzőnöm. Erőteljes mozdulattal dobja el a kockákat, a kövek legurulnak az asztalról és eltűnnek az ágyak alatti homályban. Amikor felnézek, már nem látom. Egy kósza érzés azt sugallja, hogy káprázat volt az egész, a teremtő képzelet szüleménye. Álmodott valóság nélkülözhetetlen eleme, mely azonnal eltűnik, ha nincs rá szükség. Akarnom kell csupán, és máris ellillan. Köpenye halk suhogását hallom csupán.

A feltételezés, mely szerint végleg befejeződött a társalgás, erőfeszítéseim ellenére se akar hiteles mozzanattá válni; hamis állításként hat rám. Annyi mondanivalóm van még. Szükségem lenne egy ismerősre, aki türelmesen végighallgatja elképzeléseimet. Az sem jelentene gondot, ha nem értene egyet ötleteimmel. Kockát vetve döntenénk el, hogy kinek van igaza.

Homályba boruló zugok árnyait oszlatja a hajnali fény. Feleslegessé válnak a füstölgő fáklyák és a kormozó mécsesek. Őszi viharoktól tépázott fák hajladoznak az ablak előtt. Fenyegető hangok keverednek a terem csendjébe, aztán a kinti neszeket is eltompítja a szél zúgása. A szélesre tárt ajtón látom, hogy tüzet gyújtanak a folyóparton, fénye a vízfelszínen tükröződik. Temetési szertartás nélkülözhetetlen kellékei sorakoznak. Harang kondul valahol a hídon túl, halottak lelki üdvéért miséznek a templomban. Izgatott lovak nyerítenek a kórház mögötti téren, döcögve indul a hullát szállító kocs. Ostor pattog, imbolyogva fordulnak a görbe küllők, vérfoltos vásznakba kap az élénkülő szél. Nyikorogva tárul szélesre a dombhajlatban húzódó temető vaskapuja...

Töredékek

Szentgyörgyi László

NE SÍRJ ÉRTÜNK, ARGENTÍNA!

Atörténet a Keleti pályaudvaron kezdődött. Ott botlottak egymásba, hogy aztán az ismerkedés rövid, de annál intenzívebb szakaszát követően együtt folytassák.

*

- A múlt század nyolcvanas éveinek végén váratlanul - vagy mégsem? - bekövetkezett kelet-közép-európai rendszerváltás mozgalmas első évtizedét éltük, változóban, átalakulóban volt minden: váratlan, korábban sosem remélt utak nyíltak meg, lehetőségek tárultak fel a kommunista diktatúra szorításából alig szabadult emberek előtt, így előttem is - rögzítette a korképet Sebes Ákos. - A lélekölő, közel fél évszázadig tartó kommunista elnyomás után váratlanul nyakunkba szakadt szabadság felkészületlenül ért mindannyiunkat. Próbáltunk azonnal - ki-ki a maga felkészültsége, elszántsága és képességei függvényében - élni az adott lehetőségekkel. Az elszánt tenni akarás, no meg a kalandvágy úzótt, hajtott sokunkat, hogy belevágjunk az ismeretlenbe - folytatta Ákos.

Valóban komoly változásokon esett át akkoriban - többnyire kényszerből - a társadalom, a szocialista tervgazdálkodásból a vadkapitalizmusba való átmenet nem volt zökkenőmentes, s bár kétségtelenül voltak a folyamatnak nyertesei - vagy inkább opportunistá haszonélvezői -, a kisemberek azonban szinte elkerülhetetlenül a vesztesek közé kerültek. Aki nem volt hajlandó belenyugodni sorsába, a mindenkori lúzer szerepkörébe, az szökni próbált. Méghozzá mindenáron. Számptalan, akár filmbe kívánczó, hajmeresztő fordulatokkal tűzdelt sztori kezdődött azokban az években, egyesek happy enddel zárultak, mások nem.

*

Akkoriban döntött úgy Sebes Ákos is, hogy kivándorol, méghozzá a tangó hazájába, Argentínába. Hogy mi készítette, pontosabban: kényszerítette szülőföldje elhagyására? Hát a rendszerváltás utáni évtizedre jellemző zavaros és reménytelenül összekuszált gazdasági-társadalmi

körülmények. A román nacionálkommunista rendszer összeomlott ugyan, de a remélt szép új világ körvonalai sehogy sem akartak mutatkozni. A vadprivatizáció következményeként sorra zártak be a gyárak, üzemek, megjelent, s rövid idő alatt kétségbeejtő méreteket öltött a munkanélküliség. Alig szabadultak a diktatúrából, máris megtapasztalhatták az egzisztenciális bizonytalanság idegőrlő érzését. Ekor uralkodott el Ákos felett is a cseberből vederbe jutottság érzése.

Az 1989-es politikai változásokat megelőzően, bő egy évtizedig – mivel annak idején elutasította a szomszédos, zömében románok által lakott megyeközpontban számára felajánlott állást – kénytelen volt tanult szakmájától teljesen idegen területeken munkát vállalni. Volt ő pincér, segédmunkás, raktáros, kazánfűtő, gyógyszerészsegéd, de nem panaszkodott, szó nélkül vállalta az áldozatot, csak szülővárosában maradhasson. Így ment ez akkoriban, a frissen végzett magyar szakembereket rendszerint regáti településekre helyezték, kizárólag román környezetben juthattak végzettségüknek megfelelő munkához. Ahonnan – legalábbis a rendszerváltás pillanatáig – csak igen keveseknek, és igen komoly áldozatok árán sikerült visszakerülniük szülőföldjükre.

A rendszerváltás utáni, jelentősen megváltozott körülmények között Ákos előtt is megnyílt a lehetőség, hogy végre tanult szakmájában helyezkedjék el. A kezdeti időkre jellemző össznépi eufória körülményei között hirtelen megugrott az információéhség. A régiek mellett új lapok jelentek meg, bárki, akiben a szükséges kíváncsiság mellé némi íráskészség is társult, azonmód felcsaphatott újságírónak. A növekvő számú lapok súlyos szakemberhiányt generáltak, ezért két kézzel kaptak a képzett nyomdászok után. A páratlan konjunktúrát sikerült kihasználnia Ákosnak is, aki hosszú kitérők után végre nyomdászként dolgozhatott. Akkor nem gondolta volna, hogy nem sokáig.

A nyomdát, ahol a két – magyar és román nyelvű – helyi napilapot előállították, egyik napról a másikra váratlanul privatizálták, az új tulajdonos pedig úgy látta jónak, hogy az újságnyomtatásra használt, még a harmincas évekből származó rotációs gépet eladja egy brit ipari múzeumnak. A korszerűsítés velejárója volt, hogy a magasnyomásról áttértek az újabb technológiákra. A lapokat egy szomszédos nagyvárosba vitték nyomtatásra. A nyomdai előkészítésben dolgozók egy részét nyugdíjazták, másik részét, akik vállalták az ezzel járó kényelmetlenségeket, átképezték. Ákos nem vállalta, inkább a sajtóban próbált elhe-

lyezkedni, de nem volt szerencséje. A szükséges íráskészsége megvolt ugyan, de mivel nem volt senki pártfogója, simán mellőzték a már akkor anyagilag és egyéb módon is politikafüggő lap döntéshozói.

*

Hónapokig húzódó állásnélküliség, a vele járó egzisztenciális gondok, a csalódottság, reményvesztettség állapotában jutott el odáig, hogy kimondja: elég! Ami ugyan még nem jelentett semmit, azon túl, hogy onnantól nem hátra, hanem előre próbált tekinteni. – A tölem telhető legalaposabb önelemzést követően, lehetőségeimet számba véve döb-bentem rá végül: az újrakezdéshez gyökeres változásra lesz szükség. Beleértve az esetleges kivándorlást is. Bár ez utóbbi vonatkozásban konkrét elképzeléseim akkor még nem voltak – emlékezett Ákos.

Kezdetben az anyaországi lehetőségek után kutakodott – rokonok, ismerősök végtelennek tűnő sora járta már be előtte az utat –, ez tűnt számára is a legkézenfekvőbbnek. Természetesen szakmájában szeretett volna elhelyezkedni, csakhogy műszaki felszereltség, technológia tekintetében egyre tágabbra nyílt az olló a két ország nyomdaipara között, rá kellett döb-bennie, hogy szakmai tudása már nem elegendő ahhoz, hogy munkát találjon.

Választása végül a pampák országára esett. Véletlenül került kezébe az újság, amelyben arról tudósítottak, hogy az akkoriban gazdaságilag fellendülőben lévő Argentína súlyos munkaerőhiánnyal küszködik, ezért kész befogadni másfél millió, elsősorban a kelet-közép-európai, volt szocialista államok felől érkező bevándorlót. Nem sokat teketóriá-zott, azonnal eldöntötte, hogy szerencsét próbál.

Anélkül döntött Maradona szülőhazája mellett, hogy túl sokat tudott volna róla, leszámítva néhány, többnyire a foci kapcsán itt-ott véletlen-szerűen felszedett felületes információt. Mint például, hogy a második világháború után állandó magyar színház működött Buenos Airesben, ott játszott egy ideig Páger Antal, Vaszary Piri és Szelezcky Zita, illetve ott adták ki a földrész leghosszabb ideig megjelenő magyar nyelvű lapját, a Dél-Amerikai Magyar Hírlapot.

*

Annak idején azonnal lenyűgözte az Evita című musical, különösen annak legismertebb slágere, a Don't Cry for Me, Argentina!, amit elsősorban Julie Covington előadásában szeretett hallgatni.

A budapesti követségen, ahol reménykedve próbálkozott, meglepetésként érte, hogy román állampolgársága miatt kurtán-furcsán elutasították kérelmének még csak átvételét is. – Képzeld, minden ex-kommunista országból fogadtak bevándorlókat, kivéve a volt Szovjetunió tagállamait, valamint Bulgáriát és Romániát – mesélte később barátjának Ákos. Az elutasítás elkeserítette, de inkább feldühítette. Szükségét érezte, hogy ennek hangot is adjon, ezért bekopogott az egyik követségi titkár ajtaján, aki hellyel kínálta és türelmesen végighallgatta.

Elmondta a magyarul tűrhetően beszélő diplomatának, hogy méltatlannak, sőt igazságtalannak tartja, hogy elutasítják kérelmének pusztán átvételét is, csak azért, mert nincs magyar állampolgársága, pedig magyarsága annyira kétségszövegbevonhatatlan, mint bárki másé, aki a mai országhatárokon belül látta meg a napvilágot. Egyébként is, állt elő az aduásszal, Argentínában is elismert földije, Juan Fernando Czetz, azaz Czetz János – Bem apó vezérkari főnöke, majd az argentin katonai akadémia megalapítója, 25 éven át igazgatója – ugyanebben a régióban, Gidófalván született. – A családom Czetz óta dokumentumokkal igazolhatóan itt él. Az országhatárokat azóta kétszer is átrajzolták a fejünk fölött, ezért engem most megfosztanak attól a lehetőségtől, hogy Argentínában letelepedjek – érvelt.

A követségi titkár meglepően segítőkésznek bizonyult. Arra kérte, írja le, amit elmondott; biztosítja, hogy eljuttatja az egyetlen helyre, ahonnan megoldást remélhet. Ákos megtette, két A4-es oldalon összefoglalta érveit, majd hazautazott Erdélybe.

Teltek-múltak a hetek, három hónappal az eset után hivatalos levél érkezett Buenos Airesből, amelyben arról értesítik, hogy Carlos Menem köztársasági elnök, élve hivatali jogával, utasította az illetékeseket kérésének átvételére. Ezért szíveskedjék a szükséges iratokkal a budapesti követségen megjelenni.

*

Ákosnak nem okozott nehézséget a szükséges iratok összegyűjtése, különösen, hogy első útja alkalmával is már kész aktacsomóval jelentkezett. A szimpatikus követségi titkár régi ismerősként üdvözölte,

távozáskor különös melegséggel lapogatta a vállát, s meggyőződését fejezte ki, hogy ügye sinre került, rövidesen kiutazhat új hazájába. Hangjában diplomatától szokatlan melegséggel kívánt szerencsét jövődéli új életéhez.

Hazatérve meglehetősen furcsán érezte magát: amióta elérhető közelségbe került az utazás, szinte mindennap búcsúzott, mikor egy-egy, életében fontos szerepet betöltő helyszíntől, mikor egy-egy számára kedves embertől. Igaz, ez utóbbi esetben némán, szótlánul, kívülálló számára észrevehetetlenül történt minden. Nem esett nehezeére, hisz tartózkodó alaptermészetéből fakadóan kerülni próbálta az érzelgősségnek még a látszatát is.

A fordulat akkor következett be, amikor váratlanul teljesült legfőbb vágya: felvették a rendszerváltás utáni kezdeti időszak legsikeresebb médiavállalkozásához, azaz: felcsapott újságírónak. – Kitartó, elutasításokkal tarkított keresgélések, próbálkozások után végre megtaláltam az egyéniségemhez leginkább illő lapot, így lemondtam az emigrálásról – mesélte később Ákos. – Hogy jól tettem-e, azóta is képtelen vagyok eldönteni – jegyezte meg. Ne sírj értem, Argentína! – dúdolja magában, ahányszor eszébe jut a történet. Titokban azért néha el-elmereng azon, miként alakulhatott volna sorsa Argentínában.

Akkoriban kezdett közölgetni az egyik magyarországi hetilapban, amelynek jó nevű író tulajdonosa biztosította: ha netán úgy alakulna, neki is kerül egy íróasztal a szerkesztőségben. Igen büszke volt erre, többre becsülte minden úgynevezett szakmai elismerésnél, amit tudvalevőleg elsősorban politikai megfontolások alapján osztogatnak. A politikum számára kényelmetlen újságíróként tudta: a hozzá hasonlókat nem tartják sokra. Legfennebb az olvasók, ha értékelik.

Az említett budapesti szerkesztőséggel kialakult munkakapcsolatnak tudható be, hogy abban az időszakban gyakran megfordult a fővárosban. Akkor még nem volt közvetlen légikapcsolat Budapest és szülővárosa között, így egyszer vonattal, másszor autóbusszal utazott. Egy ilyen utazás alkalmával találkozott Maria Estellával, azaz Marival, ahogyan Ákos szólítja azóta is.

*

– Az egyik legmegdöbbentőbb sztori, amellyel valaha is találkoztam – vélekedett a történetről Ákos, akinek nem túl hosszú, de annál

intenzívebben megélt újságírói pályája során bőven volt alkalma betekinteni az élet árnyékos oldalának bugyraiba. – Abban megegyezhetünk, hogy – filmbe illő érdekessége mellett – értelmezhetnénk akár az erdélyi magyarság XX. századi tragikus történelmének egyfajta foglalataként is – magyarázta Ákos.

A kilencvenes évek legvégén Uruguayban, Montevideo Punta Carretas városrészében, a General Gregorio Suárez utcai házában 92 éves korában elhunyt Juan Nemes. Az öregúrnak egyetlen lánya volt, akit egy argentin mérnök vett nőül, két gyerekük született: a nagyobbik, Juan Pabló a hadseregben pilótaként szolgált, egy légibalesetben vesztette életét, a kisebbik, Maria-Estella az USA-ban kezdte meg állatorvosi tanulmányait. Nagypapa halála után, anyja kérésére utazott Montevideóba, azzal a céllal, hogy értékesítse az ingatlant. A lakás kiürítésekor a padláson megsárgult, régi iratcsomóra lelt. Belelapozott; ismeretlen nyelven íródtak, de érdeklődését felkeltették.

A család eredete felől érdeklődve, anyjától megtudta, hogy János nevű nagypapa Kolozsváron jött a világra, katonatisztként végigharcolta a második világháborút, majd a kommunista hatalomátvétel elől Uruguayba emigrált. Egyetlen gyereklányuk született, aki nem emlékezett, hogy a családban valaha is szóba került volna apja magyarsága.

Maria-Estella lázasan kutatni kezdett a gyökerei után. Levelezett – angolul és spanyolul – mindenkivel, akitől segítséget remélhetett. Kitartása meghozta a gyümölcsét: megtudta, nagypapjának rokonai, azok leszármazottai feltételezhetően ma is szülőföldjükön, azaz Kolozsváron és környékén élnek. Nem sokat vívódott: elhatározta, hogy felkeresi őket, ezért nagy elszántsággal tanulta a magyar nyelvet. Gondolta: ennyivel tartozik az őseinek.

Ekkor és ilyen körülmények közepette találkoztak: Ákos, aki a szülőföldjéről Latin-Amerika felé vette volna az irányt, s Mari, aki éppen onnan, a messzi földrésről utazott ősei bölcsőhelye felé. Akkor még nem gondolhatták, hogy néhány hónap elteltével már Budapesten építhetik közös életüket.

*

Mari egy barátságtalan őszi reggelen érkezett meg Erdély központjába. Szép város Kolozsvár – dúdolgatta a Kálmán-operett egyik legismertebb dalát, miközben a várossal ismerkedett. A település, a lány

előzetes elvárásait megcáfolva, ezúttal a jobbik arcát mutatta: az építészeti szempontból elragadó belváros valósággal elvarázsolta, elragadtatással számolt be anyjának élményeiről. A sors is kegyes volt hozzá: szinte kizárólag türelmes, barátságos, segítőkész emberekkel hozta össze. Még a hivatalokban sem tapasztalt nemtörődömségre, ellenségeskedésre utaló jeleket. Pedig erre számított, erre készítették fel jóakarói. Rettegett is, mert nem tudta, hogyan kezelje majd a számára szokatlan helyzetet. Előzetesen sem az Államokban, ahol tanulmányait folytatta, sem szülőhazájában, Argentínában nem találkozott hasonlókkal. – Bár úgy gondolom, a hivatalnokok – éljenek bárhol a világon – alapvetően hasonlóak: szeretik a nyugalmas semmittevést, ezért, ha rajtuk múlik, kerülnek minden olyan szokatlan helyzetet, ami fölösleges bonyodalmakat okozhat kényelmes életvitelükben – vélekedett a fiatal lány.

Kezdetben minden lehetőséget megragadott, hogy gyakorolhassa magyar nyelvtudását. Az első hónapok bizonytalanságai, keresgélései után, már otthonosan mozgott az elsősorban magyar diákok által látogatott szórakozóhelyeken, kocsmákban, ahol számos ismeretséget is kötött. Pénze fogytával – néhány ezer dollárral a zsebében vágott neki a kalandnak, amiből két-három hónapig ugyan fenntarthatta magát, de tovább nem – munkát volt kénytelen keresni. Fő pénzkereseti forrása a nyelvoktatás volt: egy alapítványnál tanította angolra és spanyolra a kisdíjakokat. Aztán a felnőtteket is.

Mindeközben lázasan készült az ismeretlen rokonokkal való találkozásra. Másfél esztendőnyi elszánt kutakodás után végül sikerült hozzájutnia egyikük lakcíméhez. Közel a célhoz kételyei támadtak, elbizonytalanodott. – Felmerült bennem a kérdés, hogy érdemes-e az utolsó lépést is megtennem? Nem tudhattam, hogyan fogadják a közeledésemet, nem tartják-e majd tolakodásnak, egyáltalán mit gondolnak majd az egészről – mesélte a későbbiekben Mari. Néhány napi vívódás után mégis úgy döntött, történjék bármi, befejezi.

Elérkezett a nagy nap: barátnője társaságában, remegő lábakkal csengetett Nemesék kertvárosi házának kapuján. Közben számtalanszor elismételte magában az előre megfogalmazott magyar nyelvű bemutatkozó szöveget. A kezdetben mosolygó férfi ingerülten szakította félbe, adta tudtára: nem ért magyarul. A barátnő tolmácsolása mellett

folytatott beszélgetés alig félórányit tartott, s bár telefonszámot cseréltek, a férfi soha nem hívta, holott ebben egyeztek meg.

*

Marit letaglózta az eset, érezte, hogy kifut a talaj a lába alól, már azt is bánta, hogy egyáltalán Európába utazott. A pokolba kívánta nagyapját, az ismeretlen rokonokat, mindent és mindenkit, ami és akik körülvették, mióta Kolozsvárra érkezett. Napokig kuksolt albérleti lakásában, lemondta nyelvóráit, a telefonhívásokra nem válaszolt, a netre sem lépett fel. Szenvedett, ahogy csak egy érzékeny nő képes szenvedni. Aztán lassan megbékélt a helyzettel. Bármennyire is nehezebbre esett, elengedte a történelem homályába vesztett erdélyi rokonokat. Még egy hónapig maradt a hirtelen ellenszenvenné vált Kolozsváron, aztán újra útra kelt. Akkor még úgy tervezte, hogy vissza Buenos Airesbe, a szüleikhez...

A Keleti pályaudvar a szokásos arcát mutatta: az oldalbejárat melletti folyosón, a külföldi jegypénztár és információs iroda előtt zajlott a szokásos mindennapi élet. Fegyelmezetten sorban álló nyugati turisták, amint az ügymenetben tapasztalható teljes zűrzavar ellenére, irigylésre méltó kitartással próbálják megszerezni a maguk menetjegyét, aztán odébb állnak. A meghatározhatatlan etnikumú, de minden kételyt kizáróan keleti, külső szemlélő számára arabnak tűnő utasok további úticélját sejtteni lehetett ugyan, de azontúl semmi biztosat nem. A képet tovább színezték a bennszülött alkoholisták, drogosok, akik tébolyultan bolyongtak a várótermek és a peronok között.

Ákos az argentin követségről, ahol a bevándorlási kérelméhez szükséges ügyiratot adta le, egyenesen a pályaudvarra sietett, még aznap hazaindulni szándékozott. A jegypénztár előtt sorban állva figyelt fel a magyart törve, pösze kiejtéssel beszélő lányra, aki Kolozsvárig váltott menetjegyet. Mire Ákos is hozzájutott a magáéhoz, a fiatal lány már a peronon állt, hátizsákját egy padra helyezte, miközben a különböző feliratok között próbált eligazodni. A fiatalember széles mosollyal állt meg mellette. – Segíthetek? – kérdezte, s tovább mosolygott. A lány visszamosolygott. Szóba elegyedtek. A vonatra felszállva Ákos elcserélte a helyjegyét a lány mellett még jóformán el sem helyezkedő fickóval, aki ferde arcán mindentudó torz vigyorral adta át a terepet.

*

Onnantól felgyorsultak az események. A vonaton folytatott beszélgetés során megtudták egymásról, amit egy ilyen természetű – naná, hogy életre szóló! – kapcsolathoz feltétlenül tudniuk kellett. A kölcsönös szimpátia már a legelején kialakult közöttük, mire Mari Kolozsváron leszállt a vonatról, már komolynak mondható érzelmi kötődést éreztek egymás iránt. Aztán következtek a kincses városbéli találkozások, amelyek forró, szenvedélyes szerelembe torkolltak.

Ákos próbált itt-ott segíteni a lánynak, kapcsolatai révén képzettségének megfelelő munkát is szerzett neki egy állatorvosi rendelőben. Mari elszántan, kitartóan kutatott rokonai után, minden követ megmozgatott, csak rájuk találjon. Közben meg mélyítteni próbálta magyar nyelvtudását, bár nem sok sikerrel. A szókincse szépen gyarapodott, a kiejtése viszont sehogy sem javult. Valahogy könnyebben boldogult a románnal. – A történelem hatása a túlélőkre – jegyezte meg Ákos. – Hamarabb lesz belőled román, mint magyar – fűzte hozzá évődve. – Ne humoroskodj! – replikázott Mari, s úgy tett, mint aki megsértődött.

Aztán bekövetkezett a fordulat, azaz a rokonnal való találkozás, s Mari rövid tétovázás után döntött: visszatér Argentínába. Ekkorra érett meg Ákosban is az elhatározás, hogy eláll attól, hogy Maradona országába telepedjen. Ákos elkísérte Marit Budapestre, ahol egy hetet töltöttek együtt, mielőtt a lány hazarepült volna. Ez idő alatt kérte meg Ákos Mari kezét, aki igent mondott.

Az esküvőre Budapesten került sor, ott is raktak fészket. Ákos a már említett lapnál helyezkedett el, Mari folytatta állatorvosi tanulmányait. Mire végzett, az első gyerek is megszületett. Aztán még három. – Budapesten otthonra leltünk – mesélte Ákos –, mindketten azzal foglalkozhatunk, amit a legjobban szeretünk – tette hozzá. – Kell-e ennél több? – eresztette el a költői kérdést.

Argentínába és Erdélybe gyakran ellátogatnak, többnyire családotul. Kolozsvárt és környékét azonban azóta is kerülik.

CSILLAGSZEMŰEK A CSÁNGÓ HEGYEK TAKARÁSÁBAN

– *Székelly Ferenc beszélgetése Berszán Lajos tiszteletbeli kanonokkal, a gyimesfelsőlaki Árpád-házi Szent Erzsébet Római Katolikus Teológiai Líceum megálmodójával –*

– *Kedves Berszán atya, köszönöm, hogy fogadott itt, Gyimesfelsőlokon, az Árpád-házi Szent Erzsébet Római Katolikus Teológiai Líceumban. Mióta létezik ez az intézmény?*

– A gyimesfelsőlaki Árpád-házi Szent Erzsébet Római Katolikus Teológiai Líceumot 1994-ben alapítottuk, azzal a céllal, hogy a hátrányos helyzetű, szórványban élő csángómagyar gyerekeknek – a három nagyközségből (Felsőlok, Középlök, Gyimesbükk), a községekhez tartozó ún. „patakokból”, valamint Moldvából – legyen lehetőségük szülőföldjükön (vagy ahhoz közel) magyar nyelven tanulni, hogy tudással felvértezve ugyanolyan eséllyel indulhassanak főiskolára, egyetemre – itthon és külföldön –, mint bármelyik más romániai líceumban végzett kortársuk.

– *Mikor született meg a líceum alapításának ötlete?*

– Ennek gondolata nagyon rég szunnyadt bennem, talán már a teológiai tanulmányaim idején felmerült az ötlet. De akkoriban esélytelennek és teljesen reménytelennek tűnt a megvalósítása. 1990 előtt ugye, már évtizedek óta nem működhetek felekezeti iskolák Romániában, és egyházi személyek, papok, plébánosok nem léphették át az állami iskolák küszöbét, nem volt keresnivalójuk a tanintézetekben. Az egyházi nevelés elleni ideológiai harc javában dült.

– *Melyek voltak az alapítás első lépései?*

– Kész tényekkel kerestem fel az akkori Hargita megyei főtanfelügyelőt, Beder Tibort, aki maximálisan támogató volt. Elmentem utána a prefektushoz is, aki a kérésemre ajánló sorokat írt, lepecsételte, és ezzel mehettem tovább Bukarestbe. A minisztériumban két román tisztviselő fogadott, meghallgattak, s azután bekerültem a vezérigazgatóhoz. Megkérdeztem tőle: – Vezérigazgató úr, Ön keresztény ember? Kihúzta

magát, s azt mondta: – Meggyőződéses keresztény ember vagyok. – Hála istennek! – mondtam. Tudnánk úgy beszélni, mint két keresztény ember? Erre elmosolyodott, s akkor elővettem a prefektus ajánlását, amelyben benne volt, hogy erre az iskolára, itt, a csángó vidéken, szórványkörnyezetben szükség van. Beleegyeztek, jóváhagyták az iskola beindítását, s később is sokat segítettek, csak épp utána kellett járni... 1994. szeptember 15-én indult az iskola, tavaly múlt 30 éve.

– *Milyen profillal indult?*

– Az iskola egy 30 fős teológiai profilú líceumi osztállyal indult, később a teológiai profil mellett egy természettudomány profilú osztályt is létrehoztunk. Az első osztály 1998-ban ballagott el, és 2005-ben végzett először két párhuzamos osztály. 2001-ben óvodai és elemi iskolai tagozattal bővültünk. A líceumba jelentkező fiatalok tehát jelenleg két képzés között választhatnak: teológiai profil és természettudomány profil, a diákok két külön felvételi vizsga szerint nyernek felvételt. 2014 szeptemberétől elindult a szakiskolai oktatás is, mely mezőgazdasági profilú, a három éves képzés során agroturisztikai dolgozókat képeznek.

– *Jelenleg hány diákja van a líceumnak és kik a tanárok?*

– Jelenleg összesen 332 diánkunk van. Kezdjük a legkisebektől: 25 óvodás, 36 alsó tagozatos, 94 felső tagozatos, 104 középiskolás (62 a teológiai, 42 a természettudományi osztályokban) és 73 szakiskolás. A jelenlegi oktatók: dr. Bálint Róbert igazgató, Bálint Gergely (matematika); Tankó Éva (román); Fikó Emőke (román); Baliga Erika (magyar), Ambrus Adél (magyar), Hadnagy Helga (angol), Sándor Zsuzsanna (biológia), Sikó Tankó Erika (fizika), dr. Bálint Annamária (kémia), Gerczuj Ambrus Emese (hittan), Bodor Ildikó (agroturisztika), Antal Tibor (zene), Ambrus István (történelem), Lukács Lehel (testnevelés), Tankó Imre Szabolcs (földrajz), Bálint Levente (matematika), Mihók Attila (informatika), Galaczi Boróka (iskolai tanácsadó).

– *1994 őszén indult az első osztály, de akkor még nem állt az iskola épülete. Hol tanultak a gyerekek, ameddig folyt az építkezés?*

– Két évig tartott az építkezés, a diákok addig a község klubtermeibe jártak iskolába, több terem is a rendelkezésünkre bocsátottak.

- *Ki tervezte az épületet és kik támogatták az építkezést?*

- Haranghy Sándor, debreceni műépítész tervezte, s tervét az itteni normák szerint Keresztes Szabolcs tervező mérnök úr megfelelő kíséző aktákkal látta el. Az építész úr olyan épületformát választott, amely a táj építészeti hagyományaihoz igazodik. Az épület alapkövét 1993 pünkösdjén helyeztük el, amit Bálint Lajos érsek áldott meg, és három évvel később, 1996 novemberében, Szent Erzsébet napján avattuk fel. Erre az időre elkészült a ház első szárnya, és a diákok beköltözhatték az internátusba. A Gyimes völgyében nagy szükség volt erre az iskolára, hiszen az itt lakó fiatalok középiskolába csak a 30-50 kilométerre lévő Csíkszeredába járhattak, s ezt a rossz szociális helyzetben lévő családok csak nehezen vagy egyáltalán nem engedhették meg maguknak.

Az építkezés megkezdésekor kaptunk 1 millió forintot a magyar államtól, és a debreceni Keresztény Értelmiségiek Szövetsége is támogatta adományokkal az elindulást. Iskolánk mostani állapotát szintén a Magyar Kormánynak köszönhetjük. Aztán sok támogatás érkezett magánemberektől, vállalkozóktól, Erdélyből és az anyaországból egyaránt. Rengeteg faanyagot adtak; ugye ez a vidék fában gazdag, ami meghatározta az építkezés jellegét. Egy darabig építkeztünk, s mikor a pénz elfogyott, megálltunk, majd újból folytattuk. Ahogy a Jóisten kirendelte!

- *Jelenleg is segíti a magyar állam az iskola működését?*

- Igen, néhány évvel ezelőtt a felújítását is segítette. A támogatásnak köszönhetően most már egy jól felszerelt, modern, jó körülményeket biztosító tanintézetről beszélhetünk. Több magyarországi politikus és egyházi, közeleti személyiség látogatott meg minket az évek során, Semlyén Zsolt miniszterelnök-helyettes, Soltész Miklós államtitkár, Kocsis Fülöp görögkatolikus érsek, dr. Kiss-Rigó László szeged-csanádi megyés püspök, aki szintén jelentős összeggel támogatta iskolánkat.

- *Hogyan látja az iskola jövőjét?*

- Reménykedem, hogy egy szerzetesi rend veszi át az iskolát, és a továbbiakban ő gondoskodik a működéséről. Ez jó lenne, szép lenne...

- *Beszéljünk Önről is. Milyen volt a gyermekkorá?*

- Szép volt, még akkor is, ha öt éves koromban elvesztettem édesapám. Ő asztalossegédként került Zágonba, ott nyitott műhelyt. Édesanyám ment bútort rendelni, s úgy ismerkedtek meg. Egész életemben hiányzott. Most is hiányzik... Kevés emlékem van róla, de arra emlékszem, hogy egyszer az óvodából hazafele jött velem szembe édesapám. A nyakába ugrottam, s azt mondtam, hogy megyek vele. Épp falugyűlésbe indult, s elvitt engem is; a két térdén ültem, jól éreztem magam. Édesanyám hősiesen vállalta a gyermekek nevelését, akik rendre mind meghaltak, ötünk közül csak én maradtam életben. Itt jön a keresztény gondolkodás: az ember nemcsak test, hanem lélek is. A testnek adunk ételmezt, de a léleknek mit adunk?

- *Őn hol született?*

- Bár Zágonban laktunk, Sepsiszentgyörgyön jöttem a világra, mert édesanyám ragaszkodott ahhoz, hogy felügyelet mellett szüljön. Akkoriban egy híres örmény származású orvos, Fogolyán Kristóf dolgozott ott, ő segített a világra. Később a sepsiszentgyörgyi kórházat róla nevezték el. 1943. január 15-én születtem, a kis magyar világban, s mivel mindkét nagyapám és édesapám is Lajos volt, engem is Lajosnak írtak be.

- *Hol járt iskolába?*

- Zágonban jártam ki hét osztályt. Mint mondtam, öten voltunk testvérek, szerény körülmények között éltünk, mondhatni szegénységben. De voltak a faluban segítőkész emberek. Volt egy kedves vállalkozó, Rab György, akit mindenki Dindi bácsinak szólított. A fiával jártam egy osztályba. Egyszer ő fizette ki a boltban a tanfelszerelést, amit édesanyám meg akart venni, de nem volt rá elég pénze. Még megemlítem a plébános urat, aki szintén próbált segíteni rajtunk.

- *Ki irányította a gyulafehérvári papneveldébe?*

- Senki. Én akartam oda menni. De természetesen hatással volt rám és a döntésemre az akkori zágoni plébános, Buszek László, aki elgyönyörködtetett a magatartásával. Néha megszidott, de tudtam, hogy ezt jóindulattal teszi. Tisztelettel és szeretettel gondolok vissza rá.

- *Milyen emlékei vannak Gyulafehérvárról?*

- 1955-ben kerültem oda, nagy szegénység volt. A Gyulafehérvári Római Katolikus Kántoriskolában kezdtem, amely a négy erdélyi magyar római katolikus egyházmegye fiúgimnáziuma és kisszeminárium volt. Első évben 60-an voltunk egy osztályban.

- *Ott ismerkedett meg Márton Áron püspökkel?*

- Igen. Abban az évben szabadult a börtönből, de két évvel később házi őrizetet rendeltek el, ami többszöri hosszabbítással végül 10 évig tartott. Ez alatt az idő alatt nem hagyhatta el a püspökség épületét, még a papnevelő intézetbe sem jöhetett át, csak a székesegyházba. Mi, papnövendékek mentünk át a püspökségre az óráit hallgatni. Ő adta elő nekünk a szociológiát és a hodegetikát. Ez egy görög szó, ami azt jelenti: útmutató valamely tudományódszer tanulmányának ismertetésére.

- *Hogyan emlékszik Márton Áronra?*

- Őt látni kellett! Mikor kikerült a börtönből, nem volt megtörve; magatartása tekintélyparancsoló volt, s érezni lehetett, hogy a 6 év börtönbüntetést, amit leült, méltósággal és erős akarattal viselte. Emlékszem, hogy teltek az évek, s következett egy nagy román ünnepség Curtea de Argeşen, ahová őt is meghívták, bár még házi őrizetben volt. Elfogadta a meghívást. Az ünnep után közölték velem, hogy visszakapta a teljes szabadságát.

Emil Bodnăraş, a Román Államtanács elnökhelyettese 1967. november 22-én közölte Márton Áronnal, hogy a kényszerlakhelyre vonatkozó intézkedést azonnali hatállyal, feltétel nélkül feloldották, s szabadon mozoghat.

Engem 1966-ban Márton Áron püspök úr szentelt fel.

- *Hová került a felszentelés után?*

- Előbb a maroszéki Görgényüvegcsűrre kerültem, de kis időre. Ezután visszahelyeztek Székelyföldre, és másfél évig Csíkszentgyörgyön szolgáltam káplárként. Következett a Kolozs megyei Szarvaskend, ahol négy évig voltam plébános. Szegénység volt, kollektív-világ, de az emberek kedvesek voltak. Aztán jött egy hosszabb periódus, mégpedig 8 év Torján, 1971-től 1979-ig, amikor újból szórványvidékre, mégpedig

Primicia. Gyulafehérvár, 1966. április 17.

Tekébe, Régen mellé, Beszterce-Naszód megyébe kerültem. Egy éve voltam ott, amikor meghalt Márton Áron.

– *Hogyan emlékszik Márton Áron temetésére?*

– 1980. október 4-én, Assisi Szent Ferenc napján volt. Jelen volt Esztergom–Budapest érseke, Lékai László bíboros, aki egy megható, szép imát mondott; megköszönte Istennek, hogy nekünk adta Áron atyát. Márton Áron végrendeletében hagyta hátra, hogy koporsója gyalulatlan deszkából készüljön, de ezt végül nem tartották be. Halála előtt a püspök úr, amikor közeledett az elmúlás ideje, gyakran mondta: – Édesanyám, megyek hozzád! Ezt sokszor idézik, amikor beszélnek haláláról. Eleinte a gyulafehérvári érseki székesegyház kriptájába helyezték nyugalomra, 2016-ban exhumálták, a fakoporsót kivették a kriptá addig elfalazott cellájából, és egy rézkoporsóba helyezték, később pedig egy kőszarkofágot építettek neki a székesegyház déli mellékkápolnájában, amit megáldottak a püspök úr újratemetési szertartása keretében.

Rokonokkal, barátokkal az újmisési ünnepen, Zágomban

1980-ban nem volt semmi incidens. Temetése méltó volt hozzá. Hét katolikus püspök, 450 pap, az esztergomi bíboros és a hívek tömege kísérte el utolsó útjára a székesegyházi kriptáig. Alexandru Todea, a görögkatolikus érsek civilként jelent meg. Nem beszélt, de hagyott egy bejegyzést a Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség Aranykönyvében, amelyben megköszönte Márton Áronnak, hogy annak idején, amikor felszámolták a görögkatolikus egyházat, felpártolta őket és megvédte a hatalom túlkapásaitól.

– *Mikor került Gyimesfelsőlokra?*

– 1981-ben. Gyimesbükkön akkor Dani Gergely volt a plébános, akit nem érdekelt, hogy nem lehet, templomot épített a híveknek, és minden reggel, az órák előtt magyar nyelvre tanította az iskolásokat, hogy tudjanak írni, olvasni. 1950-ben a községet Bákó megyéhez csatolták, s ezzel Gyimesbükkön megszűnt a magyar nyelvű oktatás. Dani Gergely jellemét meghatározta szerintem nagyban az, hogy 20-an voltak testvérek. Amit ők elhatároztak, azt végre is vitték. Őt nem érdekelte, hogy

szabad, nem szabad, ha szükségesnek látta, végezte a munkáját lelkiismerete szerint. Nagy ellenszél volt, de ő mindig győzedelmeskedett. Egyébként erős hitű, imádságos ember volt. Lehetett benne egy bizonyos feszültség, mert infarktusban halt meg a templomban, az oltár előtt. A gyimesbükkiek nagyon szerették, tisztelték, és 1990 után iskolát neveztek el róla.

– *Mit tudott a csángókról, amikor Gyimesbe került? Hallott korábban róluk? Mennyire ismerte a múltjukat, kultúrájukat?*

– 1967 pünkösdjére kinevezést kaptam a csíkszentgyörgyi plébániára, segédlelkészként. Csíkszentgyörgyhöz filiaként két csángó telep tartozott: Csinód és Egerszék. Oda jártam ki havonta többször is hittanórát tartani a gyerekeknek, s időnként szentmisét is kellett végezni. Csodálatos világ tárult fel előttem, nemcsak a tiszta hegyi levegő, egészséges környezet, a természettel való csodálatos összhang, hanem annak megfelelően a lelkiviláguk is nagyon hatott rám.

– *Ön lassan 45 éve él e vidéken. Hogyan jellemezné a gyimesi csángómagyar embert?*

– Orbán Balázs a *Székelyföld leírása* című művében a legjobb jellemzést adja erről a népcsoportról. Úgy tekintek erre a leírásra, mint ahogy a diák a kedves tanárának magyarázatára figyel: „A csángó jellemre nézve igen izgékony, a legkisebb szóval való megsértést is zokon veszi, bajosan felel; de azért nem bosszúálló, s könnyen megengesztelhető, egymáshoz pedig annyira ragaszkodók, hogy bármi áldozattal segítik földieiket; ezt teszik azon esetben is, ha előbb rosszul éltek egymással. A csángók foglalkozása (...) a marhatenyésztés; csaknem egyedüli jövedelemforrása ez a havas-lakónak, melyből családját ellátja, haszonbérét, adóját s papjait fizeti, mert a földművelésre alkalmas föld olyan csekély, hogy tekintetbe alig jöhet.”

Ez a jellemzés ma is talál rájuk! Egyetlenegy dolgot említ negatívumként: azt, hogy nem nagyon szeretnek iskolába járni. „Felemlítem árnyoldalukat is, mely főleg abban áll, hogy oly kevés közöttük az írástudó, hogy még a falusi elöljáróság is alig tudja nevét aláírni. A csángók egyáltalában idegenkednek az iskolától elannyira, hogy gyermekeik iskolázására igen bajosan lehet rábírní. (...) A tudomány és a mesterségektől idegenkedés minden pásztornépnél megvan, de a

bérczek nagyszerűségéhez szokott, a természet keblén felnőtt ember mindig kerülni szokta a szobába szorítottást.”

Ez a megállapítás mára érvényét veszítette, hála istennek, jó irányba változtak a dolgok! Az elmúlt harminc évben, ebből a líceumból kikerülve, nagyon sokan egyetemen vagy főiskolán folytatták tanulmányaikat, és értékes emberekké váltak. Többen tanítanak régi tanítványaink közül az iskolánkban.

– *Befogadják, elfogadják az idegent, aki más vidékről került e tájra, és itt keresi a boldogulását?*

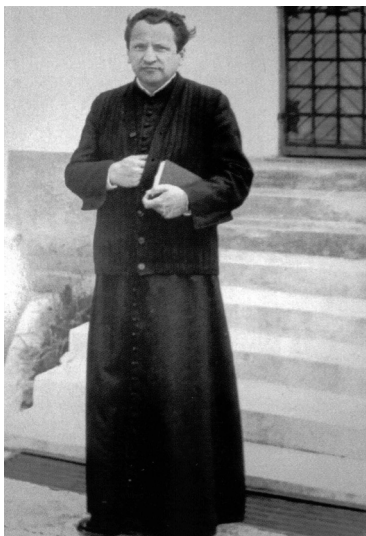
– Az idegent szívesen befogadják akárhonnan jött, de ez az idegentől is függ: hogyan viszonyul hozzájuk... A kedvességet, a jóakaratot, a segítőkészséget mindig szívesen viszonzozzák.

– *A fáma szerint, amikor idekerült, egy este egy családnál vacsorázott, s megkérte a kislányt, hogy mutassa be a népviseletét.*

– Igen, így történt. Ez az eredeti csángó viselet nagyon megtetszett nekem. Véleményem szerint hungarikummá kellene nyilvánítani. A mintázatok, a színek, a formák sok mindent elárulnak viselőjükről: meg lehet tudni, hogy viselője lány, menyasszony vagy férjes asszony; azt is, hogy esetleg gyászol, vagy éppen keresztelőre, mulatságra készül. Úgy próbáljuk megőrizni, hogy egyházi ünnepeken – bérmálás, elsőáldozás, kortárstalálkozó – a fiatalok mindig ebbe a viseletbe öltöznek. Ezt csak négy plébánia hívei hordják magukon ünnepeken (Gyimesbükk, Gyimesközéplok, Hidegség, Gyimesfelsőlok, esetleg Kostelek).

– *Hogyan látja a gyimesi csángók jövőjét?*

– Ismeretes, hogy ifjúságunk külföldre vándorol a jobb megélhetésért és munkalehetőségért, de számomra megható, hogy az esküvőt, a

*Gyimesfelsőlok plébánosaként,
1981-ben*

A kórus tagjaival

keresztelőt itthon tartják; nem vágják el a gyökereket. Már tudok olyan családról, akik azért jönnek haza külföldről, hogy a gyermek itthoni iskolában anyanyelvén tanuljon. Hozzák a megkeresett pénzüket, szülői házat javítanak, építenek, és jövőt terveznek. Ha ez folytatódik, jó volna számukra egy kis biztatás, segítség, hogy érezzék azt, hogy hazajöttek...

– Ön mikor vonult nyugdíjba, és mivel foglalkozik azóta?

– 2007 őszén, de továbbra is tanítok a líceumban hittant és latin nyelvet, az intézmény lelki igazgatója vagyok.

– Mit üzenne a fiataloknak?

– Amikor bemegyek órára, mindig igyekszem átadni valami üzenetet. Leginkább azt szeretném, ha hívő emberek lennének. A legfőbb dolog, hogy imádkozzunk. Az órákon kívül a gyónás során is megbeszélünk dolgokat. Néha a gyerekek is kérdeznek. Minden hónap első péntekén van a gyónás, ilyenkor jönnek a szomszéd papok, segítenek, mert egy pap képtelen lenne ennyi gyereket kiszolgálni egyszere.

- Ön a gyimesi csángók mellett a moldvai csángók sorsát is szívéen viseli. Mikor járt először Moldvában? Mit tudott a Kárpátokon túl élő magyarokról?

- Két paptársammal jártam először Moldvában, múltjukról csak felületes tudással rendelkeztem, de megragadott kedvességük, jóindulatuk, és éreztem, hogy testvérek vagyunk.

- Ön, ha jól emlékszem, részt vett 2000 végén a Csángó Cselekvési Terv kidolgozásában is.

- 1994-ben indult az iskolánk. A cselekvési terv kidolgozásában nem vettem részt, a csángó szövetség részéről egyetlen tárgyalásra és felkérésre emlékszem: Borbáth Erzsébet igazgatónő lakásán a csángó oktatással kapcsolatos nehézségeket tárták fel előttem Csicsó Antal szövetségi elnökkel. Akkor 60 moldvai tanulót fogadtam iskolánkba, közösen a Domokos Pál Péter Általános Iskolával, ahol az V-VIII. osztályosok tanultak, nálunk pedig a IX-XII-esek. Ez a csapat ma is szeretettel emlékezik alma materére, s valahányszor átutaznak a Gyimes völgyén, mindig meglátogatják egykori iskolájukat, sőt, ha valahol

Keresztelési szertartáson

találkoznak valamelyik volt tanárukkal, nagy szeretettel üdvözlük őket, és a tanárok számára is örvendetes esemény a találkozás.

– *Többször misézett Moldvában az évtizedek folyamán. Mikor és hol misézett először? Milyen indíttatásból?*

– Tanév vége felé minden olyan egyházközségbe ellátogattam, ahonnan végzős diákunk érettségire készült. A helyi plébános beleegyezésével vasárnapi misét végeztem, és elmondtam a híveknek, hogy azért jöttem, hogy imádkozzunk együtt azokért a fiatalokért, akik ebből a faluból a Szent Erzsébet Líceum diákjaiként most végeznek, hogy Isten segítse őket az életükben előrehaladni. Moldvai diákjaim megkérdeztek, hogy hozzájuk nem megyek egy ilyen vasárnapot megtartani? Annyit mondtam nekik, hogy tudjátok, hogy nem ismerem a plébánosokat, hogy lehetne kezdeményezni egy ilyen közös szentmisét? Hatan jelentkeztek, hogy ők elintézik a meghívót. Én azt mondtam, próbáljátok meg, de rá voltam készülve, hogy ebből nem lesz semmi. A vállalkozók, amikor visszatértek szabadnapjukról, azt mondták, hogy amikor becsengettek a plébániára, a plébános kijött és nem a küszöbön kezdett velük beszélgetni, hanem beinvitálta őket. Hellyel kínálta meg őket, ők pedig elmondták a kérésüket. És azt válaszolta: mondjátok meg a pap bácsinak, hogy látogasson meg, beszéljük meg, mi hogyan történjen. Ez Pusztinán történt. Felkerestem a plébánost, hogy folytassam azt, amit az a kedves hat diák elkezdett. A megbeszélés eredménye az lett, hogy misézzünk ketten együtt, és én prédikáljak magyarul. Megtörtént, megköszöntem a szülőknek, hogy bizalmuk volt iskolánkhoz, és most imádkozzunk együtt, hogy sikerüljön az érettségi számukra. A zsúfolt templomban felzúgott a taps. Következő esztendőben nemcsak én mentem hálaadó szentmisére, hanem a tanári karból többen is részt vettek. Akkor mondta a plébános, már akkor jó barátom, hogy ne komplikáljuk a dolgot, misézz magyarul, és prédikálj! Azt válaszoltam, hogy nem hoztam magammal magyar nyelvű misekönyvet, mert csak a prédikációra számítottam, erre ő nevetve kezembe adott egy magyar nyelvű misekönyvet. Magyarul még miséztem Klézsen, a misén magyarul eskettem, primicián Lábnyikon a prédikáció felét románul és felét magyarul tartottam. Amikor befejeztem, sok pap jelenlétében kezét szorítottak velem; az egyik öreg pap bácsi kezdeményezte a kézfogást.

- *Magánházaknál is tartott miséket?*

- Magánházaknál sohasem miséztem, csak a templomokban és a plébánosok tudtával.

- *Hosszú évszázadok után, végre, jóváhagyták a magyar nyelvű misézést Moldvában. Jelenleg csak két helyszínen, Bákóban és Pusztinán. Ön szerint eljöhét az az idő, hogy minden moldvai faluban legyen magyar liturgia? Vajon lesz erre igény mindenhol?*

- Hogy lesz-e igény minden moldvai faluban magyar liturgiára, az a néptől függ.

- *Mikor érkeztek először moldvai diákok a liceumba?*

- Az első moldvai diákok 1999-ben jöttek először az iskolába.

- *Hogyan látja a moldvai csángómagyarok jövőjét?*

- Sokan dolgoznak külföldön, de kapcsolatot tartanak velünk. Egy szép emlék a sok közül: egy papszentelésen voltam Rómában, és két ott dolgozó volt moldvai diákom felfedezett, meghívtak vacsorára egy vendéglőbe. Másnap reggel ők vittek ki a repülőtérre, és segítettek hazaindulni. Elővették útlevelüket, ezzel bizonyították magyar állampolgárságukat. Valahányszor pedig ide látogatnak, mindig szép magyar nyelven beszélnek velünk. Azt remélem, hogy ezek közül a fiatalok közül lesznek olyanok, akik alakítani fogják a csángómagyarok jövőjét. Még egy történet: ballagási ünnepségünkön Vörösmarty Mihály *Szózatát* egy végzős diáklány szavalta el. Egy családnak Kanadából annyira tetszett a lány előadásmódja, hogy felhívtak és megkérdezték, hogy ki szavalt olyan átérzéssel, mert ők vállalnák a további tanulmányainak teljes költségét. Én azt mondtam, hogy bediktálom az összes elérhetőségét, és vegyék fel vele a kapcsolatot. Későbbi találkozásunkkor megkérdeztem tőle, hogyan működik a kanadai támogatás, és a válasz az volt, sehogy. Elcsodálkoztam a feleleten, mire ő megmagyarázta nekem, hogy minden költségét vállalták volna, egy feltétellel, hogy ne menjen vissza Moldvába, hanem maradjon Magyarországon. Ez volt a feltétel! A lány megköszönte a jóindulatukat, de nem fogadta el a támogatást ilyen feltétellel. Így is elvégezte Egerben az egyetemi tanulmányait, és jelenleg magyar szakos tanárként működik Moldvában.

- Ön többször részt vett a csíkszeredai Csángó Napok rendezvényein, jó néhány alkalommal ön mondta a szentbeszédet a vasárnapi ünnepi szentmisén. Miért fontos ön szerint, hogy itt, Székelyföldön is felhívjuk a figyelmet a Kárpátokon túl élő magyar testvéreinkre?

- Egyetlen Csángó Napon vettem részt, amire meghívtak zenetanárunkkal együtt; emlékszem, bevittük az ünnepre iskolánk énekkarát, együtt énekeltünk a szentmisén. Viszont több éven keresztül engem kértek fel, hogy a csíksomlyói pünkösdi búcsún végezzem a csángók számára tartott szentmisét. Erre mindig a búcsú napján délután 5 órakor került sor a csíksomlyói Szent Péter és Pál-plébániatemplomban. A Duna Tv rendszeresen közvetítette, és közvetíti ma is.

- Hogyan emlékszik vissza a pápa csíksomlyói látogatására? Hogyan készültek erre az alkalomra? Tudtommal, annak idején II. János Pál budapesti látogatásán is részt vett a gyimesiek vezetőjeként.

- Iskolánk két növendéke tagja volt annak a kis csoportnak, amely közvetlen kapcsolatba került Ferenc pápával, mert csángó diákok nevében a szentmise felajánlasi részében ajándékokat nyújtottak át neki. Gondolom, egy életre szóló szép emlék maradt számukra a pápával való közvetlen találkozás. Egyébként Ferenc pápa háromszor mutatta ki népünk iránti szeretetét: először Csíksomlyón, másodsor Budapesten, az Eucharisztikus Kongresszuson, és harmadszor, amikor három napot szentelt magyar híveinek budapesti látogatásakor, ezért népünk csak hálával, köszönettel és tisztelettel viszonyulhat hozzá. Székely és csángó népünk ezt ki is mutatta, amikor csíksomlyói látogatásakor a kellemetlen időjárás és nagy sár ellenére e rendkívüli alkalomra szép számban összegyűltek és lelkesen köszöntötték Szentatyánkat.

- Az Ön munkásságát több rangos díjjal jutalmazták. Melyek ezek?

- Életemben sohasem törekedtem díjak elnyerésére, úgy tekintek rájuk, amelyek segítettek abban, hogy az iskola híre terjedjen és az emberek tudomást szerezzenek róla. Az iskolát Isten segítsége nélkül nem tudtam volna létrehozni. Neki jár a dicsőség, utána pedig azoknak az embereknek, akik magánadományukkal vagy szervezeten segítettek az elindulásban: gondolok itt elsősorban a Debreceni Sziklára Épített Ház Alapítványra és kezelőire. Fontosnak tartom még megköszönni a

román hivatalosságok jóváhagyását és erkölcsi támogatását, nem utolsósorban a Magyar Kormány részéről kapott erkölcsi és anyagi támogatásokat, amivel segítették iskolánk kiteljesedését. Isten fizesse! Soli Deo gloria!

Mielőtt búcsút vettem volna Berszán atyától, megmutatta az iskolát, a bentlakást, a jó körülményeket, a környezet szépségét, a vigyázállású dombok takarásában lévő csángó világ turistákat vonzó arculatát. Érdemes elmenni oda, hogy találkozzunk a végeken boldogulásukat kereső, gyökereikben őseik hitét, vallását, anyanyelvét, nemzettudatát megőrző csángó-magyar testvéreinkkel.

*Légi felvétel a gyimesfelsőloki
Árpád-házi Szent Erzsébet Római Katolikus Teológiai Líceumról
(Fotó: Balla László)*

Oláh Sándor

„ENDEM A SZÉGYENLETES
KULÁKLISTÁRÓL TÖRÜLJÖN...”¹

– *Identitásépítés kuláklfelmentési kérelmekben (1952–53)* –

1952. augusztus 7-én Korond községben a néptanács elnöke, titkára, négy helyi intézmény alapszervezeti titkára, az iskolaigazgató, a gazdasági előljáró és két párttag „mint a kulákok helyzetét (régi és új) felülvizsgáló bizottság tagjai” gyűlést tartottak: „*B. Ferencz, népt. elnöke üdvözli a megjelenteket, és az értekezletet megnyitja este 6 órakor. Ismerteti az egyetlen napirendi pontot, amelynek a címe: a régi kulákok leverifikálása*² és újabb kulákok felderítése. Ugyanakkor ismerteti a bizottsággal azt, hogy egy fontos kérdéstről van szó, amely egyúttal titkos jellegű is. Kéri a bizottságot, hogy legyenek tárgyilagosak, és részrehajlás nélküliek a hozzászólásaikban és javaslataikban, amelyek jelen ülésen felmerülnek. Nem szabad elhajolni sem jobbra, sem pedig balra³ (kiemelés tőlünk – O. S.), azon kulákok, akik megfelelnek a kritériumnak, azok legyenek felvéve az újabb kulák csoportba való felvételt javasoló névjegyzékbe.

*B. Jozsef, felszólaló, kéri, hogy a bizottság hozzon egy határozatot, olyan értelemben, hogy az a bizottsági tag, aki kiviszi a titkot a nagyközönség közé, az részesüljön egy súlyos szankcióban. A bizottság B. Jozsef javaslatát egyhangúlag elfogadja.*⁴

-
- 1 Készült az NKFI 128 848. sz. *Székely önkép-építés a 19–20. században* című program támogatásával. Írásunk első változata a *Palimpszesztus, írások Bárdi Nándor 60. születésnapjára* című kötetben jelent meg. Szerkesztette Filep Tamás Gusztáv, Papp Z. Attila, Szerbhorváth György. Budapest, 2022, Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet, Kalligram, 185–205. p. A jelenlegi változat a *Székelyföld kulturális folyóirat szerkesztői által megfogalmazott követelmények figyelembevételével* született.
 - 2 Ellenőrzése (románból átvett szó; a szerk. megjegyzése).
 - 3 Ez a tiltás vélhetően összefügg a néhány hónappal korábban a párt csúcsvezetésében „leleplezett” jobboldali elhajlással (Ana Pauker, Luka László, Teohari Georgescu kizárása a hatalomból). Ezekben a hónapokban a rajoni vagy tartományi utasításra készült új névjegyzékekben, a párton belül lezajlott „jobboldali elhajlás”-nak címkézett hatalmi küzdelmekre az alsóbb hatalmi szintek nyelvhasználatában és a felmentési kérelmekben is utalások találhatók.
 - 4 Korond Község Néptanácsa jkv. 37/1952. Lista chiaburilor. Secretariat nr. 14. Udvarhely rajon iratai.

A diktatúrában a titok különböző alakzatai társadalmi tények, a hatalomgyakorlás eszközei. A „kulák”-ká minősítés procedúrája a lokális társadalmakban hasonlatos volt a harcmezők stratégiáihoz: titkos és meglepetésszerű kellett hogy legyen. A „felderített kulákok” névjegyzékének titkosítása a községi néptanácsokhoz a hatalmi hierarchia felsőbb szintjeiről érkezett utasítás volt, de a helyi „felderítő” személyeknek is érdekük volt a titok őrzése: a bizottsági tagok a titkolózással magukat is védték a közvetlen társadalmi környezetükből jöhető támadásoktól.

Nemcsak a kulák-névjegyzékek összeállítása volt titkos, a „kulák”-nak minősítettek is ritkán értesítettek új helyzetükről. A megbélyegzettek felülvizsgálati kérelmeikben gyakran sérelmeztek, hogy „kulák”-ká minősítésük a megemelt terménybeszolgáltatási kötelezettségeikből, a magasabb adózásból, a választásokról való kizárásukból jutott tudomásukra. Stigmatizált helyzetükből az alább idézethez hasonló felmentési kérelmekkel igyekeztek szabadulni:

„Alulírott B. Gábor [...] volt kisiparos tímármester az alábbi fellebbezéssel fordulok a rajoni Végrehajtó Bizottsághoz, kérve ügyem kivizsgálását és ebben igazságos döntés meghozatalát. A folyó évi állami és helyi adóim kifizetése alkalmával a pénzügyi szervek tudomásomra hozták, hogy a kuláklistán szerepelek, melyre a legutóbbi időben vettek fel. Tekintettel arra, hogy erről engem sem írásban, sem szóban hivatalosan nem értesítettek, kulákká nyilvánításom ellen fellebbezéssel élek, mert ezen döntés meghozatalánál a Városi Néptanács Végrehajtó Bizottsága nem volt tárgyilagos és nem tudhatom, hogy milyen befolyásra igazságtalanul járt el, melynek éppen ezért a megsemmisítését kérem és egyben a kulákság alóli mentesítésemet [...].”

A „kulák” minősítést súlyos méltánytalanságként, szégyenként élték meg az érintettek, megrendült identitásuk, elbizonytalanodtak, pszichikai teher nyomasztotta őket:

„Eltársak!

Én P. Domokos az eddigi tapasztalatom folytán arra a meggyőződésre ébredtem, hogy kulákká nyilvánításom a mai Demokratikus rendszerünk szerint nem felel meg a valóságnak. Hatalmas lelki nyomáson mentem keresztül már 1949 óta [...] Semmiféle reakciós megnyilvánulásom a fejlődő Szocialista Rendszerünk ellen nem volt. Én mindig a becsületes munkának szántam magamat a családommal együtt és mégis kulák lettem és vagyok.

Én arra kérem a Rajoni Néptanács Végrehajtó Pártbizottságát, hogy helyzetem felől minél előbb intézkedni szíveskedjék. Én már fordultam kérelemmel a községi és rajoni néptanácsokhoz két ízben is, de a kérésem mind a kétszer elintézés nélkül vissza tért. Még egyszer megkérem a Rajoni Néptanács Végrehajtó Pártbizottságát, hogy vizsgálják felül az eddigi élet lefolyásomat a gazdasági és társadalmi helyzetemet, és hozzanak határozatot, hogy kulák vagyok-e vagy nem, mely határozatról engem is értesítsenek.

Kadács 1953. június 15-én.

Hazafias köszöntéssel

Éljen a tartós békéért folytatott harc!!

P. Domokos”

A szűkebb társadalmi környezetben a társadalmi presztízs, a pozitív énkép megkérdőjelezése személyes traumatizálódási folyamatokat indíthatott el:

„A Párt és a Kormány intézkedéseit mindig 100%-osan betartottam. A faluban lenézett ember voltam, mivel a kollektív gazdaság megszervezésének kezdeményezője voltam és annak érdekében tevékeny munkát fejtettem ki és első voltam, aki egész birtokomat ennek az érdekében felajánlottam. A szövetkezeti mozgalomnak önzetlen vezetője voltam és a szegény népréteg érdekében mindig a sikra szállottam. A kollektív gazdaság érdekében kifejtett munkám és a felajánlott birtokom következtében a faluban és a környéken megvetésnek, lenézésnek voltam kitéve, utánam a birtokát senki fel nem ajánlotta és ennek a passzív magatartásnak és ellenzésnek volt az eredménye az, hogy a kollektív gazdaság a faluban máig sem alakulhatott meg, melynek az érdekében köztudomás szerint pedig minden lehetőt megtettem és megteszek a jelenben és a jövőben is. A kulákká minősítem egyéni, rosszakaratú elbírálás és döntés eredménye és most a faluban még lenézettebb vagyok, mert a gúnyolódásnak és a heccelésnek is ki vagyok téve. [...] Sz. Mózes, Szentmiklós.”

Keszei András értelmezésében „Az identitás, akárhonnán szemléljük törékeny természetű... Az identitás törékenysége elsősorban a »Ki vagyok?«, »Mi vagyok?« kérdéseire adott válaszokban keresendő. Ezek olyan állítások, melyek a változó időben kényszerítenek külső és belső elvárások alapján megvallani az identitást.”⁵

A „kulák” a megbélyegzettek számára elutasított, tagadott identitáskategória. Első olvasatra meglepődhetünk azon, hogy az egyéni életpá-

5 Keszei András: *Emlékek formájában. Egyéni, társadalmi és kulturális hatások a múlt felidézésében.* Budapest, 2015, L' Harmattan, 89. p.

lyák változatossága ellenére a különböző településeken élők *egymástól függetlenül igen hasonló életrajzi elemekből*, sok vonatkozásban hasonló személyes múltat konstruáltak. A felmentési kérelmekben leggyakoribb közös szövegelemek az alábbiak: az „egészséges” (munkás, szegényparaszt) társadalmi származás, nehéz, küzdelmes, nyomorúságos gyermek- és ifjúkor, megfeszített, nehéz munka, szenvedés, csökkent munkaképesség, hivatkozás betegségekre. A család vagyona: a földbirtok, üzlet, munkagép, berendezés, nem a propagandában hangoztatott *kizsákmányolásból* származó *szerezmény*, hanem *örökség*. További gyakori közös szövegelemek: a kizsákmányolás – az idegen munkaerő alkalmazásának – tagadása, a családot ért hatalmi erőszak (vagyonelkobzás, gépek, berendezések kisajátítása) minimalizálása, a család gazdasági teljesítményének alulértékelése, a politikailag „tisztá” múlt, rendszerhűség, a jelen pozitív értékelése, szimpatizálás a kommunista eszmékkel (már 1944 előtt!), a személyes társadalmi szolidaritás, az önzetlen közösségi aktivitás bizonygatása.

A felmentési kérelmek hasonló szövegelemeinek gyakoriságát a cáfolt „kulák”-kritériumokkal, illetve a totalitárius nyelv térhódításával magyarázhatjuk. Az állami propaganda befolyásolta a gondolkodásmódot: *„Az állam azáltal, hogy megszabja a gyakorlatok és eljárások kereteit, megteremti és bevési az észlelés és a gondolkodás közös formáit és kategóriáit, az érzékelés, a megértés és az emlékezés társadalmi kereteit, a mentális struktúrákat és az osztályozás állami formáit.”*⁶

A megbélyegzett családok helyzetük felülvizsgálását kérve felmentésért a különböző szintű párt- és állami intézményekhez folyamodtak. A mentesítést első fokon a községi vagy városi verifikáló bizottság javasolhatta, majd a javasoltak névjegyzékét egy három tagból álló rajoni bizottság ellenőrizte, ezután a listát a rajontól a tartományi néptanácshoz küldték jóváhagyásra.

Az Udvarhely rajonban „kulák”-nak nyilvánítottak kézzel írt vagy gépelt formában kérték felmentésüket, a különböző hatalmi intézményekhez küldött beadványaikban. A leggyakoribb címzettek a községi és városi (Székelyudvarhely) néptanácsok, valamint az Udvarhely Rajoni- és a Magyar Autonóm Tartományi Néptanács. Olyan esetek is

6 Pierre Bourdieu: *A gyakorlati észjárás. A társadalmi cselekvés elméletéről*. Budapest, 2002, Napvilág Kiadó, 108. p.

előfordultak – ha korábbi beadványaikat az alsóbb hatalmi szinteken válasz nélkül hagyták (ami nem volt ritka eset) vagy elutasították –, hogy az elkeseredett kérelmezők a hatalmi hierarchia felsőbb szintjeire, a központi párt- és állami szervekhez (Központi Bizottság, Nagy Nemzetgyűlés) vagy a pártvezetőkhez fordultak kéréseikkel (Gh. Gheorghiu-Dej, Petru Groza, Bugyi Pál). Ezeket a kérelmeket visszaküldték a rajoni néptanácshoz a kérelmezők helyzetének újabb kivizsgálására.

A felmentési kérelmek formai sajátosságaiból keletkezésük körülményeire és a szerzőkre is következtethetünk. A kézzel írt beadványokat, amelyeken a szöveg és az aláírás írásképe megegyező, nagy valószínűséggel a kuláknak minősített, felmentését kérő személy írta. Azokat a beadványokat, amelyeken a szövegtest és az aláírás írásképe nem egyezik meg, a kérelmezők a sajátjuknál fejlettebb írásgyakorlattal rendelkező személlyel írták, de saját kezükkel írták alá. A ritkábban előforduló, gépelt szövegeket szintén felkért személyek (hivatalnokok, tanítók, papok, diákok) fogalmazták, a kéréseket a felmentését kérő személy ilyen esetekben is saját kezűleg aláírta. Az utóbbi esetekben joggal állítható, hogy az így keletkezett források a kérelmezők és a szöveget írók közös alkotásai. Az kideríthetetlen kérdés, hogy a mentesítését kérő személy maga milyen mértékben járult hozzá a szöveg megformálásához.

A káderek gondolkodásmódját a felmentési kérelmek nyomán a „terepen” (a kérelmezők lakóhelyén) történt kivizsgálások után készült *referátumok* tükrözik. A felmentési kéréseket író vagy írató emberek a kommunista propagandából megismerték a pártnyelvet, a hatalmi elit fogalmait, beadványaikban ezeket alkalmazva konstruálták személyes múltjukat.

ÉN-REPREZENTÁCIÓK TOPOSZAI A FELMENTÉSI KÉRELMEKBEN

Jelen keretek között néhány forrásrészlettel illusztráljuk az önreprezentációk gyakoribb szövegelemeit, a „kulák” megbélyegzés elutasításában általánosan használt narratív toposzokat. Forrásrészleteinket úgy válogattuk, hogy a lokális miliók változatos viszonyait, az egyéni társadalmi helyzetek, gondolkodásmódok sokféleségét is tükrözzék. Ezzel jelezni szeretnénk e kiaknázatlan forrásbázisban rejlő lehetőségeket a társadalomtörténeti feltárásban.

Mint fennebb említettük, az önreprezentációk elemei szorosan kapcsolódnak a hatalom – szovjet minta után alkalmazott – „kulák” kritériumaihoz. A helyzetük felülvizsgálását és mentesítésüket kérők tagadták, hogy esetükben ezek a kritériumok érvényesek. Életútjuk tényeiből, eseményeiből válogatva érveltek „kulákká” minősítésük ellen, ugyanakkor elhallgatták a politikai, ideológiai szempontból kérdésesnek minősülő vagy a jelenük uralkodó hatalmi diskurzusába nem illeszkedő, „kényelmetlen” élettényeiket, múltbeli társadalmi szerepeiket, cselekvéseiket. Itt *„arról van szó, hogy a jelenleg érvényes politikai kontextus nyelvezetéhez képest a múlt kényelmetlen mozzanatai töröltettek az önéletrajzból.”*⁷

Az önéletrajzból „kifelejtett” elemek vagy *„példának okáért a sután eltorzított származás jelensége, az ún. »káder-episztemológia« nem egyszerűen csak felejtést jelent, hanem egy olyan rítust, melynek során – mondjuk most már így – az »emlékező« személy megtagadja saját, ismeretelméleti értelemben vett, faktuális élettörténetét azért, hogy benne maradhasson egy zárt ideológiai rendszer által konstruált kollektív társadalomképben.”*⁸

A kontextuális sajátosságok következménye, hogy a különböző társadalmi csoportok felmentési kérelmeiben tartalmilag hasonlóak a tagadás és a hártás szövegelemei. *„Valójában itt olyan narratív toposzokkal találkozunk, melyek jól illeszkednek a zárt ideológiai rendszer értelmezési tartományába, ugyanakkor már a kortársak is tudhatták, hogy azok referenciái nem egy esetben kétségesek lehetnek.”*⁹ Az új politika kontextusába nem illeszthető, elhallgatott tényekről a felülvizsgálati kérések nyomán a rajoni néptanáctstól terepre küldött aktivisták, „párt szervezők” referátumai is tájékoztatnak.

Az önreprezentációkban különbözött *az egyéni habitus*, ahogyan a felmentésüket kérők a saját helyzetüket elgondolták, válogatott önéletrajzi tényeikkel, ideológiai szempontból pozitív mentális tulajdonságaik hangsúlyozásával (pl. szociális érzékenység, közösségi elköteleződés) elfogadtatni próbálták a döntéseket hozó káderekkel önmagukat és pozitív egyéni viszonyulásukat a fennálló politikai rendszerhez.

7 K. Horváth Zsolt: *Önarcképcsarnok. A személyes emlékezés, mint történelmi probléma.* In Szekeres András (szerk.): *A történész szerszámosládája.* Budapest, 2002, L'Harmattan-Atelier, 91. p.

8 K. Horváth: i. m. 93. p.

9 K. Horváth: i. m. 94. p.

A továbbiakban a forrásrészletekkel amellet érvelünk, hogy az egyéni habitus nem csoportspecifikus sajátosság, hanem individuális társadalmi viselkedés volt. A hasonló lokális miliókben és azonos társadalmi kategóriákon (földművesek, értelmiségiek, kiskereskedők) belül is változó társadalmi viselkedés – az individuális sokszínűség – értelmezéséhez útbaigazítóak Bernard Lahire szociológus megállapításai: *„Egy társadalmi viselkedés megjelenését nem lehetünk képesek oly módon előre látni, ahogyan a tömegvonzás általános törvénye ismeretében a testeknek a föld középpontja felé történő zuhanását előre tudjuk jelezni. A kialakult helyzet két elem kölcsönhatásának eredménye: egyrésztől egy társadalmi kontextust nem lehetünk képesek – ahogyan a fizikai vagy kémiai kísérletekben – néhány releváns paraméterre visszavezetni, másrésztől pedig az egyének belsőleg sokfélék, habitus-, minta- vagy diszpozíciókészletük pedig többé-kevésbé heterogén, és egymásnak többé vagy kevésbé ellentmondó elemeket tartalmaz. Nehéz tehát biztonsággal megmondani, hogy egy bizonyos kontextusban mi fog az adott egyénre hatást gyakorolni, és mit fog belőle a kontextus kiváltani.”*¹⁰

Alább az azonos foglalkozási csoportokon belül felmentésüket kérők habitusának különbségeit a forrásokból idézett példákkal illusztráljuk. A beadványok különféle társadalmi helyzeteket és miliókat, gondolkodásmódokat reprezentálnak, így mentalitástörténeti kutatások forrásai is lehetnek, ugyanakkor árnyalják társadalomtörténeti ismereteinket az ötvenes évek első felének székelyföldi társadalmi viszonyairól.

ÉRTELMISÉGI „KULÁKOK”

A „kulák”-nak nyilvánított ügyvéd és a tanító alábbi beadványai a politikai rendszerhez való viszonyulás két változatát reprezentálják. Az ügyvéd a felmentési kéréséhez csatolt rövid önéletrajzában élete fordulópontjainak, szakmai életútjának, társadalmi szerepeinek tényeit közli, önéletrajza nem tartalmaz személyes politikai integrációjának, a rendszerhez való lojalitásának szándékára utaló elemeket.

10 Bernard Lahire: A habituselméletől egy pszichológiai szociológia felé. Fordította: Fáber Ágoston. *Replika*, 2012/2. 64. p.

„Önéletrajz

Alulírott Dr. E. Domokos 1889 X.(-án)¹¹ születtem Siménfalván. Elemi iskoláimat ott, középiskoláimat Székelykeresztúron, egyetemi tanulmányaimat Kolozsvárt. 1911-ben avattak fel jog és államtudományi doktorrá.

1915 októberében Marosvásárhelyt szereztem meg az ügyvédi oklevelemet. 1918 novemberében szereltem le az első világháborúból, mint tartalékos főhadnagy. A 21-es tábori vadász zászlóaljnál szolgáltam.

1919–1948-ig folytattam ügyvédi gyakorlatot Székelykeresztúron. Az új ügyvédi kollégiumba nem vétettem fel.

Egyházi téren: Gondnoka voltam a székelykeresztúri unitárius egyházi körnek. Később 938-tól az Egyetemes Egyháznak főgondnoka.

Iskolai téren: Felügyelő gondnoka a székelykeresztúri Unit. Főgimnázium és Gazdasági iskolának.

Társadalmi intézmények: Elnöke a keresztúri Sport Egyesületnek, az Iparos Dalárdának és a Kaszinónak.

Politikailag: Tagja voltam a Magyar Pártnak 1940-ig. 940–944: semmiféle politikai pártnak nem voltam tagja.

1946-ban elnöke voltam a Magyar Népi Szövetségnek.

Székelykeresztúr, Stalin utca 34.

Dr. E. Domokos”

A káderek azonban eltekintettek az ügyvéd társadalmi, politikai aktivitásától a múltban, és a „kulák”-kritériumok alapján állapították meg helyzetét: a rajoni bizottság a terepre küldött delegátusok adatgyűjtése után készült referátum alapján döntött a felülvizsgálati kérésről.

„A Bizottság megvizsgálta T. Sándor és L. Imre rajoni delegátus által készített referátumot, melynek alapján elhatározta: Elekes Domokos 65 éves családtagjai száma 2 munkaerő 2... Birtokát az ügyvédi családokon keresztül szerezte és egészen 1950-ig állandóan tartott alkalmazottat. 1950 után birtokát résziben napszámosokkal dolgoztatja meg. A Bizottság a fentiek alapján elhatározza, hogy maradjon meg továbbra is kuláknak. Székelyudvarhely. 1953. VI. 8.”

A rajoni káderek referátumai a szűkebb társadalmi környezetben szerzett információkra alapozódtak, ezek hitelességét a „kulák”-nak bélyegzettek legtöbb esetben cáfolták. A forrásokban arra is utalnak nyomok, hogy az adatgyűjtés eredménytelen volt, a falvakban idegen káderek hallgatásba ütköztek, a kérdezettek halogatták vagy megtagad-

11 Gépelési hiba a szövegben.

ták a véleménynyilvánítást. Erre a viszonyulásra utal Oklánd község néptanácselnökének a Rajoni Néptanács elnökéhez küldött jelentése: „A csatolt Referátokat a kulákjelöltekről azzal küldöm meg, hogy a(kik) bizottságba benne voltak egy sem adot véleményt csak javasolták nem mertek megnyilvánulni és azért huzódot a dolog ilyen sokáig. Oklánd 1952 Junius ho 30 án”¹²

„...NEM A KULÁKLISTÁN, HANEM A PÁRTBAN VAN
A HELYEM”

Az ügyvéd fentebbi beadványával ellentétben az alább idézett igazgató-tanító felmentési kérelmében a kommunista eszmék melletti elköteleződését nyomatékosítja, kifejezi feltétlen lojalitását, beilleszkedési szándékát a fennálló politikai rendszerbe. Az önreprezentáció elemei: a „jó” társadalmi származás, feltétlen azonosulás a hatalom társadalom-átalakító törekvéseivel, önzetlen társadalmi-politikai aktivitás, a „rothadt múlt” megvető elutasítása. Az ideológiai szempontból pozitív önkép felépítésében jelen vannak a pártpropaganda nyelvi elemei is („éhbér”, „dózsölő papság”, „miszticizmus” „reakció”, „becsületes dolgozó” „élharcos”).

„Alulírott B. József igazgató tanító K.falvi lakos tisztelettel kérem, hogy bizonyára téves információk alapján, vagy a jobboldali elhajlásból túlzott baloldali elhajlásba való átlendülés miatt (kiemelés tőlünk – O. S.) »kuláknak« lettem minősítve.

Ezért kérem a helyzetem felülvizsgálását az alábbi indokok alapján:

1. Ha 98 ár szántóterületem van, amely főként a feleségem öröksége és saját kevés örökségem.

2. A 30 év tanítói működésem alatt nem szereztem semmit, a múlt kizsákmányolói rendszer gyenge tanítói fizetése mellett e kevés örökség segítségével tartottam fel 5 tagú családomat, a legtakarékosabb életet folytatva, melyet a község összes lakóssága bizonyít.

3. A szociálista rendszerben miután a Kormány és Pártunk biztosította a tanítók jobb ellátását, ezt a csekély birtokot is felajánlottam az általam és a néptanáccsal karöltve szervezett kollektív gazdaságnak. Az 1949 és 1950 években. Tehát ettől kezdve igényt nem tartottam a földre [...].

12 Oklánd község Néptanácsa. Szám 791/1952. Különböző kulák ügyek. Udvarhely rajon iratai. Actele secrete pentru anul 1953. Secretariat. Anul 1953. nr. inv. 56. f. 41.

4. Apám inas, segéd és munkás, anyám lány korában cselédlány volt. Én soha egy napig sem tartottam szolgát vagy szolgálót. Minden házi munkát a családban végeztünk el.

5. Életem lefolyása alatt semmi üzérkedéssel, kizsákmányolással, nyereszkedéssel, munka nélkül hasznot hajtó bellérkedéssel egy estben sem foglalkoztam.

6. Tanítói állásom elfoglalása óta hivatásomnak éltem. Ez meglátszik az iskolán. Statisztikai adatok alapján lehet látni, hogy a községben lévő minden tankötelest 100%-ban beiskoláztam és levizsgáztattam.

7. Sok ingatag, a reakció hatása alatt szédelgő új tanítókáért felvilágosítottam, akik azt hallották, hogy a múltban jobb volt a tanítónak – magamat állítva be példának, aki a múltban is szolgáltam és a jólétben dőzsölő papság nyomása alatt éhbérért kellett dolgozni. Meggyőztem a fiatal kádereket.

8. Apám kimondott szegény munkásember volt, aki két karja után és kölcsönből élt. Hét éves korában árván maradt. Azután a kizsákmányolók keserű kenyerét ette. Fia sem lehet kulák a tanítói pályán [...].

9. Az 1944. évi felszabadulásunk után lelkes munkát fejtettem ki a szocializmus építése érdekében. Választások előtt estéken csoportokba gyűjtöttem össze a házakhoz a dolgozókat, magyarázva nekik az új alkotmány tervezetet. Számptalan sok előadást, felolvasást tartottam a Kultúrotthonban, vasárnap délutánokon [...]. Egyetlen eset nem volt, hogy szükség esetén bármely szervezetnek segítséget nem adtam volna.

10. Hosszú tanítói működésem alatt peres ügyben nem forogtam, büntetve nem voltam. Szolgálati időm alatt kétszer voltam feljelentve: a) hogy a gyermekeket nem imádkoztatom és b) hogy nem vetek keresztet a templomban. A miszticizmust nem szenvedtem. Ennél több peres ügyem, feljelentésem nem volt.

11. Múltam olyan tiszta, hogy igazságosan ítélve meg helyzetemet nem a kuláklistán, hanem a Pártban van a helyem.

12. A szoc. rendszer az én rendszerem, a szegény munkás ember gyermekének a rendszere. A múltban annyi mellőzést, lenézést szenvedtem szegény származásom miatt, hogy most a szocializmusban meg kel kapjam az igazságos elégtételt becsületes munkám után az örökre letűnt rothadt múlttal szemben.

13. A községben többen vannak meghúzódba reakciós »valamit váró« vagonosok. Mások üzletelnek és egyéni meggazdagodásukat lesik. Szolgát,

szolgálót tartottak, hogy kényelmüket és vagyonukat növeljék. Szegény emberek zsebéből a korcsmában kicsalták a pénzt. Ebből földet, házat vettek, jól éltek. Némely gazdagok a koll. gazdaságtól félnek. A miszticizmust bújják. Ezeket tartom kulákoknak. Nem egy szegény származású élharcos tanítót, aki a szoc. építésében kivette a részét, és akire még sok megtisztelő feladat vár a kommunizmus építésében [...].

14. A fentiek értelmében kérem a Rajoni Néptanács Végrehajtó Bizottságát, hogy hozzon igazságos ítéletet és döntést: a) utasítsa a községi Néptanácsot, hogy a már régebben felajánlott földet tartsa meg a községi mellékgazdaság céljaira b) engem a szégyenletes kuláklistánól törüljön, hogy a Pártunk utasítása szerint tovább dolgozhassam a tanügy vonalán a szocializmus végső győzelméért, a kommunizmus megvalósításáért.

Éljen a Román Népköztársaság!

Eltársi köszöntéssel.

K.falva, 1952, jul. 16.

B. János iskolaigazgató.”

„ÉN EGYSZERŰ FÖLDMŰVES EMBER VAGYOK”

Az egyéni habitusok különbségei a földművesek között is megtalálhatók. A következő beadványban a fennebb idézett ügyvédéhez hasonló, „tényközlő”-nek jellemezhető narratív identitásmodell bontakozik ki: a földműves kérelmező életútja, családi gazdaságának eredete és adatai közlésével, „tisztá” politikai múltjával, közösségi aktivitásával cáfolja a kulák-kritériumokat, de rendszerhűségéről, lojalításáról nem beszél.

„Alulírott M. Imre vargyasi lakós, kérem a Rajon Néptanács végrehajtó Bizottságát, hogy engemet kuláktalanítson. Indokaim a következők: Én egyszerű földműves ember vagyok.

Gyermekkoromtól a mai napig földműves munkával foglalkoztam, nem üzérkedtem, vagyont nem szereztem, senkit ki nem zsákmányoltam és büntetve nem voltam. Ami birtokom van, azt örököltem. A beszolgáltatásoknak minden évben eleget tettem. Abba igyekeztem, hogy minél többet termeljek. Tehetségem szerint, akin csak tudtam, segítettem. Jóakarattal voltam embertársaimmal szembe, még csak illetlen szót sem szóltam senkinek. Magatartásom és viselkedésem ellen nem hiszem, hogy kifogása volna a faluban valakinek. 1944 év előtt semmilyen pártnak tagja nem voltam és semmi féle hivatalom nem volt. 1944 év után tagja voltam a M.N.Sz.-nek és az Árlusz szervezetnek. A községben a közösségi munkából részt vettem, és tehetségem szerint, amit lehetett megtettem a községi nép

érdekében. A feleségem is a szövetkezetnél, mint alkalmazott becsületes munkát végzett.

Birtokom terjedelme 2 Ha és 81 ár szántó, 5 Ha és 26 ár kaszáló. Összesen 8 Ha és 7 ár. Saját magam szántom és vetem a birtokomat és gondozom az állataimat. Kapálásnál és aratási munkánál volt vaj egy segítségem, azt becsületesen megvizsgoztam. Család tagok száma 4 fő. Osztály helyzetemnél fogva is csak közép paraszt vagyok. Magatartásom és viselkedésem által sem érdemeltem ki, hogy kuláknak nyilvánítsanak engem. A kulákosítás csak személyes bosszú lehet. A fenti indokok alapján a kuláktalanításomat kérem.

Éljen a Román Népköztársaság.

1953. június 5.

M. Imre”

A felmentési kérelmek fentihez hasonló, más kérelmekben is rendszeresen alkalmazott záróformulája – nagy valószínűséggel – a kérelmezők színlelt lojalitásának jele volt.

A következő beadványt, amely egyebek mellett a párt igazságosságát hangsúlyozza, szintén egy földműves írta. A mentesítését kérő – és a pártpropaganda nyelvének elemeivel tűzdelt – szövegben konstruált önképe szerint „munkásember”, aki a fennálló politikai rendszer lojális, lelkes híveként fordult a Magyar Autonóm Tartomány Végrehajtó Bizottságához:

„Alulírott B. Dénes csekefalvi (Szentábrahám község) Székely udvarhely rajoni lakos [...] kuláknak lettem téve igazságtalanul, mert sem anyagi, sem politikai múltam, vagy jelenem nem egyezik meg azokéval, akik beleestek a Román Munkáspárt Központi Vezetőségének a kuláksággal kapcsolatosan hozott határozata valamelyik paragrafusába és kulákoknak lettek minősítve.

Én, aki még gyerekkoromban megkezdtem és megízleltem az idegen kenyér keserű ízét és ettem 20 éven keresztül, akkor én azoknak a sorába legyek téve, akik a munkásosztály verejtékén megszírosodtak, meggazdagodtak. NEM! Tudom és határozottan meg vagyok győződve, hogy a Román Munkáspárt és annak vezetői különbséget tesznek köztem, aki sötétől-sötétig voltam a munka mezején nehéz testi munkán és azok közt akiknek üzletük, gyárjuk, malmuk vagy gépjük volt – ne is beszélve az ügyvédekről, papokról – akiknek egész életükben a főfoglalkozásuk a semmittevés volt – és mégis fényesen, a bőségben fürödtek [...].

Gúnynak vagyok kitéve sokak által és főleg azoktól, akik a múltnak igaz hívei voltak és én aki a múltban is szenvedtem, a Horthy kakastollas csendőrei megpofoztak, mert nem akartam teljesíteni a parancsukat, házkutatásokat rendeztek, mert mikor a zsidóságot elhurcolták, feleségem titokban kenyeret adott nekik, most pedig kulák vagyok, ők pedig nevetnek a tenyerükbe.

1945-be tagja lettem a Román Kommunista Pártnak, nem kényszerből vagy érdekből, hanem a múlt iránti gyűlöletből. [...] kijelentem, hogy tekintet nélkül a koromra a Román Népköztársaság törvényeinek alávetem magam, a rám rótt kötelezettséget teljesítem, úgy ahogy ezelőtt 6 hónappal még élmunkás voltam, és bízom, hogy kérésem igazságosan lesz elbírálva és fölemelt fővel mehetek végig az utcán, mert nem kizsákmányoló, hanem munkásember vagyok [...].

A felszabadító Szovjet hadsereget örömmel fogadtam, mert a múlt burzsoá rendszer számomra csak nyugtalanságot és elégedetlenséget adott. Nemzetközi érzelmű voltam, román és zsidóbarátnak bélyegeztek, mert a zsidóság elhurcolása idején a fasiszta Horthy rendszerbe kenyeret mertem adni a szerencsétlen elhurcoltnak. Gyakori volt a házkutatás nálam, sőt az utolsó hetekben meg is voltam pofozva mint 61 éves öregember, aki a Horthy kakastollasainak nem teljesítette a meneküléssel kapcsolatos parancsát [...]. Az máma szabad és nevet engem, aki rám uszította a Horthy legényeit [...].”

„...HÍVE VAGYOK A SZOCIALIZMUS ÉPÍTÉSÉNEK...”

Kisiparosok, kiskereskedők: lojalitás és önzetlenség képei

„Akkoriban (1945 előtt - O. S.) amikor még a hivatalos körök is büdös bolsevista bandának nevezték és üldözték a Munkás Testedző Egyesületet, én teljesen díjtalanul adtam egy helyiséget, raktár, iroda és Club céljára, azonkívül, amikor nagygyűlést tartottak, avagy tea estélyeket rendeztek saját rezsiükben, mert hiszen ilyenekből tartották fenn az Egyesületet, ilyen alkalmakkor az összes helyiségeimet adtam át szintén díjtalanul. Férjem ugyancsak ennek az Egyesületnek volt a munkás közóhajnak engedve megválasztott elnöke és munkás becsülettel végezte a vállalt kötelezettséget még pedig szép erkölcsi és anyagi eredménnyel az akkori súlyos és az üldöztetések miatt válságos helyzetben (bizonylat mellékelve).

Az illegális időkben, amikor a kommunistákat százsámra fogták össze és börtönözték be én sonkát, szalonnát adtam több ízbe a felségélyezésükre, több ízben, sőt vörös bélyeget is vásároltam (bizonylat mellékelve).

Végrehajtó Bizottság!

Záradékul még csak annyit! Ma amikor nyitott könyv a kommunizmus áldásos volta természetes hogy mindenki szívesen és örömet akar a vörös zászló alá állani, azonban nem így volt ez 15-20 évvel ezelőtt, amikor én szerény lehetőségeimhez képest ezt az eszmét és ennek harcosait erkölcsileg és anyagilag támogattam, kitéve magam és családom a legmesszebbmenő meghurcoltatásnak.

Székelyudvarhely,

F. Imréné szül: G. Teréz.”

„Földműves társaim érdekeiért évtizedekig dolgoztam. 1933-ban kölcsönös állatbiztosítást szerveztem, mely arra irányult, hogy valakinek hámos vagy jármás marhája elpusztult, azt napi áron közösen fizettük meg. A gazdáknak nem egyszer bocsátottam rendelkezésére a kertemet, gépszint engedtem építeni, amely ma is ott van és ott végézik a vetőmag tisztítást. 23 évig gondoztam az állami mént, ezzel hozzájárultam a gazdák állatállományának fejlesztéséhez. A fedzetéssel és ló pucolással járó veszélyes munkát magam végeztem, amelyért dicsérő jegyzőkönyvet kaptam évről évre, melyről felvilágosítást adhat Dr. Lootz. állatorvos [...]. Soha nem szabotáltam, soha népellenes politikát nem folytattam, el nem menekültem. Már 1951-ben beláttam, hogy a magángazdálkodásnak nincs semmi jövője, a kollektív vagy az állami gazdaság sokkal előnyösebb a szocializmus építésére és fel is ajánlottam a birtokomat. Kérésem a bizottság jóindulataiba ajánlva – Harcoljuk a békéért!

Sz.udv. 1953.V.24.

K. Lajos”

„Alulírott K. István cipész, [...] 3/1940. január 1-től munkaszolgálaton voltam, mint kisebbségi, 194(?)-től 1944. március 2-ikáig dolgoztam csak műhelyben, mert 1944. március 3-tól bevonultam katonai kötelekbe. 1945 tavaszán fogságba estem s így 1945, 46, 47, 48-as években a Szovjetunióban voltam, mint hadifogoly.

Szovjetunióban kifejtett szocialista, antifasiszta tevékenységem ismerik fogolytársaim [...] munkás érzelmem és a munkásság érdekében kifejtett közösségi munkám az udvarhelyi Munkás Test Edző egyesületben folytatott tevékenységem igazolja, mikor a legnehezebb körülmények között felkaroltam és dolgoztam s így a munkás sporton keresztül terjesztője voltam az

illegális mozgalomnak, abban az időben mikor sokan menekültek tőlle mert kommunista társaságnak volt nyilvánítva. Én tudásommal és anyagi segítségnyújtásommal állottam mellette és támogattam, úgy a régi román, mint a magyar érában, mint az egyesület alelnöke [...]

A Szovjetunióban mint hadifogoly, hol jó példamutatással, kedélyek egyensúlya fenntartásával és kultúrmunkával már 1945. július 12-től mint antifasiszta később mint aktivista működtem [...] Szovjetben való tartózkodásom alatt elhatároztam, hogy a kollektívbe beálok. Éppen ezért igyekeztem kollektívgazdaság számára állatállományomat megőrizni [...]. Híve vagyok a szocializmus építésének, ahhoz ingatlanaim, két tehenem és munkámmal bármikor kész vagyok hozzájárulni. Fenti indokaim alapján kérem a rajoni bizottságot, hogy engem mentsen fel a kulák minősítés alól, hogy ezáltal is lehetőségem nyíljen arra, hogy a szocialista építés aktív és önkéntes részese lehessenek.

Székelyudvarhely, 1953. január 2.

Munkával harcolunk a békéért!

K. István”

ÖSSZEFOGLALÁS

Az ötvenes évek olyan időszak volt a székelyföldi vidéki társadalmi világban, amikor a hatalmi erőszak következményeként az egyén és az állami intézmények közötti szembennállás a legélesebbé vált. Az 1945 utáni politikai rendszerváltással egyéni szinten is elkezdődött az „át-szocializálódás”: a „ki vagyok” és a „ki voltam” újrafogalmazása, a tisztogatások, verifikálások időszakában társadalmi méretű folyamat volt. Az átszocializálás hatalmi törekvései változatos politikai és gazdasági eszközökkel az egész társadalmat célozták.

A „kulák” minősítés következménye az érintetteknek a gazdasági hátrányok mellett társadalmi kirekesztést, korlátozásokat, tiltásokat, megbélyegzést és mindebből következő identitásproblémát jelentett. A felmentési kérelmekben a „kulák” kategorizálásra adott válaszokban különféle gondolkodás- és érvelésmódok érvényesültek, melyek a konkrét társadalmi kontextustól, az egyénektől, valamint a társadalmi interakcióktól függttek.

„Az egyének és csoportok rákényszerültek arra, hogy érdekeiket közösségi, társadalmi, politikai érdekeknek álcázva, ezek ideológiáját kölcsönvéve próbáljanak érvényesülni... az átpolitizált társadalmi gyakorlatból követ-

*kezett, hogy mindenkinek egzisztenciális érdeke fűződött ahhoz, hogy a megfelelés látszatát keltse.*¹³

A felmentési kérelmek a személyes sorsok és a politikai rendszer konfliktusainak dokumentumai. A felmentésükért folyamadók a rájuk oktrojált társadalmi identitás jelentésének megváltoztatásáért tényszerű elemekkel és fiktív motívumokkal vívták harcukat, szembeszállva a hatalom kényszerítő erejével.

Töredékek (részlet)

13 Szabó Ildikó: *Az ember államosítása. Politikai szocializáció Magyarországon.* Budapest, 1991, Tekintet Könyvek, 32. p.

Cseke Péter

BORBÁTH KÁROLY
HÉTMÉTERES KOPJAFÁJA

A hatvanas évek első felében még tanították volt Magyarország „szelídített” történetét a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen. Igaz, csak a történelem, illetve a magyar nyelv és irodalom szakos hallgatóknak. Mivel sokszorosított egyetemi jegyzet nem áll rendelkezésünkre, a vizsga közeledtével évfolyamtársaimmal gyakran bejártunk a Jókai utca 11. szám alatt működő Történelmi Intézetbe, ahol a későbbi akadémikus, Csetri Elek (1924–2010) előadásainak gépelt szövegéből kiegészíthettük, pontosíthattuk az órán hallottakat. Ha Csetri történetesen nem volt benn a szobájában, Borbáth Károly bocsátotta rendelkezésünkre az igényelt gépiratot.

Ismerkedésünk azzal kezdődött, hogy alaposan kifaggatott szülőföldem, a két Homoródmente jeles embereiről, a tájegység nevezetességéről, majd megkérdezte, hogy a nyári vakációra milyen terveim vannak. Jeleztem, hogy odahaza dolgozom, segíték a szüleimnek. A búzaaratáson már rég túl voltunk, és a sarjúkaszáláshoz is hozzáfogtunk a réten, amikor úgy uzsonna tájt szalad utánam az öcsém: vendégünk érkezett Kolozsvárról, engem keres. Borbáth Károly várt, a történelemtudomány doktora. Székelykeresztúrról jött, ahol a *Vadrózsák* kiadó unitárius püspök munkatársainak nyomdokait kereste. Kiderítette, hogy a gyűjtők közül tizenheten Keresztúron tanultak, miként ő maga is. Hogy miért foglalkoztatta Borbáthot a *Vadrózsák* munkatársainak sorsa? Mert egyikük vargyasi származású volt. Szülőfaluja monográfiájának megírására készülődve nyilván nem hagyhatta ki egyetlen számba jöhető tény feltárását sem. (A témáról tartott előadása a Székelykeresztúri Múzeum fennállásának negyedszázados évfordulóján hangzott el 1971-ben.)

Másnap és harmadnap együtt látogattuk végig a homoródmonti parókiákat, azok padlásán pedig együtt kerestük meg a letűnt korok írásos nyomjeleit. Mindenütt ismerték, és érdekes módon mindenütt jobban tudta, hogy melyik jegyzőkönyv hol van, mint a helybeli tiszteltes.

Naplófeljegyzéseim szerint 1964 augusztusának elején így tudtam meg, hogy szülőfalum lakosai 1568-ban vették fel az unitárius vallást (a település alapítása értelemszerűen ennél korábbra tehető). Átkerékpároztunk Oklándra, és Karácsonyfalvára is. Mindkét falunak műemlék temploma van; ezek egyidősek az Udvarhely melletti román stílusú kápolnával. Borbáth arra hívta fel a figyelmemet, hogy a homoródmonti lakosság is katolikus volt eredetileg (Szentmárton, Szentpál, Szentpéter), a 16. század végére váltak unitáriusokká.

Kerékpárútjain gyakorta a szüleimnél szállt meg. A halála előtti napon is így történt. Könyvtárosi állás volt kilátásban a Székelyudvarhelyi Múzeumban, annak részletkérdéseit ment tisztázni. Édesanyámat megdöbbsentette a másnapi tragikus hír: Borbáth Károly meghalt. Ott is volt a temetésen, amit az iskola igazgatója is feljegyzett. Minthogy Demény Lajos nemcsak a temetésen vett részt, hanem – Andrei Őtetea osztrák–magyar származású román történész, akadémikus megbízásából – a hagyaték leltározását is elvégezte, nem ért váratlanul, hogy a *Művelődés* főszerkesztője, Kovács János is felhívott. Javában zajlott a *Megéneklünk, Románia* fesztivál, hát gyorsan visszakérdeztem: Jól meggondoltad, János? Igen, jött a kurta válasz: *valahol maradjon nyoma.*

Perlekedem az idővel: nem ezt a sorsot érdemelte volna. „A kör bezárult; nem tudok beszélni róla...” Bármiben segít – ígérte –, de saját magáról képtelen beszélni. Pedig akkor csak azért utaztam volt le Vargyasra, hogy életútjáról faggassam; abban a reményben, hogy értelmiségi peremlétre szorult sorsa hátha másokat is töprengésre készíten. Számtalan találkozásunk közül ez volt az egyetlen, amelynek emléke a jóvátéhetetlen dolgok fájdalmaként él immár bennem.

Vargyas–Székelykeresztúr–Kolozsvár–Szentpétervár–Kolozsvár–Nagyenyed –Torockó–Vargyas.

„A KÖR BEZÁRULT; NEM TUDOK BESZÉLNI RÓLA...”

Én inkább időleges rövidzárlatnak hittem, s abban reménykedtem, hogy ötvenedik születésnapján (negyvenkilencet töltött január 12-én) majd úgy vehetjük számba életútjának állomásait, működésének színhelyeit, hogy a kör ismét tágulni kezd, hogy Vargyas után még odaírhatjuk legalább Sepsiszentgyörgyöt – ha már Kolozsvár harmadszor semmiképp sem akart bekerülni az életrajzába.

A kör végképp bezárult. Nekünk kell immár beszélünk Róla. S milyen döbbenetes, hogy elakadunk az első mondatnál: nem ezt a sorsot érdemelte volna. Mennyi időnek kell vajon eltelnie ahhoz, amíg valaki újból megszerzi azt a tudást rólunk, aminek ő úgyszólván egyedüli birtokosa volt? Ezért oly megrendítő és kimondhatatlanul fájdalmas ez a búcsú. Mások negyed-, sőt tizedannyi tudással is... életművet hagytak maguk után. Borbáth Károly anélkül távozott közülünk, hogy a Tőle várt könyvek, szellemi közösségünket erősítő művek közül bár egynek a kéziratát végleges formában ránk hagyhatta volna. Évtizedekig dolgozott szülőfaluja monográfiáján, Vargyas történelmének a megírásán. Magam is ezt sürgettem – szóban és írásban – a leginkább, de mindig azzal tért ki a noszogatók elől: amíg nem jut hozzá a bécsi levéltárban őrzött adatokhoz, addig nem tekint befejezettnek a munkát.

Legendás tudása fölött félelmetes emlékezőtehetsége örködtött: a legkisebb település történetéről és hajdanvolt embereiről szólva is éppoly kifogyhatatlannak bizonyult, mint amikor távoli országok, népek történelméről faggattuk. Neve egyre inkább összeforrt a memória fogalmával. De nem hiszem, hogy csupán alkati adottságai predesztinálták volna erre. Attól kezdve, hogy a székelykeresztúri gimnázium tehetségkutató tanárai felfedezték rendkívüli képességeit, egyfolytában úton volt: a történelem írásos nyomjeleit összevetette a megíratlan múlt még élő emlékeivel, az íratlan hagyományokat pedig a történelmi kútfők adataival, s ilyenformán a legapróbb részletkérdései sem kerülhették el a figyelmét.

Azt hiszem, csak egyetlen műfajban lehetett volna hitelt érdemlően szólni életéről és munkásságáról: *kerékpárutakban elbeszélve*. Emlékszem, hogy a kolozsvári egyetem adjunktusaként is ezt tette: ahogy jött a szünidő, már indult is, hogy egy-egy vidéket, tájegységet módszeresen bejárjon. Kevesen mondhatták el, amit ő: minden faluban volt egy-egy ház, ahol szállással, ebéddel vagy vacsorával várták a történelem-tudományok doktorát.

Tanulmányait 1954 és 1958 között, Demény Lajossal együtt végezte a Szentpétervári Tudományegyetem Középkor Történeti Tanszékén. Deménytől tudom, hogy Borbáth egyike volt azoknak a székely-magyaroknak, akiket a magyar őshaza története közelebbről is foglalkoztatott: 1955 nyarán például nyelvrokonainknál töltött két hónapot Közép-Ázsiában. (A nyári vakációkban pénz híján haza nem jöhetett, hát ott is kerékpárra ült...)

Tanítványai azt jegyezték fel, hogy alvó lelkeket, közönyös szíveket mozgatott meg, hitet gerjesztett, tüzeket gyújtott; a mélyebb hit, a lelkebb magyarság, az európaibb gondolkodás, a minőségi kiválóság igényét ültette be a szívükbe. Azt tanította nekik, hogy a történelem sohasem szállhat szembe a történelmi igazsággal. Vallotta, hogy a lemondásra, kishitűségre nem lehet nemzeti jövőt építeni.

Nem csoda, hogy mindenütt útjában állt a letűnt diktatúra nemzeti – nemzetiségi tudatszűkítő „szakembereinek” és keretlegényeinek. Hiszen a közösségi öntudatot és vele együtt a közösséget magát is eltüntetni akarók szemében egyre kényelmetlenebbekké váltak a mindenről tudó és mindenre emlékező – már pusztá megjelenésükkel is emlékeztető – Borbáth Károlyok.

Gyermekkori barátja, Máthé Ferenc (Ilonka) népművész, így emlékszik a végső nyughelyéhez készített sírjel felállításának történetére: „Temetése után az foglalkoztatott, hogy szellemi nagyságához méltó síremléket állítsunk neki. Szép, faragott kopjafára gondoltunk, olyanra, amilyent két évvel előbb a Hagymás-tetőn kellett volna felállítanunk szimbolikus megyekapu gyanánt, ha az akkori hatóságok megengedték volna. Hozzáfogtam hát egy hét és fél méteres kopjafa kifaragásához. A felállításához a szénbányától hívtam segítséget. Nagyon sokan jöttek. Borbáth Károly történész kopjafája azóta is áll. És sosem hiányzik tővéből a virág.”

1990 tavaszától kezdve az ő nevét viseli a több mint négyszáz éves (1582-ben alapított) vargyasi iskola. Valóban a megszenvedett tudás fátylavívője volt – hangsúlyozta a névadó ünnepségen egyik székelykeresztúri osztálytársa –, megérdemli hát, hogy a szülőföldjén felnövőkvő nemzedékek örök időkre megőrizzék emlékezetükben. Jómagam csak annyit tennék hozzá: Borbáth Károlynak „a történelem volt nyomasztó keresztje”. (Az előbbi fél sort az emlékének ajánlott költői vallomásból idéztem). Befejezésül pedig hadd másoljam ide Kovács István költeményének utolsó szakaszát:

*Te, maga-felejtő sorsunk halk tudója,
akit halálba száműztek. De vagy!
Fejedelmünknek is légy tanácsadója,
és mondjál el néki mindent, mi igaz.*

Markó Béla

FELEDÉKENY UTÓKORUNK¹

– Erdélyi Atlantisz –

Ha szépreményű kezdő poétaként megkérdezte volna valaki tőlem, hogy bízom-e az utókorban, még azt válaszoltam volna, hogy természetesen igen. Sőt, valószínűleg úgy fogalmaztam volna, hogy csakis az utókorban bízom. Hiszen egy diktatúrában mindent maga alá gyűr az ideológia, és nemcsak a hatalomnak engedelmesskedő, hanem az azzal így vagy úgy ellenkező alkotók műveit is a hivatalos ideológia határozza meg. Ha beadják a derekukat, akkor is, és ha szembemennek vele, akkor is ehhez viszonyulnak minden egyes mondatukkal az írók, minden ecsetvonásukkal a festők, és még a színészek mimikáján is felfedezhető az ideológia visszfénye, a mosolygó egyetértés vagy a fogcsikorgató tagadás. Ilyen körülmények között a kortársak ítélete fontos, és amennyiben belátunk a szavak mögé, hasznos is, de műveink tárgyilagos értékelését csupán a jövőtől, vagyis az utókortól várhatjuk el. Az utódok fogják eldönteni, hogy benne leszünk-e úgymond a kánonban. Nem is használta senki az én ifjúkoromban azt, hogy kánon vagy kanonizáció, sem szerzőkre, sem művekre. Írtam magam is kritikát sűrűn, de nem emlékszem, hogy valaha is beszéltem volna ilyesmiről. Az is igaz, hogy fiatalon nem a létező kánonba való bekerülés, hanem annak szétfeszítése a célunk. Ideológia ez is, ahogy mondtam, vagy ha úgy tetszik: ellen-kánon. Csak jóval később, majd a kilencvenes években próbálta átvenni a kortárs kritika az utókor szerepét, netán felelősségét, és kezdte emlegetni a kánont egy-egy mai alkotóról szólva. Ráadásul nem sokkal ezután szédítő gyorsasággal terjedt el egy szintén idegen eredetű kifejezés, a mainstream. Vagyis a fősodor.

Nos, tájainkon bizony irdatlan kockázattal jár akár egyetlen mű kanonizációja is, nem beszélve a szerzőkről. Errefelé még a múlt is

1 *Korán lezárult és/vagy elfelejtett életművek* címmel szervezték meg 2024. szeptember 20–22-én a XIV. Gyergyószárhegyi Írótábort. Jelen szöveg a bevezető előadás bővített változata. (A folytatásban elhangzott előadások szerkesztett változatából válogatást közlünk – a szerk.)

mozgásban van, elmocsarasodik olykor, máskor meg váratlanul kicsap a medréből. Hát még a jelen! Ideológusok jönnek és mennek, és mindegyik megváltoztatja az előtte járók irodalmi értékrendjét. Ismétlem, amúgy is túlideologizált térségben élünk, itt sokszor nem az esztétikai ítéletek számítanak, hanem az erkölcsi vagy politikai szempontok. Ami persze nem erkölcsössé, hanem éppen ellenkezőleg, immorálissá teszi az utólagos szelekciót is. Mármint azt, hogy mit akarunk továbbadni utódainknak abból, amit elődeinktől kaptunk. Mire hívjuk fel a figyelmet, mit hallgatunk el, mit ítélünk felejtésre, és mit veszünk be a tantervbe. Ezek szerint előbb-utóbb rá kell jönnünk, hogy végleges ítélet utólag sincsen, csak olvasás és újraolvasás. Tudom, mit beszélek, irtam tankönyvet a nyolcvanas évek legelején, a huszadik századi magyar irodalom történetét, és a pillanatnyi konjunktúrájának is köszönhetően sikerült beerőltetnem külön leckeként Illyés Gyulát is. Nem volt könnyű. De mindenképpen tanultak abból a könyvből három évig a középiskolások, aztán felsőbb utasításra ki kellett volna venni ismét Illyés Gyulát, és mivel nem egyeztem bele, hát végül kivették a tankönyvet az iskolákból. Volt, nincs. Volt Illyés Gyula, nincs Illyés Gyula. Így ment ez akkor. De ugyanez történt Kós Károllyal is a romániai magyar irodalom tankönyvben, amelyet Izsák József írt. Volt Kós Károly, nincs Kós Károly. Illeszkedünk-e az ideológiába, vagy nem illeszkedünk? Ez itt a kérdés. Amihez mindenképpen viszonyulnunk kell. A mi kultúránk egyébként is hajlik erre az ideologizálásra, van nekünk Petőfi-modellünk, a forradalmár költő, de nagy szerencsénkre egyúttal az egyik legjobb, legzseniálisabb poétánk is ő, páratlan nyelvérzékkel és spontaneitással. A kétszáz éves évforduló alkalmával is kiderült, hogy még mindig van mondanivalónk róla, mert máig izgalmas életművet hagyott ránk. Sőt, még mindig gazdagítható a recepciója, bár alapvetően módosítani nem kell. Petőfi Sándornak nemcsak végleges helye van a kánonban, hanem nyilvánvalóan ő a kánon maga. Legalábbis az egyik, a legtartósabb kánon a sok közül.

De ha jobban belegondolok, ez még a tizenkilencedik század nagyjainak mindegyikéről sem mondható el így, nem beszélve a huszadik századi magyar írókról, ezen belül is az erdélyi magyar irodalomról, amely helyzeténél fogva két-három évtizedenként más-más ideológiai kényszerrel szembesült. Sőt, nem is csak szembesült, hanem maga is gyártott ideológiákat. A transzilvanizmus politikai programként legfel-

jobb csak tél-túl működött, viszont Kós Károlyék irodalmi és művészeti krédójaként meghatározta a két világháború közti Erdély kultúráját. Ki tagadhatná, hogy ilyen ideológiai késztetésre született meg a nagy történelmi regények egész sora, *Az országépítőtől az Erdélyi történetig*. Nemcsak Kós és Bánffy, hanem Áprily Lajos, Dsida Jenő, Tompa László, Tamási Áron, Berde Mária, Kuncz Aladár vagy Makkai Sándor műveit is befolyásolta ez a transzilván ideológia. Megtermékenyítő ideológia volt végül is, mert nem hatalmi szónak, hanem valamiféle közmegegyezésnek vetették alá magukat az írók, és ebből az elfogadásból remekművek lettek. Viszont az is igaz, hogy mindez elfojtotta vagy legalábbis háttérbe szorította az olyan kitörési kísérleteket, mint az erdélyi avantgárd. Minden elfogadás egyúttal valami másnak a megtagadása is nálunk, ebben az ideológiai alternatívák közt vergődő régióban. Holott sem kulturális, sem etnikailag nem egynemű Európának ez a része, nem a vagy-vagy, hanem az is-is világa ez, ilyen múlt- és jövőképet kellene propagálnunk. Bizonyos értelemben a transzilvanizmus segítette, de korlátozta is az erdélyi magyar értelmiséget. Ugyanakkor kétségtelen, hogy mindmáig a legteljesebb és legeredményesebb kulturális ideológia volt ez. Bár az identitás-őrzésre, a történelmi hagyomány felerősítésére helyezte a hangsúlyt, de egyúttal a tolerancia, a multikulturalizmus, illetve az erdélyi magyar önállóság eszméjét is hirdette. Igaz, a túlhajszolt regionális nyelvhasználat a székei íróknál, elsősorban Nyirő Józsefnél, de olykor Tamásinál is stíliromantikává cukrosodott. Meg aztán, amint utaltam rá az imént, a modernizációs törekvések nem kerültek be a mainstreambe, és emiatt jelentős irodalmi teljesítmények hulltak ki az irodalomtörténet rostáján. Időről időre felmerül ugyan ma is, hogy a főleg Aradon vagy Temesváron, tehát nem a hagyományos Erdélyben egykor népszerű avantgárdot vissza kellene hozni a köztudatba, sokat tett ezért például Balázs Imre József is, de nem hiszem, hogy máris minden a helyén van az irodalomtörténetben, és főként az olvasók könyvespolcain. Nemcsak földrajzilag, hanem eszmeileg is a periférián maradt a köztudatban Reiter Róbert, és legyünk őszinték, még a valamennyire számon tartott, ám súlyához képest ma sem eléggé becsült Méliusz József is. Közben persze az irodalomtörténeti értékrend módosult folyamatosan, nem csupán a saját identitás-ideológiák változásához, hanem a hatalmi viszonyokhoz is igazodva kénytelen-kelletlen. Csakhogy még az úgyne-

vezett forradalmi korszak sem jelentett esztétikai forradalmat, inkább az egyik konzervatív szemléletet próbálta egy másik, szocialista realizmusnak nevezett, de alapjában véve szintén konzervatív esztétikával helyettesíteni, amibe az igazi modernitás ugyanúgy nem fért bele. Középiszkolás koromban tanították már, némiképpen megcsonkítva, Tamási Áront vagy Kós Károlyt is. De nem ők voltak az irodalomtanítás fókuszában, hanem a ma már afféle szocreál munkásíróvá degradálódott Nagy István, aki a két világháború között tényleg írt egy-két olvasmányos regényt vagy novellát, amelyeket talán érdemes lenne újra kézbevenni. Annak idején sokszorosan túlbecsülték, ma meg lassan nem is emlékszünk rá. Bánffy Miklós persze szóba sem került abban az időben, legfeljebb Kuncz Aladár és Berde Mária. Dsida Jenőt meg katolikus költőnek címkézték. Szerencsére írt egy *Bútorok* című ciklust, amellyel bizonyítani lehetett szociális érzékenységét. De a *Psalmus Hungaricus*ról szó sem lehetett. Más volt a politikai rezsim, máshol volt a fősodor. Igaz, a hetvenes és nyolcvanas években lassan-lassan mégis változott valami, a transzilván Kós, a szintén reálpolitikus Bánffy is jelen voltak már referenciaként az irodalmi közbeszédben, attól függetlenül, hogy kaptak-e, vagy mekkora helyet kaptak a tankönyvekben. Népszerű volt Karácsony Benő, és közkedvelt olvasmány lett Tabéry Géza is. Miközben egyre keményedett a nacionálkommunista diktatúra, az is kiderült, hogy egy olyan könyvkiadó, mint a Domokos Géza által vezetett Kriterion, de olykor még a Dacia is képes volt fontos írókat visszahozni a köztudatba. Bátorság is kellett ehhez, hiszen akkorra már az értelmiségiek nagy része kiábrándult ugyan a pártállami kultúrpolitikából, de nem mindenki volt hajlandó kockázatot vállalni. Szabó Dezső összes műveit nem lehetett volna kiadni, talán nem is lett volna érdemes, de emlékszem, mekkora reveláció volt számomra önéletrírása, az *Életeim*, amely a Kriterionnál jelent meg. Ma is olvasásra ajánlanám, különösen a kolozsváriaknak.

Igen, Dsida, Áprily, Bánffy, Kós és általában az Erdélyi Helikon írói jelentették a nem hivatalos irodalmi értékrendet, és ezt ki lehet egészíteni természetesen a két világháború közti Korunk néhány fontos szerzőjével is. Az 1989-es rendszerváltás után aztán egy ideig úgy tűnt, hogy végre megszabadul az irodalom mindenféle külső kényszertől, és érvényesülnek a modernizációs törekvések itt is, akárcsak általában az erdélyi közéletben. Ez igaz is volt a kilencvenes években, némiképpen

ellentmondva az identitásvédő, tehát konzervatív politikai programoknak. A politika elsősorban a tradíciót próbálta ismét előtérbe hozni, másrészt kezdetben, kimondva vagy kimondatlanul, egyfajta transzilvanista ideológiát hirdettünk meg ismét. Az írók viszont érthetően próbálták lerázni magukról a provincializmus porát, és egységes magyar irodalomban gondolkoztak. Ami rendben is volt mindaddig, amíg egyszerűen csak arról volt szó, hogy ki kell törni abból a kulturális rezervátumból, amelybe a kommunista rendszer bezárt minket. Viszont Kós Károlyék önálló eszmerendszerét, a transzilvanizmust egy rendkívül vitatható, romantikus és folklorisztikus Erdély-képpel, illetve a kommunizmushoz hasonlóan ismét egy politikai ideológiával, ezúttal a jobboldalisággal próbálják helyettesíteni sokan az utóbbi egy-két évezredben. Többnyire kívülről ránk oktrojált Erdély-kép ez. Mintha semmiképpen sem tudnánk szabadulni az egyoldalú irodalomszemlélettől, gyakorlatilag visszekerülünk oda, ahonnan kitörni szerettünk volna: valamikor baloldalisága okán Nagy István volt már-már a legjelentősebb erdélyi író, most pedig jobboldalisága folytán Wass Albertet emelik ugyanarra a piedesztálra. Mindkettő olvasható, mindkettő tisztességtelű író volt, de egyik sem lehetne az erdélyi irodalom emblémája, és fő-fő érettségi tétel sem. Nem csupán morális, hanem esztétikai okokból. Persze, ha már rangsorolni kellene őket, azt mondanám, hogy Nagy Istvántól még mindig többet megtudunk az erdélyi élet huszadik századi mélységeiről, mint Wass Alberttől. De inkább hagyjuk üresen a szobortalapzatot! Nem az a tét, hogy az egyik politikai doktrínát a másikkal pótoljuk, hanem vissza kellene adnunk az irodalomnak a maga külső és belső szabadságát.

Tulajdonképpen az a legfőbb kérdésem ma, az utókor szeszélyeit, tévedéseit vagy szándékos torzításait végiggondolva, hogy egyáltalán van-e szükségünk kánonokra, és ha mégis van, mit is kellene, hogyan is kellene kanonizálnunk. Számomra régóta nyilvánvaló, hogy nem szerzőket, hanem műveket kell beemelni a kötelező olvasmányok közé. Mondom ezt annak ellenére, hogy sohasem értettem egyet élet és mű erőszakos szétválasztásával. Mindig tudni véltem, hogy másképpen olvasnánk József Attilát vagy Radnóti Miklóst, ha nem ismernénk az életrajzukat. De még Sütő András vagy Székely János műveit is másképpen látnánk. Az *Anyám könnyű álmot ígér* vagy *A nyugati hadtest* lehetne például egyt képzletbeli kánon része. Nyilván nem egyetlen

művel szerepeltetném őket, de nem is szakralizálnám úgymond minden egyes szavukat. Mert hát Sütő András, Kányádi Sándor, Szabó Gyula példának okáért besorolhatók az egykori mainstreambe azáltal, hogy az erdélyi rusztikumot írták meg többnyire, míg akkoriban Székely János vagy Deák Tamás polgárabb világa árnyékban volt az előbbiekhöz képest, és ma sem túl divatosak ők, különösen azok körében, akik kívülről néznek minket. Székely Jánosra most már vetül némi fény, bizonyítva a kánonok változékonyságát, de ugyan ki emlékszik az olyan Deák Tamás-remekre, mint az *Egy agglegény vallomásai* vagy *Az érsek imája*. Nemcsak az akkori kultúrpolitika miatt nem kerültek ezek a művek a maguk idején reflektorfénybe, hanem azért sem, mert saját közösségi, vagy ha úgy tetszik, közszolgálati elvárásainknak nem feleltek meg igazán. A hivatalos kollektívizmussal egy másfajta kollektívizmust próbáltunk szembeszegezni, és ez teljesen érthető, viszont így módon már-már elveszett az irodalom egyik legfőbb funkciója: a személyesség. Sarkítok persze, de ez a dilemma nemzedékről nemzedékre mindig újratermelődött Erdélyben. Vajon elgondolkoztunk-e például azon, miért csak az elmúlt években kellett már-már ismét felfedezni a Lászlóffy Aladár és Szilágyi Domokos nevével fémjelzett generáció másik jelentős költőjét, Hervay Gizellát? Ki tudja, talán azért, mert Lászlóffy is, Szilágyi is egy közös emberiség-tudat érvényesítésére, egy kollektív konvenció-rombolásra, idő és tér határok nélküli átjárhatóságára törekszik, és erre nagy szükség is volt abban a korban, de ez a nem szűnő harag vagy lelkesedés elfedte az olyan rendkívül érzékeny, egyes szám első személyű lírát, mint a Hervay Gizelláé. Mindannyian rendszerellenesek voltak így vagy úgy, de legyünk őszinték, Lászlóffy Aladár és Szilágyi Domokos versei beilleszthetők voltak egy olyan kollektivisták szemléletbe, amely részben a két világháború közti programokat vitte tovább, míg Hervay Gizella költészete vagy Bodor Ádám prózája kitüremkedett ebből. Bodor Ádám már indulásakor is éppen olyan nagy író volt, mint amilyennek később Budapesten felfedezték, és bár itthon is egyértelműen pozitív volt a fogadtatása, mintha nem vettük volna észre, hogy valójában az ő Erdély-képe az igazi: örökös honvágy, örökös idegenség.

Lászlóffy, Szilágyi, Hervay, vagyis az első Forrás-nemzedék verseskönyveinek címe is milyen jellemző: *Hangok a tereken, Álom a repülőtéren, Virág a végtelenben*. Attól függetlenül, hogy melyikük merre haladt

aztán tovább, ezek a nyitás, a kitörés kiáltványai, az elszigetelés vagy elszigetelődés elleni felszólalások. Ehhez képest a következő generáció, az úgynevezett második Forrás-nemzedék megint visszafordult a tradícióhoz, a rusztkusabb metaforákhoz. Így kanonizálta a kritika is ezt a Farkas, Király, Magyarai nemzedékeként emlegetett csoportosulást. Csak az első két név sorrendjét változtatta ki-ki ízlése szerint: Király, Farkas, Magyarai. Hármuk közül Magyarai Lajos mindig a harmadik helyen volt a felsorolásban. Érdeemes összevetni első verseskönyveik címét az imént említett első Forrás-nemzedék kötetcímeivel. Íme, Király László, Farkas Árpád, Magyarai Lajos címválasztásai: *Vadásztánc*, *Másnapos ének*, *Hétarcú ballada*. Jól látható, hogy ők maguk is kanonizálták már kezdettől saját költészetüket. Ez a túl korai kanonizáció aztán végigkísérte az egész nemzedéket, beleértve az olyan nem kevésbé markáns alkotókat is, mint a költő Kenéz Ferenc, a próza- meg drámaíró és költő Csiki László vagy a nemrég elhunyt Vári Attila, aki költőként is tehetséges volt, de a prózája egészen kiváló. Igen, máig érzékelhető, hogy abból a generációból két-három szerzőt idézünk többnyire, aztán következik a kiegészítés: voltak még mások is. Ezek szerint utólag is igazodunk ahhoz a fősodorhoz, amely ma már rég sokféle mellékágra, csermelyre, tavacskára, netán patakra vagy folyóra szakadt. Van hát kockázata a korai skatulyázásnak, különösen akkor, ha nem szövegekről, hanem szerzőkről van szó. Ismétlem, műveket kellene igazán számon tartani. Egyet, kettőt, hármat. Kinél mit tartunk fontosnak. Például a később indult Molnár H. Lajos *Donki Ákosát*, amely máig Móricz Zsigmond dokumentumregényét, *A boldog embert* juttatja eszembe. Jelentős kitörési kísérlet volt egy olyan korban, amikor a nyelvi, formai és ideológiai konvenciók uralták az életünket.

Ugyancsak korszakjelző volt a hetvenes években a *Szövegek és körülmények* című antológia, az akkor jelentkező esszéíró nemzedék gyűjteménye, amelyben Bretter György tanítványai, Tamás Gáspár Miklóstól Ágoston Vilmosig, próbáltak egy új irodalomszemléletet, valójában egy új nyelvet – metanyelvnek nevezték akkor – kitalálni. Ez az antológia is kánon lehetne. Az irodalomban minden építkezés rombolás is egyúttal, és fordítva. Egy olyan generációhoz tartozom, amelynek kétszer adatott meg, hogy építeni és rombolni próbáljon. Először 1968 után, egészen fiatalon, majd 1989 után, akkor már középgenerációként, de erőnk teljében. Előbb az irodalomban, másodjára a politikában

láttam én magam is ezt az esélyt. Nem akarok most leltárt készíteni, de érdemes felsorolnom néhányat azok közül, akikkel együtt indultunk, többen közeli barátaim is voltak, aztán valahol elmaradtak az úton, például Sütő István, Adonyi Nagy Mária vagy Palotás Dezső, akikről egyébként szó lesz ma. Sok adósságunk van azokkal szemben, akik eltűntek közülünk. Önmagunkkal szemben is van adósságunk persze: számot vetni és számot adni, hogy éltünk-e igazán a nekünk felkínált eséllyel, és változott-e valóban az irodalom azzal, amit írtunk.

Az sem igaz, hogy nem lehet visszahozni valakit a feledésből. Néha egyetlen emberen is sok múlik. Tagadhatná-e valaki, hogy Boér Gézát például közös iskolatársunk, a szintén kézdívasárhelyi Borcsa János emelte ki ismét a félhomályból? És ha már belevágtam a könyvcímek összehasonlításába, felidézném a harmadik Forrás-nemzedék néhány tagjának első könyvcímét. Bennük van a kor. Az első generáció könyvei a reményt, a második generáció kötetei a ragaszkodást mutatják, a harmadik generáció a hiányt próbálja megszüntetni. De az igazán jó művek természetesen együtt üzenik mindezt abból a korból: remény, ragaszkodás, hiány. A szerzőket nem sorolom, csak a verseskönyvek címét, a többit ki lehet találni, vagy utána lehet nézni: *A dolgok emlékezete, A szavak városában, Emlék jelen időben, Te mentél át a vízen?, A parton lovashajnal, Arcfogyatkozás, Hiányok térképe, Negyedik kívánság.*

Hadd fejezzem be egy Bretter György-idézzel ezt a visszatekintést. *Berzsenyi* című esszéjéből való, és a napokban fedeztem fel Takáts József egyik naplójegyzetében. Bevallom, nem emlékeztem rá, de mennyi mindenre nem emlékszünk, ami fontos lenne ma is:

„Atlantisz – a másik alternatíva: az elsüllyedt lehetőség, amelynek emlékezetét megőrizték az emberek. A kollektív tudatban mindig nyoma marad a másinak, az elszalasztottnak. A kultúra formákat ad a kollektív tudatnak, s ha a kollektív tudat a »másik«-ra emlékezik, akkor felfedezi magában azokat a nagy kezdeményezéseket, amelyeknek nem volt folytatása. Az elsüllyedt forma ismét és újra a felszínre kerül, s az elfojtásért az értetlenség traumáival fizet a kultúra. Berzsenyi felmerülése az elfojtott múltból mindig traumát okoz. És az sem véletlen, hogy költészete a sorsfordulók idején bukkan elő: az alternatívák keresése mindig fellazítja a kollektív tudat elfojtó reflexeit, s akkor felbukkan a mélyből mindaz, ami »lehetett volna«, de nem valósult meg. A meg-nem-valósult ilyenkor szembe kerül a történelmileg kialakulttal, s élőként alakítja a jelent, amely

kénytelen tudomásul venni saját árát: ahhoz, hogy épp ilyen legyen, valamikor el kellett tipornia a másik alternatívát, s most újra viszonyulnia kell ahhoz, ami régen halott; alakját ez a viszony határozza meg, s nem saját logikája. Logikája – viszonya a »más«-hoz, a meg nem valósulthoz. Berzsenyi Dániel – a másik alternatíva – ezért bukkan fel szakadatlanul a kollektív tudat emlékezetében, ezért írtak olyan jelentős tanulmányokat – Németh Lászlótól Szerb Antalig – arról a költőről, akit nem lehetett folytatni, s aki különlegessége ellenére maradt fenn kultúránkban. Berzsenyi-tudatunkban elfojtottuk az elszalasztott lehetőséget: az önmagáról mintát vevő kultúrát, azt a beszédet, amely közelebb van az ősfomához, a kollektív tudat ősmintájához, a nyelvhez. A beszédben nyilván konkretizáljuk, a kor lehetőségeihez idomítjuk a nyelvet, vagy másképp, mindig a kor nyelvén beszélünk, de a költészet éppen e szükségszerűség elleni tiltakozás: a másfajta beszéd lehetőségének felmutatásával a másféle élet lehetőségének a felmutatása.”

Mi hát a tanulság? Hiszek-e még az utókorban úgy, mint ifjúkoromban? Nem, ma már azt válaszolnám erre a kérdésre, egy jól ismert közmondást parafrazálva, hogy ne bízzuk az utókorra, amit magunk is elvégezhetünk. Akár az irodalomban, akár a művészetben, akár a politikában.

Töredékek (részlet a kiállításból)

Tamás Dénes

A TÁRGYAK REGÉNYE-E A *KOPPANTÓ*?

– *Mester Zsolt regényéről* –

Mindig fontos tudatában lenni és jelezni, honnan olvas az ember. Ennek a pozíciónak a körülhatárolása különösen fontos, amikor egy, a múltból kimentett szöveg méltatása a tét, hiszen nem mindegy, milyen szemüvegen keresztül tekintünk rá az adott szövegre. Lényegesnek tartom, hogy jelezzem, nem irodalomtörténész-ként olvasok könyveket. Ennél kicsit könyörtelenebb olvasó vagyok. Az érdekel, itt és most, hogyan szólít meg egy könyv, mit szegez szembe velem, mit kell másképp lássak, másként felfogjak a könyvnek köszönhetően, esetleg, lévén magam is alkotó ember, milyen újszerű formai, elbeszélői megoldásokat kínál fel a mű, amit virulensnek érezhetek. A könyveknek egy közössége van az én szemléletemben, az a világirodalom, amibe bekerülni nem jelenti a regionális ízek feladását, sőt, irodalomról lévén szó, a regionalitás egyik szempont, ami sajátossá tudja tenni az irodalmi műveket, amelyek azonban számomra abban a mezőnyben méretnek meg, amit világirodalomnak nevezünk. Ezt azért mondtam el, hogy jelezzem, ez a mércém egy elfelejtett életművel kapcsolatosan is, jelen esetben Mester Zsolt erdélyi író életművéről van szó, ami az én esetemben egy elfelejtett mű, hiszen az életmű tulajdonképpen egy könyvet, egy regényt tartalmaz.

Ugyanakkor már rég van bennem valami részvét a múlt alkotásaival kapcsolatosan. Sajnálom őket, hogy ma már nem olvassák őket, hogy el kell tűnjenek a történelem süllyesztőjében. Mostanában megjelentek olyan helyek, polcok az erdélyi városokban, ahová régi, kiszuperált könyveket helyeznek ki, vagy szabad elvitelre, vagy cserére más könyvekkel. Én egy ideje a nyolcvankilenc előtt megjelent erdélyi magyar irodalmi műveket keresem ezeken a helyeken, olyan műveket, amelyeket nem ismerek (és hát van bőven ilyen), ezeket haza szoktam vinni, beléjük olvasok, hogy lássam, mennyire véletlen, hogy az utcára kerültek, kíváncsi vagyok, meg tudnak-e szólítani ezek a művek. És hát az a tapasztalatom, hogy már néhány oldal után el kezd érződni, hogy a legtöbb könyv a saját korának a foglya. Hogy abba a gondolati,

esztétikai, mondatformálási, sőt lexikális mezőbe van bezárva, ami arra az időszakra jellemző, amikor a könyv megíródott, ezeket a szövegeket egyfajta muzeális aura lengi körül, aminek van egy bája, de az be is zárja magukba a műveket. Aztán vannak olyan művek, amelyek mindkét sajátosságot magukon viselik. Egyszerre maradiak és elevenek. Nemrég újraolvastam Szilágyi Domokostól *A láz enciklopédiája* című elhíresült verseskötetet, amiről Vida Gábor is ír *A dadogás történetében*, mint egy olyan műről, ami megváltoztatta az életét. Érdekes volt érzékelni a kettőséget a kötettel kapcsolatban. Azt a korra jellemző humanizmust, amin ma már eléggé túllépett poszthumán érzékenységünk. Ugyanakkor a versek játékossága, zeneisége, nyelvi gazdagsága ma is elevenné tudja tenni ezt a költészetet. De a legtöbb könyvnél még ez a kettőség is hiányzik. Nem kéri azt, hogy tovább olvassam, pedig érződik rajtuk, hogy esztétikailag színvonalasabbak a legtöbb ma íródo regénynél, verseskötetnél. Aztán az is lehet, azért sajnálom meg ezeket a könyveket, mert arra gondolok, pár év múlva a saját könyveim is ide kerülnek, és őket is csak egy ilyen bibliofil hozzáállás tudja kimenteni a felejtésből.

És akkor itt van szövegem tulajdonképpeni tárgya, Mester Zsolt *Koppantója*. Először azonban leírnék pár mondatot az alkotóról és a műről, mivel azt gondolom, szükség van erre.

Mester Zsolt Iván Marosvásárhelyen születik 1929-ben, 2002-ben hal meg Pilisborosjenőn, egy magyarországi településen. Orvos, ideggyógyász, orvosi szakíró. Az egyetlen könyve a *Koppantó*, amely 1979-ben jelenik meg a Kriterion Könyvkiadónál. Ezenkívül még egy novellája jelent meg, és ennyi az irodalmi munkássága. Ugyanakkor a *Koppantó* 1985-ben románul is megjelenik, *Cheile* címmel, míg 1989-ben Magyarországon a *Magvető* is kiadja. Tehát a könyv sikeres, kritikai recepciója is van, 1980-ban a *Tiszatáj* nevű magyarországi folyóiratban jelenik meg recenzió róla.

A könyv tulajdonképpen önéletrajzi jellegű, a szerző gyerekkori élményeire alapoz, elsősorban a mostohaanya családi ágának bemutatására, akik Szilágyosmlyón élnek, és a főszereplő gyerekkorában minden évben ott tölti a nyarat, amely időszak, főleg a háborúnak köszönhetően egyre hosszabb lesz. Ők a Család, így nagybetűvel, a regény ennek a Családnak a működését írja le, majd a szétesését, felszámolódását. A Család lelke Mamuka, a mostohaanya édesanyja, az ő szikár, de gondos hozzáállása tartja egyben azt az életvilágot, amit

leír a regény. A kiinduló helyzet a múlt század harmincas évei. 1936-ban indul a regény, de utalások szintjén megjelenik a XIX. század is. A regény az ötvenes évek közepén fejeződik be. Nemcsak Szilágyosomlyón fordulunk meg, hanem Kőrösfőn, Szilágybagoson; Kolozsvár bemutatása is lényeges, főleg a világháború befejező szakaszában, ahol a főszereplő családjá él, de Marosvásárhely is megjelenik, ahol a főszereplő az orvosi egyetem hallgatója. A regény egy hanyatlásregény, egy életforma felszámolódásáról szól, egy nagybirtokos, de elsősorban mégis paraszti életet élő családról van szó, aminek el kell tűnnie a történelem viharában. A regényben még fontos az orvos apa sorsának a bemutatása – aki szintén áldozata lesz a változásoknak –, illetve a főhős útkeresése, pályaválasztása, személyiségének a kialakulása, amely a családalapítással ér véget.

Regényről lévén szó, természetesen a poétikai döntések az érdekesek, az elbeszélésmód, a bemutatott regényvilág, a szereplők ábrázolása, a történelemábrázolás módja. Talán a világábrázolás a legizgalmasabb része a regénynek, ezzel kapcsolatosan van egy markáns, értelmezést kérő poétikai döntés, ami a regény recepciójában is előtérbe kerül. Sokan a *tárgyak regényének* nevezik a *Koppantót*. Ez abból fakad, hogy a regényben az ábrázolt világ a tárgyak, és a tárgyakhoz kapcsolódó cselekedet leírása révén ragadható meg. „Nem hiszem, hogy írtak volna az utóbbi negyven évben Közép-Európában olyan regényt, amelyben több tárgy szerepelne, mint a *Koppantóban*” – mondja Panek Zoltán a könyv fülszövegében, aki azzal is büszkélkedik, hogy az ő biztatására írta meg a szerző a regényt. Tulajdonképpen két egységre is fel lehet osztani a regényt. A regény első fele a tárgyi világ részletes feltárásáról szól, a ház, a házhoz tartozó szobák, azok berendezése, majd a gazdasági épületek, a birtok tárgyi világa kerül felsorolásra, de leírásra kerülnek a szokások, a tevékenységi formák, amelyek szintén tárgyak körül forognak. Itt felmerül a francia „új regény” esetleges hatása. Többek között George Perec *A dolgok* című regényének, amely szintén a használati tárgyak leírásában bővelkedik. Az azonban hamar kiderül, hogy a hasonlóság teljesen külsődleges. Míg a francia új regény elsősorban magának a világnak a mélyebb jelentését vonta kétségbe („a világ sem nem jelentésbeli, sem nem abszurd, egyszerűen csak van” – mondja Alain Robbe-Grille, a francia új regény legismertebb képviselője), addig a *Koppantó* által leírt tárgyiságok által megmutatkozó világ

jelentésteli, nemcsak egy életformát hordoznak ezek a tárgyak, hanem egy erkölcsi rendet is, a biztonság, a rendezettség és a munka ethoszát fejezik ki, afelől igazolódik létezésük. Ez a leírásmód különben teljesen megfelel annak a filozófiának, amit Jean Baudrillard francia filozófus ír le *A tárgyak rendszere* című könyvében, miszerint a tárgyak jelentésükben és jelentőségükben egymásra mutatnak, ennyiben rendszert alkotnak és kiadnak egyfajta életstílust, életformát. Ez az ábrázolásmód másként sem bír semmilyen radikalizmussal, hiszen végső soron belesimul az elbeszélésmód szokványos formáiba, amiből én most az anekdotikus elbeszélésmódot emelném ki. Mert azért nemcsak a tárgyak regénye ez a regény, hanem az emberi sorsoké is, és elég sok emberi sors van néhány anekdotikus eseményen keresztül ábrázolva, az anekdotákra kiélezve. Véleményem szerint ez gyengíti a regény látszólagos radikalizmusán.

Másrészt ez a világ szétesésre, felszámolódásra ítéltetett. Ez is egy fontos döntése a regénynek, hogy a szétesést nemcsak az emberi viszonyulásmódok szintjén ragadja meg, hanem a tárgyak sorsában is. A tárgyak ugyanis kikerülnek a Család birtokából, másokhoz kerülnek át megőrzésre, de leginkább az állam tulajdonába kerülnek. Az olvasók pedig ezt a vándorlást végig követni tudják a részletes listázásoknak, leírásoknak köszönhetően.

Feltevődik a kérdés, hogy mi mozgatja ezt a változást, mi ennek a változásnak a tulajdonképpeni hordozója. Mai olvasóként ezt már tudjuk: a történelmi változások, a politikai rendszer átalakulása. Ki kell emelni, hogy kényes témája van a regénynek. A kulákosítás eseményéhez nyúlni a múlt század hetvenes éveinek a végén nem lehetett veszély nélküli. Megtalálni a megfelelő távolságot, a változás tragédiáját bemutatni, ugyanakkor nem felmagasztosítani a változás veszteségeit – ez lehetett az a kényes egyensúly, aminek megtalálására vállalkozott a regény.

A regény azonban lemond a történelmi folyamatok ábrázolásáról. Ezt is lehetne érdekes poétikai döntésnek tekinteni. A történelem csak utalásképpen van jelen a regényben, ki van cenzúrázva, azt is lehetne mondani. Miközben tudjuk, hogy ez működteti a regényt, ez a változtató erő. Azonban ez a tudás nincs a regény világába belekomponálva. Ezt az olvasónak kell ismernie. Ez a híres sorok között olvasás módszere. Mi tudjuk, mit jelentett a bécsi döntés, főleg aztán a második. Mi tudjuk, mi okozta, és mit okozott a kollektivizálás. Nekem azonban olvasóként

már ez kevés. Értem, érdekesnek is tartom, csak hát egy regénytől többet várok. Maga a regényvilág kellene beszédes legyen, és elégséges legyen önmagának, ahogy, mondjuk, egy Bodor Ádám-szövegvilág beszédes tud lenni.

De mit mondhat ma nekünk ez a sajátosan elmesélt regényvilág? Először is megmutatja, hogy mi működtette, mi tartotta fel a paraszti módon élő nagybirtokos életformát. Ebbe nem csak a tárgyi világ ábrázolása tartozik bele, hanem az ethosz felmutatása is, egy sajátos munkaerkölcs, életfilozófia körülrajzolása. Ennek az ethosznak a központi elve a következő: „mindenért, ami két tetűnél többet ér, le kell hajolni, felvenni a földről és eltenni, mert sohasem lehet tudni, mire lehet majd felhasználni.” Ebben a vonatkozásban a saját tulajdon, az ahhoz fűződő biztonság, otthonosság megszerzése a lényeges. Innen akár az is világossá válhat számunkra, hogy azok az emberek, akik ebben a munkaerkölcsben nevelkedtek fel, miért nem tudták építeni a kommunizmust. Már azelőtt sem igazán, mielőtt az teljesen paranoiásá, elnyomóvá változott.

Nagyon fontos vonulata a regénynek a dokumentarizmus, korabeli vagy még régebbi levelek, szerződések, jegyzetek bemutatása, ami azonkívül, hogy stílusosan felfokozza a regény szövegvilágát, egy mélyebb hitelességet is ad az ábrázolásnak.

Egy másik ma is virulens komponense ennek a regénynek, annak bemutatása, hogyan omlik össze egy olyan világ, ami nem képes a változásra. Ennek az összeomlásnak a drámája kellőképpen megképződik a regényben. Az igazán drámaian van megírva, ahogy azok az emberek végig ragaszkodnak feleslegessé váló tárgyaikhoz, ahogy végig tisztázni akarják birtokviszonyaikat, akkor is, amikor már az egésznek semmi tékje nincs. A regény főszereplőjének, Mamukának a változásra képtelensége azonban nem hiba, bár az elbeszélő főhős alakján keresztül megteremtődik egy külső pont is, ahonnan az egész összeomlást nézni tudjuk.

A *Koppantó* az ő feleslegessé váló, de mégis méltóságot hordozó életének lángját koppantja el.

Az is szimpatikus számomra, hogy a regényt egy orvos írta. Szoktunk arról beszélni, hogy a régebbi évtizedekben a humán kultúrát az orvos réteg is hordozta. Ez ma változásban van. Kiveszében vannak az igazi értelmiségiek. Manapság az orvos is egy szakértelmiségivé változik, akiknek egyre kevesebb köze van a humán kultúra ápolásához, támo-

gatásához. De lám, léteztek orvosok, akik birtokában voltak azoknak a képességeknek, amelyek nem csupán helyi érvényességű falumonográfia megírásához elégségesek, hanem önálló regényvilágok ábrázolásához is.

Vannak gyenge momentumai is a regénynek. Szerintem a regény nem használja ki kellőképpen, hogy egy gyerek szemével láthatjuk az eseményeket. A főhős felnőtté válásának az ábrázolása is elég felületesre sikeredett. Az apa ábrázolása is megmarad a külsőségek szintjén, miközben sejtjük, hogy mély emberi vívódásai lehetnek. Azt lehet sejtteni, hogy az író önéletrajzi regényt akart írni, ehhez kitalált egy sajátos ábrázolásmódot, a tárgyiságok elbeszélését, de mivel önéletrajz a regény, ezért kilépett ebből az elbeszéléséből, felesleges kitérőkkel, szákkal gazdagította. Sokkal erősebb, önállóbb regényt írt volna, hogyha csak a Családra, a Család felbomlásának történetére fókuszál, és ezt a felbomlást ábrázolja csak a tárgyak történetén keresztül. Ezzel egy mélyebb filozofikum is kibontakozhatott volna az ember és tárgykapcsolatát illetően. Ahogy a már említett anekdotikus elbeszélés mód is a regény korlátjaként tudom be. Mint mű azonban a regény ma is megáll a lábán, olvasható, ha nem is mérhető egy Bodor Ádám-, Szilágyi István-, Mózes Attila-mű szuverén tágasságához, de rendelkezik azokkal a vonásokkal, ami miatt mégis érdemes Erdélyben régen írt könyveket leemelni nyitott könyvespolcok poros rekeszeiről.

Ez így jó

SÜTŐDANIZÁS – VONATON FAGYOTT SOROK KIOLVASZTÁSA

Sütő István marosvásárhelyi születésű költő (1949), aki középiskolai tanulmányai után építésztechnikumot végzett, majd a BBTE-n, magyar–angol szakon volt hallgató. Közben dolgozott Sepsiszentgyörgyön a *Megyei Tükör*nél, majd a városi művelődési háznál, és tanított egy falusi iskolában. Hazatérve Marosvásárhelyre színházi segédmunkás volt.

Első versei 1971–72-ben az *Ifjúmunkás*ban és az *Igaz Szó*ban jelentek meg, Forrás-kötetét (*Arcfogyatkozás* – Bukarest, 1981, Kriterion) a montázs, a kihagyásos technika alkalmazása, a központozás hiánya teszi egységes egészé. Szubjektív történelmet idéz fel és teremt újra egy képzeletbeli fényképalbum alakjainak felidézésével. Kötete lírai és epikai elemek ötvözete.

Az epikai elem további kötetekben is nyomon követhető, ahogy hű marad a montázsstechnikához és a tárgyiassághoz is. Második kötet (*Nagy családi album* – Bukarest, 1983, Kriterion) már-már epikai kompozíciót mutat, az időrendiség felbontása révén sajátos kronológiát alakít ki, prózai ihletettséggű, de szubjektivitása folytán mégis lírai.

Posztumusz kötetében újabb legendákat teremt, a vátesz szerepét ölti magára, sajátos időszemlélet, asszociatív szerkesztői technika, vallomási jelleg jellemzi.

A Gyergyószárhegyi Író-tábor rendhagyó közös feladat elé állított bennünket. Sütő István poétikai megoldásairól lehetne hosszasan értekezni, a szövegei azonban mindig átférkőznek az elméleti szöveg résein, így az emlékének, elementáris poétikai ereje életben tartásának közös írásgyakorlatot szenteltünk, amelyben a montázsszerűség, a kihagyásos képi technikával („hézagokkal”) építkező líra érvényesül. Kiindulási pont: nyolcvanas évek – akik emlékeztek rá, azok meríthettek az emlékeikből, akik nem, képzeletbeli nyolcvanas éveket alkothattak, segítségül Sütő-asszociációkat kaptunk. Így állt össze egy hosszabb versfolyam (a tábor résztvevői név nélkül adták be részleteiket), melynek közösen címet is adtunk:

A NYOLCVANNÉGYES ŐSZ

A nyolcvannégyes nyár pont olyan volt mint '24-ben
ezer éve ma vagy nem teljesen
a székely körvasúton
mióta így igaz ahogy hiszed
akkor még nem éltem így éltem veled
szinte ugyanaz ugyanaz az elfojtott
rejtett lélegeztetőgépeken
kifordult sorok talpfák
két fenyőfa három hársfa ütemek
van fűtés rossz pálinkák vannak
tagadás torlódó tengerek
passzív-agresszív árkok medvék istenek

A nyolcvannégyes ősz
már sohasem jön el
elveszve keringsz egy hátsó udvaron
egy meszesgödör alja fehéren lüktet
megfeszülsz mint nagyapáid
karjain az izom

Nyolcvannégy őszen
ami még nyárnak tűnt
megpróbáltunk európai
módon berúgni
pedig nem is láttuk még
Európát

Hiúz helyett hold lapul
odafent a Hargitán
a csendes halál démona
egy fúvócsöves indián

Akár a némafilmben
csak mozdony s gomolygó füst
láttatni vél

mint a nyolcvannégyes ősz
nyomaszt
miatta hitszegővé válsz

Nyolcvannégyben ősszel
Európa kérdezem
hogy nem jössz el
hallgatod a híreket is de furcsák
Európát elrabolta Jumurdzsák

Vasúton utazni már maga a pokol
Emlékszel a tusnádfürdői szállodában
a szőnyeg és a tucatnyi sötétítő alatt is
majd megfagytunk

Bezárt a strand a város
nyugati déli keleti nem
északi peremén
a kicsi Eszti
újszülött Emese
ha nem sírna
nem volnék élő
szerelmes

Ma sorban álltam csirkét osztottak
két fenyőfa három hársfa
blokkok közt csak didergés
a csirke бүdös szinte romlott
állami szagú
felmutatod a hajnalt és a szürkületet
és benne az éhségedet
mert ma te is sorban álltál
ne fordulj hátra
akkor még nem éltél
két fenyőfa három hársfa
félelem és vér
a csirke üres szemének villanása

Leninnel beszél még mindig
Lenin hallgat kihűlt a leves
a pokol mint lábosban a robbanás
a homlok mint kifeszített fent
Lenin metonimikus
remény helyett haladás
nyolcvannégyben szabad-e még
harminc évet körbenézni
nem fordult hátra
akkor még nem éltél
Lenin helyett sorok
sorok
s a lábosba belerobban egy
messziről zuhanó lakatosinas

Télen a vonat lépcsőjén utazni
ugyanúgy halálos mintha
kiesnél ha nem tudod elengedni
a fogódzót akkor segítenek
rajtad üldözők infarktus
ez lesz a vége mert aki
jól végzi munkáját és még
az italozási szokásaid sem
árthatnak neki - - - egy ideig

Krétaporszagú reggel
apám körül minden
állami szagú
hiába akart szerzetes lenni
fél elhinni már nem hiszi
körülotte rothad robban
a félmúlt az egész
isten körvasútján száguld

1988 Székelyudvarhely én daniel
hiány hiány az első két

kötetet elloptam a könyvtárból
hiány hiány Ágoston Vilka
nagy tanulmány az életünkben
az én Dánielből kicenzúrázott
versekről hiány hiány de
ezt már mondtam - - - - -

Hársfa reszkess
nyáron félni is minek
megtanultam egyszer nyolcvannegyben
hogymeg semmi sem örök
csak az érzések
amelyekből állok
az vagyok
fenyőfa hársfa érzés
élet

(Koncepció és szerkesztés: Sánta Miriám)

Hogyan lehetne enyhíteni II.

Zsidó Ferenc

A SIKERSZERZŐ VISSZALÉP – MÁTÉ ANGI

Alig több mint öt évig tartó, dicsőségesnek mondható írói pályát tudhat magáénak Máté Angi¹. Bár előtte is voltak szórványos publikációi, főként meséi², igazából 2009-ben robbant be az irodalomba *Mamó* című könyvével, hogy 2015 februárjában már be is jelentse visszavonulását.

A 2009-es éve nagyon „zajosra” sikeredett: meséiért *Aranyvackor* megosztott első díjat kapott, megjelent a *Mamó* című (kis)regénye a kolozsvári Koinónia Kiadónál, amit a székelyudvarhelyi Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány Debüt-díjjal jutalmazott, a Transindex internetes portálnál pedig az *Év könyve* lett³; rövidesen Magyarországon is felfedezik, és megkapja a legjobb első prózakötetesnek járó *Bródy Sándor-díjat*. Felkapja a *Nők Lapja*, slágerszerzővé válik. Mondhatni a teljes magyarországi íróársadalom ünnepli, teljes mértékű az elfogadás és befogadás – ami egy erdélyi szerző esetén nem is annyira könnyű vagy egyértelmű.

Számos kortárs szerző üdvözli színre lépését, Lackfi János például így méltatja a *Mamót*: „Sok jó könyv jelenik meg manapság, ám ritka az olyan, amelynek a helye előre ott állna kitöltetlenül a magyar irodalom polcán. A *Mamó* ilyen szín a palettán. Csak most, hogy van, jövünk rá, mennyire hiányzott!”

2010-ben mesekönyve jelenik meg a Pozsonyi Pagony Kiadónál, *Volt egyszer egy* címmel, 2011-ben újabb mesekönyve a Cerkabella Kiadónál, *Ez egy susogó levél* címmel, amelyért megkapja a *Év Gyermekkönyve Díjat*. Ekkor „lecsap” rá a Magvető Kiadó, ahol egymás után két gyermekkönyve jön ki: a *Kapitány és Narancshal* 2012-ben, *Az emlékfoltozók* 2013-ban. Ezt követően már nincs újabb kötete, bár szórványosan

-
- 1 Máté Angi 1971-ben született Vajdahunyadon. 1990-ben érettségizett a székelyudvarhelyi Tamási Aron Gimnáziumban, majd ugyanott elvégezte a Benedek Elek Tanítóképzőt. 1993-tól óvónőként tevékenykedik (Székelyudvarhely, Kolozsvár, Budapest).
 - 2 A Kolozsváron megjelenő *Napsugár* gyermekirodalmi folyóiratnak rendszeres szerzője.
 - 3 Ugyanebben az évben Látó nívódíjat is kapott.

publikál, és gyermekirodalmi antológiában is felbukkan a neve. A szerkér még fut, de úgy tűnik, már csak a tehetetlenségi erő hajtja: a *Mamó* megjelenik francia, holland és bolgár fordításban, aztán Góli Kornélia és Mezei Kinga adaptációjában, *Csipke* címmel színre is viszik Kolozsváron, két évadban játsszák a darabot. A „szuszpansz” azonban érzékelhető, a kiadó vélhetően türelmetlen, az olvasó kíváncsi, így készít Darvasi Ferenc az uveghegy.com portál számára egy interjút⁴ Máté Angival, melyben elmélyülten beszélgetnek a *Mamó* fogadtatásáról, a mesék születéséről, stb. Az interjúkészítő egy adott ponton arra kérdez rá, hogy spontán vagy tudatos szerzőnek tartja-e magát, válaszul Máté Angi tesz egy olyan kijelentést, ami arra enged következtetni, hogy alkotói válsága már régóta tart (tehát az írói életpálya nettóiban még kevesebb, mint öt év): „Én már nem is emlékszem, Feri, hogy mit is csinálok, amikor írok, milyen is az. Két és fél éve nem írtam semmit.” Amit a folytatásban mond, abból talán azt is ki lehet következtetni, mi az oka az elhallgatásnak: „A meséknél gyakran volt az, hogy valami elem bukkanó tárgy, mozdulat, alak indította a történetet, kintről és bentről is történhetett. A *Mamó* más volt, ott tőlem független módon teremtődött meg két hét alatt az egész történet, és én csak álltam és néztem, és írtam, csak egy félvezető voltam, dióda vagy mi. Eléggé vicces-misztikusan hangzik, ugye?” Vélhetően hovatovább úgy érezhette a szerző, hogy ez a misztikus dióda-állapot csak egyszer adatik meg az életben. Az interjúkészítő visszaüt a szerző egy korábbi kijelentésére, miszerint nem is tartja magát igazi írónak, azt firtatva, hogy akkor mégis minek tartja magát. A válasz lakonikus: „Hát én sem tudom, minek hívják az ilyen valakit, mint én. Akinek néha megadatott, hogy írjon, tán olyan vagyok.”

Aztán, amikor a hogyantovábbokra kerülne a sor, jön a slusszpoén, ami az interjú készítőjét is meglepi, vissza kell kérdeznie, hogy jól hallja-e, amit hall. Idézem: „Már nem hiszem, hogy írnék valaha, úgy érzem, a személyes *Mamó* után jövő mesék bezárultak az ismét személyes *Az emlékfoltozók*kal: körbeértem magamat, és ez így jól van. Nincs bennem feszültség, a két és fél év alatt elfogadtam, hogy ez most így tud történni. Én már a türelmen is túl vagyok. Aki türelmes, az még

⁴ „Néha megadatott, hogy írjak” (Beszélgetés Máté Angival) www.uveghegy.com. 2015. 02. 08. (Utolsó letöltés időpontja: 2024. 08. 23.)

valamit vár. Türelemmel. Én nem várok semmit. (...) Nem lesz következő könyv, Feri.”

A bejelentést komolyan gondolta a szerző, azóta nem publikál (bár a kiadói újrakiadásokkal életben tartják a nevét, a *Mamó*nak például a harmadik kiadása kapható), életének ezt a fejezetét teljesen lezárta. Nem tudni, volt-e valamilyen külső körülmény, negatív esemény, ami erre a döntésre kényszerítette, vagy csak ez, amire az interjúban utal, hogy alkotóilag „kimerült”, amit akart, mindent megírt. Mindenesetre sokatmondó, hogy amikor megkerestem egy levélben, hogy a szárhegyi írótáborban félbemaradt írópályákról beszélgetünk, ő is fókuszba került, és szeretnék pár kérdést feltenni visszavonulása okairól és körülményeiről, kedves volt, de szűkszavú, jelezvén, hogy teljesen lezárta és elhagyta az írást, ezért gondolkodni, beszélni sem akar/tud róla.

Ez aztán a huszárvágásos pályaelhagyás! Eredeti, akár az egész rövid írói pálya. Melyről még azt sem mondhatjuk, hogy torzóban maradt, mert lehet, hogy így kerek, ezekkel a művekkel. Spekulációkba nem szeretnék bocsátkozni, de egy élete derekán álló szerzőről van szó, tehát van esély, hogy „meggondolja magát”, de ha mégsem teszi, akkor sem lehet hiányérzetünk. A *Mamó* egyértelműen nagy mű, de meséi is kitűnnek újszerűségükkel, eredetiségükkel.

A továbbiakban az alaplémnek számító *Mamó*t veszem kissé górcső alá, hisz ez a szerző origója, hivatkozási alapja. Miért is tudott „berobbanni” ezzel a könyvvel Máté Angi az irodalmi életbe? Mert az újdonság erejével hat. Élményből nőtte ki magát, fokozottan személyes indíttatású: a szerző gyerekkorának egy szakaszát szublimálja irodalmi absztrakcióvá. „Mamóban magamat írtam, teljesen magamat, ezért is nehéz róla beszélnem” – mondja Máté Angi a könyvről, kijelentése pedig az irodalom működésének lényegére is rávilágít: beszélni nehéz róla, de megírni meg lehetett. („Nem mondhatom el senkinek, / elmondom hát mindenkinek.”)

Egy árva kislány sivárnak tűnő világa bontakozik ki a könyv lapjain, az őt nevelő nagymama szótlán mogorvasága, a gyöngéd játékosság hiánya mégsem síró-könyvet szült. Nem, elsősorban azért, mert az eseményeket a hatéves kislány szemével látjuk, egy hatéves kislány pedig még nem tragédiázik, csupán néz, figyel és értékel, az értékelések pedig gyermeken eredetiek, naivak, ez pedig feloldja a téma komorságát. Besegít ebbe a nyelvezet is, ami jellegzetesen gyerekszáji. A könyv „magába nyeli” az olvasót, és ezért legalább annyira felelős a nyelvezet,

mint a történetfűzés. Ilyen mondatokat találunk a könyvben: „Tolakodtam apró fejemmel be a világba, hadd tartozzam őhozzá”; vagy: „Mamó ült, de ha ült is, mintha állt volna, ha nem is ő, de benne a dolgozás”; vagy: „havak voltak fenn, havak voltak lenn, köztük lógtak, kéményektől fogva, puffos füstcsikokon a házak”. Űdék ezek a mondatok, a történetet is azzá teszik, amit megszövegeznek. Ezért van az, hogy az olvasó Mamót az összes gorombasága ellenére sem ítéli el, a kislányt sem sajnálja túlságosan, inkább csak szurkol neki. Elmondható tehát, hogy a szerző eltalálta a témának megfelelő hangnemet, így elkerüli a sziruposság és a moralizálás csapdáját egyaránt.

Apró mozaikokból felépülő, laza szövésű szöveg ez; élménypróza, tényleges cselekmény helyett csak fragmentumokkal, epizódokkal találkozunk, a végén mégis jó helyre kerül a pont, a kép összeáll. A főszerepben egy olyan kislányt látunk, aki kevés magyarázatot kap a világ működésére nézve (visszatérő motívum, hogy Mamó milyen keveset beszélt), így arra kényszerül, hogy ő értelmezzen, magyarázzon magának jelenségeket. Végeredményben ezek a világértelmezési kísérletek alkotják a könyv gerincét.

A műfaji besorolással némi problémám van, regénynek nem igazán nevezném – bár annak van titulálva. Inkább a prózafűzér, esetleg kisregény műfajmegjelölés illik rá (terjedelme alig 100 oldal).

A kötet populáris, a szó jobbik értelmében, például úgy, hogy az olvasónak lehetőséget ad az azonosulásra és elutasításra (ilyen szempontból klasszikus, „együttműködő” könyv), s közben nyelvi csemegékkel szórakoztat. Azt mondhatnánk, ez a biztos recept az irodalmi sikerhez. Éreztük már a megjelenésekor is⁵, hogy nem mindennapi könyvről van szó. Szenzáció lett belőle, s bár számomra minden szenzáció (még ha az irodalmi is) gyanús, a *Mamó* esetében nem üres lufi ez, hanem igazi tartalom van mögötte. Nagy mű, egyértelműen, Móricz Zsigmond *Árvácskájához* mérhető.

És akkor itt van újra a mindnyájunkat nyugtalanító kérdés: Miért lép vissza valaki, aki sikeres? Akit elkényeztetett a szakma, az olvasók? Több olyan elhallgatásról tudunk, melynek háttérében frusztrációk, kudarcok állnak, de Máté Angi esetében szó sincs ilyesmiről. Ezért különleges ő, mindenestül: könyveivel, retirálásával, hiányával.

5 Jómagam a *Székelgyűjtemény* 2010/9. számában írtam recenziót róla.

Pieldner Judit

AZ ELKÉPZELT HAZA

A hogyan Markó Béla 1974 óta folyamatosan megjelenő kötetei tanúsítják, a szerző több műfajjal kísérletezik. Pontosabban szólva, több műfajban van otthon, legyen az szonett, haiku, gyermekvers, esszé, műelemzés, publicisztika. Miközben megbizonyosodunk róla, hogy a szerző mindegyik műfajban egyaránt otthon van, a szövegekben sokszor találkozunk éppen az adott műfajban való megszólalásra való reflexióval, kétellyel, öniróniával. Az alkotó kristálygömbként kissé eltartja a műfajt, távolról óvatosan megszemléli, törekenységét tiszteletben tartva kezébe veszi, majd „használat” után ugyanazzal a finom óvatossággal adja az olvasó kezébe.

Nincs ez másképpen a *Már nem közös*¹ című kötet verseivel sem. Ebben a kötetben a megszólaló sokat töpreng a versírásról. Miközben otthon van a versben, mégis újra és újra bekopog a versírás ajtaján, újra és újra megküzd az első sorral, a kétellyel, hogy kikerekedik-e a vers, és ha igen, valóban verssé alakult-e át az anyag az írás(kísérlet) alkímiájában. Újra és újra megfogalmazza a kérdéseket: mikor és mitől „röppen fel” a vers? Hol kezdődik és hol ér véget? Van-e a leírt szónak ereje megtartani, létezővé tenni a múltat? Éppen a kétely és bizonyosság, befejezés és újratekzés, ismerős és ismeretlen, az utolsó és az első sor határán való folyamatos egyensúlyozás adja a megszólalás hitelességét, és tartja fenn a vers(írás) misztériumát. A titkot, amelyet a megszólaló megsejt és megsejtet, de nem akar megérinteni: „Fogadjatok el, hogy a verseimben mindig / van valami, amit én sem érintek

1 Markó Béla: *Már nem közös*. Versek, 2021–2022. Budapest, 2023, Pesti Kalligram.

meg soha.” (*Ördögi praktika*, 61. p.), hiszen versírásakor „félre kell tenni / valamennyit a titokból. Mint régebben / kenyérsütéskor az asszonyok egy keveset / a megkelt tésztából.” (*Tiszta ablak*, 54. p.)

A vívódás érezhetően leginkább a szabad és a kötött forma köztes terében zajlik. A Markó Béla által olyannyira kedvelt kötött versformák, a szonett és a haiku megteremtik a megszólalás keretét, biztonságát és ökonómiáját. Ezzel szemben az ebben a kötetben olvasható, a próza és a vers határán egyensúlyozó szövegek szabad áradása formailag látszólag nem szab határt, a gondolatnak kell formává kerekednie, ami nem kis kihívást jelent, megköveteli az arány érzékét és felelősségét. Vagy mégis? A *Fél pár cipő* című vers a rendetlenség rendjéről szól, pontosabban a rendetlenségtől a forma rendje felé tartó útról: „Olyan a szabadvers, mint egy gyárudvar. / Szanaszét heverő vasak. Üres raklapok. / Hatalmas betongerendák. Karvastagságú / színes huzalok. Rozsdás targoncák. Használt / gumiabroncsok. Úgy tűnik, lehetne mindent / máshova tenni. De mégsem. És ez a szép.” (56. p.) A szabadvers szabadságának értelmezése itt megfordul: formabontás helyett a formátlanság megbontásáról van szó: „Rontom el a rontást. Bontom le a bontást. / Vagyis rombolom a rombolást” (uo.) A kötött formát nem előíró szabadságban is a kötöttség vágyáról: „Nézem, ha így haladok, lassan / ismét szonett lesz belőle. Vagy más kötött / forma. Lekerekített élet. (...) Nincsenek elvarratlan szálak. Ha mégis, rögtön / elvarrom őket. Hiába minden, nem tudok / szabadverset írni. Szabadvers nincsen. / Szabadság sincsen. Talán csak a szótárban. / Mint fél pár cipő baleset után az út közepén.” (57. p.) A verssorokra tagolt szabadvers kötöttebb, mint az esszé, viszont a szonetthez képest jóval tágabb teret biztosít a kibontott és végigvitt reflexiónak. Köztes formának, köztes létnek bizonyul, amelyben újra és újra meg kell teremteni a viszonylatokat oldás és kötés között, újra és újra ki kell szabni a mértéket. Szükség van a kályhára, ahonnan az ihlet tánca elindulhat, és ahová visszatérhet.

Nemcsak a szonett tételes említése kapcsolja össze az ebben a kötetben művelt versformát a korábbi kötetekkel, hanem jól érzékelhetően az is, hogy a kötött formák itt is nyomokban fellelhetők: a felvillanó képekben a haiku intenzitása, majd a képekhez fűzött gondolati asszociációkban a szonett feszessége, miközben a prózastílus felé hajlított versszöveg az esszé szabadságával kísérletezik. Egy haiku tömörségé-

hez mérten a szabadversben elegendő tér nyílik a néhány szótagban exponált kép kibontására, ebből is kialakul egyfajta versforma, ahogyan valamely indító képből reflexió születik, ahogyan a konkrét szituációból általános érvényű belátás kerekedik, ahogyan egy konkrét helyzethez kapcsolódó felismerés térben és időben eltávolító perspektívába helyeződik. Így megteremtődik annak a lehetősége, hogy a versszöveg, amolyan szonettesen, csavarral, nézőpontváltással, sokszor éppen a versre vonatkozó reflexióval érjen véget. Mint például a *Konzerv* című vers végén: „Fogalmam sincs, hogy ezt akartam-e utolsó / mondatnak. Egy ilyen történetben egyáltalán / van-e utolsó mondat? Vagy ez is fordítva van, / és csak ezután kezdődik tulajdonképpen / a vers, amit úgysem leszek képes megírni?” (27. p.)

Markó Béla nemcsak a forma szintjén kedveli a váratlan megfordításokat, a gondolatok fűzésébe is előszeretettel lop be paradoxonjellegű belátásokat. Ilyen a szabadságra vonatkozó felismerés *A rendszerváltás hasznáról* című versből: „A szabadság / kiábrándító is lehet, mert megmutatja, / hogy minden hiába, nem tudsz csak úgy / elrugaszkodni a földtől, és nem vagy képes / repülni, mint a madarak. Legalább / úgy, mint a verebek. Vagy akár a varjak. / Ha szabad vagy, megbizonyosodhatsz arról, hogy minden viszonylagos.” (72. p.). Az eszmei értelemben vett szabadságtól visszakanyarodva a formai értelemben vett kötöttséghez: a szabadversben is viszonylagossá válik a szabadság, megmutatkoznak a határok, a keretek. Talán ebből a kötöttség, azaz forma iránti vágyból ered a sorközi szünetek, rövid mondatok és lélegzetvételek *staccatója*, amely a soráthajlásoknak, a gondolat sorvégeken való túlbillenésének *legatójával* máris formát, ritmust, zeneiséget eredményez.

Nemcsak a forma, hanem érzékelhetően a versszövegekben reflektált témavilág is megszabja a műfajválasztást, szükségessé teszi a szabadvers nagyobb lélegzetű formátumát. Annál is inkább indokolt a képekhez fűzött, kifejtett és végigvitt gondolatfutam, mert a kötetben nagyon sok emlékkép bukkan fel, ami megkívánja az emlékképhez tartozó emlék narratív felidézését, a múltbeli történések elmesélését, mindazt, amihez nem elegendő a haikuban rendelkezésre álló pár szótag, hanem amihez már mondatok kelljenek. Főként az első, *Bejárat* című részben csoportosított versekben előkerülnek a gyermekkori emlékek, helyszínek és szereplők, az ötvenes évek („Sarlós, kalapácsos világ volt”,

Csalánvers, 34. p.), a bolt előtt az anyára várakozó kisgyerek, az osztóvátán Beethovent – vagy talán inkább Bartókot? – játszó anya, a falusi élet epizódjai, kisvárosi pillanatképek. A gyermekkori vonatozás a gőzösön Kézdivásárhelyről Sepsiszentgyörgyre, amikor még veszélyesebb volt kihajolni a vonat ablakán, ahogyan a múlt rendszerben gyerekként ezerszer elolvasott felirat is nyomatékosan megtiltotta: *E pericoloso sporgersi*. A *Még egyszer kihajolni* című vers Szindbádós nosztalgiája jól példázza a konkrét emlékből születő elvont reflexiót: „annyit tudtunk, hogy a mozdony / felől nemcsak gőz, hanem szikra-özön is / száll hátrafelé sokszor, Fiastyúk, Méhkas, / Sarkcsillag, Szépasszony-legyezője, / berepülhet a szemünkbe a szikra, / és telefonpóznák rohantak el egymás után / egészen közel hozzánk, azokra is kellett / vigyázni, hányszor és hányszor kihajoltam / azóta az életemből” (24. p.)

A hangsúlyosan önéletrajzi indíttatású – de a téma elemeléseiben, az általánosító elvonatkoztatás révén az interszubbektivitás lehetőségét megteremtő – versszövegek visszatekintő, összegző jellegűek. A megszólaló számot vet az egyszerre távolodó és közeledő múlttal, a mindig változó jövővel, miközben a figyelem a jelen pillanat apró rezdüléseire, a kertből behallatszók éjszakai tücsökciripelésre, hajnali rigófüttyre irányul: „Felhők, fák, madarak, / ember. Kint és bent. Végre egy rigófüttyel / szállhat ide-oda a lelkem, amíg teljesen / megvirrad.” (*Álomittas világ*, 87. p.) A kötetet nyitó, invokációként álló elővers olyan költészetért fohászodik, amely kapcsolódni tud az érzékelés hópehelyszerű könnyedségéhez, légiességéhez: „Csupa / lebegés, illanó érintés, könnyecseppek / nyoma a bőrön. Legyen ilyen könnyű a vers is!” (*Könyörgés versért*, 7. p.). A fohász meghallgatásra talál a külvilág apró benyomásainak befogásában, az észleletek és érzéletek szavá, poézissé alakításában. És legalább annyira jelentős mértékben a kötetben foglalt versek erőteljesen képi, vizuális meghatározottságában. Az imagizmus és a gondolati költészet hagyományát ötvöző versek azt tanúsítják, hogy ezek a költői hagyományok nem zárják ki egymást, összeegyeztethetők, hiszen éppen valamely látványelem, az ébredező révületben észlelt benyomás, vagy akár a képzelet képei indítják el a reflexiót, az emlékezést.

Miközben a versben a szavak képeket hoznak létre, és a képek szavakká alakulnak, nehéz megmondani, hogy mi van előbb, a szó vagy

a kép. Viszont érezhetően sokszor egy kép képezi a reflexió kiindulópontját, legyen az a külvilágban észlelt látvány vagy a régenvolt időkből felidézett emlékkép. Ahogyan Nádas Péternél elbeszélő művészetében is: „Először a kép, s aztán a szó”.² És Mnemosyné ténykedése a kettő összerendezésében. Nádas kognitív pszichológiai, filogenetikai mélységekig vivő gondolatát tovább idézve: „Igen tünékeny egy kép, meg kell adni, de visszaidézhető, amiről szintén Mnemosyné gondoskodik. Először a kép, a hang, az íz, a tapintás és az intuíció, csak ezután jött hozzá a szó. Ezekre a sokszorosan ellenőrzött szavakra épült rá a fogalmak világa, s ez a tudatban a mai napig ebben a sorrendiségben maradt fenn. Nem az én tudatomban, mindenki tudatában. Azaz vannak élményeink és emlékeink egy szó előtti, kizárólag érzéki benyomásokból összeálló világról, amit szintén Mnemosyné hív elő. Mnemosyné találja el a kollektivitásnak azon szintjét, közhasznú nevén a szenzualitásunkat, az érzékszervi észlelés szintjeit, ahol nemcsak egymással vagyunk egyenlők, hanem még az emlősállatokkal, bizonyos madarakkal és a hullókkal is. Ez pedig a hivatás harmadik regulája. Előbb a kép, aztán a szó.”

Ennek az atavisztikus képiségnek a visszakeresésén, az érzékek szinkretizmusán alapul a líra logikája, ezt a vágyat fogalmazza meg az indító vers is. A beúszó képek, látványok, víziók és emlékek vizualitásával aztán a szavak hivatottak kezdeni valamit – bár Markó Béla hangsúlyosan „mondat”-ot mond, ahol megszokott módon a „szó” állna a költészet metaforájaként. Ebben a kötetben a megszólalót a mondat poétikája foglalkoztatja, újra és újra a „mondat” mibenlétére kérdez rá, amelyet érezhetően a szabadvers „szintaxisa” indokol. Van úgy is, hogy a nyelvi reflexióval indít a vers: „Kezdőmondatot kell választani.” És jönnek a képek, a folytatás alternatívái: „Apámat / kerékpározni tanítottam a Barompiacon. / Paradicsomos halkonzervből kitűnő / halászlét lehet főzni. Ahányszor a szürke / bádogon végighúzom a körmömet, mindig / libabőrös leszek. Ilyesmik.” Majd ismét a versre való reflexió: „Kérdés, hogy ezek közül melyik mondat keltheti föl / leginkább az érdeklődésünket. Mármint / az olvasóét. Én talán a kerékpározásról / írnék verset.” (*Konzerv*, 26. p.) Ahogyan ebben a versszövegben a kép és a (meta)nyelvi reflexió, úgy alternál az egész

2 Nádas Péter: *Szépírás mint hivatás*. Budapest, 2023, Jelenkor Kiadó, 66. p.

kötetben a kép és a gondolat, az érzékek könnyedsége és a gondolatok súlya, pont és ellenpont, kontrasztos harmóniában.

Van-e értelme verset írni a versről? „Nincs értelme a versről verset írni,” a sor máris a kijelentés ellentmondásosságának forgóajtójába léptet, hiszen a sor a versről szól, aminek nincs értelme, de mégis leíródott. A *Tiszta ablak* című vers első sora ez, majd tovább folytatódik a kérdés boncolgatása: „Ezek szerint mégis lehet verset írni / a versről? Vagy inkább a versírásról? / Ami nem pontosan ugyanaz. Hasonlít / mégis. A lópatkolásról lehet? Esetleg / a tetőfedésről? Az ablaktisztításról? / Igen, itt érdemes elidőzni. Ha a forma / semmi, akkor a versről szóló vers is láthatatlan.” (54. p.) Verset írni annyit tesz, mint megtisztítani az ablakot. Egy hosszú évszázadnyi modernizmus és avantgárd médium-orientáltsága után ez a fejtegetés nyilván nem téríthet vissza a valóság elérhetőségének, a reprezentáció áttetszőségének eszméjéhez. A kijelentés inkább provokatív, és ahogyan újra feldobja a valóság és reprezentáció viszonyának problémáját, René Magritte *La condition humaine* című képét juttatja eszembe, amelyről Rényi András ezt írja: „Magritte a képnek mint a világra nyíló ablaknak a reneszánsz metaforáját festette meg: mintha a festett felület is áttetsző ablaküveg volna. [...] Magritte képe, amely aligha véletlenül viseli a *La condition humaine* címet (ezt talán így fordíthatnánk: *Ilyen az ember*), a világ szépségének és egyértelműségének illúzióját kergető emberi természetre mutat rá – arra, hogy olyan vakon nézünk keresztül a vásznon, mintha az üveg vagy tükör lenne –, és gond nélkül rámondjuk a látottra, hogy micsoda: ez itt egy kert, ez meg Rembrandt.”³

Az ablak megtisztításának művészettörténetileg terhelt és provokatív gesztusában érzésem szerint nem az ablakra, hanem a megtisztítás aktusára helyeződik a hangsúly, amely nem számolja fel az ablakot, hanem megteremti a valóság megfigyelhetőségének feltételét. Amelyből aztán vers lesz/lehet. Vagyis a valóság és reprezentáció, élet és írás közti határ átlátszóvá tételének gesztusa írja vissza a határt, paradox módon, a reprezentáció játékába, és fordítja a figyelmet a reprezentációra, akárcsak Magritte ablak elé állított, a valóságot(?) ablakszerűen mutató, átlátszó(?) festménye a festménybeli állványon. Az ablak

3 Rényi András: *Az értelmezés tébolya*. Hermeneutikai tanulmányok. Budapest, 2008, Kijárat.

megtisztítása is egy kép *voltaképpen*, miközben a világ és a kép viszonyáról a modernizmus hajnala, de különösen Heidegger óta már nem gondolkodhatunk hagyományos módon: „A világgép lényegi értelemben tehát nem a világról alkotott képet jelenti, hanem a képként fölfogott világot.”⁴

Hogy mégis mennyire van értelme a versről verset írni, az is jelzi, hogy nem egy versnek ez a témája a kötetben, különösen a *Tiszta ablak* címet viselő részben. *Az első sor* című szöveg *ars poeticaként* emelkedik ki a többi közül, első sora természetesen az első sorról szól: „A legnehezebb az első sort leírni.” (47. p.) A második sor afölött ujjong, hogy „Íme, most éppen kijátszottam a sorsot.” Majd egyre nagyobb ívben tematizálódik a versírás, „Megtörténhet, hogy egész életedben / az első sort írod.” És egyre bizonyosabban körvonalazódik, hogy legyen bár meg az első sor, vagy a második, majd utána a többi, legyenek meg bár a nagy szavak, mint haza, szerelem, költészet, mindez még nem szavatolja a felrepülést. Megtörténhet, hogy még le sem íródott az első sor: „De vár valahol a legelső mondat. Haláloed előtt / írd le, és hagyd, hogy folytassa más! / Akkor már hihetetlenül könnyű lesz repülni. / El fogsz rugaszkodni a kötől, a fütől, a fától. / A legelső mondat előtti sok-sok mondatodtól. / Hogy végre kitalálhasd saját hazádat.” (48. p.)

Haza, szerelem, költészet – mindezen témákat fellelhetjük a kötetben. Viszont *Az első sor* reflexióinak tükrében nem a nagy szavak pátosza teszi a költészetet, hanem ezen fogalmak árnyalása, relativizálása, a személyes szférán való átszűrése, a használatukkal kapcsolatos irónia és rezignáció, valamint a fogalmak különböző jelentésmezőkben való újraértelmezése. Ilyen jelentésváltozáson megy át a haza fogalma. Az első részt indító, *Messziről a múlt* című versében a haza még az itthon maradás és elmenés kontextusában jelenik meg, Tompa Mihály versére, majd Kovács Kati dalára utalva – „szívet cseréljen az, aki hazát cserél. / Igen, egy elkeseredett költő írta egykor, / a tizenkilencedik században, aztán / sláger is lett belőle napjainkban” (11. p.). A *Fűcsomók* című kötetzáró ciklusban, a Balla Zsófiának dedikált *Írtál egy hazát* című szövegben, Kolozsvár felidézése mellett már a versben fellelhető hazáról van szó, Balla Zsófia verseinek visszatérő témájához is kapcsolódva:

4 Martin Heidegger: A világgép korszaka. *Vigilia*, 45. évf. 3. sz. (1980. március): 171-179., 176. p.

„Amikor verssé válik a haza. Sehol sem lelhető már, / csak a versben. (...) Írtál egy hazát, Zsófi! Ha olvasom, / én sem vagyok hazátlan.” (161. p.) A haza fogalma ily módon kikerül a közéleti (költészeti) kontextusból, az „elképzelt haza” (*Földrajz*, 37. p.) a versben megtalált otthon gondolatává alakul át. A rekontextualizálás játékos is lehet, amint az Illyés Gyulától származó jól ismert idézet, a „haza, a magasban” egy méhes kaland apropóján az „odú a levegőben” (*Méhek a magasban*, 183. p.) kifejezéssé parafrázálódik.

Ekképpen dialogizálnak a kötet szövegei az irodalmi hagyománnyal, régebbi és kortárs szerzőkkel és műveikkel, így idéződik fel a szerkesztőségi szobára való emlékezés kapcsán Székely János juharfája, vagy egy kutyasétáltatás kapcsán Dsida Jenő Tinti kutyája. Miközben nem föltétlenül származik tanulság abból, hogy egy kutyasétáltatás verstémává avanzsál, a lánc azért mégis „megcsörrent” néhány kérdést a vers végén: „Be kellene fejeznem már a verset, / csak még mindig nem tudom, mi a tanulság, / pedig nyilvánvalóan azért mondtam el, / hogy tanulhassunk belőle valamit. De mit? / Azt, hogy csörgetik a láncot, és akkor itt van / a szabadság? És hogy példázat lesz mindenből / körülöttünk? Persze a lánc mindenképpen csak / lánc, ezt nem lehet letagadni, és nem is kell. / Vagy hogy gyűlöletes bármilyen rabság? / És a szabadság mikor szabadság? Ha teljes? / Ha részleges? Ha lelkes? Ha túlélhető? / Hever a kutya a napon, és nézi a kezünket.” (*Tanulság*, 95. p.)

A mindennapok apró örömeire ablakot nyitó, *Világosság* című részt, amelyben a *Tanulság* című vers is található, a párkapcsolat, az emberi kapcsolatok, az ént a másikkal összekötő érzések és értékek mentén kutakodó, *Kihangosítás* című versciklus követi, amelyben a szerelem, a szeretet, a boldogság rejtélyes mibenléte, a hűség paradoxona („Am csakis / akkor leszel hűséges, ha képes vagy / hűtlen lenni ahhoz, aki voltál. Aki volt ő is.” – *Mi a hűség?*, 127. p.), az együttlét megtartó ereje („Külön-külön / a régiek leszünk, de együtt nap mint nap újak.” – *A másodperc töredéke*, 117. p.) válik a reflexió tárgyává.

Az utolsó két ciklus – *Mind közelebb, Fücsomók* – az egyetemes emberi dimenzió felé nyit, a tekintet a (történelmi) távlatokat keresi. A tenger képével tágul a perspektíva, majd olyan nagy témák között kószál a versíró *flâneur*, mint élet és halál, jelenlét és hiány, szép és rút, test és lélek, egyén és közösség, Isten és háború. A háborút a témával dacoló

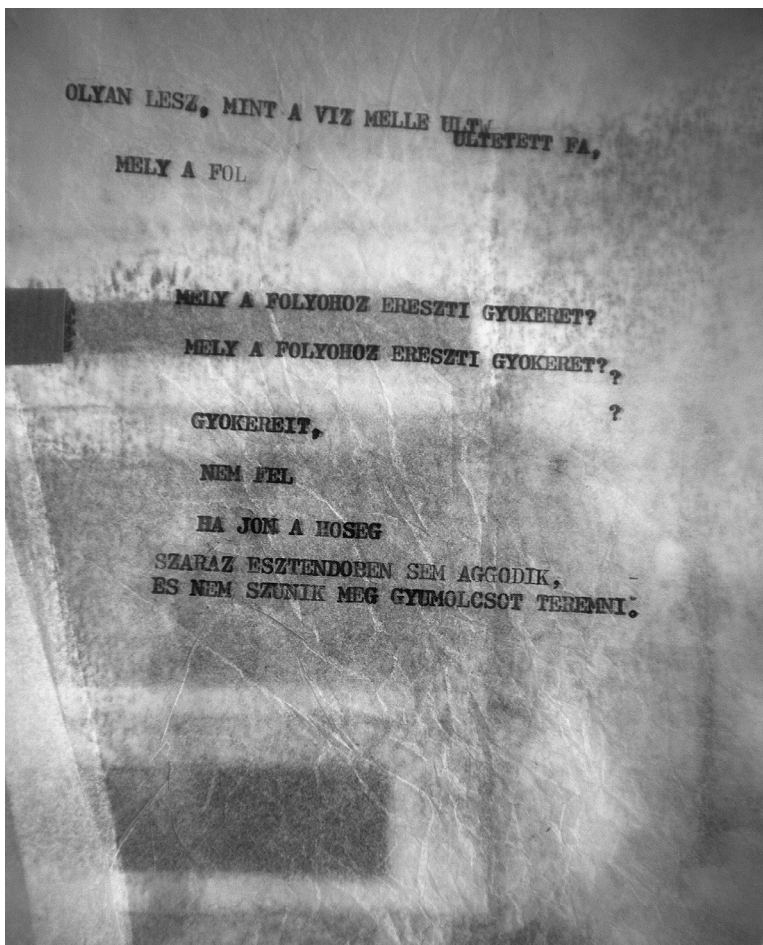
ellenállás avatja témává, a költő nem akar „megrázó” verset írni, „Nem azért, / mert fegyverek közt hallgatnak a múzsák. / Éppen ellenkezőleg, százával állnak sorba, / hogy átléphessék a határt a háború / és a béke, a valóság és a költészet között.” (*Határátlépés*, 166–167. p.)

A kötet címét kölcsönző versre a kötet végéig várni kell, de ott annál hangsúlyosabban exponálódik a téma, ami nemcsak ebben a kötetben foglalkoztatja Markó Bélát, erről többek között a *Rekviem egy macskáért*⁵ – szintén kötetcímet adó – esszéjében is ír: a rendszerváltás óta hogyan állunk a közösségi értékekkel? A *Már nem közös* című vers a múlt rendszerbeli „végső harcot”, „közös küzdelmet” idézi fel ironikusan, aminek a zászlaja alatt csattogtak a tornacipők a korabeli felvonulásokon. De mi van ma? Pontosabban, mi nincs, a közösségi ideológia zászlaját sutba dobó és helyette az egyéni érdekek szlogenjeit zászlóra tűző mai atomizálódó társadalomban? A közösségi értékek egyre inkább elmélyülő válságában a „harcot” az „arc” váltja fel, mindannak az előtérbe kerülése, ami szétválaszt bennünket ahelyett, ami összeköt. Marad a tükörbe meredő, a tétova jövőt fürkésző magányos tekintet, a keserű szembenézés: „Ma már legfeljebb / csak annyi, hogy: ez az arc lesz a végső. / Nem paródia. Súly. Tét. Ok. Cél. / Lent. Fent. Csend. Föld. Ég. Egyedül. / Már nem közös, nem lobogó, nem zeng. / Tükörbe nézek hosszan. Hiába.” (*Már nem közös*, 184. p.)

A megszólaló hangját mindvégig a kötetben egy, a világ és benne az egyéni és közösségi lét változásait, a múltat, jelent és jövőt megérteni vágyó, intellektuális, elemző attitűd jellemzi, amely időnként argumentatív, perlekedő hangnembe csap át. Miközben egy fegyelmezett, a dolgok pontos helyét megkereső, a megfelelő szavakat – mondatokat – kitartóan próbálgató költői alkat bontakozik ki a kötet versteljesítményében, a költő képe nyíltan is tematizálódik a szövegekben. Ez a kép vállaltan más, mint a romantikus költőideál: „Nem lobog utánam a sálam. Nem csúszik / félre a nyakkendőm, mint más költőknél szokás.” (*Fél pár cipő*, 57. p.) Inkább olyan, mint ami lehetőséget teremt egy humoros, fordulatos verszárlatra: ahogy hunyorog az ember a vízből vagy a moziból kijövet, „Ilyen lehet / a feltámadó Jézus. De ha ez túlzásnak / tűnik, maradjunk annyiban, hogy ilyen / a költő, aki épp befejezte a verset.” (*Hullámvás*, 45. p.)

5 Esszé, publicisztika, 2011–2014. Pozsony, 2015, Kalligram.

És ilyen a recenzens, aki épp befejezte az írást. De ez még nem az utolsó mondat. A *Már nem közös* összegző jellegű, a korábbi kötetek szellemiségét továbbvivő, ugyanakkor a folytatás ígérését hordozó verseskötet. Még egy mondat. Nincs tanulság. És még egy. De a feladat adott, a vers hívása örök.

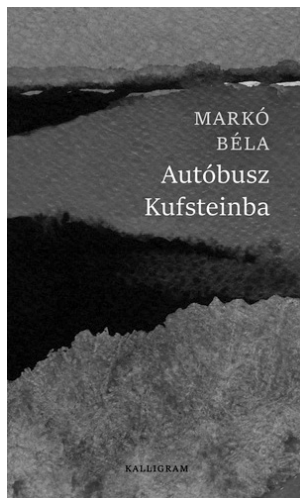

Töredékek (részlet)

Csapody Miklós

ÉLET- ÉS HALÁLRAJZ

Markó Béla állítólag sokat ír. Képei úgymond megkoptak, nyelve hétköznapivá, tárgyi világa egyhangúvá, gondolati egyneműsége unalmassá vált. Zavarba ejtő termékenysége gyanút kelt, ami aggályos a minőségre nézve, mert mintha monoton tömegtermelést folytatna automatizált „szonett- és szabadversgépezetének” gyártósorain. Mire ez a grafománia? Aki Markó gyakori jelentkezését lírája felhígulásának gondolja, az ihlet fogyatkozása miatt aggodalmaskodik, talán ettől tart, pedig a költő már a rendszerváltozás előtt is nagyjából két évente adta ki verseskönyveit. Hasonló ellenérzésekkel, hogy csak néhányat említsünk az elődök közül, mozgalmasan gazdag utóéletében sem találkozott volna Szabó Lőrinc, aki ötvennél több verseskönyvvel gazdagította a magyar irodalmat, Weöres Sándor, aki talán százat, Juhász Ferenc, aki nagyjából hetvenet, de a „szonettgyáros” Tandori Dezső sem, aki prózával, esszéivel, műfordítással több mint négyszáz művet hagyott maga után. Nekik is az írás volt az életük értelme és kifejezője, nem rutin, hanem létforma: életerő, mondanivaló, líra és filozófia. Tudták, hogy a költőnek alaposan fel kell dolgoznia – mi mást, mint a saját életét. Azokat a kortársakat sem érdemes hosszan sorolni, akik nagyon ritkán hallgatnak, azt pedig, hogy az idősebbek közül új formát keresve ki hányadik virágzását éli, legfeljebb néhány kritikus számolja. Markó számára a szabadvers is formakeresés: „meg tudjuk-e találni azt a formát, amiben megragadható az életünk, verset tudunk-e írni abból, ami az életünk” (Péter Blanka: „*Mások nem olyan örültek, hogy visszatérjenek*”). Ha meglesi, „mindenből lehet vers”, pedig magának is szinte már-már letagadta, hogy „van

mögöttem egy politikai tapasztalat, és utána rájöttem, ez az életünk, ezt kell megírni, ha jó, ha rossz, akár sikerélményünk, akár kudarcéretetünk van ezzel kapcsolatban” (*Markó Béla két élete*. Háromszék, 2024. júl. 28.). Az újra elővett forma a történetek előadására különösen alkalmas, oldott, ám feszesen szerkesztett történetmesélő hosszúvers. Legújabb könyve a huszonhatodik verseskötete,¹ nem számítva gyűjteményes, válogatott, idegen nyelven megjelent verseit, esszéit és egyéb munkáit, összesen több mint hetvenet. Az irodalomban biztosan nem igaz, hogy a kevesebb több, olykor mégis mintha inkább méltányolnánk a szűkösebb termést, jobban örülnénk a szűkszavú költőknek (könnyebb felfigyelni a ritkán jelentkezők újdonságaira). Pedig Markó nem tesz mást, mint örömmel és módszeresen dolgozik. Sokat ír. Ráadásul egyszerre intellektuális, sztoikus, elégikus, sőt érzelmes, bár az, hogy „valaki hetvenkét évesen verset írjon, nem igazán illik a magyar kultúrán belül kialakult költőképbe. Nálunk a költők vagy nagyon fiatalon meghaltak, vagy elhallgattak, legfeljebb írtak őszikéket, esetleg nagyon higgadt, nagyon prózai, nagyon távolságtartó lírát műveltek még egy ideig, mert az végképp nincs benne a kultúránkban, hogy hetvenkét évesen még szabad érzelmesnek lenni” (Jenei Gyula: *A versektől a politikáig – oda és vissza*).

Amikor másfél évtizede minden reális feltételezés váratlan cáfolataként kiderült, hogy a költő, mint Jairus leánya, nem halt meg, csak alszik, sokan üdvözölték az irodalomba való visszatérését. Azóta sem tudja elkerülni, nincs is ellenére, hogy minduntalan a politikáról kérdezzék, pedig nem bánja, hogy „stallum, státusz, stigma” (*Önéletrajz Napút* évkönyv, 2021) régen a múlté. 2010-ben, újabb pályaszakasza kezdetén, amikor a *Tulajdonképpen minden* szonettjei végleg visszavezették az irodalomba, „Nemcsak a magánélet jött vissza, a szerelem meg minden más, ami fontos az életünkben, de visszajött a szembesülés az elmúlással, a mulandósággal, az örökkévalósággal.” (Kőrössi P. József: *A magyar kártya*) Közben „fölfedeztem egy mikrovilágot, amiben azért benne van a makrovilág is” (Fekete Vince: „*Mi csak postások vagyunk...*”): a kertet, lírájának közhelyesen hétköznapi, mégis kimeríthetetlen tárgyát. Azért kimeríthetetlen, mert „Ha verset írunk, nem az ajtón, hanem az ablakon jutunk be a szavakba, és egészen máshonnan

1 *Autóbusz Kufsteinba*. Újabb versek. Pesti Kalligram. Bp., 2024.

érkezünk oda, ahol az ajtón belépve tulajdonképpen már sokszor jártunk. Ettől viszont akár az until ismert világ is egészen más lesz egy csapásra, izgató és lefegyverző.” (*A költészet rendeltetészerű használatáról*) Mire való a vers? Mindenre, ami a világban vagy azon túl látható, létező, de felfoghatatlan: „Ugye nem gondoljátok, / hogy nem erről szól az irodalom?” (*Mire való az irodalom?*) A vers minden: az élet és a halál, de „Nem háború. Nem béke. / Legyező csupán”: a fülledt teremben „Kisantikál a mikrofonhoz / a sok nyugdíjas Eminescu, és többen is arról elmélkednek verseikben, / hogy mire való a vers. Végigélni egy életet / azon töprengve, hogy mire való az élet? / Elgondolkozom ezen én is. Mármint / az életen. Vagy mégis inkább a versen”, a sajátján, amit egy román költő legyezőként használt. „Csak az tévesztett meg, hogy nem a papírt, hanem a verseket kérte.” (*Legyező*) Markó eljátszik a versben végrehajtható (?) végletes nyelvi redukció, a vers felszámolásával fenyegető „tömörítés” gondolatával is: az élet szót „minek leírni? Leírom / mégis, aztán élvezettel húzok belőle. Mintha / megpróbálnám bizonyítani, hogy úgyis benne marad, ami igazán fontos. Nem élet. / Nem halál. Egyetlen leütés. Szóközzel együtt.” (*Szóköz*) Ezzel szemben máskor csendes öniróniával vállalja, hogy „Az utóbbi időben testesebbek lettek / a verseim. Ki is fakultak. Szürkültek. / Fehéredtek [...] / igazodik hozzám, amit írok. Vagyis / a költészetem. Olykor én is így nevezem, / ha némi pátosszal gondolok vissza arra, / amit eddig megírtam. Mostanában például hetvenkét évesek a verseim. Már az is / elégtétel, ha nem változnak gyorsabban, / mint én [...] mind lassúbb, / mind bőbeszédűbb verseket kell írnom.” (*Életmű*) A költő dolga azonban „Fényleni ott is, ahol / sokkal nagyobb fény van”, mint Istennel való, kételyekkel teli kapcsolatában, amikor „Bevilágítom, ami úgyis / látszik minden részletében. Hozzáteszek / ahhoz, ami elviselhetetlenül teljes.” (*Fény a verandán*)

A szonett nem marad ki az *Autóbusz Kufsteinba* versei közül sem, a többi, néha rövid sorokba tördelt prózának tűnő szabadvers, hagyományos, kötöttebb forma kevert ritmussal, négyes jambusokkal, némelyik kidolgozatlan vagy kevésbé sikerült, hirtelen fennakadó zárlattal (*Tökéletes büntény, Belül maradni*). A hatos ciklusszerkezetbe (*Pillangóhatás, Tettenérés, Belül maradni, Felejtés, Legyező, Hattyúhús*) szerkesztett ötven darabot a két, hangsúlyosan dőlt betűvel szedett ikerszonett foglalja keretbe. Az első a tapasztalatok és tanulságok visszatekintő

leltára, a második befejezetlen, talányos folytatás. A máris összegző *Életrajz szonettben* áttetsző vázlat, talán „megvasalt ládika” (*Rövid, korszerűtlen kiáltvány*) a belé rejtett múlt regestrumával, vagy bezárult kapu, kijárat a múltból, bejárat a jelenbe, kezdet és előhang. Az emelkedett hangú, súlyos számvetés a megtett út elégikus, pátosztalan mérlege: „Azt hittem, elfelejtetem a formát, / pedig nem tűnt el, valahol belül / tovább él, és mint víz alól a korlát, / amikor kell, majd úgysis felmerül, / [...] csupán egy-két kanyart / vághatott le a víz, bizonyoságképpen, // hogy lázadt egykor, s hogy amit akart, / teljesült is belőle valamennyi, / talán kevés, ám mégis több, mint semmi.” Másféle összegzés a kötetzáró *Halálrajz szonettben*, köztes állapot, töprengés, kétely és megnyugvás: „nem én voltam, s nem is én leszek // a vers előtt, a vers után. Belátni / kezdettől, hogy a tizennegyedik? / Hogy többre semmiképpen sem telik? // És kevesebbre sem? Történhet bármi, / ugyanakkor érsz csak ugyanoda? / Íme, a versem utolsó sora” – amely nem az utolsó szonett szabály szerint tiltott tizenötödik, hanem a még megíratlan következő vers első sora lesz.

A nyolcvanas évek végén megszólaltatott egzisztenciális szorongás, hiány, félelem és rezignáció Markó későbbi költészetében elmélyült szemlélődés forrása és tárgya. Friss könyvének fő motívuma, mint már régóta, a meglett szerelem, szeretet, boldogság, a magánélet nyugalmas intimitása mellett ismét a gyermekkor és a családi múlt. A személyes-közösségi önazonosság, haza és otthon, a kert, Isten, a betegség leselkedő árnya, az öregség és az elmúlással való szembenézés, a jelen hétköznapi eseményei, bornírt, olykor kilátástalannak látszó valósága. És a friss gyász, Kovács András Ferenc halálakor: „A költő temetése csupa könny. Majdnem / mindenki temetése csupa könny. Csakhogy / most a költőt kísérjük utolsó útjára. A költő / temetése csupa sár”, míg a sírásó angyal „Lapától. Énekel. / Néha tercel is az angyal. Nem ismerheti / a lenti harmóniát. Most már tudom, hogy / a tiéd ez a költő, Uram. Jobban tiéd. Hiszen / a könnye itt marad. A kínja is.” (*Az angyal éneke*) A kezdettől kedvvel használt autóbusz-jelkép az új kötet címadó versében is a külvilág köznapi tárgyi elemének poétikai felhasználása, de már nem lírai helyszín, mint egykor a *Mindenki autóbuszában*, ahol a kívülről zárt térben megőrzött belső szabadság, végső soron Erdély metaforája volt, otthon, haza és vágyott szabadság tűnékeny zárvánnya. Akkor a költő a hiány szorongatásában az állandó bizonytalanságtól

igyekezett szabadulni a szonett belső biztonságát kínáló rácsa mögé bújva, most azonban „semmit sem ér, ami biztosra / vehető. Ami pontosan kiszámítható.” (*Megfelelő idő*) Akkor „Az autóbusz párás ablakán át / itt-ott kilátni, de minek? // [...] nem számít, honnan és hová, amíg / kint él az út s a cél bennünk lapít”, most a busz Kufsteinba indul. Amikor a „forradalom” után kitört a demokrácia és a vadkeleti piacgazdaság, megindult a világtörés, „Olcsón / szerzett Marosvásárhely néhány kimustrált, / de még működő autóbust. Többek között Ausztriából. [...] // Nem festették újra, a német / feliratok is ott maradtak érintetlenül. / Az autóbuszok hátsó ablaka alatt hatalmas / betűkkel azt írta: Kufstein.” (*Autóbusz Kufsteinba*) „Jobb egy kissé viseltes Nyugat, / mint egy vadonatúj Kelet.” Markó látomásában Kazinczy azóta is ott utazik a megviselt buszon, útban talán még Kassára, vagy fogsága után már csak Széphalomra, ahol költők levelei várják, vagy az áhított szabad világba, próbaképp kíváncsi társasutasra. Induláskor „kinéz a hátsó ablakon. Nehéz felismerni. Olykor egy kisfiú, máskor cigányasszony, néha / kucsomás parasztember. Álcázza magát”, miközben „Csupa vers a világ. Van járat mindenfelé”: Mohácsra, Fehéregyházára, Világosra, Aradra és még sokfelé a világban és a történelemben, újabban Bucsára.

Az egyszerű előbeszédben előadott anekdotikus, elégikus történet- és emlékmotívumok, életrajzi töredékek, élő alakrajzok is az emlékezés, a közelítő elmúlás és a bizonytalanok sejtett örökkévalóság versei. Finom átmenetekben folytatják egymást, visszatérnek, újra elágaznak, összekapcsolódnak a gyermekévek, szülők, nagyszülők, olaszteleki és Amerikába szakadt rokonok történetei (*Verselemzés, Pillangóhatás, Bukolika, Üres csupor, Tagadás*), a család versei, a család kutyájának pusztulását idéző, megindító hangú kvázi-ciklus (*Tekintet, Vigyáznom kell, Várakozás, Felejtés, A teremtés maradéka*) és a többi motívum, helyszín, név és történet (a Szent Anna-tó: *Rövidítések, Telekkönyv, Tengersizem*, az örök Petőfi: *Költők népe, Dirib-darab hazám, Képes beszéd, Hattyúhús*, a '89-es sorsfordító december: *Közvers, Megfelelő idő, Ceruzacsonk, Svédasztal*). Markó sztoicizmusa nem lemondó vagy egykedvű, hanem egyszerre boldog és szorongó, ironikus, fanyar, olykor alig izlelhetően keserű. Véletlenül felcsillan még olykor ártatlan száraz humora is: jóval a diktatúra bukása után, amikor az irodalom már rég felszabadult a cenzúra alól, a Maros megyei önkormányzat elnök-

asszonya felháborodva azzal hívja fel a kultúrát is felügyelő miniszterelnök-helyettést, hogy a nemrég még általa szerkesztett *Látó* friss száma „tele van fasszal”. Ilyenek az írók, feleli Markó, „Írjanak, / amit akarnak. A ti dolgotok vigyázni arra, hogy megjelenhessenek. [...] / Hazamentem, elővettem / a lapot, tényleg tele volt fasszal. Hát lehetne / valamivel kevesebb, gondoltam. De be kell / pótolni az előző negyvenvalahány évet. [...] nem tudom, vajon nem ér-e többet mégis / a hiány annál, amit már nem lehet elképzelni.” (*Svédasztal*) A történetmesélés során egybeolvad leírt esemény és lírai kommentár, felvillanó asszociációk láncolata követi egymást az emlékezésben: „Hullámzó tenger voltam én is / egykor. Próbálok emlékezni. De csak üres / csigák, kiszáradt kagylók, poros kavicsok” (*A teremtés maradéka*); „Az ismeretlen / jövő nem érdekel, csak az emlék. / Megtisztítva, majd újrakezdve”, ám talán mégis „Jobb lett volna / felejtetni a múltat. Mégsem / abba halunk bele, amit nem / ismerünk. Inkább abba, hogy / azt kezdjük keresni, ami volt. / Nem szabad emlékezned, ha / élni akarsz. El kell fogadnod, / hogy másképp főz most Isten.” (*Recept*)

Az *Életrajz szonettben* a gondolati bevezető első tekintetre logikai-jelentéstani játéknak látszik: „A haza nincs. Csak lesz. / Legalábbis ebben reménykedünk”, de létezik az otthon: „Egy ház, egy udvar, egy kert. / Meg természetesen néhány ember, / akiket szeretsz”, ám „Ha otthon vagy, nem mehetsz haza” akkor sem, ha „Hazakíváncozunk szüntelen. / Hazamegyünk nap mint nap. Miközben / nincs is hazánk. Erről szól az életünk.” A hazaszeretet, a nemzet, az érték- és hagyománytudat Markónak versben és esszében egyaránt hangsúlyos gondolköre, korábban is ezt kutatva jutott el szülőföld, ország, haza, otthon talán legkevésbé nyelviileg bonyolult történelmi-lélektani ága-bogához; „Van egy különleges országom, Magyarország, és van a hazám. Ez a haza nem Románia, annak csak egy része, tehát ezzel is baj van. Mégis létezik.” (Lengyel László – Markó Béla: *Engedd hazámat értenem*) Kétségkívül Erdély a haza, mert ez a szülőföld; „álomhazám Magyarországon, a valóságos országom pedig Románia, mert itt élek.” (*A magyar kártya*) Van tehát a költőnek szülőföldje és otthona, „de mi a hazám? Körző-ország vonalzó- / ország térkép-ország?” (*Térképolvasás: Az örök halasztás*) Vagy az, „Amelyik elvett / nyelvet, elvet, és nem adott, / csak virtuális boldogságot, / de az is végképp lefagyott? [...] Vagy nem te vagy, hanem a másik? / Aki odaát ragyogott, / s ha eljött, hozott nekünk

csörgőt, / és gügyögött meg ragyogott? [...] Annyi hazám van, hogy már egy sincs, / tényleg a bőség zavara, / s lassan-lassan be is sötétül, / menjünk haza! Haza? Haza!” (*Láthatás: Csatolmány*). Az erdélyi magyar nincs otthon sem Romániában, sem Magyarországon, igazi hazája Erdély. „Na de Erdély, bár kulturálisan, történelmileg meg sok más szempontból entitás, nem ország. [...] Lehet-e haza az, ami nem ország?” (*A magyar kártya*); „nem volt-e jobb, / amikor rossz volt, / vagyis miért rossz most, / amikor egyébként jó, / illetve lehet-e utolsó hazám nekem / a Nostalgia nevű ország, / és ha igen, mi is a felségjele? / No? / Nono!” (*De ki élte túl?: Kerítés*) Hol van hát, milyen a költő hazája? „Nem tud lenyelni a Nyugat, kilógunk / félig a szájából, elejthet egy ugrásnál. / De a nyála ott lesz örökre rajtunk. Idővel / megszárad, mégis Nyugat-szagunk van. / Kelet is benyálaz, forgat a nyelvével, / öklendezik, kiokád. [...] Hogy Nyugat és Kelet? Hogy amiből sok van, / abból egy sincs? Ilyen a haza. Túl sok.” (*Erdélyi kép*) És a (két) hazában milyen ma a nemzet? „Török-szakad. Dirib-darab. / Nincs nemzet. És nincs diadal. / Rég elcsatolták a csatateret. / Ki betakarna, kitakar.” (*Dirib-darab hazám*) 1989 decemberét sem „lángbetűkkel írták az égre, / hanem egy ceruzacsonkkal. Csupán utólag, / a történelemkönyvben lesznek ebből lángbetűk [...] A csalódásnak nincs / múzeuma. A szégyennek sincs. De a sortűzben / esetekről legalább idejében utcát neveztek el.” (*Ceruzacsonk*)

Ami a szavakat és az elnevezéseket illeti, a forradalmárok legelőször a nyelvet / veszik birtokba. Azelőtt az élőknek / ígértek édent, nem a holtaknak. Talán / a cégtáblákról lehet a legbiztosabban / megállapítani, hogy múlt van-e, vagy jövő. / Mert jelen nem nagyon van erre felé.” (*Költők népe*) Az *Autóbusz Kufsteinba* mai kérdése: mi történt azóta Erdélyben (és Magyarországon)? „Mi történt velem? És mi történt veletek? / Nem azt bíztátok rám, amit számon kértek / rajtam, és nem azt kéritek számon, amit / egykor ígértem nektek. [...] Mi lett az álmainkból? / Minden pontosan olyannak tűnik, mint amilyenek / megálmodtuk valamikor. Ugyanaz a nép. [...] Szerettelek titeket. / Most vigyáznom kell, hogy ne ócsároljalak. [...] Hallgatni ismét? Rettegni? / Egyetérteni? Kínálták nektek a szabadságot, / és nem kellett. Kínálták az egyenlőséget is. A testvériséget. De valami mást akartatok. Mit is?” (*Közvers*) Ha már se egyenlőség, se testvériség nincsen, hol van a szabadság? Bécsben, ahol éhes románok, cigányok vagy más együtt élő

nemzetiségek megsütötték és megették a hattyúkat? Nem Csokonai Lili (Esterházy Péter) *Tizenkét hattyúja* közül néhányat, hanem a tóból a valódiakat; „Utólag / arra gondolok, hogy ki tudja, hátha / mégis erdélyi magyar költők voltak. / Mindannyiunkat kiéhezettek azelőtt. / Nemzetiségi hovatartozástól függetlenül, / ahogy akkoriban mondták. Mondhatnánk / ma is. Ezt annak idején Petőfi is tudta, / Ő úgy hívta: világszabadság. Kellett / valóban az erő a kilencvenes években / a forradalomhoz. / [...] Megettük a költő madarát. / Megettük a verseit. Nem úsznak már / hófehéren a tóban. Feldaraboltuk a / forradalmár költőt, csak a forradalmat nem bántottuk. / [...] Jóllaktunk. Erőt / gyűjtöttünk a szabadsághoz. De hol van?” (*Hattyúhús*) Elérhető-e – ha nem is – „a szent világszabadság”, legalább a szuverén saját „nemzeti”? Markó, aki ironikus-komor parafrázissal tiszteleg Illyés Gyula emléke előtt, fogyatkozó nemzedékével együtt nem az *Egy mondat a zsarnokságról* nagy verséből tudja, hogy „a zsarnokság ott van / jelenvalóan / mindenekben”. Ha azonban nem az elnyomásról, hanem a szabadságról esik szó, vagyis ha az Illyés-versben az erőszak „fonákját nézem, / hirtelen szörnyőség lesz. // Ha kint a rigófüttyben / végtelen szabadság van, / akkor mindenben szabadság van? / [...] Ha megírhatod a verset, / és talán közölni is fogják, / akkor már minden rendben? [...] Miről lehetne észrevenni, amit nem akarsz észrevenni, / hogy nincsen már szabadság?” Mert akkor is zsarnokság van, „ha egy ideig itt-ott / még szabadság van! [...] már fogy a magyarázat, / már kúszik föl a lázad, / de még van mentség. / Mindig van mentség.” (*Ha megírhatod a verset*) A kiszámíthatatlan jövő halvány reménye, hogy egyszer majd úgyis „Szétfeszíti önmagát, ami halhatatlan. / Előbb-utóbb fel fog lázadni saját / örökléte ellen. Ez nem jelen idő, csupán ígélet” (*A halhatatlan hatalomról*), amely teljesül, előbb vagy utóbb. Csokonai, akinek *Marosvásárhelyi gondolatok* című poemájára Markó két évszázados késéssel válaszol, azt írta, „Rajta, nemes lelkek! álljunk ki a gátra, / Már Európában csak mi vagyunk hátra, / Hívnak magok után a többi nemzetek: / »Magyarok! derék nép! mit késtek? jőjjetek!«.” Azóta elhittük, hogy amikor Nyugat mutatja az utat, „csinosodunk mind a két hazában, / kint Magyarországon, bent Erdélyországban”. Azt is sokszor hittük, hogy „ma van a holnap, / miközben itt még a tegnapi sem ért véget [...] de csak az az újság, hogy már alig magyar, / mi egészen az volt, és már nem is akar / arrafelé menni, amerre te mondtad, / féli a

leendőd, s élteti a holtat / [...] mert csak helyben jártunk, / hiába bíztunk, hogy lesz új a nap alatt.” (*Válaszlevél Csokonainak*) Hiába, hogy „ma is értjük, Vitéz, minden szavad”, nem szeretjük a tanulságokat, úgy tudjuk, a tanulságok levonása nem az igazság, hanem rövidített történelemóra vakáció előtt. Ezópusi tanítómese, vagy valami olyan, mint a versvégi szentencia, a didaxis meg a dialektika, idejét múlt szlogen a *touch screen* és a békeharc korában.

Tapasztalat és tanulság; Markó nemcsak történetet mesél, bölcselkedik, emlékeket idéz, hanem megfogalmazza töprengéseinek erkölcsi és történelmi, voltaképpen logikai, ám egyszerű hétköznapi tanulságait is. A közös tanulság lehet bár komor és nyomasztó, az vezet újra meg újra tragédiához, ha a közösség nem érti, nem tud, nem is akar tanulni belőle. Amikor háborúba indulnak a vének, „rázkódik a lélegeztetőgép, míg vágatnak / éjjel-nappal új meg új szélmalomok felé, / mert az óriások kihaltak ugyan, de nincs / méltóbb ellenfél egy valódi szélmalomnál.” (*Az igazi forradalom*) A kötet legjobb versei (*Közvers, Ceruzacsonk, Az igazi forradalom, Szerelmes anapesztusok, Erdélyi kép, Hattyúhús*, néhány kutyatörténet) egy elmélyült létköltészet és erkölcsfilozófia új és újabb változatai. Emberi és gondolati alapvetésük a töprengő szembenézés méltósága és az egyensúly nyugalma. Az egyensúlyt meg-megbillentik a töprengő aggodalom és a mulandóság mind gyakrabban előtolakvó rezdülései, ám legtöbbször helyreállítja az arányok ismerete és az önfegyelem mértéktartása. Mindenekelőtt a megelégedettség és a személyes boldogság: a szerelem „nem a közös múlt, / nem a közös jelen, csak a még közösen eltölthető jövő” (*Szerelmes anapesztusok*); „Nincs nagyobb öröm, mint megálmodni / téged, aki itt voltál mellettem egész nap. / A megismételt álom az igazi csupán. / Elképzelné, hogy úgy élek, ahogy élek.” (*Meghosszabbított élet*)

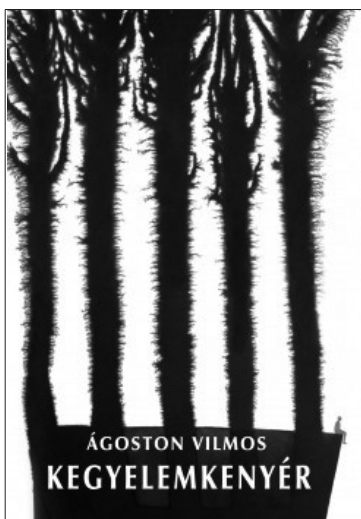
Borcsa János

ÁGOSTON VILMOS SZÁMVETÉSE

Emlékezetes portrét közölt Tamás Gáspár Miklós *Vilka ha-ha-ha-hatvanéves* címmel, Ágoston Vilmosról, az *Élet és Irodalom* 2007. évi 27. (július 6.) lapszámában, amelyben megvallotta, hogy számára a Felköszöntött az egyik legfontosabb ember, ifjúkora példaképe, valamint barátja, s akitől bizonyára várhatjuk, hogy egyszer megírja önéletrajzi regényét. (Újraközölve a szerző *Kolozsvári esszék* című, 2024-ben kiadott kötetében, 47–55. p.)

Ágoston Vilmos élete olyan politikai rezsimek keretei (korlátai?) között – fájdalom, immár múlt időben kell használnom az igét! – zajlott a huszadik század második felében és a huszonegyedik első negyedében, amelyeket utolsó művében¹ ő maga így határozott meg: „Életem kanyargós léptekkel és hihetetlen reményekkel haladt az illiberális államok népi demokráciájának börtönnel fenyegető »szabadság állapotából« a Trump-fenyegette nárcisztikus, parancsuralmi konspirációs káosz felé.” (312. p.) Különbösen a könyv alcíme is éppen ezt, az idézett szerzői vallomásban foglaltakat hivatott előrejelezni: a szabadság állapota a népi demokráciától az amerikai álomig.

Ilyen nézőpontból kiindulva egy emberélet elbeszélése, azaz az elvárt önéletrajzi regény bizonyára több is lett ennél, éspedig egy, a szabadság és a humánus értékeit mindenek fölött tartó értelmiség életregénye lett, olyané, aki a véletlen folytán Erdélyben született, nevelkedett és

1 Ágoston Vilmos: *Kegyelemkenyér, avagy a szabadság állapota a népi demokráciától az amerikai álomig*. Budapest, 2024, Pont Kiadó.

eszmélt, de akit az élet, illetve az ideig-óráig (évtizedekig!) regnáló politikai hatalmak a „szabadság állapotának” különböző fázisaiban újabb és újabb választások elé állítottak, menekülésre kényszerítettek, mígnem sok csalódás, próbatétel, kétely és bizakodás végén eljutott életének arra a (vég)pontjára, amikor kijelentette: „Köszönöm, élet, hogy megbékélve távozom a földről.” (330. p.)

Az egész szövegvilágon végigvonuló nagy feszültség éppen a mű súlyos léthelyzetre vonatkozó címe és a szerző megbékélni képes lelki erejét tanúsító végső üzenete között érzékelhető. Ez a feszültség különben nemcsak általános, társadalmi vonatkozásban képződik meg a műben, de személyes, amerikai időszakát megkeserítő napi tapasztalatainak, éspedig a veje részéről „bevezetett” családi önkénynek hangot adva is érzékelhetővé válik.

Maga a kegyelemkenyér sok irányból, többféle társadalmi és személyes léthelyzetből „érlelt” vezérmotívummá lép elő, s így akár az erdélyi magyarságnak mint kisebbség léthelyzetének a minősítését is magában hordja. Mert hiszen ez a helyzet határozta meg hosszú időn keresztül Ágoston Vilmos szocializációját, erkölcsi habitusát és szellemi arcélének alakulását, sőt a kisebbségiként elszenvedett történelmi tapasztalat akkor is elkísérte, amikor Erdélytől térben már eltávolodva, időben pedig egy rendszerváltáson túl szemlélte és értelmezte a világ s benne az egyén állapotát. A kisebbségi helyzet különben egyetemes méreteket ölt a világban, így ő maga is elmondhatta volna, amit József Attila jelentett ki, hogy „világizása hőmérsékletem”. Annál is inkább, minthogy az életével számot vető művének élére éppen pályakezdő példázatos, ugyancsak *Kegyelemkenyér* címet viselő novelláját helyezte, amelynek szereplői fehérek és feketék, sőt még a sárgákra is történik utalás az események elbeszélése során. József Attila ugyancsak az emberfajokon tekintett szét a *Medáliák* utolsó szakaszában: „Az eltaposott orrú fekete, / a sárga, kinek kékebb az ege, / a rézbőrű, kin megfagyott a vér / és a lidércként rugódzó fehér –”.

Költőnk nyilván a megalázott népfajokat villantotta fel az 1927–28-ban keletkezett versfüzérének utolsó, befejezetlenül maradt darabjában. A két világháború közötti időszak magyar költészetében ez nem volt egy elszigetelt téma, sőt különös érzékenységet mutattak íróink költőink a következő évtizedekben is például az amerikai feketék

társadalmi és jogi helyzetének megoldatlanságai iránt, s így a néger- és az indián-tematika jelen volt irodalmunkban.

Ágoston Vilmos meg is vallja számvető művében, hogy figyelemmel követte az 1960-as évek mozgalmait, s úgy vélte már akkor, hogy a fehéreknek és feketéknek közös amerikai álmuk kell hogy legyen. Pályakezdő novellájának megírásában is szerepe lehetett ezeknek a visszhangos világeseményeknek, de azt már testközelből tapasztalta, hogy a kiegyezés helyett a bosszú és – ahogy a szerző fogalmaz – a revans indulata lett úrrá még Kolozsvárt, egyetemi városában is, amint közeledett 1968. december elseje, Erdélynek Romániával való egyesülésének ötvenedik évfordulója. A magyarokat sértő ünneplések voltak ezek kimondottan is, egy úszító pártpropagandának köszönhetően, amikor a közismert román nemzeti ének (Vasile Alecsandri: *Hora Unirii*) szövegét megváltoztatva, városszerte énekelve üzentek: tünjenek a magyarok az országból. (Vö. 129. p.) Mondhatnám, a fehérek között alig talált európaiat, mivel a közép- és kelet-európai többségi nemzetek és a kisebbségben élők között a közös dolgok rendezésében nem volt politikai akarat a hatalmat éppen gyakorlók részéről.

A *Kegyelemkenyér* című írást ilyen társadalmi-politikai helyzet „párlataként”, illetve modellálásaként értelmezhetjük, amikor is immár a feketék kerültek többségi-hatalmi helyzetbe, s ezúttal ők folytatták a békésnek nem mondható egymás mellett élés politikáját, tulajdonképpen az egymás ellen élését, olyat, amit korábban nekik kellett elszenvedniük a fehérek részéről. Nem a kiegyezés, a megbékélés útját választják tehát, hanem a bosszú, a másik elleni gyűlöletét.

A megfigyelési dosszié tanúsítja, hogy Ágoston Vilmos már 1967-ben a román állambiztonsági szolgálat, a Szekuritáté látókörébe került megbélyegző, magyar nacionalista minősítéssel, aki úgymond rendszerellenes tevékenységet fejt ki, viszont az ellene folytatott eljárás során leginkább a *Kegyelemkenyér* című parabolájára történt hivatkozás, amelyet 1968. december 27-én olvasott fel mint esti tagozatos angol–magyar szakos diák az egyetem filológia karán tartott irodalmi körön, számos résztvevő előtt.

Nem kezdenék a novella értelmezésébe annál fogva sem, hogy ezt a szeku felkérésére (900 lej honorárium ellenében!) megtette az egyetem két román oktatója és egy hivatásos magyar irodalomkritikus, Szöcs István. Előbbiek – a szerző beszámolója szerint – mindössze minősítet-

ték az írást, és pedig nacionalistának, irredentának, utóbbi viszont profi munkát (!) végzett, egyik lehetséges megközelítésből kiindulva a tudományos-fantasztikus irodalom körébe sorolta elemzése tárgyát, egy másik szerint pedig nacionalista üzenetet hordozó műként értelmezte, azaz értelmezése megegyezett a kolozsvári nyomozó tisztt, Liviu Calian „szakavatott” véleményével. „Szócs István irodalomkritikusnak igaza volt, hogy többféle képpen lehet értelmezni [a novellát] – írja a szerző. – Viszont jellemző a karakterére, hogy »melldöngető nagymagyarként« és nárcisztikus férfi kritikusként nem védett meg, hanem érvelésével alátámasztotta a szeku vádjait.” (127. p.) Ezzel ellentétben Láng Gusztáv, aki egyetemi oktatóként vezette az irodalmi kört, terjedelmes írásban kelt a felolvasott írás védelmére.

Micsoda idők, micsoda erkölcsök! – mondhatnók, holott az időkre és helyzetekre való hivatkozás nem menthet fel a moralitást nélkülöző cselekedeteink alól. Úgy vélem, fontos tudnia az utóknak, ki hogyan sáfárcodik a talentumokkal, mire használja a társadalomban, jelesen az irodalmi-kulturális életben egy bizonyos időben, úgymond éles helyzetekben betöltött szerepét. Ágoston Vilmos életregényében, láttuk, van példa erre is, arra is. Megtudjuk, hogy Láng Gusztáv mellett döntő szerepet vállalt a szerző ellen folytatott bünyügyi eljárás, valamint az egyetemről való kizárása megszüntetésében Méliusz József, másrészt a vádlott ellen bosszúból olyan személy is vallomást tett a kihallgatások során, mint egykori marosvásárhelyi középiskolás társa, a román tagozaton tanult Rostás Zoltán, aztán az ország egyetemeiről való kizárásról döntő gyűlésen a diáktársak közül Kovács András, a későbbi újságíró tett tanúságot civil bátorságról, hozzászólásában határozottan visszautasítva a kollégája elleni vádakat.

Az író tehát nevéen nevezi a rendszert fenntartó kihallgató tisztjét és a meghurcoltatásában szerepet vállaló civileket. Mintegy példát mutat ebben, mert hogy úgy látja, ami a kelet-európai országokban 1990 óta történt a titkosszolgálatok tevékenységének átvilágítása terén, nem megfelelő. Elmaradt ugyanis az elnyomó és megfélemlítő rendszert működtetők személyi állományának nyilvánosságra hozatala, ehelyett általában az informátorok, az eléggé el nem ítéltető önkéntes jelentők vagy a megfélemlített kisemberek közreműködése kutatható. (Vö. 110., 169–171., 175. p.)

Ágoston Vilmos első regényének, a *Lassú vírus* (1981) főszereplőjéről hangzik el, hogy egy – úgymond – furcsa históriába keveredett, amire „lelkiismeretén kívül nem volt semmi bizonyítéka, s ezért bármennyire is tisztázta, mindig gyanús volt.” (8. p.) Rangi Tangora, a neve által is bizarr hangulatot idéző főszereplő ugyancsak segédmunkás és a klasszika-filológia művelésére készülő fiatalember, akárcsak a *Kegyelemkenyér*-ből megismert fiatal Ágoston Vilmos, aki az előbbiekben vázolt események tanúsága szerint ugyancsak furcsa históriába keveredett 1967–68-cal kezdődően. A regényfikció és az emlékiratban elbeszélte életesemények valósága mondhatni fedik egymást, amiből talán arra lehet következtetni, hogy mégis az élet írja az irodalmat...

Ágoston Vilmos életregényében terjedelmileg is jelentős részt szentel diákkori üldöztetése elbeszélésének. (101–170., 277–283. p.) A szerző által tanulmányozhatott nyomozati anyag szerint megfigyelését 1969 áprilisában rendelték el, büntetőjogi nyomozás 1970-ben folyt ellene, mígnem 1971. február 25-én le nem zárták ügyét, amiről őt nem tájékoztatták, sőt a kihallgatásokat továbbra is folytatta a szeku egészen az egyetemről való kizárásáig, 1971 december végéig, amikor is a szeku kezdeményezésére megrendezett nyilvános kari kirakatgyűlésen meghozták a döntést az ország összes egyeteméről való kizárásról. Nem egy helyen idézi fel kihallgatásának, vallatásainak részleteit, amelyeket hol hajnaltól estig, hol meg déltől éjjel utánig tartottak a szeku kolozsvári székházában.

A kihallgatásokat parafrazáló regénynek nevezi Ágoston a *Lassú vírust*, amelyet már mint csikszeredai angoltanár írt, ahol ugyancsak követték a szervek. Volt tehát „ihletforrása” az írónak, amikor a különleges „betegségben” szenvedő hősét kellett ábrázolnia, amint – mondjuk – a szanitécek egy esős, sötét éjszakán vallatják, s mert az „épületes” vitában „kezelőinek” ellent mert mondani, a „lépcsőkön lökdösted le, folyosókon keresztül, kituszkolták a zuhogó esőbe. – Ahogy hajnalodik, itt vagy! Mert még van egy kérdésem (...)! Megértetted? – vetették utána.” (115. p.)

Az író pályájának következő szakasza Marosvásárhelyhez kötődik, ahol 1978-tól a rádió belső munkatársa lehetett néhány évig. Egy idő után itt aztán nem is az állambiztonsági szolgálat, hanem a mindenek fölé álló központi pártszervek kezdték ki a szeku által korábban megfogalmazott vádakkal, hogy magyar nacionalista és irredenta lenne,

valamint hogy államellenes propagandát folytat, de koholtak ellene egy újabbat is, miszerint rádiós szerkesztőként a román nyelv ellen követett volna el bűnös akciót. Ezek után határozta el az ország elhagyását.

A nehézkesen haladó ügyintézés ideje alatt Ágoston Vilmos az értelmiségi léthez „méltó” munkát egy kisipari szövetkezetnél talált, ahol patkány- és bogárirtó lehetett (!), elképesztő életanyagot gyűjtve különben egy másik regénye, a *Godir és Galanter* (1998) megírásához.

Előtte viszont, ugyancsak Magyarországon megírta a modern regény eszköztárát alkalmazó *Húzd a himnuszot, ne káromkodj!* címűt (1989), amely a kitelepedésre készülők személyes próbatételeit, sőt ennek az időszaknak az országos közállapotait, illetve azt a hangulatot is megjelenítette, amely a kisebbség körében a kitelepedést választókat mintegy megbélyegezte és fojtogatta. Érzik rajtuk, úgymond, a menekülés riadt szaga. Annak árán is a kitelepedést választja a regény központjában álló család, hogy le kell mondania, egyebek mellett, ingóságai jó részéről is. Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy ama menekülést a kérdés bonyolultságát szem előtt tartva közelíti meg az író. Az egyik házastárs például a szülőföldön való kitartást a diktatúra alatt is vállalókról azt gondolja, hogy végső soron „ők is menekülnek, a maradásba menekülnek. Kitartásuk mögé rejtik beletörődésüket, és éppen úgy lemondanak, mint te a tárgyaidról.” (35. p.)

Ágoston Vilmos egykori döntését életregényében is helyénvalónak tartja, mintegy unokáihoz fordulva – akiknek ajánlotta utolsó művét – mondja, hogy „ha már diktatúra van, de még ott a menekülés lehetősége, akkor válasszátok a menekülés útját. Semmilyen diktatúrában nem szabad részt venni, elviselni, túrni, és várni arra, hogy majd csak jobbra fordul minden. (...) A diktatúra államában nem érdemes élni. El kell onnan menekülni. (...) Ne éljeteztek úgy, hogy valaki szemetekre veti: *kegyelemből* ad nektek ételt, és nem *szeretetből*.” (314. p.)

Ugyanitt ad hangot egy életen át vallott elveinek és meggyőződésének. „Csak azt hagyhatom rátok, hogy bízzatok továbbra is egy olyan társadalomban, amely nem eszményi ugyan, de mindig a legkisebb rossz a földön – írja. – Ez nem feltétlenül Texas. Még ha kedves Szülőföldetek, akkor se ragaszkodjatok ahhoz a helyhez, amely letért a humánus, demokrácia és a józan ész törvényhozási útjáról, és trumpista többségű lett. Legyetek *humánusak és liberálisak*. Mert a liberalizmus nem elég. Amerikai tapasztalatom talán legfontosabb tanulsága: a

szabadság követelése nem elég! Önmagában a korlátlan szabadság eszméje káros is lehet, ha nem társul hozzá *humanizmus, szociális érzékenység, szolidaritás és megfelelő törvényi szabályozás.*” (313. p.)

Egy adott társadalmi és politikai környezet megítélésében az író számára a fenti értékek és feltételek megléte alapvető elvárás és követelmény. Ezek érvényesüléséből kiindulva értékelt, illetve fogalmazta meg fenntartásait az Egyesült Államokat illetően is. Ágoston Vilmos következetes volt választásaiban, elutasította a szabadságot korlátozó viszonyokat mind társadalmi, mind magánéleti vonatkozásban, mondhatni nem kívánt kegyelemkenyéren élni...

Töredékek (részlet)

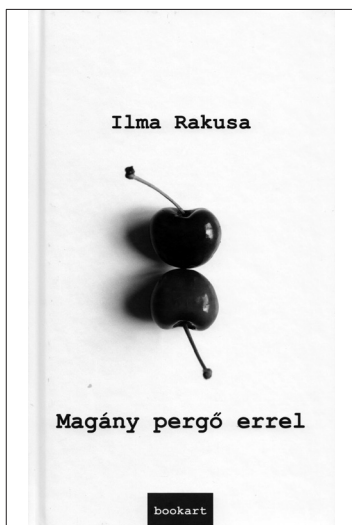
Márton Eliz

LEHETŐSÉGEK TALÁLKOZÁSRA

Ilma Rakusa *Magány pergő errel*¹ című elbeszéléskötete 2023-ban került a magyar olvasóközönség elé, Márton László és Tatár Sándor fordításában. A mű eredetileg 2014-ben jelent meg német nyelven, lefordítását nem csak az író nő magyar származása indokolhatja, hanem a szövegekben megjelenő magyar referenciák is.

A tizennégy elbeszélés a találkozások színterévé épül ki. Emberek emberekkel, emberek kultúrákkal, emberek helyekkel kerülnek kapcsolatba, hatnak egymásra, hozzáadnak egymáshoz, de az is megtörténik, hogy gyógyulásuk, identitásuk megtalálása egymás függvénye.

Ahogy a legtöbb elbeszéléskötet esetében feltevéődik a kérdés a mű olvasásának lehetőségeiről, úgy Rakusa kötetére is érdemes elgondolkodni, hogy *miként* érdemes nekiállni olvasásának. Az elbeszélések szerkezeti felépítéséből, tematikai szoros hasonlóságukból adódna, hogy láncszerűen követik egymást, ugyanakkor a narrátor pozíciója is ráerősít a szövegek egymástól való függésének lehetőségére. A kérdés azonban az, hogy egészként megállja-e a helyét, az elbeszélések alkothatnak-e produktívan egy nagyelbeszélést, vagy annak csak a látszatát tartják fent. A másik kérdés, még mielőtt válaszokat keresnénk, az, hogy amennyiben megpróbáljuk lefűzni egymásról az elbeszéléseket, akár oly módon, hogy nem az adott sorrendet követve olvassuk őket, egymagukban képesek-e önálló szöveget alkotni?

1 Ilma Rakusa: *Magány pergő errel*. Csíkszereda, 2023, Bookart.

Ilma Rakusa több nyelvet beszélő író, műfordító. Világbeli tájékozottságát hitelesen tükrözi a szövegekből megteremtődő leképezése az egyes etnikumoknak, helyeknek. Nyugattól egészen Távol-Keletig utaztatja az olvasót egy-egy személyen keresztül, így produktív lehet az íróó életrajza felől (is) olvasni a történeteket.

Az elbeszélések szövegvilága nem mindig indokolja a zsúfolt történeteket, a szöveg legtöbbször túlvállalja magát, túlcsondul a követhetőség rovására. Az egyes szám első személyű narrátor perspektívája érvényesül, a sorsokat az ő érzékelése kapcsán követhetjük végig, így a jellemek részlegesen, idegenek maradnak. Mélyvízélmény hatását keltik: Katica, Marja – és még sorolhatnánk – címadó szereplők neveit ismerjük, és kizárólagosan azt tudjuk meg róluk, amit az énelbeszélővel kiváltott interakciójuk megenged. Újabb kérdés vetődik fel: a szereplők felsorakoztatása vajon a narrátor jellemének tükrözi, az ő hangjának megismertetésére történik-e? Néhány elbeszélés esetében helynevek válnak címadóvá (*Nagoya, Zürich, Graz, Venasque, Bondo, Koljanszk*): a találkozás ilyenkor a hellyel történik, részletes leírások által teremtődik meg a városok hangulata, erényeinek gyűjteménye – egyfajta antropomorfizált helyképként. Kitüntetett jelentőségük ugyancsak a narrátor felől értelmezhető: az válik fontossá, hogy a leírt helyek miként hatottak rá, jellegzetességeik miként alakították világlátását.

A kötet címében megragadott *magány* lehet az egyik szervezőelve a szövegek felépítésének. Otthonról elszármazott figurák, akik nem a hagyományos értelemben tekintenek otthonukra, a legtöbbször egyszerű származási helyként tekintenek falujukra, városukra. Mégsem elkerülhető, hogy az elszármazottak minden porcikájukban magukban hordják hazájuk jellegzetességeit, hatását, legyen szó gasztronómiai ízlésről, természetképről, életstílusról, traumákról. Marja Németországba költözése alkalmával magával viszi otthon szerzett főzési stílusát, tehetséget, ez lesz a védjegye. Lou traumáját nem tudja maga mögött hagyni, kísérteni fogja húga halála. A példák sora végigvihető szinte a mű összes darabján. Következtetésként levonható, hogy az ember szülőhelye fontos alapja az identitásának, hatását többé nem lehet és nem is érdemes elfelejteni. Az, amit egy hely kínálhat, mégsem elég a novellákban az egyénnek önmaga megtalálására, fenn kell tartania a lehetőségét annak, hogy más etnikumú ember közelsége, más ország

társasága formálja, vezeti, egészíti ki az elszármazó jellemét, és sorsának alakulását is döntően befolyásolja.

A személyek mindegyike *valami* által meghatározott, etnikumuk, tehetségük, sorsuk és számtalan esetben helyek, természeti adottságok köthetőek az egyénhez és annak *milyenségéhez*. Katica a bevezető elbeszélésben vidékről elszármazott lány, zenei tehetsége az egyik legfontosabb identitáselem számára, csak akkor talál újra vissza önmagához, amikor szüneteltetett zenei tevékenységét folytatja. Misi természetes helye a tenger, ebben a közegben talál nyugalomára. Louának egészen Rangunig kell elmennie, hogy az általa ismert vallási rendszert, kultúrát felfüggesztve egy újba próbálja bele magát: „Madár módra győzte le a semmit. (Aminek semmi köze nem volt a kegyelemhez.)” (55. p.) Gyermekkori traumáját csak ennek a találkozásnak a hatására tudja átértelmezni: húga halálát ezt követően más szemmel nézi, és ezután hagy fel az önmarcangolással.

Mintaszerűen kirajzolódik, hogy az otthon elhagyása – valamilyen nemes cél érdekében (mint továbbtanulás, lelki nyugalom, felfedezésvágy) – fájdalommal jár. A család, az ismerősök közelsége nem csak biztonságérzetet kelt, a valahová tartozás mellett erős lelkiismereti kérdés, hogy a távozással milyen hiány alakul ki az eredeti környezetben. A mű üzeneteként megfogalmazható e kérdéskör kapcsán, hogy minden nehézség ellenére a kitörés (gyakran a mélyszegénységből, a bántalmazásból, az értelmiségivé válás végett) csak az elutazással lehetséges. Visszatérve egy korábbi gondolathoz, az identitás többbretűvé, teljesebbé válásához szinte szükségszerű az otthon hátrahagyása legalább rövid időre.

Ilma Rakusa elbeszéléskötete olyan szintér, ahol a legtávolabb élő emberek is elférnek egymás mellett, ezáltal szolidaritásra nevel, a kölcsönös tisztelet elengedhetetlenségére. Mindeközben egy olyan narrátor konstruálódik meg, aki a találkozások révén gyűjti identitásának lehetőségeit, és az olvasót is arra ösztönzi, hogy legyen kíváncsi a lévinasi értelemben vett másik másságára. A feltett kérdések függőben maradnak, és egy újabb mérlegelendő lehetőség: a mű morális hozadéka vajon kompenzálja-e a narratológiai megoldások egyenetlenségét?

A Székelyföld előfizetőinek és állandó támogatóinak névsora

Románia

MAGÁNSZEMÉLYEK

Dr. Ábrám Zoltán – Marosvásárhely
Abrán Tünde – Székelyudvarhely
Albert Ernő – Sepsiszentgyörgy
Albert Géza – Székelyudvarhely
Andrási Iлона – Alsósófalva
András Pál – Bukarest
Antal Attila – Csíkszereda
Antal István – Székelyudvarhely
Antal Margit – Csíkszereda
Árvay Katalin – Sepsiszentgyörgy
Asztalos István – Székelyudvarhely
Bács Károly – Csíkszereda
Bajna György – Gyergyószentmiklós
Bakk-Dávid Enikő – Kézdivásárhely
Bakk Pál – Szentkatolna
Bakó Botond – Nagenyed
Balázs-Bécsi Emília – Gyergyóremete
Balázs Dénes – Csíkrákos
Dr. Balázs Lajos – Csíkszereda
Balázs Zsuzsanna-Erzsébet – Csíkszereda
Balázsi-Pál Etel – Csíkszereda
Bálint Csaba – Csíkszereda
Bálinth Erzsébet – Csíkszereda
Bán Kata – Székelyudvarhely
Bán Árpád – Alsóboldogfalva
Barabás Imre – Gyergyóremete
Baracsi Levente – Arad
Bardócz Ferenc – Gyergyóditró
Baricz Lajos – Marosszentgyörgy
Bartha Árpád – Kászonújfalu
Bartha György – Csíkszereda
Bartha Imre – Székelyudvarhely
Bartók Melinda – Kézdivásárhely

Bartos Jenő – Jászvásár
Bege Károly – Gyergyócsomafalva
Benkő Levente – Magyarvista
Berszán Lajos – Gyimesfelsőlok
Bíró Ambrus Lenke – Székelyudvarhely
Bíró Gábor – Csíkmadaras
Dr. Bíró Gábor – Kézdivásárhely
Bíró Géza – Gyergyószentmiklós
Bíró László – Kalotaszentkirály
Bíró Levente-Tibor – Kézdivásárhely
Bíró Réka – Barót
Bíró Sándor – Gyergyószentmiklós
Blénessy Jolán – Székelyudvarhely
Bocskay Vince – Szováta
Bodó István – Csíkszereda
Bodor Attila – Sepsiszentgyörgy
Bodor Júlia – Gyergyóditró
Bogdán Zsolt – Kolozsvár
Bogos Zsolt – Csíkszereda
Borbáth Erzsébet – Csíkszereda
Borbély László – Csíkszereda
Borbély Tamás – Marosvásárhely
Borbély Zsolt Attila – Arad
Borboly Csaba – Csíkszereda
Dr. Borboly István – Gyergyócsomafalva
Dr. Borcsa János – Kézdivásárhely
Bölöni Domokos – Marosvásárhely
Bölöni Ildikó – Bikafalva
B. Tomos Hajnal – Négyfalu
Burus János Botond – Csíkszereda
Czikó László – Búzásbesenyő
Császár Vilmos – Csíkrákos
Csávossy György – Nagyvárad
Csatlós Mihály Levente – Kézdivásárhely
Cseke Péter – Kolozsvár

- Csenteri Levente – Sepsiszentgyörgy
 Cserey Zoltán – Sepsiszentgyörgy
 Ft. Msgr. Csíki Dénes – Nyárád-
 köszvényes
 Dr. Csiszár Anna – Marosvásárhely
 Csiszer Imre Csaba – Csíkszereda
 Csúcs Mária – Csíkszereda
 Daczó Katalin – Csíkszépvíz
 Dánél Sándor – Csíkszereda
 Damó Csaba – Kézdivásárhely
 Darkó Béla – Marosvásárhely
 Daróczi Béla – Marosvásárhely
 Ft. Darvas-Kozma József –
 Csíkszereda
 Darvas Mária – Gyergyóalfalu
 Dávid Katalin – Székelyudvarhely
 Dávid Péter Pál – Sepsiszentgyörgy
 Dávid Zoltán – Kolozsvár
 Deák Botond – Réty
 Deák Ferenc – Csernáton
 Deme László – Csernáton
 Demeter Edit – Kézdiszentlélek
 Dénes Emőke – Homoródalmás
 Dénes Erzsébet – Homoródszentpál
 Doboly Beatrice – Vajdahunyad
 Dobos Sándor – Nagyvárad
 Dimény János – Nagybacon
 Dr. Dombi Csaba Ábel – Felsőbánya
 Domokos Éva – Arad
 Dragomir Péter – Sepsiszentgyörgy
 Ft. Drócsa László – Csíkmindszent
 Egyed Emese – Kolozsvár
 Dr. Elek Sándor – Csíkszereda
 Elekes András – Csíkpálfalva
 Elekes Antal – Temesvár
 Elekes-Józsa Márton – Gyergyóújfalu
 Elekes Károly – Sepsiszentgyörgy
 Elekes Péter – Kászontalíz
 Elekes Zsuzsanna – Gyergyóújfalu
 Farkas Ambrus – Sepsiszentgyörgy
 Farkas Antal – Székelyudvarhely
 Farkas László – Gyergyócsomafalva
 Farkas Miklós – Segesvár
 Farkas Réka – Sepsiszentgyörgy
 Fazakas Zoltán – Sepsiszentgyörgy
 Fekete Albert – Csíkszereda
 Fekete István – Csíkszereda
 Ferencz Edit – Gyergyóremete
 Ferencz Éva – Kézdivásárhely
 Ferencz Gizella – Kézdivásárhely
 Ferencz Imre – Csíkszereda
 Dr. Ferencz László – Marosvásárhely
 Ferencz-Nagy Zoltán – Marosvásárhely
 Dr. Finta Ella – Szilágysomlyó
 Fodor György – Székelyudvarhely
 Fodor István – Sepsiszentgyörgy
 Fodor Pál – Sepsiszentgyörgy
 Forró László – Bukarest
 Fuják Gyula – Csíkszereda (2 darab
 egyéves előfizetés)
 Funariu Éva – Szeben
 Fülöp Dénes – Székelyudvarhely
 Fülöp Géza – Marosvásárhely
 Fülöp Lajos – Székelykeresztúr
 Fülöp László – Csernáton
 Fülöp Sándor – Gyergyóalfalu
 Fülöp Tamás – Majlát
 Fülöp-Török Réka – Kézdivásárhely
 Gábor Emőke – Csíkszereda
 Gagy József – Csíkszentlélek
 Gajai Sándor – Árkos
 Gajdó Albert – Csernáton
 Gál Katalin – Gyergyóújfalu
 Galvácsy László – Zilah
 Dr. Garda Dezső – Gyergyószentmiklós
 Gazda Árpád – Magyarfenes
 Gazda József – Kovászna
 Geréd Gábor – Székelyudvarhely
 Gergely Borbála – Csíkszereda
 Dr. Germán Salló Márta – Maros-
 vásárhely
 Gulácsi Gizella – Marosvásárhely

- Györfi Jenő - Nyárádmagyarós
 Györffi Kálmán - Gyergyószentmiklós
 Dr. Györfi Sándor - Csíkcsecső
 Haáz Sándor - Székelyudvarhely
 Hadnagy Géza - Farkaslaka
 Haller Béla - Marosvásárhely
 Hantz András - Kolozsvár
 Hegyi Sándor - Székelyudvarhely
 Hertzka Mikola - Csíkszereda
 Dr. Holló Attila - Csíkszereda
 Hubert Sándor - Bukarest
 Illyés Ferenc - Székelykeresztúr
 Imecs Márton - Kolozsvár
 Incze Szabó László - Marosvásárhely
 Istvánffy Katalin - Torda
 Izsák Balázs Árpád - Marosvásárhely
 Jancsó Miklós - Kolozsvár
 János Julianna - Csíkszereda
 Jánosi Csaba - Csíkszereda
 Joikits Attila - Szilágysomlyó
 József Álmos - Sepsiszentgyörgy
 Juhász B. Tünde - Csíkszereda
 Kacsó Elemér - Temesvár
 Kacsó József - Hármásfalu
 Kakas Zoltán - Sepsiszentgyörgy
 Káli Király István - Marosvásárhely
 Kánya József - Csíkszereda
 Katona Gizella - Kolozsvár
 Kedves Béla - Gyimesközéplek
 Kelemen Hunor - Csíkszereda
 Kémenes Bernadette - Gyergyó-
 szentmiklós
 Kerekes Ágnes - Nagyvárad
 Keresztes Éva - Brassó
 Dr. Kikeli Pál István - Marosvásár-
 hely
 Király Gyöngyi - Marosvásárhely
 Király Zoltán - Kolozsvár
 Kiss Jenő - Sepsiszentgyörgy
 Kiss Lázárné Éva - Kézdivásárhely
 Kocsis László - Marosvásárhely
 Kolbert Tünde - Borszék
 Kolumbán-Antal József - Zetelaka
 Kolumbán László - Székelyudvarhely
 Koncsag László - Szentegyháza
 Konsza Vilmos - Sepsiszentgyörgy
 Kónya-Hamar Zsuzsanna és Dr. Kó-
 nya-Hamar Sándor - Kolozsvár
 Kopacz Péter - Sepsiszentgyörgy
 Kovács Amadé - Cernavodă
 Kovács Barna - Marosvásárhely
 Kovács Béla - Érmihályfalva
 Kovács Emil Lajos - Szatmárnémeti
 Kovács Eszter - Gyergyószárhegy
 Kovács Katalin - Csíkszereda
 Kovács Mária - Székelyudvarhely
 Kovács Piroska - Méréfalva
 Kovács Zsuzsanna - Bukarest
 Dr. Kozma Dezső - Kolozsvár
 Kozma-Péter Dénes - Zetelaka
 Köllő Éva - Borszék
 Kristó Tibor - Csíkszereda
 Kürti Miklós - Kolozsvár
 Laczkó-Albert Elemér - Gyergyó-
 remete
 Laczkó Szentmiklósi Endre -
 Gyergyóremete
 László Attila - Jászvásár
 László Bakk Anikó - Kolozsvár
 László Csaba - Csíkszereda
 Lászlófy Pál István - Csíkszereda
 Dr. László Ilona - Marosvásárhely
 Lázár Lilla - Csíkszereda
 Lázár Pál - Marosvásárhely
 Lehoczky Ferenc - Arad
 Léstyán Dénes - Csíkszereda
 Léstyán Sándor - Kézdivásárhely
 Loghin Gizella - Brassó
 Lőrincz József - Székelyudvarhely
 Luka Klára - Sepsikőröspatak
 Dr. Major Zoltán Zsigmond - Kolozs-
 vár

- Dr. Makai Magoss Csaba –
Felsőbánya
- Markó Béla – Marosszentkirály
- Markó Ilona – Csíkszentgyörgy
- Marton Erzsébet – Marosvásárhely
- Dr. Marton József – Gyulafehérvár
- Márton Ferenc – Temesvár
- Maştaleriu Erzsébet – Gyergyóremete
- Dr. Máthé Dénes – Kolozsvár
- Mátyás Endre – Szováta
- Mester Zoltán – Szováta
- Mihály János – Lövéte
- Mihály Orsolya – Kolozsvár
- Miklós István Csongor – Csíkszereda
- Mikola Éva – Torja
- Dr. Mild Edit – Sepsiszentgyörgy
- Mincsor Erzsébet – Gyergyóremete
- Mirk László – Csíkszereda
- Molnár Csaba – Csíkszereda
- Molnár Endre – Marosvásárhely
- Molnár Vilmos – Csíkszereda
- Murányi János – Székelyudvarhely
- Nádudvary György – Brassó
- Nagy Árpád – Csíkszentdomokos
- Dr. Nagy Attila – Marosvásárhely
- Nagy Benedek – Csíkszereda
- Nagy Csilla – Csíkszentlélek
- Nagy József – Gyergyóremete
- Dr. Nagy Lajos – Sepsiszentgyörgy
- Nagy László – Marosvásárhely
- Nagy László – Zilah
- Nagy Melinda – Nagyvárad
- Nagy Miklós Kund – Marosvásárhely
- Nagy Sándor – Székelyudvarhely
- Nemes Előd – Sepsiszentgyörgy
- Novák Sándor – Marosvásárhely
- Oláh Sándor – Csíkszereda
- Orbán Gábor – Gyergyószentmiklós
- Orbók Ilona – Csíkszereda
- Pál Tibor – Kézdiszentlélek
- Pál Zoltán – Csíkdánfalva
- Pálffy József – Csíkszereda
- Papp Zoltán – Zilah
- Pásztor Ferenc – Sepsiszentgyörgy
- Patakfalvi Dénes – Székelykeresztúr
- Péntek János – Kolozsvár
- Pénzes Jenő – Bereck
- Péter Éva – Csíkszereda
- Péter Gergely – Csíkszereda
- Péter Péter – Székelyudvarhely
- Petres Sándor – Csíkszereda
- Portik Bakai Ádám – Gyergyóremete (8
darab egyéves előfizetés)
- Dr. Puskás Attila – Marosvásárhely
- Dr. Rácz Katalin – Marosvásárhely
- Ráduly János – Kibéd
- Rákosi Zoltán – Sepsiszentgyörgy
- Rancz Árpád – Csíkszereda
- Rokaly József – Gyergyószentmiklós
- Russu Bors Tibor – Csíkszentkirály
- Sándor Szilárd – Székelykál
- Sántha Emese – Marosvásárhely
- Sárkány Antal – Sepsiszentgyörgy
- Ft. Sárközi Sándor – Csíkszereda
- Sárosi Csaba – Kézdivásárhely
- Sárosi Teréz – Kézdivásárhely
- Sata Kinga Koretta – Magyarvista
- Sata Klára – Csíkszereda
- Sata Lóránd – Voluntari
- Seprődi József – Dicsőszentmárton
- Silye Béla – Székelyudvarhely
- Siklódi Olga – Székelyudvarhely
- Sóbester Klára – Marosvásárhely
- Sófalvi László – Székelyudvarhely
- Dr. Soós Szabó Klára – Csíkszereda
- Straub Etelka – Nagyvárad
- Suba Ilona – Marosvásárhely
- Szabó-Biró Brigitta – Csikjenőfalva
- Szabó Attila – Nagyalambfalva
- Szabó Csilla – Marosvásárhely
- Szabó Enikő – Szentegyháza
- Szabó Ferenc – Gyergyóditró

Szabó József – Székelyudvarhely
 Szabó Judit – Kézdivásárhely
 Szabó Judit – Csíkszicsó
 Szabó Magdolna – Csíkszicsó
 Szabó M. Barna – Székelyudvarhely
 Szabó Nándor – Csíkszereda
 Szabó Piroska – Nagyvárád
 Dr. Szabó Sándor – Székelyudvarhely
 Szalai Attila Örs – Székelyudvarhely
 Dr. Szász Éva – Gyergyóalfalu
 Szász Zoltán – Székelyudvarhely
 Szatmári József – Marosvásárhely
 Szathmáry János – Gyergyószentmiklós
 Dr. Szatmári Sebestyén – Csíkszereda
 Dr. Szatmári Szabolcs – Marosvásárhely
 Szávai Márton – Énlaka
 Szebeni Norbert – Sepsiszentgyörgy
 Szekeres Adorján – Csíkszereda
 Székely Ágnes – Balánbánya
 Székely Szabó Zoltán – Marosvásárhely
 Széll (Horváth) Anna – Kolozsvár
 Szentés D. Gáspár – Madéfalva
 Szentés Gábor – Madéfalva
 Szilágyi István – Kolozsvár
 Szilágyi Németh Éva – Kolozsvár
 Dr. Szilveszter László Szilárd –
 Sáromberke
 Szőcs István – Szentegyháza
 Tamás Béla – Csíkszereda
 Tamás Dénes – Réty
 Tamás Géza – Székelyudvarhely
 Tamás Huba – Homoródkarácsonyfalva
 Tamás Klára – Csíkszereda
 Tánczos Vilmos – Kolozsvár
 Tankó Gyula – Gyimesközéplek
 Tapodi Zsuzsa – Sepsiszentgyörgy
 Tatár Irénke – Marosszentgyörgy
 Tiboldi István – Csíkszereda
 Tódor Béla – Kézdiálbis
 Tódor Gábor – Homoródmás
 Tófalvi Zoltán – Marosvásárhely

Tóth Mária – Arad
 Tótós Katalin – Zilah
 Török Áron – Sepsiszentgyörgy
 Török József – Lövete
 Török István – Koronka
 Török Mária – Csíkszereda
 Tövissi Zsolt – Csíkszereda
 Tuross Judit – Marosvásárhely
 Ütő László – Székelykeresztúr
 Ványolós A. István – Székelyudvarhely
 Varga Lőrinc – Gyergyószentmiklós
 Varga Edit – Gyergyóremete
 Vén Ferenc – Kézdiálbis
 Veres István – Szatmárnémeti
 Dr. Veress István – Szilágysomlyó
 Veress János – Kovászna
 Vetró András – Kézdivásárhely
 Víg Zsolt – Kolozsvár
 Vitályos Réka – Marosvásárhely
 Vorzsák Margit – Csíkszereda
 Dr. Waczel Attila – Csíkkarcfalva
 Zrinyi István József – Mangalia
 Zsigmond Győző – Sepsiszentgyörgy
 Zsók József – Sepsiszentgyörgy
 Zsók László – Sepsiszentgyörgy

INTÉZMÉNYEK

Apáczai Csere János Pedagógusok Há-
 za – Csíkszereda
 Dr. Balás Gábor Községi Könyvtár –
 Gyergyóremete
 Bernády Közművelődési Egylet –
 Szováta
 Csíki Székely Múzeum – Csíkszereda
 Csíkszépvízi Öregotthon – Csíkszépvíz
 Derox Com Kft. – Bukarest
 Dokumentációs Könyvtár –
 Székelyudvarhely
 Exa-Trade Kft. – Székelyudvarhely
 Gyulafehérvári Római Katolikus Érsek-
 ség Csíkszeredai Segédpüspöksége

- Hargita Megyei Tanfelügyelőség – Csíkszereda
Hargita Megyei Szociális és Gyerekvédelmi Igazgatóság – Csíkszereda
Haszmann Pál Közművelődési Egyesület – Csernáton
Iskolai Könyvtár – Szárazajta
Iskolai Könyvtár – Székelyszáldobos
Kájoni János Megyei Könyvtár – Csíkszereda (2 db. egyéves előfizetés)
Kerámika Kft. – Csíkszereda
Kézdivásárhelyi Múzeum – Kézdivásárhely
Kontur Kft. – Csíkszereda (5 db. egyéves előfizetés)
Kovácsna Megyei Alkotóközpont – Sepsiszentgyörgy
Kovácsna Megyei Könyvtár – Sepsiszentgyörgy (2 db. egyéves előfizetés)
Kovácsna Megyei Tanács – Sepsiszentgyörgy (5 db. egyéves előfizetés)
Községi Könyvtár – Balánbánya
Községi Könyvtár – Barátos
Községi Könyvtár – Bardoc
Községi Könyvtár – Bereck
Községi Könyvtár – Bögöz
Községi Könyvtár – Bölön
Községi Könyvtár – Csernáton
Községi Könyvtár – Csíkdánfalva
Községi Könyvtár – Csíkkozmás
Községi Könyvtár – Csíkmadéfalva
Községi Könyvtár – Csíkpálfalva
Községi Könyvtár – Csíkszentdomokos
Községi Könyvtár – Csíkszentgyörgy
Községi Könyvtár – Csíkszentmárton
Községi Könyvtár – Csíkszentmihály
Községi Könyvtár – Csíkszentsimon
Községi Könyvtár – Csíkszépvíz
Községi Könyvtár – Etéd
Községi Könyvtár – Felsőboldogfalva
Községi Könyvtár – Fenyéd
Községi Könyvtár – Galócás
Községi Könyvtár – Gelence
Községi Könyvtár – Gidófalva
Községi Könyvtár – Gyergyóalfalu
Községi Könyvtár – Gyergyócsomafalu
Községi Könyvtár – Gyergyóditró
Községi Könyvtár – Gyergyószárhegy
Községi Könyvtár – Gyergyóremete
Községi Könyvtár – Gyergyóújfalu
Községi Könyvtár – Gyimesfelsőlok
Községi Könyvtár – Gyimesközéplek
Községi Könyvtár – Hídvég
Községi Könyvtár – Homoródalmás
Községi Könyvtár – Homoródszentmárton
Községi Könyvtár – Kányád
Községi Könyvtár – Kápolnásfalva
Községi Könyvtár – Karcfalva
Községi Könyvtár – Kászon
Községi Könyvtár – Kézdiipolyán
Községi Könyvtár – Kézdiszentlélek
Községi Könyvtár – Kommandó
Községi Könyvtár – Korond
Községi Könyvtár – Kőkös
Községi Könyvtár – Lemhény
Községi Könyvtár – Lövete
Községi Könyvtár – Maksa
Községi Könyvtár – Mikóújfalu
Községi Könyvtár – Nagyajta
Községi Könyvtár – Nagybacon
Községi Könyvtár – Nyárádmagyarós
Községi Könyvtár – Oklánd
Községi Könyvtár – Oroszhegy
Községi Könyvtár – Ozsdola
Községi Könyvtár – Parajd
Községi Könyvtár – Réty
Községi Könyvtár – Románandrásfalva
Községi Könyvtár – Sepsibodok
Községi Könyvtár – Sepsikőröspatak
Községi Könyvtár – Siménfalva

- Községi Könyvtár – Székelyderzs
 Községi Könyvtár – Székelyvarság
 Községi Könyvtár – Szentábrahám
 Községi Könyvtár – Szenterzsébet
 Községi Könyvtár – Torja
 Községi Könyvtár – Újszékely
 Községi Könyvtár – Uzon
 Községi Könyvtár – Váralja
 Községi Könyvtár – Vargyas
 Községi Könyvtár – Zabola
 Községi Könyvtár – Zágón
 Községi Könyvtár – Zetelaka
 Kulturális Központ – Gyergyószentmiklós
 Magyarország Főkonzulátusa – Csík-szereda
 Manpres Distribution Kft. – Bukarest
 Nagy István Művészeti Líceum – Csík-szereda
 Németh Géza Egyesület – Csíkszereda
 Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kolozsvár
 Petőfi Sándor Általános Iskola – Oroszhegy
 Polgármesteri Hivatal – Csíkszereda (5 db. egyéves előfizetés)
 Polgármesteri Hivatal – Gyergyószentmiklós
 Polgármesteri Hivatal – Kápolnásfalu (2 db. egyéves előfizetés)
 Polgármesteri Hivatal – Oroszhegy
 Polgármesteri Hivatal – Tusnádfalu (2 db. egyéves előfizetés)
 Római Katolikus Plébánia – Tűr
 Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége – Csíkszereda
 Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége Erdővidéki Szervezete – Nagybacon
 Sabi Team Biztosítási Ügynök Kft. – Csíkszentlélek
 Sapientia Alapítvány – Kolozsvár
 Sapientia Egyetem Könyvtára – Csík-szereda
 Székely Nemzeti Múzeum – Sepsiszentgyörgy
 Szent Erzsébet Öregotthon – Gyergyószentmiklós
 Tarisznyás Márton Múzeum – Gyergyószentmiklós
 Temesvári Római Katolikus Püspökség – Temesvár
 Turisztikai, Ifjúsági és Külkapcsolati Iroda – Gyergyószentmiklós
 Unitárius Parókia – Marosvásárhely
 Városi Könyvtár – Barót
 Városi Könyvtár – Borszék
 Városi Könyvtár – Gyergyószentmiklós
 Városi Könyvtár – Kézdivásárhely
 Városi Könyvtár – Kovászna
 Városi Könyvtár – Maroshévíz
 Városi Könyvtár – Székelyudvarhely
 Városi Könyvtár – Szentegyháza
 Városi Könyvtár – Tusnádfürdő
 Városi Művelődési Ház – Barót
 Br. Wesselényi Miklós Városi Könyvtár – Kézdivásárhely
 Zetelaka Község – Zetelaka

Magyarország

MAGÁNSZEMÉLYEK

- Abafáy-Deák Csillag – Budapest
 Alföldy Jenő – Kecskemét
 André András – Martonvásár
 Dr. Antal Balázs – Budapest
 Bakos József – Budapest
 Dr. Balássy Péter – Szombathely
 Bálint Gábor – Dabas
 Dr. Baricz Zsolt – Szeged
 Barta László – Budapest
 Dr. Bartók Gergely – Budapest
 Báthori Csaba – Budapest

- Beke Mihály András - Budapest
Bereczky Gábor - Budapest
Bíró Miklós - Budapest
Birtalan Ferenc - Budapest
Dr. Botz Lajos - Pécs
Borbás János - Veszprém
Boga Tamás László - Szeged
Burján Pál - Pécs
Czakó Gábor - Budapest
Császár Zoltán - Budapest
Csender Levente - Üröm
Csontó Lajos - Pilisborosjenő
Dávid Ferenc - Szentés
Dávid Gyula - Szigetszentmiklós
Dr. Demeter Béla - Szikszó
Demeter József - Ballószög
Demse Márton - Budapest
Dénes Balázs - Szeged
Dr. Dobos László - Budapest
Dr. Erdei Antal - Gyöngyössolymos
Farkas Zoltán - Veszprém
Fazakas Lehel - Gödöllő
Fazekas Edit - Cegléd
Dr. Fazekas Márta - Budapest
Dr. Fázsy Szabolcs - Budapest
Fejér Istvánné - Szentés
Fekete Béláné - Budapest
Fekete Miklós - Szeged
Ferenz Ernő - Páty
Dr. Ferenczi Tibor - Budapest
Dr. Ferencz Csaba - Budapest
Ferencz I. Szabolcs - Budapest
Fritsch László - Budapest
Dr. Füleky György - Budapest
Fűrjesi Csaba - Budapest
Füzi Michael Stephan - Budapest
Gál Ildikó - Budapest
Gáll József - Budapest
Gálffy Attila - Budapest
Gátay István - Devecser
Dr. Gottwald Péter - Győr
Guba Pál - Miskolc
György Tünde - Budapest
Gyurka Eta - Budapest
Halász Péter - Csongrád
Hankó Zoltán - Kistarcsa
Harmath Ilona - Baja
Dr. Hartványi Tamás - Győr
Dr. Hegedűs Imre János - Budapest
Herman Levente - Budapest
Horváth Zoltán és Imecs Emese - Budapest
Iancu Laura - Velence
Jámbor Zoltánné - Makó
Grófné Jancsó Zsuzsanna - Kalocsa
Ifj. Jancsó Gyula - Budapest
Jancsó Klára Katalin - Biatorbágy
Dr. Jánosy Ildikó Kinga - Szeged
Jánosiné Dandui Gyöngyi - Budapest
Juhász Béla - Abasár
Kádár Katalin - Ágfalva
Kántor József - Baja
Karap Ágnes - Budapest
Dr. Kata Mihály - Szeged
Keppel Gyula - Budapest
Kézdi Anna - Battonya
Király István - Mezőkovácsháza
Dr. Kiss András - Pócsmegyer
Kiss Anna - Budapest
Kiss Bálint - Budapest
Dr. Kiss Ferenc - Cserszegtomaj
Kis Krisztián Bálint - Szolnok
Kisslaki László - Kéthely
Kollár Albin - Dunakeszi
Kósa Lajos - Debrecen
Kosztá Csaba - Sukoró
Kovács Árpád - Ugod
Dr. Kovács Klára - Császár
Kökényessy Szilárd - Budapest
Kőfalvi Magdolna - Budapest
Dr. Kőrös Erzsébet - Győr
Dr. Kukorelly Pál - Keszthely

- Kulcsár Júlia – Budapest
 Dr. Kussinszky Péter – Budapest
 Kuti József – Tura
 László János – Debrecen
 Lezsák Sándor – Budapest
 Lezsák Tibor – Budapest
 Dr. Lukács Csaba – Fonyód
 Dr. Lukácsy József – Székesfehérvár
 Maczkó Gergő – Pogány
 Makai Judit – Budapest
 Márkus Béla – Debrecen
 Marosi Gábor – Budapest
 Márton Károly – Hőgyész
 Márton Lajos – Budapest
 Dr. Medgyessy István – Debrecen
 Miakich Gábor – Budapest
 Mihály-Kádár Katalin – Ágfalva
 Miklós András – Miskolc
 Dr. Molnár Jenő – Budapest
 Molnár Levente – Szigetmonostor
 Molnár Sándor – Balatonfüred
 Murányi Sándor Olivér – Budapest
 Dr. Nagy-Major Gábor – Pápa
 Dr. Nám Lóránt – Szombathely
 Németh István – Százhalombatta
 Németh Zsolt – Budapest
 Dr. Nyakasné Lázár Anna – Budapest
 Dr. Obrusánszky Borbála – Mende
 Dr. Oszoly Tamás – Budapest
 Pados József – Sárszentmihály
 Pálfi Sándorné – Berettyóújfalu
 Pappné Németh Andrea – Eger
 Pappné Pongrácz Csilla – Dunabogdány
 Papp Péter – Budapest
 Pataki Gábor Zsolt – Budapest
 Paulovics Tamás – Szentés (4 darab
 egyéves előfizetés)
 Péterfy Lajos – Bakonyszücs
 Péter László – Szeged
 Pintér Henriett – Budapest
 Polóny Levente – Budapest
 Pomogáts Béla – Budapest
 Dr. Porcza Antal – Mosonmagyaróvár
 Prohászka Géza – Balatonfüred
 Ragályiné Jeager Veronika – Budapest
 Dr. Sándor Pál – Simontornya
 Silay Ferenc – Szeged
 Simai László – Veszprém
 Dr. Szabó Béla – Göd
 Szakó Éva – Budapest
 Szakolczay Lajos – Budapest
 Száraz Miklós György – Budapest
 Szarka Gábor – Pomáz
 Szarvas László – Tura
 Szathmári István – Zsadány
 Szász-Fejér István és Katalin – Moson-
 magyaróvár
 Dr. Székely András Bertalan – Isaszeg
 Székely László – Budapest
 Szeles András – Encs
 Szepessy Béla – Nyíregyháza
 Szigeti Lajos – Budapest
 Dr. Szőnyi László Pál – Budapest
 Dr. Tekes Kornélia – Budapest
 Tiffán Zsolt – Villány
 Tóth Erzsébet – Budapest
 Tóth Wessely László – Budapest
 Tornai József – Érd
 Tök János – Kecskemét
 Dr. Udvarhelyi Olivér – Veszprém
 Ungváry Rudolf – Budapest
 Dr. Varga István – Orosháza
 Dr. Varga Péter Pál – Budapest
 Vargha György – Tápióbecske
 Dr. Várszegi László – Pécs
 Dr. Vass Ágnes – Budapest
 Vass Szabolcs – Parád
 Dr. Veress Gábor – Balatonfüred
 Vitályos Ágnes – Budapest
 Vörös István – Budapest
 Zsolnai József – Hernád

INTÉZMÉNYEK

Algyői Faluház és Könyvtár
- Algyő

Baka István Alapítvány - Szeged

Bouchal Kft. - Budapest

Eötvös Loránd Kutatóhálózat Titkársága - Budapest

Erdély Barátainak Köre Kulturális Egyesület - Szolnok

Írók Boltja (8 db. egyéves előfizetés) - Budapest

Könyvtárellátó Kht. - Budapest

Magyar Földgáztároló Zrt., Fritsch László - Budapest

Magyar Patrióták Közössége - Budapest

MTA Társadalomtudományi Központ - Budapest

MTA Titkárság - Budapest

Mogyoróssy János Városi Könyvtár - Gyula

Móra Ferenc Népszínház Közhasznú Egyesület - Algyő

Országgyűlés Hivatala - Budapest - 2 db. egyéves előfizetés

Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság - Budapest

Ötágú Síp Kulturális Egyesület - Szeged

Paksi Közművelődési Nonprofit Kft. - Paks

Páholy Irodalmi Egyesület - Pécs

Páterház Panzió - Szentes

Robinson Tours Kft. - Balatonfüred

Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára - Szeged

Dr. Varga Péter Pál Országos Gerincgyógyászati Központ - Budapest

Amerikai Egyesült Államok

Dr. Basa Emőke - Clifton

Borbély Melinda - Laguna Beach

Farkas Szabolcs - Milwaukee

Fodor Albert - New York

György Ildikó - Highland

Kirják Attila - New York

Kiss István - Hawley

Kovács Árpád - Maryland

Kovács László - Loveland

Ozsváth Ildikó - New York

Ausztrália

Leontine von Rheinberg - Melbourne

Ausztria

Dr. Bartók Miklós - Leopoldsdorf

Csipkó László - Bécs

Csutak Magda - Bécs

Dr. Forbáth Klára - Bécs

Galvácsy Imola - Bécs

Gellérd Andor - Bécs

Haverinen Varga Katalin - Linz

Franciaország

Buna István - Antony

Dčnes-Pichot Hanga - Chécy

Langrand-Escure Tünde - St. Pèray

Párizsi Magyar Intézet - Párizs

Horvátország

Péter Irén - Várदारóc

Németország

Dr. Dobó Attila – Rheine
 Dr. Dobó Tibor – Demmin
 Gaál Julianna – Aalen
 Haáz Katalin – Braunschweig
 Juliana Johrend – Buchen
 Kisslaki László – Steinbach
 Schultzs Orsolya – Rostock
 Szabó Kristóf Imre – Düsseldorf
 Szakács-Konnerth Mihály –
 Friedrichshafen
 Száva Péter – Krefeld
 Dr. Wieser Györgyi – Starnberg

Svájc

Gödri Zsolt – Benglen

Svédország

Antal Imre – Ljungby
 Csata Attila – Västra Frölunda
 Szentkirályi Csaga – Vällingby

Szerbia

Apró József – Topolya
 Benda Török Lívia – Moholgunaras
 Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium
 és Kollégium – Zenta

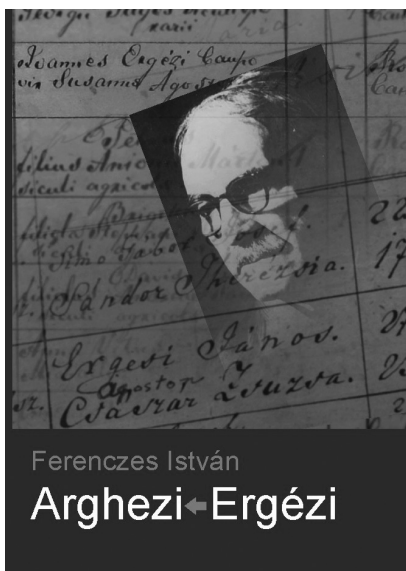
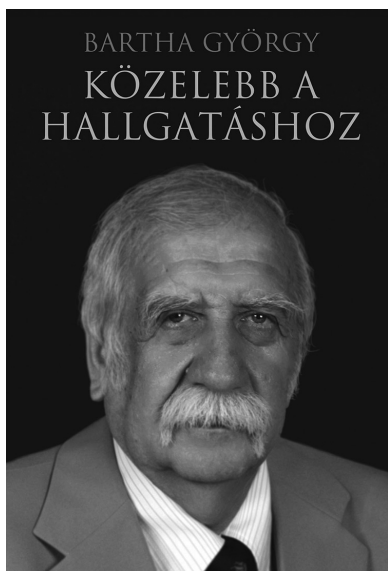
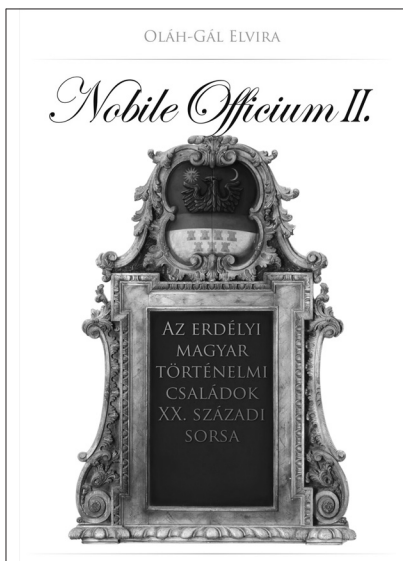
Csáki Edina – Topolya
 Fekete J. József – Zombor
 Jovan Jovanovic Zmaj Általános Isko-
 la – Magyarkanizsa
 Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó
 Nyelvi Gimnázium – Szabadka
 Lengyel Emese – Topolya
 Nagybecskereki Gimnázium –
 Nagybecskerek
 Nagy Majláth Ágota – Topolya
 Nyirádi Hajnalka – Topolya
 Pressburger Kucor Blanka – Topolya
 Rancz Károly – Pancsova
 Surányi Roland – Óbecse (4 darab egy-
 éves előfizetés)
 Tari István – Óbecse
 Vajda Annamária – Topolya
 Vastag Gázsó Hargita – Topolya
 Zolcer Andrea – Topolya
 Zsiga Dávidházi Judit – Topolya

Szlovákia

Fehér István – Komárom
 Kiss Mónika – Őrös
 Pallér Péter – Komárom
 Selye János Gimnázium – Komárom

Magyarországon a *Székelyföld* folyóirat
 a *Magyar Napló* szerkesztőségében rendelhető meg:
 1092 Budapest, Ferenc krt. 14 sz., postán: 1450 Budapest, Pf. 77

Legújabb köteteink:

SZÉKELY KÖNYVTÁR

111MD30 0301

1. <i>Székely népballadák</i>	35,00 lej
2. Mikes Kelemen: <i>Törökországi levelek</i>	35,00 lej
3. Tamási Áron: <i>Ábel a rengetegben</i>	35,00 lej
4. Böződi György: <i>Székely bánja</i>	35,00 lej
5. Kányádi Sándor: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
6. Apor Péter: <i>Metamorphosis Transylvaniae</i>	35,00 lej
7. Benedek Elek: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
8. Tamási Áron: <i>Ábel az országban</i>	35,00 lej
9. Zsögödi Nagy Imre: <i>Följegyzések</i>	35,00 lej
10. Farkas Árpád: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
11. Hermányi Dienes József: <i>Nagynyedi Demokritus</i>	35,00 lej
12. Tomcsa Sándor: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
13. Tamási Áron: <i>Ábel Amerikában</i>	35,00 lej
14. Balázs Ferenc: <i>A rög alatt</i>	35,00 lej
15. Király László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
16. <i>Székely népdalok</i>	35,00 lej
17. Kőváry László: <i>Székelyhonról</i>	35,00 lej
18. Márton Áron: <i>Válogatott írások és beszédek</i>	35,00 lej
19. Szabó Gyula: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
20. Páll Lajos: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
21. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája I.</i>	35,00 lej
22. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája II.</i>	35,00 lej
23. Tompa László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
24. Tamási Áron: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
25. Vári Attila: <i>Volt egyszer egy város</i>	35,00 lej
26. <i>Régi székely költők</i>	35,00 lej
27. Kriza János: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
28. Petelei István: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
29. Tamási Áron: <i>Hazai tükör</i>	35,00 lej
30. Ferenczes István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
31. Bod Péter: <i>Szent Hilárius</i>	35,00 lej
32. Jancsó Benedek: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
33. Szabédi László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej

35. Csiki László: <i>Titkos fegyverek</i>	35,00 lej
36. <i>Székely népi imádságok</i>	35,00 lej
37. Tamási Áron: <i>Publicisztikai írások</i>	35,00 lej
38. Horváth István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
39. Kurkó Gyárfás: <i>Nehéz kenyér</i>	35,00 lej
40. Bogdán László: <i>Az ördög Háromszéken</i>	35,00 lej
41. Bölöni Farkas Sándor: <i>Utazás Észak-Amerikában</i>	35,00 lej
42. Sánta Ferenc: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
43. Fodor Sándor: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
44. Székely János: <i>A nyugati hadtest</i>	35,00 lej
45. Szócs Géza: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
46. Tivai Nagy Imre: <i>Cirkálások szeredai emlékeimből</i>	35,00 lej
47. Tamási Áron: <i>Szülőföldem</i>	35,00 lej
48. Kemény János: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
49. Ignác Rózsa: <i>Torockói gyász</i>	35,00 lej
50. Markó Béla: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
50+ Siklódy Ferenc: <i>Könyvjegyek I.</i>	35,00 lej
51. Szentkatolnai Bálint Gábor: <i>Válogatott művek</i>	35,00 lej
52. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! I.</i>	35,00 lej
53. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! II.</i>	35,00 lej
54. Böződi György: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
55. Czegő Zoltán: <i>Katonabogár</i>	35,00 lej
56. <i>Régi székely írók</i>	35,00 lej
57. Nagybaczoni Nagy Vilmos: <i>Végzetes esztendő</i>	35,00 lej
58. Domokos Pál Péter: <i>Moldvai útjaim</i>	35,00 lej
59. Szemlér Ferenc: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
60. Györffi Kálmán: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
61. Bartha Miklós: <i>Nemzetpolitikai írások</i>	35,00 lej
62. Tamási Áron: <i>Bölcső és Bagoly</i>	35,00 lej
63. Székely János: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
64. Ágoston Vilmos: <i>Godir és Galanter</i>	35,00 lej
65. Sütő István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
66. Orbán Balázs: <i>Válogatott írások és beszédek</i>	35,00 lej
67. Tamási Gáspár: <i>Vadon nőtt gyöngyvirág</i>	35,00 lej
68. Beke György: <i>Föld és lélek. Székely riportok</i>	35,00 lej
69. Ferencz Imre: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
70. Mózes Attila: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
71. Kacsó Sándor: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej

73. Szócs Kálmán: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
74. Lőrincz György: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
75. Tánczos Vilmos: <i>Elejtett szavak</i>	35,00 lej
76. Kőrösi Csoma Sándor: <i>az újabb kutatások tükrében</i>	35,00 lej
77. Tamási Áron: <i>Jégtörő Mátyás</i>	35,00 lej
78. Székely költők: <i>az árnyékos oldalról</i>	35,00 lej
79. Panigay Róbert: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
80. Magyari Lajos: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
81. <i>Látom az életem nem igen gyönyörű – A madéfalvi veszedelem tanúkihallgatási jegyzőkönyve 1764</i>	35,00 lej
82. <i>Székely írók az árnyékos oldalról</i>	35,00 lej
83. Paál Árpád: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
84. Székely János: <i>Három dráma</i>	35,00 lej
85. Egyed Péter: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
86. Bartalis János: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
87. Tamási Áron: <i>Négy dráma</i>	35,00 lej
88. Fábíán Ernő: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
89. Molnár H. Lajos: <i>Volt egyszer egy udvar I.</i>	35,00 lej
90. Molnár H. Lajos: <i>Volt egyszer egy udvar II.</i>	35,00 lej
91. <i>Bethlen Gábor leveleiből</i>	35,00 lej
92. <i>A székelyek (Rólunk írták)</i>	35,00 lej
93. Szabó Gyula: <i>Gólya szállt a csűrre</i>	35,00 lej
94. Zágoni Attila: <i>Válogatott paródiák és humoreszkek</i>	35,00 lej
95. Tompa Gábor: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
96. Benkő József: <i>Transsilvania specialis (A székelyek földje)</i>	35,00 lej
97. Földi István: <i>Századelő az udvartereken</i>	35,00 lej
98. Gazda József: <i>A XX. század, ahogy megéltük</i>	35,00 lej
99. Király László: <i>Kék farkasok</i>	35,00 lej
100. Egyed Emese: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
100+ Siklódy Ferenc: <i>Könyvjegyek II.</i>	35,00 lej

A könyvek megvásárolhatók vagy megrendelhetők
a Székelyföld szerkesztőségében
vagy online a www.szekelyfoldfolyoirat.ro oldalunkon.

• P Á L Y Á Z A T I F E L H Í V Á S •

HEGYEK, FÁK, FÜVEK!

A Székelyföld folyóirat pályázata középiskolások számára

*„Hegyek, fák, füvek, erdők, haragzöld, azúr menny, szívem rokonai,
kedvesek, emlékeimben látlak szelíden bölintani,
izmaim emlékeznek ernyedőn, erdők, titok-ösvények, farkas szagúak,
lombkunyhók, égboltnyi lombfelhők, csukott szemű lombalagutak;”
(Szilágyi Domokos: *Hegyek, fák, füvek*)*

A számítógép, az okostelefon, a kütyük, a mesterséges intelligencia világában mit jelent nekem a természet? Mit az erdő, a hegyek, fák, füvek, tisztások, pihenők, kaptatók, lombkoronák? Mit a tavak, patakok, források, vizek? Hát az égbolt, a szél zúgása, a fellegek? Jelentenek-e valamit nekem? Megkap-e, elragad-e egy ködös őszi reggel látványa? Vagy ahogy pipálnak eső után a hegyek, mondjuk, a Szent Anna-tónál? Érzeme az ízét a számban a friss erdei szamócának, áfonyának, szedernek, mogyorónak, a gyógynövényekből készült teának, a vadon termő gombáknak? Mit ad, mit adott nekem a természet? Mit hozok, mit viszek ebből magammal majd egy életen keresztül? Hogyan adom tovább, továbbadom-e azt az utánam jövőknek? Otthon érzem-e magam a természetben? Vagy hol vagyok otthon inkább? Szabad vagyok-e, lebeghetek-e, szárnyalhatok-e kedvemre benne, bennük? Mit jelent nekem ez a szabadság?

Miért fontos nekünk a természet óvása, védeése? Mit kezdetünk felgyorsult világunkban ezzel a természeti örökséggel? Arra kérünk tehát benneteket, kedves középiskolásokat, hogy írjatok ezekről a kérdésekről!

Verseket (maximum két-három verset, de 60 sornál nem többet) és prózai szövegeket (novellát, kisesszét – maximum 10 000 karakternyit) várunk tőletek, 14–18 évesektől (IX–XII. osztályos diákoktól) a *Székelyföld* folyóirat postacímére (530 170 Csíkszereda, T. Vladimirescu u. 5. sz.) vagy a szekelyfold@hargitamegye.ro e-mail címre. A borítékon / e-mailben, kérjük, tüntessétek fel: Pályázat: HEGYEK, FÁK, FÜVEK! Személyes adataitokat se feledjétek megírni: pontos név, életkor, iskola, osztály, lakcím, telefonszám, e-mail cím!

Beküldési határidő: 2025. október 31.

A pályázat díjai:

I. díj: 1000 lej

II. díj: 750 lej

III. díj: 500 lej

Eredményhirdetés 2025 decemberében.

A díjazott művek közlési jogát a *Székelyföld* folyóirat fenntartja.